

Svenska Linné-Sällskapets
Årsskrift

Årg. XIV 1931

SVENSKA
LINNÉ-SÄLLSKAPETS
ÅRSSKRIFT

LINNÉ'S HAMMARBY

MUSEET MED HORTUS SIBIRICUS I FÖRGRUNDEN

Tuschteckning av
OLOF THUNMAN
1930

Museet ligger på krönet av ett ändmorängryt, i vilket också den sibiriska trädgården uppröjts. Över byggnadens tak lutar sig en finn-oxel (*Sorbus fennica*), som härstammar från trädgården.

S V E N S K A
LINNÉ-SÄLLSKAPETS
ÅRSSKRIFT

ÅRGANG XIV · 1931

U P P S A L A

1931

UPPSALA 1931

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

1931

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

P. J. Bergius och medicinen i Sverige. Av OLOF HULT	1— 11
Förteckning över i Uppsala förvarade herbarieexemplar med påskrifter av Linnés hand. Av H. O. JUEL	12— 16 ✓
Linnés självbiografier. Några anteckningar. Av ELIS MALMESTRÖM	17— 30 ✓
Statsinköpet av Linnés Hammarby. Av EDVARD THERMÆNIUS . . .	31— 40 ✓
Linnétraditionen och naturskildringen. Av ELOF EHNMARK	41— 71 ✓
F. Ehrhart und J. A. Murray. Von K. WEIN	72— 84 ✓
Om den s. k. Swedenborgsstammen och det swedenborgska marmor- bordet. Av NILS ZENZÉN	85—101 ✓
Med Linné genom »Stora Tiveden». Av GUSTAF NEANDER	102—114 ✓
Kring några brev av Samuel Linnæus. Av GOTTHARD VIRDESTAM .	115—125 ✓
Linnæus och Rudbeckarnes Hortus Botanicus. Av RUTGER SERNANDER	126—159 ✓
Ett spansk Linnéporträtt. Av ARVID HJ. UGGLA	160—161 ✓
Meddelanden från den Linneanska stiftelsen på Hammarby. III. Av RUTGER SERNANDER	162—165
Basil H. Soulsby's Linné-katalog. Av ARVID HJ. UGGLA	166—168 ✓
Smärre meddelanden	169—171
Summary of contents	172—173

Sällskapets egna angelägenheter:

Styrelsens års- och förvaltningsberättelse för år 1930	174—175
Linnéträdgården	176
Linnémuseet och Linnébiblioteket	176
Skattmästarens berättelse för år 1930	177—178
Stat för Svenska Linné-Sällskapet för år 1931	179—180
Revisionsberättelse för år 1930	181
Gällande bestämmelser rörande ränteavsättningar till Sällskapets fonder	181
Svenska Linné-Sällskapets styrelse	182
Svenska Linné-Sällskapets ledamöter våren 1931	183—196

*Bidrag till 15:e argängen böra anmälas hos
och om möjligt insändas till undertecknad under
september månad 1951.*

ARVID HJ. UGGLA

*Redaktör av örsskriften
Adr. Uppsala.*

P. J. BERGIUS OCH MEDICINEN I SVERIGE.

Föredrag vid Bergianska stiftelsens firande av P. J. Bergii 200-årsminne den
25 maj 1930.

AV

OLOF HULT.

DET VAR EN VÅRDAG ÅR 1749, DÅ DEN NITTONÅRIGE studenten PETER JONAS BERGIUS första gången satte foten på Uppsalas jord. Fyrisån hade avkastat sitt istäcke, lärkorna sjöngo och tuvorna grönskade, och friheten slog den unge studenten till mötes, vart han vände sig inom de svenska musernas högsäte. Ty även inom andens värld blommade den unga våren med sällsamt frigjorda krafter. Teologien och skolastiken hade släppt sitt järnhårda grepp kring forskningen, med CARTESIUS hade fördämningarna genombrutits för nya friska flöden och spekulationen över livsfenomenen hade införts på banor, där mekaniska principer och naturvetenskaplig metod kunde göra sig gällande. Striden hade varit hård. HOFFVENIUS, medicinens främste målsman, hade för sina cartesianska tänkesätt naglats vid korset av de akademiska fäderna, och det hade krävts OLOF RUDBECKS kraftiga ingripande för att hävda ämbetsbroderns ställning och idéer.

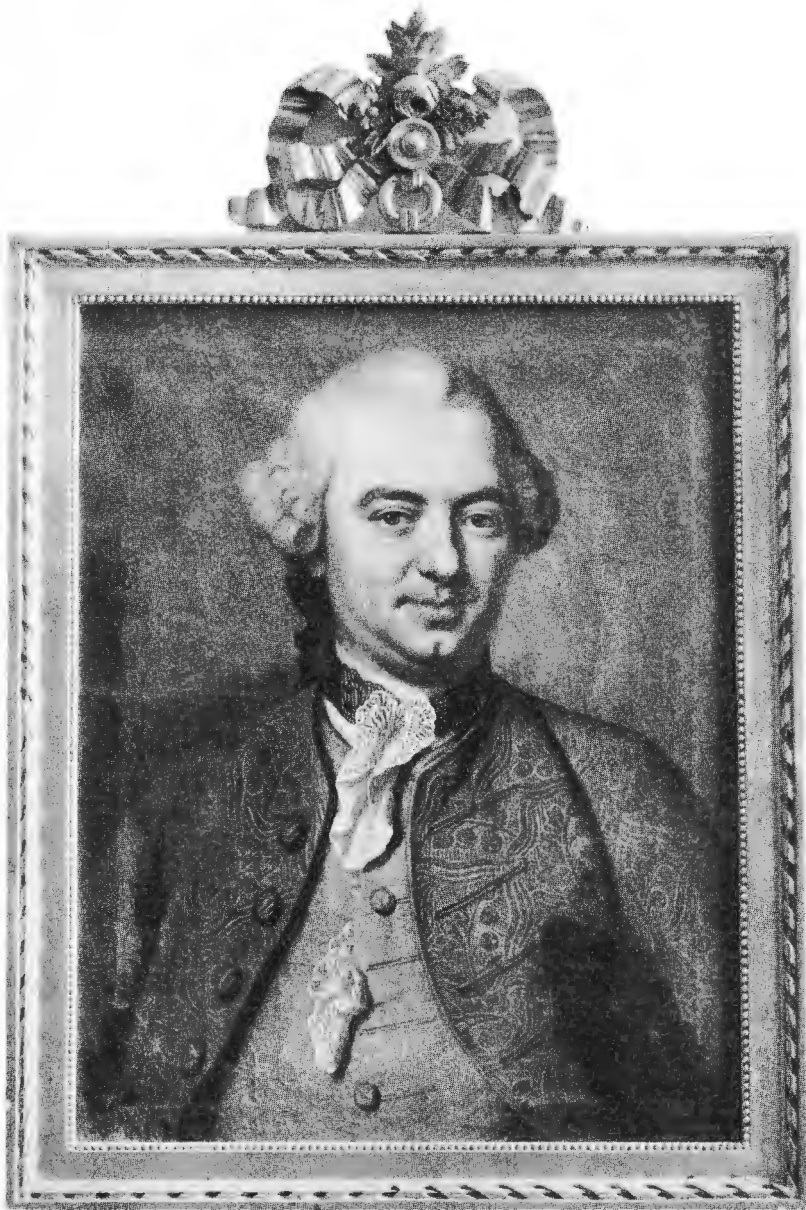
Men medan sålunda gamla och nya åskådningar brötos mot varandra, kommo allttjämt nya friska vindar blåsande utifrån Europa. Holland var naturvetenskapernas förlovade land, och i Leyden satt BOERHAAVE, gammal och grånad, på sin enväldstron och dikterade lagar inom kliniken för läkare från snart sagt hela världen. I Göttingen hade hans lärjunge ALBRECHT VON HALLER lagt grunden till den moderna fysiologien, medan anatomi och kirurgi kommo till heders i Paris.

Eldade av impulserna i utlandet kommo LINNÉ och NILS ROSÉN med doktorsdiplom på fickan från Harderwijk, och i den svenska jorden grodde snart de tankefrön, de medfört, och utvecklade sig till en ej anad växt och

blomning, och härmed hade för svensk biologisk forskning inletts dess stoltaste period.

Det var under sådana lyckliga auspicier den unge Bergius började sina Uppsalastudier. Visserligen hade han redan i Lund haft en utmärkt lärare i EBERHARD ROSÉN, en yngre broder till Uppsalaprofessorn, och det berättas, att det varit en av dennes föreläsningar över BOERHAAVES aforismer, som kommit honom att definitivt lägga teologien på hyllan. Men Uppsala lockade med sina höga traditioner, sina långt bättre förutsättningar för medicinens studium och — framför allt — med namnen NILS ROSÉN och CAROLUS LINNÆUS. Så snörde BERGIUS sin ränsel och styrde kosan till det uppsvenska universitetet. Här inskrevs han i Smålands nation och hade lyckan att få LINNÉ till inspektor. Troligen kom han härigenom redan från början den store läraren nära och blev av honom observerad till stort gagn för sina studier. Låt oss nu se till, vad dessa gällde och hur de bedrevos. Uppe under kupolen i Gustavianum i OLAUS RUDBECKS berömda »Theatrum anatomicum» residerade ROSÉN och ledde dissektionsövningarna. Visst var det ont om anatomilik, och detta vållade stundom svårighet för undervisningen, men hur det var lyckades dock ROSÉN skaffa material för sin institution. »Jag har i torsdags hållit på med en anatomi», skrev han till sin vän doktor ZACHARIAS STRANDBERG i februari 1748, »och i går afton fick jag ett nytt cadaver». Tydligen ett evenemang, värt att omtala.

Utom i anatomi föreläste ROSÉN i fysiologi, kemi och terapi samt meddelade klinisk och poliklinisk undervisning i det 1748 nyrestaurerade Nosocomiet i förutvarande Värmlands nationshus. Kliniken var ej stor, endast 6 eller 8 sängar, men den undervisning som meddelades var förstklassig med demonstrationer och föreläsningar vid sjuksängen. ROSÉNS båda läroböcker *Compendium anatomicum* och *Underrättelser om barns sjukdomar* kunde mäta sig med det bästa tiden bjöd, ja den senare förblev länge den förnämsta i sitt slag och finnes utgiven i massor av upplagor (den sista 1851) samt översatt till ej mindre än sju främmande språk. LINNÉ hade på sin lott undervisningen i botanik, sjukdoms- och läkemedelslära samt naturalhistoria. För den blivande praktikern torde särskilt hans föreläsningar i dietetik och hygien ha varit värdefulla. Föreläsningarna höll LINNÉ i större lärosalen på Gustavianum eller i botaniska trädgården, när årstiden medgav. De privata kollegierna höllos hemma i LINNÉS egen sal, där trängseln stundom var så stor, att de sist ankomna fingo stanna i förstugan. Men kulmen, den högsta charmen i LINNÉS undervisning och samlevnad med den akademiska ungdomen, den nåddes vid de berömda »herbationes». Man tycker sig nästan stå inför symbolen av upplysnings-tidens jublande tankefrihet och upptäckarglädje, när man ser för sig bilden av mästaren i spetsen för den blomsterprydda skaran, med fana och musik

Peter Jonas Bergius. Oljemålning av Johan Streng 1761 i Bergianska stiftelsens ägo.

av valthorn och pukor återvända efter dagens exkursioner vid Vårdsätra, Ultuna eller Gamla Uppsala. Säkertligen blandade BERGIUS sin röst i hyllningsropen »vivat Linnæus», när skaran skingrades vid Linnébostaden vid Svartbäcksgatan. Man fattar den inspirationens glöd och den nästan ma-

giska tjskraft, varmed LINNÉ förstod elda sina lärjungar. Under inflytandet av sådana lärare och i umgängelsen med kamrater och vänner sådana som DANIEL SOLANDER och PETER LÖFLING kastade sig BERGIUS med hela makten av sin begåvning och ett brinnande intresse in i studierna. Han gjorde sig också inom kort bemärkt och belönades på LINNÉS förord trots äldre medsökande med det enda lediga stipendiet inom medicinska fakulteten. I december 1750 disputerade han pro exercitio över LINNÉS avhandling *De seminibus muscorum*, till vilken han själv lämnat bidrag, och fullföljde studierna under WALLERIUS och KLINGENSTIERNA. Efter avbrott på grund av exkursionen till Gotland 1752 disputerade han under ROSÉN över avhandlingen *De variolis curandis* samt kreerades i oktober 1754 till med. doktor. Enligt LINNÉS anteckning till protokollet lär han vid sina prov ha visat »en extraordinaire quickhet». Härmed voro universitetsstudierna avslutade, och BERGIUS flyttade över till Stockholm för att börja sin bana som praktiker.

Man skulle väntat sig, att B. liksom flertalet unga läkare och vetenskapare under den Linné-Rosénska eran gripits av reslusten och i främmande länder sökt tillfredsställa en allt mera stegrad lärdomstörst. Men så skedde ej. Varför? Ja, därom tiga skrifterna. Kanske svek honom ekonomin, kanske stod hans håg mera till den rena sjukvårdens praktiska värv. Hans yngre samtida, livmedikus SVEN ANDERS HEDIN, skriver, att B. redan då ansågs »såsom ämne till en av de lyckligaste läkare i huvudstaden». Redan från början synes han ha blivit mycket anlitad, och han beklagar sig över »den ringa bekvämligheten till annat arbete i anseende till göromålen med besök hos patienter, som gemenligen icke lämna rätt många vilostunder». Härtill bidrog ej blott B:s goda kunskaper och det ringa antalet läkare i huvudstaden utan även hans vänliga sätt, hans intagande personlighet och osparda intresse. »Han var hos de sjuka outtröttlig.» »Länge skola de, som anförtrodde sig åt honom, bevара minnet av hans ömhet», vittnade på sin tid hans minnestalare i Vetenskapsakademien.

Det skulle nog för en nutida läkare te sig ganska dystert och hoppöst att följa BERGIUS på hans dagliga rond till patienterna. Folkmängden i huvudstaden uppgick vid denna tid till mellan 55,000 och 60,000, läkarna voro som sagt ej många men sjukligheten tidvis oerhörd. Men man får ingalunda tro, att den var beständigt rådande. B. skriver — troligen 1766 — till sin vän professor MURRAY i Göttingen: »redan förledit år har i Sverige varit ovanligt friskt. Medici ha mest fått roa sig och apotekarna ha varit ganska sysslolösa. Nu åter tyckes vintersjukdomen börja visa sig, ävensom koppor sporadice på Södermalm och nog svåra.» Utom de nu gängse sjukdomarna härjade jämte kopporna även tarm- och fläcktyfus, frossa och rödsot. Tuberkulos och syfilis uppträdde i helt andra och små-

rare former än nu för tiden, och endast av »hjärtsprång»¹ borttrycktes 30 à 60 småbarn i månaden. Det finnes härresande berättelser om hur det såg ut i de fattiga hemmen, där sjuka och döende lågo om varandra i smuts och elände. Visserligen voro smitta, desinfektion och isolering inga okända begrepp för den tidens läkare, men huru genomföra dem? Av sjukvårdsinrättningar funnos Danviken, Drottninghuset, St. Johannes hospital, Frimurarbarnhuset och det 1752 nyinrättade Serafimerlasarettet, som på BERGIUS' tid ägde 36 sängar. Det skulle varit en hopplös strid, om han ej ägt entusiasmen och den naiva, fasta tillförsikten till läkemedlens underbara kraft. Det sades också, att han ägde en »sällsynt gåva att försöka

Bröderna Bergii malmgård (Gamla Bergianska trädgården). Efter akvarell från omkr. 1880 i Bergianska stiftelsens ägo.

nya läkemedel», varvid hans botaniska insikter voro honom till stor hjälp.

Det var vid denna tid smittkoppypmpningen började taga fart i Sverige, ej den Jennerska kokoppypmpningen eller vaccinationen, som är av senare dato utan den gamla, från Orienten härstammande »variolationen», vid vilken smittkoppgiftet överfördes direkt från individ till individ. Metoden var ju ej utan sina faror, och sedan ROSEN förlorat ett barn, som ympats på detta sätt, ställde man sig tvekande och till en tid avvisande. De kungliga barnen ympades emellertid med gott resultat, och det visade sig enligt arkiater SCHULTZENHEIMS rapport, att i England av 470 ympade endast en avlidit. Härmed hade metoden slagit igenom, och BERGIUS blev

¹ En sjukdom, som uppträdde med kramper och närmast torde kunna identifieras med vår tids spasmodi.

en av dess ivrigaste förkämpar. I Bergianska samlingen¹ finnes ett »Förslag till S. Erichs Loges koppympningshospital» i Stockholm, på anmodan uppsatt av BERGIUS. Vid hospitalet borde finnas två från varandra strängt skilda och på tillbörligt avstånd från varandra stående byggnader, »preparationshuset och sjukhuset». Det viktigaste vore att tillse, att ingen smitta finge tränga in i preparationshuset. En »elak smitta» till detta skulle bringa ympningen i vanrykte, och hela avsikten vore förfelad. Preparationshuset måste därför bliva en »apart gård» — — — »inom sin egen port och nyckel», ingen utom inrättningens folk finge bo i samma gård, porten skulle ständigt vara låst och all kommunikation med yttvärlden vore förbjuden. Silke, papper, ull och ylleyger, lin och hampa, hudar m. m., som enligt erfarenheten äro smittoförande, ja t. o. m. brev skulle portförbjudas. Sjukhuset måste ha varma rum, fria från fukt och drag, försedda med dubbla fönster och dörrar samt goda skärmar för de senare. B. gör ytterst noggranna iakttagelser och beskriver allt vad han ser hos sina patienter. Vid besöken i koppningshusen är han ytterst försiktig, »sätter sig aldrig ner, lägger aldrig från sig hatt och kappa, tvättar sig väl, rör aldrig vid låset och dörrposten, där besökande ständigt avstryka händer och kläder». Han följer ej den gängse uppfattningen, att smittan sprids genom den sjukas utandning och transpiration utan endast genom vidrörandet. Han gör bl. a. den iakttagelsen, att syfilitici, »som länge uppfyllt kroppen med merkurialier, gemenligen få maligna koppor». Annat blev förhållandet, när barn, som ledo av frossa eller »ältan», drabbades av kopporna. Härom skriver BERGIUS: »Det är icke något nytt, att sjukdomar av conträr beskaffenhet kunna alltid igenom varandra borttagas, och det är icke heller ovanligt, att en hop kroniska krämpor kunna ofta utrotas med andra sjukdomar, som äro av den art att de förtaga och likasom fördela de orsaker, varur de härröra». Han har nu sett ett fall, där frossa botats genom koppor, och ett annat där likaledes älтан försvunnit. Arkiater ROSEN hade meddelat honom flera liknande fall. Iakttagelsen är synnerligen intressant i betraktande av våra dagars erfarenhet av vissa akuta febersjukdomars kurativa inverkan på en del kroniska sjukdomstillstånd särskilt i nervsystemet. Överförandet av frossa och rekurrens på patienter lidande av syfilis' följsjukdomar, paralyti och tabes, har som bekant givit framgångsrika resultat.

Troligtvis var det till en början mest fattigpraktik BERGIUS utövade, och säkerligen har hans på många sätt ådagalagda intresse för de små i samhället och nödens lindrande bland de breda lagren grundlagts under vandringarna i Stockholms fattigkvarter. Men snart finner man honom introducerad i det finare klientelet. Redan 1761 ser man på listan över ympade patienter sådana namn som kungl. sekter CARLSCHÖLD, major

¹ K. Vetenskapskademiens bibliotek.

Gamla Bergianska trädgården. Foto Aug. Roesler 1885, vid tiden för trädgårdens flyttning.

RAPPE, rådman GOTHER, fröken CRONHIELM, grosshandlare LYNING, hovkällarmästaren LANGENBERG m. fl. Han konsulterar arkiatrarna SCHÜTZER-CRANTZ och ROSÉN för justitieborgmästaren ROBECK, som lider av sten i blåsan, och enligt en liten brevlapp i Uppsala universitetsbibliotek blir han själv konsulterad av kolleger. Det är en herr LILJESTRÅLE i Säby, som skriver till sin läkare: »om hr arkiatern är i staden (ROSÉN?), konsultera med honom, eller ock, om hr doktorn så för gott finner, med någon annan av våra goda practicis som hr ODELIUS eller BERGIUS.» Så får han ett svårt fall av lungsot under sin vård, en förmögen fru på Södermalm, och beslutar sig för att pröva »fähuskuren». Denna egendomliga kur hade sitt ursprung från England och bestod däri att man flyttade in de lungsjuka i fähusen, där den fuktiga värmen och de stinkande ångorna från djurens urin och exkrementer ansågos utöva en läkande inverkan på den sjuka lungvävnaden. Förmögna stockholmsborgare läto sålunda på sin läkares inrådan i bottenvåningarna i sina hus inreda veritabla små fähus med ett mindre antal kor, och mitt bland dessa placerades på en upphöjd plattform den sjukes säng i jämnhöjd med djurens huvuden. I detta snusk drack man sin spenvarma mjölk, man intog sina måltider, mottog besök och förde under månader sin tillvaro, vaken såväl som sovande, i de fuktiga sängkläderna. Det är ofattligt, hur människor ur bättre samhällsklasser kunde vänja sig vid denna ruskiga tillvaro. BERGIUS beskriver flera så behandlade fall och tror sig t. o. m. ha konstaterat förbättring. En annan sjukdom, som intresserade honom, var gikten, och hans resonemang om dess patogenes visar, att han var väl förtrogen med frosseriet inom de förnäma och rika stockholmskretsarna. »Var dag» — skriver han — »ätes mest starka kraftsoppor, särdeles av oxkött, varpå ätes 2, 3 à 4 köträtter utom fisk, bakelser, gelée och mera dylikt, allt mycket födande saker. Under måltiden drickes ett eller flera slags viner jämte mustigt dricka, och slutet av måltiden blir söta desserter, som i en överproppad mage så lätt falla i syra.» — »Därpå tillbringas gemenligen eftermiddagen under discourerandet i en soffa eller sittande vid ett spelbord eller ock kanske ett par timmars slumring, med ett ord, utan någon särdeles rörelse, och sedan vid aftonmåltiden är mången i stånd att göra mest lika gott mål igen.» Ett sådant levnadssätt är enligt BERGIUS' mening en av anledningarna till att gikten blivit en mera allmän sjukdom i landet.

Vid sidan av praktiken ställdes BERGIUS redan under första året av sin stockholmsvistelse inför uppgifter, vilka läto honom överblicka läkareverksamheten i stora delar av landet, och han fördes härigenom in på områden, där han kom att inlägga ovansklig förtjänst. Man hade vid denna tid litet varstädes ute i världen kommit till insikt om sjuklighetens beroende av en del yttre omständigheter, och i vårt land hade LINNÉ framlagt märkliga uppslag, då han påpekat inflytandet av årstid, väderlek, temperatur, fuktig-

het, topografiska förhållanden, yrken m. m. Ämnet var ingalunda nytt, redan HIPPOKRATES var väl bevandrad på området, och under 1600-talet hade dessa idéer upptagits och bearbetats av den store engelske läkaren SYDENHAM. Nu önskade de lärda herrarna i Collegium få det hela satt i system, och man uppdrog saken åt LINNÉS och ROSÉNS väl vitsordade lärjunge. Redan året därpå utkom från trycket en liten bok om 92 sidor med titeln: *Försök til de uti Sverige gångbara sjukdomars utrönande för år 1754*. Til det allmännas tjänst på Kongl. Collegii medici anmodan uppsatt av PETER JONAS BERGIUS. Innehållet är byggt dels på författarens egna observationer i huvudstaden, dels på rapporter från läkare och präster ute i landsorten. För varje månad är uppgjord väderleksrapport med angivande av temperatur, nederbörd och vindförhållanden. Sedan komma sjukdomarna, först och främst epidemiska, med deras mest karakteristiska symtom, behandlingen med dess resultat samt dödlighet. Särskilt intresse ägnas syfilis, som då grasserade ohejdat i olika landsdelar, samt koppor och koppypmpning. BERGIUS första »försök» renderade författaren ett smickrande erkännande från arkiater BÄCK för denna början till en »historiam epidemicam Sueciæ». Läkarna i hela landet blevo av Collegium anbefallda att årligen insända förteckningar över gängse sjukdomar och »omständigheter, som kunde skaffa upplysningar om deras beskaffenhet, början, fortgång och avtagande». BERGIUS fortsatte att bearbeta materialet i nya »Försök» för åren 1755 och 1756, och härmed hade man uppslaget till provinsialläkarnas årliga tjänsterapporter och smittsjukdomarnas utforskande genom studiet av topografi, klimat och statistik eller med andra ord början till en beskrivande svensk epidemiologi. På så sätt kom BERGIUS i förbindelse med läkare och präster landet runt, och man vädjade gärna ute i bygderna till hans kunskaper och erfarenhet. Med anledning av koppornas grasserande skrev domprosten SVEN BÆLTER i Växjö till ABRAHAM BÄCK: »Min hjärtans bror, sänd BERGIUS till oss, så snart som möjligt är. Vår gubbe, assessor ROTHMAN, är välmenande, men hans blindhet, ålderdom, fattigdom och andra tillstötande ledsamheter göra honom trött, ledsen och trög.» Ett ytterligare vittnesbörd om BERGIUS' intresse för den allmänna sjukvården är hans förslag att tillsätta en särskild fattigläkare på grund av den stora barndödligheten i Stockholm. Att denna till stor del hade sin grund i komjölkens användning vid spädbarnsuppfödningen hade han klart för sig, och i en skrift, *Rön och försök med quinnomjolk* betonar han, att »intet tjänligane diet- och hälsomedel gives än modersmjölken».

Den föregående talaren¹ har här förut redogjort för BERGIUS' verksamhet som *historiæ naturalis et pharmaceutices* professor vid det medico-kirurgiska undervisningsverket i Stockholm. Jag behöver knappast påpeka, att

¹ Prof. ROB. E. FRIES, *P. J. Bergius, ett 200-årsminne*. (Acta Horti Bergiani, Bd 11.)

allt hans arbete på höjandet av kunskapsnivån bland läkare och apotekare, på odlandet av såväl inhemska som främmande medicinalväxter samt experimenterandet med nya droger måste väga tungt, då det gäller att värdesätta BERGIUS' samlade insats inom den svenska medicinen. Hit måste också räknas hans förträffliga *Materia medica e regno vegetabili*, som behandlar simplicia ur växtriket med historiska data om droger och deras användning i medicinen m. m. BERGIUS' ställning som lärare vid medico-kirurgiska undervisningsverket förde inom kort till ännu en befattning, nämligen som assessor i Collegium medicum. En ny sådan beställning hade vid 1766 års riksdag motiverats såsom nödvändig »till främjandet av läkarekonstens förkovran», alldenstund det vore nödvändigt att vid överläggningarna i Collegio medico funnes en ledamot, känd för skicklighet och förfarenhet uti naturallhistorien och farmacien. BERGIUS var sålunda självskriven och blev i tillfälle att göra sig gällande även på det administrativa området. Sakerligen har man dragit god nytta av hans kunskaper vid ordnandet av apoteksväsendet och utarbetandet av den nya Pharmacopœa suecica, som utkom år 1775 under redaktion av ABRAHAM BÄCK.

Så förlöpte BERGIUS' dagar under tröget arbete som läkare, lärare och ämbetsman. Men när han lämnat den sista patienten för dagen och strälvade mot den gamla malmgården uppe vid Karlbergsallén, som han bebodde och brukade tillsammans med brodern BENGTT, då öppnade sig en ny värld vid aftonlampan i det stora välförsedda biblioteket, där timmarna skredo under studier och författarskap. Det var här han antecknade dagens iakttagelser och rön, det var här han nedskrev det verk, som kanske bör räknas som det för efterföljande läkargenerationer dyrbaraste från hans hand, *Inträdets-tal om Stockholm för 200 år sen, och Stockholm nu för tiden*, hållet i Kungl. Vet.-Akad. 20 aug. 1750. Verket innehåller till allra största delen personalier över svenska läkare alltifrån Vasatiden och är en ovärderlig källskrift för svensk medicinsk personhistoria. Med oerhörd flit har BERGIUS här samlat sitt material från en mängd olika håll, ej minst från de i Uppsala universitetsbibliotek förvarade *Collectanea Robergiana*. God hjälp har han troligen också haft av brodern BENGTSS anteckningar från arkiven. För »det präktiga och så masculine utarbetade talet» tackade honom LINNÉ på sitt uttrycksfulla sätt: »det gläder mig neder i stortåen, att mina gamble vänner kunna visa sig på lärda teatern som hjältar». Ett gott stycke medicinsk historia är också *Tal om kalla bad*, i vilket förf. framlägger en samling synnerligen värdefulla historiska data om kallbadets bruk och nytta från alla länder ända från Moses tid.

Jag anser mig ej behöva vidare orda om BERGIUS' mångsidiga medicinska skriftställarskap. Vare nog sagt, att han städse lägger i dagen en grundlighet och en iakttagelseförmåga, som varit av stort värde ej blott för hans egen samtid utan även för dem, som gå tillbaka och forska i

flydda tiders sjukdomshistoria. Att han uppskattats även utom Sveriges gränser — därom vittna bl. a. citat ur hans arbeten om koppor och kopp-
ympning i den utländska facklitteraturen.

* * *

Våren, den hänsynslöst slösande givarinnan, har i dag smyckat BERGIUS' trädgård så som människohand ej mäktar. Med en frikostighet utan like strör hon sina håvor och återbördar vad han en gång gav, han som älskade blommor och människobarn och ägnade sina krafter och ägodelar åt deras väl. Nyss har vårdaren av det dyrbara bergianska arvet här utformat hyllningen till blomstervännen, till botanikern och hortikulturens främjare. Så må vi då även ur våra hjärtan samla ett fång av tacksamhetens blomster och vira en krans kring minnet av läkaren och människovännen PETER JONAS BERGIUS.

FÖRTECKNING ÖVER I UPPSALA FÖRVARADE HERBARIEEXEMPLAR MED PÅSKRIFTER AV LINNÉ'S HAND

MEDDELAD AV

H. O. JUEL

DÅ LINNÉ'S HERBARIUM EFTER HANS SONS OCH EFTER-trädarens död såldes till England, möttes detta steg på många håll i vårt land med mycket ogillande. Och ännu i dag torde många svensk känna vemod vid tanken på att LINNÉ'S värdefullaste kvarlåtenskap, hans vetenskapliga samlingar, ej finnas i hans hemland, även om vi med tacksamhet erkänna, att de av innehavaren, Linnean Society i London, städse vårdats med den största pietet och omsorg.

Emellertid finnas ännu Linnéanska herbarieexemplar kvar på skilda håll i vårt land. Det största antalet finnes utan tvivel i Riksmuseets botaniska avdelning. I dess ägo befinna sig nämligen gamla herbarier, som tillhört LINNÉ d. y., CLAS ALSTRÖMER, L. J. MONTIN, D. SOLANDER och S. N. CASSTRÖM. Över dessa började C. LINDMAN utgiva en förteckning, som dock avslutades med *Pentandria*¹, och för ett stort antal av de uppräknade exemplaren anger han, att de bära påteckningar av LINNÉ'S hand. Ett trettiotal sådana exemplar finnas vidare i P. J. BERGIUS' på Bergielund förvarade herbarium.²

Botaniska museet i Uppsala äger åtskilliga gamla herbarier, i vilka exemplar med påskrifter av LINNÉ förekomma. BURSERS *Hortus siccus* har av LINNÉ flitigt använts, och hänvisningar till exemplar i densamma finnas på talrika ställen i hans *Species plantarum*. I fyra av dess 23 band förekomma på en del exemplar de i nämnda arbete av honom givna namnen skrivna av hans hand. Jag har i min avhandling »*Studien in Burser's*

¹ A Linnaean herbarium in the Natural history Museum in Stockholm (Arkiv för botanik, B. 7, 1907 och B. 9, 1909).

² V. B. WITTRÖCK, Bergianska stiftelsens historia (Acta Horti Bergiani, I, s. 13 not 4).

Hortus siccus» (N. A. R. Soc. Scient. Ups., ser. IV, vol. 5) på s. v lämnat en uppräknig av dessa exemplar. I en senare uppsats »Om några herbarier i Uppsala från Linnés tid etc.» (denna Årsskr. 1926) har jag redogjort för tre andra av dessa herbarier. Med namnet »Tullingeherbariet» betecknade jag det av C. H. SÄTHERBERG på Tullinge gård inköpta och till museet skänkta herbarium, som av honom ansågs härleda sig från LINNÉ. Som jag i min uppsats framhållit, kunna de på en del ark med initialer skrivna släktnamnen vara av LINNÉs hand. Likaså kunna möjligen vissa på några exemplar förekommande hänvisningar till nummer i Hortus Upsaliensis eller i Flora Suecica ed. I vara skrivna av honom. Tämigen säkert är det han, som på ett exemplar av *Stipa pennata* har skrivit »v. Royen». Däremot förekomma inga artbestämningar av LINNÉs hand i detta herbarium.

Sådana finnas emellertid i fyra andra av Uppsalamuseets samlingar. Om tre av dessa har jag meddelat uppgifter i denna Årsskrift, nämligen om A. BÄCKS (1924), om J. G. WAHLBOMS samling och om ett gammalt herbarium, som jag betecknade som »Botaniska museets herbarium» i den ovan nämnda uppsatsen av 1926. Härtill kommer ett enda exemplar i C. P. THUNBERGS herbarium, som dock ej är nämnt i min bok »Plantae Thunbergianae» (Uppsala (1918), emedan jag där endast upptagit hans egna samlingar.

Det har synts mig vara av ett visst intresse, att ett inventarium bleve upprättat över allt, som ännu kan finnas kvar av herbarieexemplar, som bära bestämningar skrivna av LINNÉ. Här lämnar jag en förteckning över de i Uppsala förvarade.

Växterna anföras här med LINNÉs benämningar; där intet annat angives, finnas dessa namn redan i Spec. plant. ed. I.

LINNÉs påskrifter stå inom citationstecken; r betyder på framsidan, v på baksidan av arket.

Bokstaven framför växternas namn anger var exemplaret finnes:

B = ur Abr. Bäckers herbarium, i botaniska museet i Uppsala (se årg. VII, sid. 82).

H = på Linnés Hammarby (se årg. IX, sid. 71).

M = i Linné-museet i Uppsala (se årg. IX, sid. 71).

Th = i Thunbergs herbarium i botaniska museet i Uppsala.

W = ur J. G. Wahlboms herbarium, i botaniska museet i Uppsala (se årg. IX, sid. 70).

W *Fucus natans*. r *Fucus natans*»

M *Cyperus Papyrus*. r »Θ *Papyrus*» (Θ betecknar Hasselquist).

M » *strigosus*. r »Br 14 *cyperus strigosus*» (Br torde beteckna Patrick Browne).

H *Scirpus Holoschoenus*. r »*Scirpus holoschoenus*» v »in convallibus graminosis Loebl.»)

- M *Allium roseum*. r »*Allium roseum*» v »*Allium mont*, fol. narcissi majus. CB. Allioni»
- B *Asparagus capensis*. r »*Asparagus capensis*»
- M *Crinum latifolium*. r »*Crinum latifolium*»
- M *Ixia bulbifera* Cent. II 1756. r »*vivipara bulbifera*»
- M » *crocata* Sp. II 1762. r »1 (ändrat till) 2 *crocata*»
- M » *flexuosa* Sp. II 1762. r »C HU *flexuosa*» (C torde betyda Cap, HU Hortus Upsaliensis).
- M » *lacera* ms. r »*Ixia lacera*» (Linnés herbarium i London har ett exemplar med detta namn).
- M *Orchis militaris*. v »*Orchis fl. rubro*» (Andr. Dahl v: *Orchis militaris* a Linné P.).
- W *Protea conifera* Sp. II 1762. r »*Protea conifera*»
- W » *Hypophyllocarpodendron* Mant. II 1771. r »*Protea Hypophyllocarpod*»
- W » *parviflora* Mant. II 1771. r »*Protea parviflora*»
- M *Achyranthes lappacea*. r »*Achyranthes lappacea*»
- M » *prostrata* Sp. II 1762. r »*Indica* (eller India) *Achyranthes* 2 *prostrata*»
- W *Drypis spinosa*. r »HU *Drypis*»
- M *Clematis virginiana* Cent. I 1755. r »*Anemone virginiana*» v »*Clematis foliis pinnatis, foliolis cordatis inæqualiter serratis*. Hort. cliff. 255. Gron. virg. 62.»
- M *Ranunculus cassubicus*. r »*Ranunculus 12 cassubicus*»
- Th *Cardamine hirsuta*. r »*island Cardamine hirsuta*»
- B *Brunia nodiflora*. v »*Brunia nodiflora*»
- B » *radiata* Cent. I 1755. v »*Brunia radiata*»
- W *Mimosa nilotica*. r »*Mimosa nilotica*»
- M *Parkinsonia aculeata*. r »*Parkinsonia 1 aculeata*»
- W *Diosma rubra*. r »*Diosma rubra*»
- W *Hartogia capensis* Syst. X 1759. r »*Hartogia capensis*»
- B *Rhus radicans*. v »*Rhus radicans*»
- B » *Toxicodendron*. v »*Rhus Toxicodendron*»
- B *Cissus quadrangulus* Mant. I 1767. r »*funis quadrangularis 1 Cissus*» (Funis quadrangularis etc. Rumph. står som syn. i Mant. I).
- M *Cistus albidus*. r »HU *Cistus albidus*»
- W *Penaea Sarcocolla*. r »*Penæa Sarcocolla*»
- W *Baeckea frutescens*. r »*Bæckea frutescens*»
- W *Bupleurum angulosum*. r »*Bupleur angulosum*»
- W » *junceum* Sp. II 1762. r »*Bupleur junceum*»
- W *Aralia nudicaulis*. r »4 *Aralia nudicaulis*»
- W » *spinosa*. r »*Aralia spinosa*»

- W *Blaeria ericoides*. r »*Blaeria ericoides*»
W *Erica corifolia*. r »*Erica corifolia*»
W » *cubica* Diss. *Erica* 1770. r »*Erica cubica*»
W » *empetrifolia* Syst. X 1759. r »*Erica empetrifolia*»
W » *petiveri* Diss. *Erica* 1770. r »*Erica petiveri*»
W » *physodes* Syst. X 1759. r »*Erica physaloides*» (Th. M. Fries:
Erronee pro *Erica physodes*).
W » *plukenetii*. r »*Erica plukenetii*»
W » *pubescens* Sp. II 1762. r *Erica pubescens*»
M *Rhododendron dauricum*. v »*Andromeda foliis ovatis punctatis*. Gmelin
stam 10» (nedtill en urna av annan typ än de i årg. IX, sid. 65,
omtalade. Linné citerar Gmelins syn. under *Rh. dauricum*).
M *Lysimachia ephemerum*. r »*Lysimachia ephemerum*»
B *Statice tatarica*. r »*€ Statice tatarica* 7» (*€* betecknar exemplar från S.
Ryssland. Upptill r ett syn., förmodligen skrivet av Gerber. Ned-
till r: *Azow*).
B *Asclepias pubescens* Mant. II 1771. r överstruket »*fruticosa*» v »*Ascle-
pias pubescens*»
W *Convolvulus cneorum*. r »*Convolv 2 cneorum*», v »*Convolvulus major
creticus argenteus*» (syn. efter Morison).
W » *Dorycnium* Syst. X 1759. v »*Convolvulus Dorycnium*»
W » *nil* Sp. II 1792. v »*Convolvulus purpureus anil Convol-
vulus nil*»
W » *Pes caprae*. v »*Convolvulus Pes caprae*»
W *Lithospermum virginianum*. r »*Lithospermum virginianum*» v »*Litho-
spermum fl. albicantibus rostratis* 647. Fl. virg. 29.»
W *Clerodendron fortunatum* Cent. II 1756. r »*Clerodendr. fortunatum*»
W *Volkameria inermis*. r »*Volkameria inermis*»
M *Marrubium candidissimum*. r »*Marrubi 2 candidissimum* HU»
B *Ocymum sanctum* Mant. I 1767. v »*Ocymum sanctum*»
W *Phlomis Leonurus*. r »*Phlomis Leonurus*»
M *Satureja virginiana*. r »*HU Satureja virginiana*» v »*e sem. D. Kalmii*»
M *Sideritis hirsuta*. r »*hispania Sideritis hirsuta*» v »*Sideritis hispanica
crenata procumbens, flore albo majori* Turnef. inst. 192 Monnier»
M *Teucrium lucidum* Syst. X 1759. r »*T. lucidum lucidum*»
B *Solanum mammosum*. v »*Solanum mammosum*»
W *Buchnera aethiopica* Mant. II 1771. r etikett av Linné(?) »*Buchnera
aethiopica*»
W *Selago pinastri* Sp. II 1763. r »*Selago prunastri*» (Th. M. Fries:
erronee pro *S. pinastri*).
B *Asperula laevigata* Mant. I 1767. r »*Alpes Asperula laevigata*»

- B *Galium purpureum*. r »*Galium 14 purpureum*» (om *purpureum* är skrivet av Linné, synes osäkert).
- B *Ixora coccinea*. r »*Ixora 1 coccinea*»
- M *Morinda citrifolia*. r »*Morinda 2 citrifolia*»
- M *Mussaenda frondosa*. r »*Mussænda frondosa*»
- M *Lonicera caerulea*. r »HU *Lonicera cærulea*»
- B *Scabiosa ochroleuca*. r »*Scabiosa ochroleuca*» (tecknet betyder Gmelins växter från Sibirien).
- M *Phyteuma hemisphaerica*. r »All» v »*Rapunculus umbellatus gramineus*. CB. ab Allione» (Bauhins syn. anføres i Sp. I).
- W *Lobelia plumieri*. r »*Lobelia plumieri*»
- W *Athanasia capitata* Pl. afr. 1760. r »*Athanasia capitata*»
- W *Baccharis ivaefolia*. r »*Baccharis ivæfolia*»
- W *Othonna abrotanifolia*. r »*Othonna abrotanifolia*»
- W *Seriphium corymbiferum* Mant. I 1767. r »*Seriphium corymbiferum*»
- W » *fuscum*. r »*Seriphium fuscum*»
- W *Sphaeranthus indicus*. r »*Sphæranthus indicus*»
- W *Verbesina calendulacea*. r »*Verbesina calendulacea*»
- M *Verbesina (Spilanthes) Acmella*. r »*Verbesina Acmella*»
- B ?? v »*ignotus fructificatione*»
-

LINNÉS SJÄLVBIOGRAFIER

NÅGRA ANTECKNINGAR

AV

ELIS MALMESTRÖM

LINNÉ HAR SOM BEKANT FÖRFATTAT ETT ANTAL SJÄLVbiografier. De äro av stort värde för kännedom om hans liv. De höra också till de flitigast använda aktstyckena, när det gällt att teckna Linnés bild. Hans levnadsöden skulle dessa autobiografier förutan dock vara väl kända. Få äro de, som lämnat så mycket biografiskt värdefullt material efter sig som Linné. Den storartade samlingen kända Linné-brev är härom ett värtaligt vittnesbörd. En självbiografi är dessutom icke alltid en pålitlig urkund. Minnesfel äro rätt vanliga. Framställningen blir lätt subjektiv och ensidig. Den måste därför begagnas med försiktighet och kritik. Detta gäller i allmänhet och det gäller om Linnés självbiografier. Men just subjektiviteten och ensidigheten kunna vara av stort intresse. Då det är fråga om en betydelsefull personlighets skildring av sitt levnadslöpp, är händelsernas färgläggning sannerligen intet likgiltigt. Den kan giva lösningen till frågor av vikt, psykologiska problem framförallt, men också moraliska och religiösa. Bakom konstruktioner och försvar, polemik och självanalys kan dölja sig mycket. Tendensen blir ju ofta den apologetiska, självbiografien en *apologia pro vita sua*. Utan tvivel ha Linnés självbiografier sitt största värde i själva livsbelysningen, den ton de giva hans inre liv, de stämningar de återspegla, och det sätt, varpå han låter sitt förflutna stå upp, inte minst de kritiska momenten under gången mot ärans höjder. Han såg ju eller trodde sig i varje fall se avgrunder på flera ställen av vägen, där han själv och hans livsverk kunnat begravas och slukas av det okända. Han har, på äkta upplysningsvis, hisnat vid dessa farliga platser, han har med säkerhet förstorat faran, men han har också uttryckt sin tacksamhet för god ledning förbi de svåra vägstyckena.

Hade vi haft allenast *en* självbiografi av Linnés hand, hade vi kanske ej så tydligt som nu fått se in i hans inre. Nu ha vi emellertid icke en utan flera, antalet beror något på hur man räknar; i varje fall är det fyra stycken utom fragment eller påbörjade biografier. Därtill kommer en rad meritförteckningar. Denna mängd av aktstycken jämte Linnés oförbehållsamhet och naiva uppriktighet gör, att man lättare kan följa utvecklingen av Linnés självbetraktelse och även se, hur en viss tendens i uppfattningen utbildas. Vi få så lära känna sidor av Linnés personlighet på ett annat sätt än t. ex. i breven, där ju perspektivet aldrig kan bli så djupt. Därtill kommer ännu en sak: Linnés självbiografier lämna ett förträffligt stoff till ett inträngande i det intressanta historiska problem av övervägande metodisk art, som vi för korthetens skull här kunna kalla memoarproblemet.

Det är då, med tanke på det sagda, en kännbar brist, att Linnés självbiografier icke utgivits så, att man utan svårighet kan jämföra dem med varandra. Ja, bristen är egentligen av ännu svårare art: ingen enda av dem är tillfredsställande utgiven. Det kan därför måhända vara av betydelse att se, vilka självbiografier av Linnés hand, som äro bevarade och hur de utgivits.

Naturligtvis kan man tvista om, hur många de äro.

Veterligen finnas tvenne förteckningar över dem, den ena av ADAM AFZELIUS i hans kända arbete *Egenhändiga Anteckningar af Carl Linnæus om sig själv*¹, förordet, och den andra av TH. M. FRIES i *Linné I*², bilaga I, 1—4.

Afzelius anför följande autobiografier:

I. *Vita CAROLI LINNÆI* i början av den anonyma *Orbis eruditi judicium de Caroli Linnæi M. D. scriptis*³;

II. Linnés *brev* till ALB. VON HALLER av den 12 september 1739, vilket införts i det av Haller utgivna arbetet *Epistolæ ab eruditis viris ad Alb. Hallerum I*⁴;

III. *Vita CAROLI LINNÆI*, »en Handskrift i Qvart-format», av Afzelius delvis avtryckt i *Eg. ant.* ss. 101—23. Då nu originalet finnes i British Museum i London, bör denna självbiografi rättast angivas såsom ms Egerton 2038 (P 3361). En avskrift är den i Uppsala universitets bibliotek befintliga handskriften X 274 c;

IV. *Vita CAROLI LINNÆI*, »en annan Handskrift i folio», av Afzelius brukad å ss. 199—215. Denna självbiografi är den avskrift, som Linnés lärjunge J. LINDBALL verkställde. Manuskriptet finnes i Linnean Society; en översättning, *Life of Carl Linnæus*, ingår å ss. 507—78 i R. PULTENEY,

¹ Sthm 1823; här cit. *Eg. ant.*

² Sthm 1903.

³ [Sthm 1741].

⁴ Bern 1773.

A general view of the writings of Linnæus, utg. av W. G. MATON, London 1805. Biografien torde vara en sammansättning av minst två större stycken ur två självbiografier: för den biografiska delen har avskriften gjorts efter Linnés största självbiografi i UUB X 274 a (se nedan n:r VI), men för sammanfattningen av Linnés vetenskapliga arbete (PULTENEY-MATON, a. a. 552—62) ur en av Linnés hittills opublicerade självbiografier, som nu finnes i British Museum, ms Egerton 2037 (P 3610) ss. 16 r—21 v. Lindvalls version är alltså icke en direkt avskrift av ms X 274 a, såsom Fries synes ha antagit i a. a. s. 3;

V. »*Linnæi Lefverne* i folio», av Afzelius använt å ss. 199 ff. till kontroll vid läsningen av föregående autobiografi (IV). Det är avskriften i UUB X 274 d, verkställd av prof. A. MURRAY och innehållande samma stoff som föregående självbiografi men delvis i annan ordning;

VI. »*Lefvernes Beskrifning* öfver Linnæus». »Med hans egen hand i folio», av Afzelius avtryckt å ss. 1—100. Denna självbiografi är den av Uppsala universitets bibliotek ägda dyrbara handskriften, den största av Linnés självbiografier, X 274 a.

Av dessa sex självbiografier bör n:r I mer betraktas som en meritförteckning och alltså icke räknas till de egentliga självbiografierna. Linnés brev till Haller, n:r II, skildrar i livliga och målande drag hans liv under den korta tiden 1730—39 och särskilt vissa episoder. Här finns bl. a. den temperamentsfulla skildringen av förlovningen och den synnerligen öppenhjärtliga men mot BROVALLIUS säkerligen ej så litet orättvisa historien om korrespondensen med fästmon under Linnés utländska resa. Brevet innehåller alltså självbiografiska uttalanden av intresse men kan dock ej sägas vara en självbiografi i egentlig mening. Därtill kommer en annan sak, dess egenskap av brev bör fasthållas. Linné har skrivit många brev med självbiografiska uttalanden. De böra dock ej sammanblandas med självbiografierna, som ha en mer systematisk anordning, större sinne för kronologi och inre sammanhang, alltså, såsom framhållits, djupare perspektiv. Två av de hos Afzelius uppräknade självbiografierna böra betraktas som avskrifter, även om de ej äro avskrifter av en enda självbiografi. Återstå två, n:r III och VI. De kunna nog utan tvekan betraktas såsom de främsta och värdefullaste av Linnés självbiografier.

Hos FRIES ligger saken redigare till. Han skiljer emellan egentliga levnadsbeskrivningar och smärre uppsatser, i viss mån av biografiskt innehåll, d. v. s. meritförteckningar o. d. Distinktionen har sitt berättigande. Hos Afzelius finnes den icke. De egentliga självbiografierna förtecknar Fries på följande sätt:

1. *Vita CAROLI LINNÆI*. Tryckt i E. ÄHRLING, *Carl von Linnés ungdomsskrifter* I, ss. 1—26.¹ Originalmanuskriptet i Linnean Society's

¹ Sthm 1888.

bibliotek i ett exemplar av J. SCHEUCHZERUS, *Operis Agrostographici Idæa*¹;

2. *Historiola vitæ meæ*; Linnés brev till Haller; jfr Afzelius II;

3. *Vita CAROLI LINNÆI*. British Museum, ms Egerton 2038 (avskr. UUB X 274 b); Afzelius III;

4. *Vita CAROLI LINNÆI* i UUB, X 274 a; Afzelius VI;

5. »*Fragment av en levernesbeskrivning*», går till 1728, renskriven av annan hand än Linnés. Ägdes 1903 av professor T. TULLBERG, tillhör nu Svenska Linné-Sällskapet.

Till nr 3 och 4 har Fries med stor noggrannhet fogat redogörelse för de avskrifter av dessa självbiografier, som äro kända.

Fries har alltså i motsats till Afzelius uteslutit Linnés korta *Vita* i *Orbis eruditi judicium*, utan tvivel med rätta. Däremot har han i likhet med Afzelius tagit med brevet till Haller. Därtill har han kunnat öka förteckningen med en mycket värdefull självbiografi, den av Ährling publicerade, och ett ingalunda betydelselöst fragment till en självbiografi. Han har också flyttat ned avskrifterna till deras mer anspråkslösa plats i sammanhanget. Slutligen har han upprättat en förteckning på Linnés memorial, »av Linné själv skrivna smärre uppsatser», upptagande sex nummer, a—f.

Fries' grepp är här säkerligen det rätta. Då nu emellertid flera självbiografier och memorial blivit kända, böra även dessa uppföras i förteckningen över Linnés självbiografier. Denna skulle då få följande utseende:²

A. *Självbiografi*. Orig. i Linnean Society's bibliotek i ett exemplar av SCHEUCHZERUS, *Operis Agrostographici Idæa*. Fries 1. Utgiven av Ährling, se ovan;

B. *Självbiografi*. Orig. i British Museum, ms Egerton 2038. Fries 3; Afzelius III. I spridda partier avtryckt av Afzelius;

C. *Självbiografi*. Orig. i UUB, X 274 a. Fries 4; Afzelius VI. Av den historiskt biografiska delen har avskrift tagits av Murray (UUB, X 274 d) till 1771, Lindvall (Linn. Soc.) till 1769 och av obekant hand (KB, ej KVA) till 1769. Utgiven av Afzelius;

D. *Utkast till självbiografi* (fragment). Orig. i British Museum, ms Egerton 2037 (P 3610). Det egentliga utkastet återfinnes å följande sidor 23 r—35 r, 36 r—41 r, 42 r, 43 r, 44 r, 6 v—8 v. En sammanfattning av vissa Linnés vetenskapliga förtjänster, tydligen på basis av detta utkast, finnes under titeln *Medicinen* å ss. 16 r—20 v och under titeln *Herbarium* å ss. 20 r—22 v. Denna sammanfattning ha synbarligen avskrivare av föregående självbiografi använt för den senare, systematiskt lagda skildrin-

¹ Tiguri 1719.

² Beteckningen här med stora bokstäver får ej fattas som annat än ett tillfälligt hjälpmedel att vinna överblick och reda. Den är ej definitiv.

CAROL. LINNÆUS Equ. aur.
 Archiat. & Profess. Upsal.
 Natus 1707 maj. 13 Stenbrohult Smolandiae
 studuit Lundini, Upsaliae, Lugduni, Londini, Parisiis.
 peragrata Lapponia Med. Doctor 1735 Harderiv.
 Fundator Acad. R. Sc. Holmens. & primus Præses.
 Duxit 1739 Sar. Elis. Moræam 7 liberorum matrem.
 Med. et Botan. Profess. Upsal. 1741.
 fidissimus Doctor, acutissimus observator
 indefessus scriptor, clarissimus auctor
 famam extendebat factis
 Naturæ 3 Regnorum reformator,
 Botanicorum Princeps dictus,
 Sibi plura naturæ miracula visa gloriabatur
 quam ullo alio mortalium
 Succubuit 1760 ... d....
 hoc suo Inspectori posuit Natio Smolandic.

Linnés egenhändig utkast till epitafium (i ms Egerton 2037 (P 3610),
 Brit. Mus. p. 43 r.):

CAROL. LINNÆ [ändr. fr.: -ÆUS] Equ. aur.
 Archiat. & Profess. Upsal.

Natus 1707, maj. 13 Stenbrohult Smolandiae
 studuit Lundini, Upsaliae, Lugduni, Londini, Parisiis
 peragrata Lapponia Med. Doctor 1735 Harderiv.
 Fundator Acad. R. Sc. Holmens & primus Præses.
 Duxit 1739 Sar. Elis. Moræam 7 liberorum matrem.
 Med. et Botan. Profess. Upsal. 1741.
 fidissimus Doctor, acutissimus observator
 indefessus scriptor, clarissimus auctor
 famam extendebat factis
 Naturæ 3 Regnorum reformator,
 Botanicorum Princeps dictus,
 Sibi plura naturæ miracula visa gloriabatur
 quam ullo alio mortalium
 Succubuit 1760 ... d....
 hoc suo Inspectori posuit Natio Smolandic.

Epitaphium

Texten å motstående sida (ur X 274 a i Ups. Univ.-bibl.). — Jfr AFZELIUS, a. a., s. 63—66.

Hans Kongl Höghet Cronprintzen nu Konung Gustav 3 besökte mig på min gård och såg mitt cabbinet.
1770 i junio war på Drotningholm att regulera det nya af Hennes Mt Cabinet i julio fick 6 marker sölfwer präcktigt utarbetat och förgylt af Mylord Baltimore och en makelös Gulddosa.

i september blef dödlig siuk, men änteligen reparerades
1771. Konungen i Frankrike sielf frågar efter Linne. Riksråd Carl Fr. Scheffer Paris 25 febr. 1771 skrifver så under mitt wistande i Versailles har Konungen af Frankriket flere gånger frågat mig äfter Hr Archiatren, och utom den wälwillia han har för Hr Archiatrens person yttrat, äfwen med mycken omsorg underrättat sig om tillståndet af Hr Archiatrens Botaniska trädgård

Hans Mt har sielf samblat frön, dem han welat låta Hr Archiatren tillkomma, om som des egen utlåtelse war, jag trodde att sådant skulle giöra Hr Arch. nöje, och har updragit mig att dem samme Hr Archiatⁿ tillsända. (de woro 130 slag)

Denne Kong[en] sände äfwen lefwande växter.

Läste emällan terminerne uti sitt Museo Hamarbyensi 8 timmar om dagen för utlänningar. utgaf sin andra Mantissa.

(1770 blef antagen till Ledamot af Societate sc. Philadelphic.

Solander Linnæi bästa discipel af honom recommenderad till London, hemkomer äfter 3 årig resa med Hr Banks kring wården.

[d. 10 oct. överstr.] Ledamot af Flissingske societet 1771. d. 10 sept. Russingensis

Ledamot af Rotterdams societet

1772 Rector postremo semestri, hans 3^{die} Rectorat.

Ingen student anklagad; ingen spelat, masquererad, intet oliud aldrig så tyst har man hört.

alla nationer gingo tillsamans, deputerade sine curatores att hos mig aflägga tacksäjelse; at få trycka Rectors talet

mine disciplar Doct. Thunberg och Sparrman komma till cap. b spei sände där ifrån samblingar

Den otaksame Solander gifwer mig ej en enda ört el[er] insect af det han samblat in insula australi nova

Forster går till Terram australem novam; sänder mig sin hela samb-ling af insecta canadensia. ho[n]o[m] jag aldrig sedt.

Hill gifwer mig sitt systema plant[arum] folio imp., volumina 23, af 800 ducater

Oxoniska academien skiänker mig novam editionem Listeri conchy-lior[um]

John Miller sänder sine Botanical Printz giorde för mitt systeme med de härligaste figurer

Nov. 3. Membr honorarium Colleg: medic. Edinburgensis Nov. 3. 1772

Kong[en] i Engeland i sin trädgård Tew[?] tager ann Linnei method, som Kong[en] i Frankrike för ut på sitt Lustslott

1773 Blifwer L. siuk först af en Angina epidemica sedan af dolore Lumbor[um] horrendo, hwilken änteligen stante uti Dolore Jschiadico. — — —

gen av Linnés betydelse för forskningen. Ett motsvarande parti finnes ej endast i självbiografien C utan även i B. Hela den här nämnda självbiografien (D) är egenhändigt skriven av Linné. Icke utgiven;

E. *Fragment av en självbiografi*. Orig. i British Museum, ms Egerton 2037 (P 3610), ss. 8 r—10 r, 11 r—12 v. Går till 1740. Alltigenom av Linnés hand. Icke tryckt. Se även [P] nedan och *Efterskrift*.

F. *Fragment av en självbiografi i avskrift*. Orig. troligen förkommet. Avskrift av obekant hand i tysk stil i Svenska Linné-Sällskapets bibliotek. Går till 1728. Fries 5. Icke tryckt.

G. *Självbiografi i översättning* (latin). Översättningens orig. i KVA, en kopia av översättningen sändes till Franska vetenskapsakademien. Går till 1762. Fries d. Icke tryckt.

De under A, B och C upptagna självbiografierna behöva här icke diskuteras. Något annorlunda ställer sig saken med de övriga. D är ett utkast och det ganska fragmentariskt, ehuru rikt och omfattande. Tydligt är, att vi här ha ett slags koncept till en framställning av Linnés vetenskapliga insatser och förtjänster på olika områden men därjämte även partier, där typiska uttalanden om hans eget liv förekomma, som vittna om hans tro på Guds utkorelse till naturens tolk, samt en del anteckningar f. ö. om hans skrifter, disputationer, lärjungar och korrespondenter m. m., visserligen kända från hans två större självbiografier men därför icke utan intresse. Till detta utkast har jag även räknat en synnerligen unik sak, Linnés förslag till hans eget epitafium. Även om nu detta utkast är en smula oordnat och anteckningarna icke komma i någon klar och bestämd följd — de avbrytas av blanka sidor, koncept till skrivelser o. d. — så är det dock uppenbart, att stoffet är just detsamma, som Linné brukat i den största självbiografien, här betecknad som C. Till dessa anteckningar sluter sig ett något mer omsorgsfullt utarbetat parti, 16 r—20 v, som närmast kan betraktas som en renskriven omarbetning av vissa partier i utkastet — stoffet och dess anordning är på det hela taget lika. Detta parti har ju också använts i ett par avskrifter av Linnés största självbiografi. Under sådana omständigheter ha vi här ett självbiografiskt primärmaterial av stor betydelse. Och dess värde minskas knappast av att Linné icke, såsom fallet varit med självbiografierna B och C, ordnat det som underlag för parentation av någon av hans goda vänner, snarare tvärtom. Här bör han vara ännu mer sig själv än i levnadsbeskrivningar, som åtminstone i andra hand voro avsedda för offentligheten. Över huvud taget äro anteckningarna i ms Egerton 2037 synnerligen värdefulla för studiet av Linné.

Fries har med rätta i sin förteckning upptagit fragment av en självbiografi i avskrift, Fries 5, här F. Detta fragment överensstämmer nämligen icke med några av de hittills kända självbiografierna och innehåller en del detaljer, som utfylla bilden av Linnés barndoms-, ungdoms- och

studentår. Men då är det naturligtvis också och i högre grad berättigat att hit räkna Linnés egenhändigt skrivna början till en självbiografi, här E, i ms Egerton 2037. De båda fragmenten äro varandra nämligen olika om också ej i större utsträckning. Det ena är dock icke avskrift av det andra.

Vad så G, självbiografi i latinsk översättning, beträffar, bör den nog föras till de egentliga självbiografierna. Den har visserligen icke samma längd och utförlighet som B och C men alldeles deras komposition. Den är emellertid heller icke så kortfattad; därtill personligt hållen, ehuru i en för att vara av Linné relativt saklig stil. Då den dessutom tjänat DE CONDORCET till underlag för en parentation, torde den böra räknas till samma klass som de två självbiografier, som skrivits just med tanke på den en gång oundvikliga parentationen. Fries räknar den till den senare gruppen av »smärre uppsatser» och härtill finnes naturligtvis giltiga skäl.

För fullständighetens skull bör det här måhända anmärkas, att det nog finnes ännu en självbiografi av Linné. Jag tänker på levnadsteckningen i [H.] CAROLI LINNÆI Libellus Amicorum.¹ Den är visserligen skriven av Johan Brovallius, men denne är dock knappast mer än språkrör för Linné. Stoff och synpunkter har troligen Linné tillhandahållit, formen och latinet äro bidrag av Brovallius. Säkerligen gör man ingendera av dem orätt, om man påstår, att den innehåller Linnés syn på sitt liv år 1735.

Vad Linnés lärjungar under föreläsningar eller efter samtal upptecknat av Linnés levnadsöden bör naturligtvis icke räknas med.

Då Fries i motsats till Afzelius icke nöjt sig med att teckna upp de egentliga levnadsbeskrivningarna utan också medtagit Linnés meritförteckningar, memorial och självbeskrivningar, böra de icke i detta sammanhang utelämnas.

Följande äro kända²:

I. *Memorial*. Börjar: »At nogra män warit till i werlden, som kunnat giort Guld». Utkast i British Museum, ms Egerton 2037, 22 r och v. Originalen i Linnean Society, helt likalydande med den av biskop C. F. MENNANDER till sekreta utskottet 1762 ingivna skrivelsen i pärltillverknings- och nationalbelöningsfrågan, som tryckts i *Handl. ur v. Brinckmanska arkivet*, D. I, s. 247. Appendix i PULTENEY-MATON, a. a. s. 579 ff. är en översättning av Linn. Soc:s original. Eljest icke tryckt;

J. *Memorial*. Börjar: »Wettenskaper hafwa i alla florerande Riken». Orig. i Preuss. Staatsbibliothek i Berlin. Tryckt i *Bref och skrifvelser* I:1, s. 34—37;

¹ Se *Linnés Minnesbok*, utg. av F. BRYK, Sthm 1919, och *Den första Biografien öfver Linné*, Curriculum vitæ af JOHANNES BROVALLIUS, utg. af JOHAN BERGMAN, Sthm 1920.

² De betecknas här med bokstäver i direkt anslutning till de egentliga självbiografierna. Detta synes enklast och mest praktiskt. Förteckningen gör självfallet icke anspråk på absolut fullständighet.

K. *Memorial*. Börjar: »1707 Maji 13 född i Smoland». Orig. torde vara förkommet. Avskrifter i KB och KVA. Fries b. Icke tryckt;

L. *Memorial*. Börjar: »1707 Maji 13 född i Smoland». Orig. i Göteborgs Stadsbibliotek. Företeer stora likheter med det föregående. Avskrifter i KB och KVA. Fries c. Icke tryckt;

M. *Utkast till självbeskrivning*. Orig. i Svenska Linné-Sällskapets bibliotek, A 4; en mindre lapp, skriven på båda sidor på latin. Fries e? Icke tryckt;

N. *Självbeskrivning*. Orig. i Svenska Linné-Sällskapets bibl., A 7. Ett folioblad, skrivet på latin och svenska. Fries e. Icke tryckt;

O. *Memorial*. Börjar: »1707 Maji 13 st. v. född i Stenbrohult». Orig. i KVA. Fries f. Icke tryckt;

[P.] *Memorial*. Börjar: »1707. Maj ¹²⁻¹³/_{22 23} om natten, förstfödd». Orig. i British Museum, ms Egerton 1037 (P 3610), s. 5 r. en foliosida. Icke tryckt.

Uppgiften att I, K—P icke äro tryckta gives med en viss reservation. Måhända är någon av dem tryckt. F. ö. ha de här uppräknade memorialen och självbeskrivningarna här angivits på enklast möjliga sätt utan något försök till karakteristik.

I denna förteckning har Fries a icke tagits med, då detta memorial icke kunnat återfinnas. Ovisst är, om det alls existerar någon skrivelse av Linnés hand, som bör betecknas som »memorial angående mina små förtjenster». Möjligen kan Fries ha avsett det med J här betecknade. Saken är icke fullt utredd.

Det kan väl också vara en smaksak, om man såsom en Linnés meritförteckning vill räkna vad Linné säkert skrivit själv rörande sin levnads gång i *Orbis eruditi judicium*, s. 3. Fries har, såsom påpekats, icke tagit upp skriften i fråga. Är man av den uppfattningen, att den bör tagas med, borde den få sin plats främst ibland memorialen såsom I och de övriga nedflyttas. Jag är dock av den uppfattningen, att den ej bör tagas med.

Vad memorial J beträffar, bör det givetvis räknas hit, då det verkligen är ett memorial med självbiografiskt innehåll och icke ett brev.

Huruvida memorial P skall betraktas som ett självständigt aktstycke eller ej är icke gott att avgöra. Det företeer stora likheter med Linnés egenhändigt skrivna data, som stå framför självbiografi C¹, men är icke en avskrift. Man kan tänka sig denna förteckning på data jämte de två meningar, Linné fogat till på slutet, såsom en slags översikt över de viktigaste händelserna i hans liv framför en utförligare självbiografi och har väl då närmast att tänka på den här med E betecknade, som ju tillhör samnia manuskript som P. Memorialet har därför här satts inom klammer.

¹ Se AFZELIUS, *Eg. ant.* s. 1, 2.

Däremot anser jag icke, att ett folioblad med anteckningar om och avskrifter av utländska vetenskapsmäns omdömen om Linné, Sv. Linné-Sällskapetets bibl. A 8, bör tagas med här, allra helst som Linné i sin största självbiografi infört samma omdömen. Linné anför visserligen om sig 2 Sam. 7: 9, ett av honom flitigt citerat bibelord, och han tillämpar på sig ett ord av SENECA, och detta kan ju vara betecknande, men fördenskull ha detta blads anteckningar intet självbiografiskt värde. Dessa citat äro ju också nedskrivna på annat håll, och således ordagrant bevarade, sannolikt just i det sammanhang, för vilket de avskrivits.

Det torde av denna kortfattade redogörelse framgå, att Linnés självbiografier och memorial icke äro så lätt tillgängliga. De äro spridda på många olika håll och i flera fall icke utgivna på trycket. Och de, som nu äro utgivna, äro det på ett sätt som på det hela taget icke längre kan anses tillfredsställande.

Bäst är onekligen Ährlings edition av självbiografien A i *Carl von Linnés ungdomsskrifter*, s. 1 ff. Trycket är bokstavstroget och man spårar överallt Ährlings samvetsgrannhet. Men dels har Ährling kommit att hoppa över några ord på ett par ställen — något, som är av mindre betydelse — dels har han icke aktgivit på Linnés typiska uppställning av denna självbiografi, en uppställning, som dock utan svårighet kunnat återgivas i tryck. Därigenom har han alltså kommit att göra en del smärre förändringar i ordföljden. Trots att dessa anmärkningar icke äro tungt vägande, skulle denna studieårens självbiografi dock vinna på att tryckas om, med all aktgivenhet på det för Linné typiska sättet att ordna stoffet.

Afzelii upplaga av Linnés »egenhändiga anteckningar» om sig själv är 65 år äldre än Ährlings edition av den nämnda självbiografien och bär också vittne därom. Afzelius har alla anspråk på tacksamhet för ett ingalunda obetydligt samlare- och editionsarbete under en tid, då de här behandlade autobiografierna och memorialen ännu kunde gå ur hand i hand och icke hade hamnat på något bibliotek. Ur saklig synpunkt har Afzelius helt visst sökt att följa Linnés intentioner och han har säkerligen i allmänhet icke velat fördölja Linnés verkliga mening. Men ordalagen äro icke sällan ändrade och då de ju hos Linné kanske mer än hos de flesta ha något saltat och friskt över sig, så försvinner också med dem något specifikt, som man ogärna ser gå förlorat. Afzelius har i detta avseende tagit sig för stora friheter. Anledningen har säkert i vissa enskilda fall varit svårigheten att tolka Linnés stil, som ingalunda alltid är lättläst. A. O. LINDFORS säger på ett ställe: »Hur länge 4—5 personer brydde sina hjärnor, innan de två orden 'Stephans skiede' (kappridning på Staffansdagen) utreddes, vill jag helst inte tala om. Och sådana gissegångar vimlar det av i

Lachesis-manuskriptet». ¹ Jag har, särskilt vid studium av Linnés självbiografi B, gång på gång stött på hart när oläsliga ord. Särskilt då Afzelius rätt omotiverat sätter tankstreck i texten och denna just på ifrågasvarande ställe är svår, har man skäl att förmoda, att han icke lyckats tyda texten. ² Men även där han icke så utmärkt, att svårigheterna blivit övermäktiga, finnes anledning att tro, att avvikelser från texten kunna bero på dess svärläslighet. Stundom har man nog också den förnimmelsen, att han velat mildra Linnés omdömen, och då har han naturligtvis blivit än olyckligare. Här endast en jämförelse:

Linné

»Linnæus har en disputation de curiositate na[tur]ali in Laudem creatoris, det hans bästa vän Hallenius publice opponerar; där äfter trodde Linnæus aldrig någon präst, som han wist h[o]n[o]m disputationen förut.» ³

Afzelius

»Linnæus utgifwer en Disputation de *Curiositate Naturali* in laudem Creatoris, det hans bästa vän, HALENIUS, publice opponendo bestrider, ehuru han förut sedt och gillat denna Disputation. Därefter trodde LINNÆUS honom aldrig mehr.» ⁴

Stycket är ju icke långt, men ändock föreligga tvenne betydande avvikelser mellan Afzelius och Linné. Afzelius påstår, att HALENIUS gillat disputationen före akten. Däröfver har Linné intet. Uttrycket är gripet ur luften. Enligt Afzelius blev resultatet av Halenius' uppträdande vid detta tillfälle, att Linné aldrig trodde honom mer. Linné säger emellertid, att han sedan aldrig trodde *någon präst*, eftersom han (Linné) före disputationsakten visat Halenius den lilla avhandlingen. Troligtvis menar sig Afzelius med sin omskrifning företräda god logik och sunt förnuft. Och det är ju möjligt att han gör det. Det är emellertid icke den logik, som har sin rot i Linnés stämnings- och känslövärld år 1748. Denna logik hade nämligen ganska litet med sunt förnuft att göra. Linné menade alldeles bestämt vad han sade: aldrig någon präst, ingen i det svenska prästerskapet, varken MENNANDER i Åbo, den gamle domprosten O. CELSIUS i Uppsala eller brodern SAMUEL LINNÆUS i Stenbrohult — fadern hade ju strax förut dött. Men Linné menade det icke länge. Och framför allt lät han ingen förstå, att han menade det. Han endast i en viss bestämd sinnesförfattning av stark ovilja, här riktad mot Halenius, absolutifierade denna känsla av utpräglat obehag och generaliserade den samtidigt, så att den kom att omfatta alla människor av samma typ och samhällsställning som Halenius utan undantag eller gradationer. Detta sätt att reagera är vanligt. Hos Linné dominerar

¹ LINDFORS, A. O., *Linnés dietetik*. Uppsala 1907, VII.

² AFZELIUS, a. a. 104—107 och 109.

³ Självbiografi B, 16 r.

⁴ Afzelius, a. a. 113.

det vissa tider i hans liv och alldeles särskilt under den tid, då den skildrade episoden inföll. Ur Linnés synpunkt tedde sig naturligtvis detta sätt att reagera om icke logiskt så dock instinktivt riktigt — åtminstone för stunden. Afzelius' omarbetning framstår då naturligtvis som fullkomligt oberättigad, även om man utgår ifrån att han ville ställa Linné i bättre belysning. Fråga är väl också, om icke Linnés sätt att reagera innebär en djupare rättvisa emot Halenius.¹ Denne handlade ju å teologiska fakultetens vägnar.

Utom de här nämnda avvikelserna mellan Afzelius och Linné kan man även f. ö. lägga märke till, hur Afzelius ändrar och formulerar om. Och det kan ju här utan långa utredningar och exemplifieringar antecknas, att detta sker icke endast en eller ett par gånger utan att det är något hos Afzelius ganska konstant, även om det icke alltid som på detta ställe förändrar innebörden av Linnés ord och fördunklar den av Linné omedvetet gjorda självkaraktistiken.

Men det finns ännu något att framhålla beträffande Afzelius' edition. Den avtrycker endast den största av Linnés självbiografier i sin helhet. Ur den självbiografi, som här betecknats med B, har Afzelius, enligt vad han meddelar, »gjort fullständiga utdrag».² Uttrycket är egendomligt och det är i varje fall lätt att konstatera, att utdragen äro både få och tillfälligt valda. Så t. ex. meddelar Afzelius intet för år 1734 om konflikten mellan Linné och Rosén³, ehuru just denna självbiografi har en utomordentligt betydelsefull version av denna i Linnés liv så djupt ingripande händelse. Självbiografien i fråga har också givit Afzelius anledning »till rättelser så väl af mindre riktige Titlar på några förut anförda Skrifter, som i synnerhet af flera Anachronismer rörande åtskilliga omnämnda Arbetens utgifvande och uppkomna utan tvifvel genom förväxling af tiden, då de först kommit under pressen eller sedan lemnat densamma färdigtryckta».⁴ Afzelius har alltså tydligen rättat en del av Linnés kronologiska uppgifter i självbiografi C från den här avhandlade B. Den senare har alltså huvudsakligast använts för att komplettera den förra. Den borde naturligtvis i stället i sin helhet ha avtryckts, allra helst som den, trots att den är något kortare än C, tydligen är skriven mer i ett sammanhang och i en stämning och så tillvida enhetligare. Den kommer ju också till avfattningstiden emellan A och C och bildar så en övergång mellan dessa, ehuru den ju f. ö. icke har många likheter med A men däremot åtskilliga med C. Afzelius har f. ö. själv märkt, att det är en självbiografi av självständigt värde.

¹ Intet är känt, som tyder på, att Linnés sinnesstämning skulle ha förstört förhållandet till Halenius, som i varje fall som biskop arbetade på att bereda Linné den nationalbelöning, som han verkligen fick.

² A. a. s. III.

³ Se a. a. s. 106—07.

⁴ A. a. s. 101.

Förhållandet är helt enkelt det, att intet av de under A—P nämnda manuskripten gärna kan utgivas annorlunda än i direkt avtryck. Undantag lär icke kunna göras ens för K och L, fastän de förete stora likheter med varandra. Och det kan väl knappast finnas mer än en mening om behovet av en publicering av dessa självbiografier och memorial, som ju, åtminstone till största delen, falla utanför den plan, som ligger till grund för Uppsala universitets upplaga av Linnés brev och skrivelser.¹ Man kan kanske känna en viss tvekan rörande memorialen, utom J, som redan är tryckt, särskilt K, L och O. Men för fullständighetens skull borde dock även dessa tre medtagas i en edition av Linnés självbiografier.

Det kunde vara av intresse att här något gå in på en jämförelse av det stoff, som Linné tagit med i de olika självbiografierna. Det är givetvis i vissa fall rätt skiftande. Ännu mer intresse skulle det erbjuda att göra en jämförelse mellan det sätt, varpå Linné använt sådant stoff, som för fler eller färre självbiografier varit gemensamt. Det är naturligtvis i behandlingen av detta som man framförallt kan iakttaga en förskjutning i uppfattningen av vissa betydelsefulla händelser. Vid en sådan jämförelse borde läsaren få se Linnés olika versioner sida vid sida. Men hur intressant det än vore att här lägga fram detta, må det dock för tillfället anstå. Uppgiften bleve i detta sammanhang alltför vidlyftig. Å andra sidan hör den till de uppgifter, som med tillgängligt material rätt ingående kan beläggas och lösas. Vidare stöter man vid ett studium av Linnés självbiografier, särskilt de tidigare mindre beaktade, ständigt på dessa uttalanden, där Linné på det mest öppenhjärtliga och samtidigt naivt omedelbara sätt talar om de verk, som ingen före honom gjort eller kunnat göra. Det skulle icke skada, ja, det vore helt säkert till gagn, om självbiografierna med hänsyn till dessa uttalanden blevo tillgängliga för offentligheten, då det är tydligt, att endast så Linnés personlighet blir mera känd, icke sådan som en blind eller entusiastisk kärlek målar den mot guldgrund, utan sådan den verkligen var.

Efterskrift. Sedan ovanstående satts, erhöll jag från London ett blad, Box 13: 9 Linn. Soc., av Linné skrivet på r.-sidan, där händelserna från Uppsala-åren 1729—30 skildras. Bladet är med största säkerhet att hänföra till självbiografi E ovan och bör där följa på s. 10 r. såsom s. 10 v. Stil, pappersformat och -storlek ge stöd härför. Sådan E nu föreligger i ms Egerton 2037 saknas en framställning av Linnés öden under åren 1729, 1730 och 1731. På 11 r. börjar nämligen den från 1728 avbrutna skildringen med året 1732. Med detta blad får man alltså luckan fylld för tvenne av de trenne åren.

¹ Se företal till *Brev och skrivelser* I: I. Sthm 1907. p. II. skrivet av TH. M. FRIES.

STATSINKÖPET AV LINNÉS HAMMARBY

AV

EDVARD THERMÆNIUS

I FÖRSTA BANDET AV SVENSKA LINNÉ-SÄLLSKAPETS ARS-skrift har TYCHO TULLBERG i korthet skildrat, hur Linnés Hammarby kom i statens ägo.¹ Som bekant tillgick detta så, att landshövdingen, förutvarande talmannen G. F. ASKER år 1878 väckte en motion i Andra kammaren, vilken bifölls och sålunda föranledde en riksdagsskrivelse med anhållan om utredning, huruvida och på vad villkor LINNÉS boningshus vid Hammarby jämte LINNÉS där förvarade löseegendom måtte kunna åt staten förvärvas. Följande år inkom regeringen med en proposition i ärendet, och denna blev utan vidare omgång av riksdagen bifallen. »Att frågan om inköpet väcktes», fortsätter författaren, och fick en så lycklig utgång, därför torde man i icke ringa grad ha att tacka den synnerligen nitiske och entusiastiske Linnéforskaren, adjunkt EWALD ÄHRLING, som nog satte alla krafter i rörelse för att förverkliga denna sin älsklingsidé. Ett av prof. FRIES lett besök vid Hammarby av statsutskottets medlemmar, bland dem den inflytelserike A. P. DANIELSON, bidrog säkerligen också i hög grad att föra frågan i hamn.»²

Den antydan om köpets inre historia, som sålunda lämnas, kan numera, huvudsakligen genom ett källfynd av ganska roande art, fullständig och i huvudsak verifieras. I detta sammanhang torde det finnas skäl för att något utförligare relatera även de yttre dragen av inköpets riksdagshistoria.

Initiativet till inköpet har, som TULLBERG antager, tydligen tagits av den entusiastiske och energiske ÄHRLING, och att denne, likaledes enligt TULLBERG, satte alla krafter i rörelse, kan ej betvivlas. En av dessa krafter har också mycket riktigt varit professor THORE M. FRIES.

¹ Sid. 43—45.

² I en not tillfogar författaren: »Enligt meddelande av prof. FRIES till prof. SERNANDER.»

Hur händelserna i alla detaljer utvecklats torde på grund av det nuvarande materialet ej kunna rekonstrueras och är också tämligen likgiltigt. Däremot är det ingalunda omöjligt att följa själva huvudförloppet. Detta skall i det följande göras, huvudsakligen genom en sammanställning av källorna, vilka själva i största utsträckning skola få tala.

Om själva upprinnelsen berättar landshövding ASKER på sitt vanliga ordknappa och precisa sätt.¹ »Till riksdagen 1878 framförde ASKER på begäran en af filosofie doktor ÅHRLING författad motion, åsyftande att åt staten förvärva äganderätten till den LINNÉ fordom tillhöriga egendomen Hammarby i Uppsala län. Till en början inom Andra kammaren ansedd som ett dödfödt foster föranledde motionen likväl en skrivelse till Kungl. Maj:t med sådan följd, att förslaget, efter närmare utredning, vann den följande riksdagens bifall. Hammarby är nu blomsterkonungens minnesvård i det land, som fostrat honom och för alla tider åt eftervärlden bevarar hans namn.»

Motionen är ett för sin tid ganska vidlyftigt aktstycke.² Innehållet utgöres till övervägande delen av en ur olika äldre skrifter om LINNÉ, delvis genom ordagranna citat, sammanbragt, sakligt lagd men något bombastiskt formad utredning av den otacksamhet och brist på pietet, som svenskarna — och ej minst LINNÉS egna efterkommande — visat hans minne. Särskilt betonas, att den åt LINNÉ av Riksens ständer 1760—62 förespeglade eller rentav utlovade nationalbelöningen å 12,000 eller åtminstone 6,000 Daler S:mt aldrig infriats. Så mycket större skäl vore det för Riksdagen att nu, hundra år efter LINNÉS död, söka i någon mån gottgöra detta. Motionären påpekar utförligt, vilken roll Hammarby och vistelserna där spelat i LINNÉS tillvaro, och framhåller, huru bade husen, trädgården och — trots skövlingen 1784 — åtskilligt av bohagsföremålen direkt påminna om LINNÉS liv. Han förklarar, att Hammarby är »en för sanningens och upplysningens vänner helig ort, som av resande från alla länder med samma vördnad besökes», och tillfogar: »Då obestridligt är, att den svenska nationen står i den största tacksamhetsförbindelse till CARL VON LINNÉS minne, 'denna polstjärna, som icke vet av någon nedgång på Nordens himmel', och då denna skuld träder i ännu bjärtare dager detta år, det hundrade efter LINNÉS död, när räkenskap borde avläggas, vågar jag framhålla nödvändigheten av att, ehuru återställandet i dess ursprungliga skick av LINNÉS samlingar på hans Hammarby är en omöjlighet dock göres, vad ännu göras kan för att i någon, om ock ringa mån rädda fäderneslandets pantsatta ära.» Till den ändan borde, säges det slutligen, staten inköpa egendomen Hammarby; motionären påpekar, att den ute-

¹ G. F. ASKER, *Lefnadsminnen*, sid. 89 (1897).

² Mot. A. K. 1878 n:o 65.

blivna nationalbelöningen å 6,000 Daler S:mt »evalverad i rikets nu gällande mynt och med beräknad ränta efter 5 % under de förflutna 116 åren» borde räcka att bringa planen till verklighet. Aktstycket utmynnar i förslag till en riksdagsskrivelse med begäran att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en utredning angående möjligheten att realisera motionens syfte.

Som ASKER drastiskt nog uttalar, ansågs förslaget till en början dödfött. Kraftiga bearbetningar hava emellertid uppenbarligen gjorts, och, som nedan skall visas, var stämningen i Andra kammaren vid frågans avgörande i maj deciderat välvillig. Vilka dessa bearbetningar varit vet man självfallet ej — med ett mycket viktigt undantag. Professor THORE FRIES i Uppsala har föranstaltat om ett besök på Linnés Hammarby av statsutskottets ledamöter och bland dem vunnit särskilt den mäktige A. P. DANIELSON. Så förmäler traditionen, som genom SERNANDER förmedlats från THORE FRIES till TYCHO TULLBERG och av denne blivit satt på pränt.

Denna tradition är emellertid, som sådana även i bästa fall pläga vara, något överdriven och i sina detaljer felaktig, men detta till trots i huvudsak riktig. I själva verket omhändertogs motionen, som gällde ett skrifvelseförslag, grundlagsenligt icke av statsutskottet utan av ett av andra kammarens tillfälliga utskott, vari DANIELSON inom parentes sagt ej var medlem, lika litet som i statsutskottet.¹ DANIELSON var för övrigt vid denna tid ännu alls icke den myndige och mäktige man som senare, under 80-talets slut och 90-talet. Men han var visserligen redan 1878 på god väg. Vid slutet av föregående års riksdag hade han sålunda erhållit det mycket eftertraktade och synnerligen omtvistade, nöjsamma och heder samma uppdraget att vara en av Andra kammarens deputerade vid Uppsala universitets 400-årsjubileum.

Genom detta uppdrag och vid detta tillfälle hade han kommit i vänskaplig beröring med professor FRIES, som varit hans värd under festligheterna. Detta är tydligen upprinnelsen till FRIES' aktion. DANIELSONS besök i Uppsala i september 1877 kom därför att följas av ett annat. Därom berättar han själv i en egenhändig relation, ett av de få bevarade alstren av hans hand.² Den lyder i sin helhet som följer:

EN RESA TILL CARL VON LINNÉS FORDNA GÄRD HAMMARBY I UPPLAND.

Medan jag var vid 1878 års Riksdag reste jag den 19 mars 1878 till Uppsala för att helsa på min värd under jubelfästen min vän och bror Professorn i Botanik Thore Fries.

¹ Det blev han först 1884.

² Denna minnesanteckning äges och förvaras nu av D:s ende efterlevande son, lantbrukaren AXEL DANIELSSON, Runsten, och publiceras här för första gången efter en genom förfärs försorg tagen avskrift.

Jag kom sagde dag till Upsala kl. 11 f. m. och hade som resällskap KontraktsProsten, Riksdagsmannen A. J. Lyth från Gotland och Riksdagsmannen P. N. Bergström från Stockholm. Lyth och jag styrde våra steg till Professor Fries bostad och kommo dit just som han höll på med en föreläsning i botanik. Vid denna föreläsning voro 13 studenter närvarande och Lyth och jagingo afhöra föreläsningen tills den slutade kl. 12.

Jag blef på det vänligaste mottagen av vännen Fries och hans fru. Efter en stunds samtal och sedan vi besett de botaniska samlingarne, samt druckit ett glas vin, framkörde den beställda droskan, och vårt aftal att göra en resa ut till Linnés gamla hem Hammarby företogs nu. Således kuskade vi i väg det var jag, Professor Fries, Lyth och Bergström. Under denna färd blefvo vi i tillfälle att få se de i Svenska historien omtalade »Mora stenar» der Sveas konungaval skedde. Stället der dessa stenar äro förvarade finnes ett fyrhörnigt mindre stenhus, säkerligen uppfört på allmän bekostnad, och nycklarna till dörren voro i särskild persons hand. Dessa stenar 11 till antalet äro små kalkstenar minst 6 ej större än en man lätt kan lyfta dem de öfrige något större och en minst 3:ne manslyfter stor. Alla hade spår af inskriptioner och några rätt välbehållna munkskrifter. Sägen förmäler att vid hvarje konungaval 1 sten tillkom. Slätten utanför är de så kallade Mora ängar, nu ett slätt åkerfält. På en tafla inuti förenämnde stenhus stod skrifvet. »På detta fält valdes fordom Sveriges konungar».

Härefter företogs resan till Hammarby den store Carl von Linnés fordna hem. Denna gård ligger vid foten af en bergskulle och utanför en bördig åkerslätt. De hus Linné sjelf uppbyggt och bebodt stod ännu qvar, det var ett tvåvåning trädhus. Sedan vi helsat egaren af stället en dotter dotter son af Linné, jägmästaren Ridderstolpe¹, blefvo vi erbjudna att taga Linnés boningsrum i betraktande. Då jag trädde inom dörren af denna stora mannens fordna boning och dervid möttes af de minnen som ännu tala från hans tid, var det med ett vist alvar jag lyftade hatten till helsning och aktning. Tvenne rum, hans arbetsrum och hans sängkammare stodo i det närmaste i det skick som de i Linnés dagar voro, nemligen möbler, bord stolar och taflor samt å väggerna utpressade blommor i sådan mängd att väggerna voro dermed fullsatta såsom tapeter och synnerligen var detta fallet med sängkammaren.

Öfver dörren till sängkammaren var ett tänkespråk på latin som betyder: »lef rättrådigt Gud ser dig». På en bergkulle helt nära boningshuset stod det af Linné uppbyggda Museum Hammarbyensi en fyrhörnig byggnad af tegel omkring 10 alnar på hvarje sida och en våning hög, samt försedt med 3 fönster och på 4:de sidan dörren som ledde intill rummet utan förstuga eller tambur. Här i detta fordna Museum funnos nu blott qvar den stol, hvarpå Linné sutit, då han höll sina föreläsningar och ett par bänker samt ett bord och en byrå eller mindre skåp.

Alla de samlingar Linné här egde lärer år 1784 sålts av Linnés sterbhus-delegare för 19,000 kr. och hade häri biblioteket 2,500 volymer även ingått. Köparen var en Engelsman vid namn Sir James Edward Smith från Norwich och lär nu samlingarne förvaras i London. I dörrkarmarne finnes utsågade stycken såsom tydliga spår efter det våld, hvilket måste användas för att utur Linnés Museum utbryta samlingarne. Förenämnde lärostol var en av bräder förfärdigad trefot med ett framför fästadt skrifbräde och det sades att han flyttade denna stol mitt i öppna dörren då han höll sina föreläsningar till de utan-

¹ Felaktigt för RIDDERBJELKE.

för byggnaden i bergkullens grönska sig lägrade studenterna. Det var således från denna thron den väldige naturforskaren stiftade grundlagar dem inga reformsällskaper kunnat omstörta.

Straxt bredvid Museum på bergets sluttning mot söder visades en lemning af en krokig stenhägnad och uppgafs det att det var Linnés så kallade »Siberiska trädgård». I den övriga parken och trädgården visades träd och även blommor som der lefver ännu från Linnés tid och de här vidliggande blommorna¹ plockade jag i trädgården den 19 mars 1878 då de redan hade uppspirat, ehuru delvis snön låg bredvid. Sedan egaren af stället Jägmästaren Ridderstolpe bjudit oss ett par konjakare och vi sagt honom vårt tack och farväl, samt sedan jag ytterligare kastat en blick på Linnés fordna hem och särskildt den stora, nu till fall lutande kastanjen vid förstugutrappan, den de sade Linné sjelf planterat och under hvars skugga han mången aftonstund rökut sin pipa, rullade vi åt Upsala tagande vägen om Danmarks kyrka. Wi kommo till Upsala kl. närmare 5 e. m. och intogo då en god middag hos Professor Fries. Efter middagens slut besågo vi botaniska vexthuset och sedan drucko vi kaffe och en konjak, samt vid kl. 8 togo vi farväl och tack af Professor Fries och hans familj och styrde af till Jernvägsstationen. Wi kommo till Stockholm kl. 10 e. m. och hade då allt skäl att vara belåtna med vår dag.

Stockholm den 20 Mars 1878.

A. P. DANIELSON.

Till denna enkla, klara och uttömmande berättelse äro inga kommentarer nödiga. DANIELSON, som trots sin nästan ordspråksmässigt krassa syn på tingen i själva verket redan tidigare dokumenterat sig som en uppriktig och osjälvisk älskare av sin hembygds historiska minnen, hade uppenbarligen blivit fullständigt vunnen. Så har även varit fallet med hans följeslagare. Av dessa var prosten A. J. LYTII en ingalunda obetydlig riksdagsman. Han ansågs stå det härskande lantmannapartiet ganska nära, och intog även en för frågans framgång jämförelsevis viktig post: han var nämligen ordförande i det tillfälliga utskott, dit motionen remitterats. Vad P. N. BERGSTRÖM beträffar var han en mycket känd körsnär i Stockholm men föga märklig som riksdagsman. Sitt intresse och sin under resan till Hammarby vunna eller stadgade övertygelse manifesterade han sedermera under sitt deltagande i debatten vid frågans avgörande i kammaren.

Inom tillfälliga utskottet har frågan tydligen underkastats en ganska grundlig behandling, varunder lösningen i sin slutliga form åtminstone skisserats. I motiveringen antydes nämligen, att Uppsala universitet, som ägde jord i närheten av Hammarby, borde kunna genom ett eventuellt ägoutbyte underlätta förvärvandet av själva boningshusen och parken.

Utan att fullt godkänna de jämförelsevis vidlyftiga planer på anordnandet av ett Linnémuseum etc. — med nya anslagskrav i släptåg — som kunde utläsas ur motionen, förordar utskottet likväl i en på det hela myc-

¹ En liten pressad blomma, troligen vårlök, ligger ännu 1929, då avskriften togs och kontrolleras, kvar i manuskriptet.

ket välvillig och stundom värtalig motivering likväl själva huvudsaken. Det heter där bl. a.: »Att vårda sina stora minnen är för ett fritt folk en bland dess skönaste rättigheter och dyraste pligter. Ett åsidosättande häraf blir icke ostraffadt. Kommande släkten få ofta dyrt gälda hvad föregående häruti brutit och de själfva icke förstått att godtgöra. Svenska folket, rikt på stora minnen, har städse velat uppskatta dessa, äfven om de yttre bevisen därför icke alltid framträdit i storartade former.»

I utlåtandets kläm föreslås därför, att riksdagen måtte besluta: »att riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t anholder det Kongl. Maj:t tacktes låta utreda: dels om och på hvad vilkor den del af egendomen Hammarby, belägen i Danmarks socken och Waksala härad af Upsala Län och fordom tillhörig Archiatern CARL V. LINNÉ, som upptages af Linnéanska boningshuset och museibyggnaden jemte den dem omgifvande parken, till så stort område lokala och öfriga omständigheter betinga, tillika med de nämnda byggnaderna samt, i förening därmed, den å stället befintliga fordom Linné tillhöriga löseegendomen må kunna åt staten förvärfvas, dels ock, för den händelse att svårigheter eller hinder skulle möta för jordlägenhetens och byggnadens afsöndrande från egendomen, om och på hvad vilkor den Linnéanska löseegendomen å Hammarby *ensamt för sig* kan av staten få inköpas samt att i beggedera fallen låta förslag härom en kommande riksdag föreläggas.»

Utskottet var emellertid icke enigt. Den beryktade sparsamhetsivraren J. A. SJÖ från Kronobergs län hade utan motivering reserverat sig för avslag, varjämte hrr JOHAN ERICKZON i Bjärsby (Jönköpings län) och JOHAN JÖNSSON i Axtorp (Kristianstads län) endast tillstyrkt det sista av alternativets båda yrkanden.

Debatten i andra kammaren ägde rum i eftermiddagsplenium lördagen den 11 maj¹ omedelbart efter den långa, hårda och ofruktbara kampen om försvars- och grundskattefrågorna. Detta till trots förmådde ärendet tydligen tillvinna sig åtskilligt intresse. Ej mindre än aderton talare uppträdde. Vid en genomläsning av protokollet finner man lätt, att stämningen var mycket gynnsam för en positiv lösning. Tolv talare, så väl från lantmannapartiet som centern, yttrade sig för bifall; därtill komma några instämmanden. Tre förordade reservationen, d. v. s. inköp endast av LINNÉS löseegendom, medan endast två, reservanten J. A. SJÖ samt LASSE JÖNSSON i Sandby, yrkade blankt avslag.

Den förstnämnde av dessa båda inledde debatten med en motivering för sin reservation. Däri saknades varken en hänvisning till de dåliga tiderna,² en antydning om att den ifrågasatta försvarsreformen krävde alla till

¹ A. K:s protokoll 1878: 5: 57: 4—18.

² Som just nu bröto in för att nå sin kulmen nästföljande år.

buds stående medel, eller ens en insinuation, att bakom förslaget till statsinköp låge den nuvarande ägarens vinningslystnad.

Andre talare var landshövding ASKER, som i ett långt, välberäknat och välformat anförande försvarade sin motion. Han gav bl. a. den föregående talaren en tillrättavisning: allra minst hade han väntat att en representant för Småland, LINNÉ's födelsebygd, skulle motsätta sig ett förslag sådant som detta. Han avvisade även med skärpa påståendet, att ägaren till Hammarby av egoistiska motiv bragt frågan på tal; initiativet till köpet hade ingalunda utgått från denne. ASKER uppvisade även med siffror, att staten ej skulle göra någon dålig affär vid ett köp. För säkerhets skull tillfogade han slutligen en lång meritlista för LINNÉ, vari han ej heller förglömde dennes insatser såsom läkare.

Det är emellertid knappast troligt, att ASKER's anförande ensamt skulle ha kunnat övertyga den sedvanliga sparsamma »majoriteten», d. ä. lantmannapartiet. Däremot är det större anledning att antaga, att A. P. DANIELSONS kraftiga inlägg till förmån för motionen verkligen betytt mycket för frågans utgång — även om man hågkommer, att DANIELSON ännu blott var en lovande framtidsman och alls icke den dominerande gestalt i Andra kammaren som han sedan blev.

DANIELSON fick ordet omedelbart efter ASKER: »Jag hoppas», sade han, »att Herrarna icke skola misstycka att jag uppträder i denna fråga. Jag tror icke, att man i allmänhet kan beskylla mig för att vilja slösa med statens medel, men i detta fall måste jag dock anhålla att få instämma med de talare, som yrkat bifall till utskottets hemställan.»

Efter att ha betonat, att svenska folket nu borde ta hand om och bevara de minnen av LINNÉ, som ännu funnes kvar i landet — »det är i sanning icke mycket, men det talar dock för det svenska hjärtat om den store man, som fört det svenska namnet långt utom Sveriges gränser» — fortfor han: »Jag har varit i tillfälle att se LINNÉ's förra hem. För mig var inträdet däri en gripande högtidsstund. Jag tyckte mig stå inför den store mannens minne mera omedelbart, än jag någonsin tänkt mig förut.»

Uppenbart är, att DANIELSONS anförande gjorde ett starkt intryck. Fyra ledamöter, som visst icke annars plägade instämma med honom, gjorde det nu.

Så talade utskottsordföranden, prosten LYTH, huvudsakligen för att motverka den insinuation, som J. A. SJÖ gjort. LYTH förklarade, att ingenting vare sig offentligen eller privat förekommit, som kunnat giva anledning till sådana misstankar som dem SJÖ yppat; nämligen att ägaren ville sälja Hammarby dyrt och eventuellt skaffa sig själv »en indräktig plats i statens tjänst för sin framtid» — »Tvärtom har denne man med de medel, som stått honom till buds, försökt att med den största oegennyttia bevara så många saker som möjligt efter LINNÉ, och med den kännedom jag äger

om saken kan jag försäkra, att han med den största pietet vårdat sig om sin store stamfaders minne. Vi böra i sanning tacka den nuvarande ägaren till Hammarby för, att de kvarlevor, som ännu finnas icke blivit helt och hållet förskingrade åt alla håll, ty jag kan försäkra Kammaren, att stora summor hava bjudits honom för erhållande av desamma för utländsk räkning. Från England, Tyskland, ja ända från Ungarn hava anbud blivit gjorda och detta till mycket höga belopp.»

Även i LYTHS anförande återkommer en hänvisning till besöket å Hammarby. »För övrigt», slutar han, »ber jag få instämma med den näst föregående talaren.¹ Även av mig kändes, då jag besökte Hammarby, en helig vördnad vid åtanken av den store man, som där levat och verkat och om vilken allt vad jag såg så livligt erinrade mig.»

Därefter uppträdde emellertid representanter för motståndarna. Reservanten JOHAN JÖNSSON sade sig »icke blivit övertygad om lämpligheten av, att staten inköper detta gamla trähus, som nu stått i 116 år sedan LINNÉ bebodde detsamma, och som kanske hade stått lika länge, innan han blev ägare därav.» Herr LASSE JÖNSSON i Sandby förklarade till att börja med, att den som yrkade avslag riskerade att betraktas som mindre pietetsfull mot LINNÉS minne; men då talaren likväl vågade göra detta, sade han sig vilja ur själva utskottsutlåtandet hämta sina skäl. Detta kunde dock icke ske utan uppenbara vantolkningar — för att inte säga något värre — såsom att inga bevis funnes för att »den ifrågavarande lösegendomen verkligen tillhört LINNÉ», eller att träden och växterna på Hammarby verkligen blivit planterade av denne. För övrigt menade han som så: »Varje tänkande människa vet väl, vad LINNÉ varit för vårt land, utan att man därför behöver resa till en avlägsen landsort, där han någon tid haft sin bostad.»

Kapten CASPARSSON, representant för den valkrets, vari Hammarby var beläget, förklarade med största bestämdhet att varje tal om privat spekulation i samband med det föreslagna köpet vore dumt förtal. Om verkligen ägaren ville göra sig pengar på sina Linnéminnen »vore ju för honom ingenting lättare än att med förbigående av svenska staten avyttra lösegendomen till utlandet, ty där — särdeles i England — noteras de Linnéanska samlingarna till mycket hög kurs.» CASPARSSON försäkrade vidare att han mycket väl kände ägaren och tillfogade: »Själv har jag också frågat honom, huruvida han önskade att staten skulle inköpa egendomen, och han förklarade då, att han visserligen icke hade någonting däremot, särskilt med hänsyn till att han själv är kommen till framskriden ålder² och det eljest kunde hända, att den efter hans död förskingras;

¹ DANIELSON.

² RIDDERBJELKE var född 1820 och således nu 58 år gammal.

men någon brinnande önskan hos honom att få avlåta egendomen tror jag alls icke förefinnes.»

Det skulle föra för långt att referera de följande inläggen. För reservationen yttrade sig den kände Dalarepresentanten LISS OLOF LARSSON, emedan han ville göra Linnéminnena tillgängliga för en större allmänhet på något museum i huvudstaden, samt skåningen ÅKE ANDERSSON, emedan husen å Hammarby vore trähus och alltså alltför eldfarliga för att böra hysa så dyrbara minnessaker. Däremot talade för skrivelsen bl. a. från centern rådmannen, sedermera generaldirektören SIGFRID WIESELGREN och professor RYDIN i Uppsala; samt godsägaren EMIL KEY, lantmannapartiets vid denna tid mest framträdande ledare, och slutligen hans meningsfrände, den varmhjärtade och frispråkige östgötabonden CARL ANDERS LARSSON i Maspelösa. Som vanligt skrädde han inte orden: »Om vi nu bifalla allenast de två reservanternas förslag, så skulle vi begå ett lika lumpet fel, som våra förfäder på den tid LINNÉ levde. Det är härresande att läsa i motionen, huru en sådan man som LINNÉ kunde hanteras av Sveriges dåvarande regering och folk. Han fick visserligen löfte om en nationalbelöning, men det löftet uppfylldes icke bättre, än att han, som hade kämpat en del av sitt liv i fattigdom och elände, gick miste om den nationalbelöning, varav han gjort sig förtjänt. För att giva detta våra förfäders beteende en örfil, borde vi därför visa, att svenska folket i våra dagar står på en högre grad av civilisation än då.»

Strax före debattens slut var det P. N. BERGSTRÖMS, den tredje resenärens, tur att ha ordet. Även i hans anspråkslösa inlägg framskymtar det starka intryck besöket på Hammarby gjort på honom. Och även han förklarar att försäljningen icke bottnade i låga motiv. »Jag kan försäkra eder, mina Herrar, att den nuvarande ägaren av Hammarby icke utbjudit till salu vare sig egendomen eller LINNÉS efterlämnade lösören. I egenskap av släktinge till den bortgångne Archiatern har han av pietet behållit allt på samma sätt som det var på LINNÉS tid. Men då jag sist talade med ägaren till Hammarby yttrade han: 'min ålder är långt framskriden; jag skall kanske snart gå bort; vem skall då bevара dessa kära minnen för vårt älskade fosterland?'»

När kammaren äntligen var mogen att fatta beslut visade det sig trots allt nödvändigt att skrida till votering; ja t. o. m. två sådana voro erforderliga. I den första utslogs med 107 röster mot 50 hrr ERICKZONS och JÖNSSONS reservation, och i den andra segrade utskottets förslag om riksdagsskrivelse med 109 röster emot 47, vilka tillföllo avslagsyrkandet. Därefter gick ärendet till Första kammaren, som utan debatt eller votering biträdde Andra kammarens beslut; skrivelsen till Kungl. Maj:t avfärdades den 23 maj.

Regeringen skred genast till sitt värv och lät genom Konungens be-

fallningshavande och universitetsmyndigheterna i Uppsala utreda ärendet. Det visade sig därvid, som det heter i regeringens förslag till 1879 års riksdag,¹ att ägaren av Hammarby, Jägmästaren CARL RIDDERBJELKE, vore benägen att till staten sälja hela Hammarby egendom med den där förvarade Linnéanska löseegendomen för en köpesumma av 80,000 kr., men att han däremot icke vore villig att avhända sig löseegendomen allena. Ej heller önskade han ingå på något ägobyte med Uppsala universitet.

Vid underhandlingar mellan RIDDERBJELKE och universitetet nådde man då fram till den lösningen, att staten kunde få köpa själva Hammarby gård, d. v. s. husen med lösöret och parken, för 30,000 kr., om Uppsala universitet samtidigt köpte hela återstoden av egendomen för 50,000 kr. »Om således staten skulle förvärva ett Linnéanskt museum vid Hammarby, låge valet endast mellan att inköpa hela egendomen för 80,000 kr. eller en avsöndrad del därav för 30,000», resumerar 1879 års statsutskott.² Kungl. Maj:t hade ansett den förra utvägen mest fördelaktig och föreslagit riksdagen att fatta beslut härom. Statsutskottet åter fann den senare både lämpligare och billigare, uppenbarligen särskilt det senare, och hemställde alltså, att riksdagen endast måtte bifalla Kongl. Maj:ts nådiga förslag på det sätt, att för inköp av den Linnéanska parken å Hammarby med därå uppförda hus och på stället befintliga fordom LINNÉ tillhörig löseegendom beviljades ett belopp av 30,000 kronor.

Detta blev även riksdagens beslut. Striden hade i själva verket utkämpats redan föregående år. I så måtto hade naturligtvis motståndarna rätt, då de den 11 maj 1878 förklarade, att om det tillsynes så oskyldiga skrivelseförslaget antoges, så vore avgörandet de facto träffat. Nu biföll såväl Första som Andra kammaren, den 17 resp. 19 april 1879, utan vare sig debatt eller votering, statsutskottets förslag.

Därmed var frågan löst på ett lika enkelt som lyckligt sätt. I november samma år avslutades köpet, och Linnés Hammarby blev statens, eller för att nyttja ett här mer talande ord, det svenska folkets egendom.

¹ Statsverkspropositionen, åttonde huvudtiteln, punkt 43.

² Statsutskottets utlåtande n:o 14, sid. 50.

LINNÉTRADITIONEN OCH NATURSKILDRINGEN

AV

ELOF EHNMARK

LINNÉ HÖRDE TILL DE ICKE ALLTFÖR TALRIKA NYDANARE, som redan under livstiden kunde kalla sig profet i eget fädernesland. Över den unge CAROLUS LINNAEUS vilar ett alldeles säreget skimmer. I vår kulturhistoria är han Aladdingestalten, på vars vink naturen blottar sina hemligheter och över vars väg framgångens och lyckans högsommarsol gjuter sitt sken. Även om Linné vid början av sin studiebana fick utstå umbäranden, större och svårare än någon students nuförtiden, så dröjde det inte länge, förrän hjälpande händer räcktes honom, och själva tjugningen av hans personlighet tycks ha öppnat för honom alla hjärtan och alla kassakistor. I och med det att han helt får ägna sig åt sin vetenskap, tycks han f. ö. inte räkna strapatserna som annat än spännande äventyr. Hans färd genom Lappland var ju ingenting mindre än en djärv expedition in i en fullständigt okänd vildmark, men den ton, som i *Iter Lapponicum* ljuder emot oss nästan i varje rad, är som en enda fanfar av upptäckandets och livslustens strålande ungdomsglädje. Det erkännande, Linné såsom en av naturvetenskapernas nydanare hade rätt att kräva, blev honom också beskärt under en lång och rik levnad, och historien har inte heller kommit hans namn och minne att förblekna. Hans insats räknas än i dag som en av de främsta vårt land skänkt naturforskningen, och själv torde han få betraktas som den mest lysande universitetslärare, Uppsala någonsin ägt.

Nutiden dömer dock på ett annat sätt om Linné än hans samtid. Vi ha fått klarare begrepp om begränsningen i hans insats men också om vidden av hans snille. Det är särskilt ett område, inom vilket man först i vår tid fått upp ögonen för Linnés storhet och originalitet, det litterära. Linné intar numera en bemärkt och förnämlig plats också i litteraturhisto-

rien, och forskningen har allt närmare sökt fastställa betydelsen av hans insats som stilist, reseskildrare och naturskildrare.

Den som först på allvar började sysselsätta sig med studiet av Linnés litterära förtjänster, var OSCAR LEVERTIN, som i sin ofullbordade Linné-monografi ägnade ett kapitel åt Linnés stil. Samme forskare var också den förste, som upptog studiet av naturskildringens utveckling i svensk litteratur. I sin berömda essay om *Stockholmsnaturen i svensk dikt*, närmast skriven för ett album Eugentavlor, vartill denna essay bildar inledningen, fick Levertin anledning att studera vår naturbeskrivande diktning just i den miljö, som av ålder varit den centrala i svensk naturskildring. Däremot hann Levertin aldrig med att i större sammanhang sysselsätta sig med detta ämne, för vilket han syntes ha så stora förutsättningar, och han kom heller aldrig att beröra Linnés betydelse för den litterära utvecklingen.

Ämnet upptogs i stället av LAMM, som i sin monografi över *J. G. Oxenstierna* givit en överblick över svensk naturskildring från storhetstidens diktare via Dalin, Creutz och Bellman fram till Skördarnes och Dagens Stunders skald. Samme forskare har också i ett annat och större sammanhang upptagit frågan om naturskildringens utveckling under 1700-talet, nämligen i ett kapitel av *Upplysningstidens romantik*, där denna utveckling sättes in som ett led i den stora förromantiska rörelsen, varigenom dess olika skiftningar och stadier först kunnat få sin rätta belysning och förklaring. Lamms skildring är tills dato den fullständigaste och mest uttömmande, och det är från den, som all kommande forskning har att utgå. Detta finner man också mycket riktigt genom en blick i den senaste större undersökningen i ämnet, finländaren HILDÉNS arbete *Studier av naturen i Linnéseklets svenska diktning* (1925), vari 1700-talets natursyn monografiskt behandlas.

Den här givna översikten avser att lämna en sammanfattning av de litterära forskningsresultaten beträffande Linné och naturskildringen samt att vidare utföra ämnet fram till den realistiska romanen vid 1800-talets första årtionden.

* * *

Att Linnéseklet kom att pånyttföda för att inte säga nyskapa naturskildringen, beror givetvis icke på Linné ensam. 1700-talet är ju i så många avseenden de nya idéernas århundrade, och dess för litteraturhistorien viktigaste insats står just i samband med brytningen mellan fransklassicism och romantik. Inom fransklassicismen möter man begreppet »naturen» som det stora rättesnöret, den ledande principen för all konst. Det var »naturen», som blev lösensordet efter barockens förkonstling, och

BOILEAU förkunnar vältaligt dess allenaberättigande i berömda alexandriner i *L'Art poétique*. Begränsningen i denna nya syn på dikten låg främst däri, att den romerska antiken samtidigt förklarades vara det evärdliga, oupphinneliga mönstret för det sätt, på vilket naturen skulle skildras. Viktigare — särskilt beträffande föreliggande ämne — var dock, att naturen för fransmännen, som ju nu kommo att helt dominera den västerländska litteraturen, identifierades med människonaturen, ja med det allmänmänniskliga i människonaturen. Det var människan och ensamt hon, som skildrades av Corneille, Molière och Racine, egentligen också av Lafontaine i hans fabler.

När oppositionen mot klassicismen börjar framträda, möter man en annan uppfattning om naturen. Ordet får sin nu gängse betydelse, och man kommer med kravet, att också naturen i egentlig bemärkelse skall skildras lika väl som människan. Denna opposition härrör närmast från England, friluftspoeternas land framför andra, och där uppstår också den s. k. naturbeskrivande dikten, främst representerad av THOMSONS *The Seasons*, vars mål är att söka härma den bildande konsten, att åstadkomma en målning i ord. Denna nya genre vann snabbt anklång, och sedan den överförts till Frankrike och där slagit igenom med DELILLE och andra, kom den fullt på modet. OXENSTIERNAS förebilder äro t. ex. närmast franska landskapsdiktare. Den naturbeskrivande dikten blev av betydelse också därigenom, att den kom att tjänstgöra som språkrör för de nya fysiokratiska idéerna, vilkas släktskap med den romantiska rörelsen och ROUSSEAUS evangelium är uppenbar. Landskapsdiktarnas mål blir att skildra landskapet så exakt som möjligt i alla dess detaljer, och denna beskrivande landskapsdikt blir ett nödvändigt förstadium och genomgångsstadium för den kommande stämningsdikten. Det är först genom den senare, som romantiken på allvar träder fram. Med romantiken övergår naturskildringen till naturstämning och naturen blir ett medel att uttrycka själstillstånd. Härigenom kommer åter den yttre omgivningen att få en helt annan ställning i dikten än förut. Människan blir till ett med naturen och naturen till ett med människan. Å andra sidan står romantiken alltid i ett visst motsatsförhållande till realismen. Genom romantikens segerrika frammarsch kommer intresset för den vardagliga verkligheten och det exakta iakttagandet att minskas. Diktens landskap blir en Inbillningens värld, en vision. Romantikens utveckling under 1700-talet når också hos oss sin höjdpunkt med FRANZÉNS *Menniskans anlete*, där landskapet är en paradisskildring, som äger mera av drömmens karaktär och inspirationens skaldesyn än av sedd och iakttagen verklighet.

Naturskildringen genomgår sålunda under 1700-talet en rikare utveckling än under något annat skede. Det är betecknande, att 1700-talet för oss också är Linnés sekel. Linné är vår främste representant för natur-

studiet, och även om han icke ägt de utomordentliga stilistiska förtjänster, som vi nu beundra, skulle han otvivelaktigt ändå varit ett namn av mycket stor indirekt betydelse för vår litteraturhistoria.

Upptäckten av naturen och längtan till naturen hade under 1700-talet, liksom under senantiken, en orsak i kulturtröttheten, ledan vid stadslivet och övermättningen av salongskulturen. Vad vårt land beträffar, torde man dock i minst lika hög grad, såsom Hildén framhållit, få räkna med betydelsen av storhetsväldets fall. De hårda frederna hade icke blott gjort slut på vår expansionsförmåga utan också begränsat vårt välde till enbart Sverige och Finland. Det gällde då, liksom hundra år senare, att inom denna begränsning erövra det förlorade åter. Frihetstiden inträder med dess brinnande intresse för handel och näringar, för »oeconomie» och praktisk verksamhet, för allt som kan inbegripas i uttrycket »curieust och nyttigt». Linnés Resor med deras outtröttliga påpekande av alla tillgångar och värden kunna betraktas som en sorts inventarieförteckning över Sveriges rikes egendom och naturmöjligheter. I stället för att erövra främmande länder bereder man sig att upptäcka sitt eget. Säkerligen kan man därvid inte nog högt skatta betydelsen av att det blev just Linné, som kom att företaga denna inventering. På sätt och vis var ju själva uppslaget hans eget liksom i ännu högre grad metoden. Linné är den förste, som reste omkring i detta land enkom för att studera natur och människor, och genom hans förmåga att samla och entusiasmera lärjungar kom också hans empiriska metod att snabbt slå igenom. Skalderna började följa exemplet. Lika betydelsefullt var det, att Linnés vetenskap, botaniken, blev tidens modevetenskap. Särskilt vad vårt land beträffar, har naturligtvis Linné själv varit den mäktigaste drivkraften härtill, men botanikens popularitet var dock något gemensamt för hela skedet. I Sverige börjar man i alla kretsar, från hovet och nedåt, intressera sig för »märkvärdigheter ur alla Naturens Riken», och Hildén, som härpå anför många exempel, nämner bl. a. som ett betecknande drag, att Linné blev kallad till Kongl. Bibelkommissionen för att övervaka naturföremålens riktiga namngivande i Bibeln. De av hans Resor, som samtiden kände, voro också utan tvivel allmänt lästa och beundrade. Vad som i Linnés skildringskonst hade den största betydelsen för dikten, var själva exaktheten i iakttagelsen. För oss är det ju många andra egenskaper, som skänka Linnés framställningskonst dess särregna tjusning: dess naiva enkelhet och okonstlade naturlighet, rokokograecen, sådan den framträder särskilt i bildspråket med dess mytologiska anspelningar och metaforer, sagotonen i djur- och växtskildringen, klangen av det gamla bibelspråket, den personliga rösten, som ofta kommer oss så nära. Samtiden ville eller kunde icke direkt uppskatta detta, åtminstone inte ur litterär synpunkt, och inför dess dom var Linné snarast en klen

stilist, men man kunde inte undgå att ta intryck av själva realismen i skildringen.

Vad som gör naturskildringen så levande och frisk hos Linné är ju främst hans fina sinne för nyanser, dagar och tillfälliga förändringar i naturen. Det är först i hans Resor, som de olika landskapen träda fram med sina karakteristiska drag, först där finna vi årstidens och väderlekens växlingar skildrade, allt med en säkerhet ifråga om stilmedlen, en impressionistisk berättarkonst, som med små men säkra medel just träffar det väsentliga och betecknande och kommer synbilden att framstå för läsaren som med ett trollslag. Att Linné var fullt medveten om det oakademiska i sin stil, framgår av den berömda ingressen i Ölandsresan, men säkerligen var han omedveten om det konstnärligt fulländade i dess omedelbarhet. Ändå måste man undra, när man läser det så ofta citerade slutet av Västgötaresan, höstbilden vid infarten genom Svartbäckstull, om han själv och hans samtid xoro okänsliga för vilken effektfull slutvignett, som där åstadkommits. Hur som helst, Linnés verklighetsblick var en mycket typisk svensk vitter egenskap. Schück har särskilt påpekat, att just förmågan att se är gemensam för alla svenska realister. Det gäller också naturskildrarna. Själva arten av realismen, sättet att se och teckna är densamma i Linnés Resor och i STRINDBERGS och ALBERT ENGSTRÖMS naturbeskrivningar.

Linnés betydelse för diktkonsten ligger som sagt icke främst i hans stilkonst utan i synskärpan och därmed i det nya material, han skänker. Barockens och 1600-talets naturpoesi utgjordes nästan enbart av utnötta schabloner, av en flora och fauna, som bestod av rosor, liljor, näktergalar och fjärilar. Tack vare Linné öppnas nu ögonen för naturens hela omätliga rikedom. Det gäller i första rummet de förbisedda detaljerna och nyanserna. Blicken riktas till en början mot de närmast liggande föremålen, blommorna och gräsen, och vidgas sedan ut över de olika landskapstyperna. Hildén har just till sin uppgift tagit att rent geografiskt studera och kartlägga de landvinningar, som naturskildringen gjort under Linné- seklet. Han har också funnit den formel, som bättre än någon annan karakteriserar den nya anda, som nu kommer att behärska tiden: *curiositas naturalis*.

Uppgiften att exakt analysera och fastslå Linnés direkta insats inom litteraturen låter sig knappast lösa. Att den naturskildrande dikten tagit intryck av den Linneanska andan går dock icke att förneka. Forskningen har också påvisat tydliga spår av detta inflytande och kunnat konstatera dess betydelse.

Den naturbeskrivande diktens skapare i Sverige är CREUTZ, Sommarqvädets skald. Creutz har sin utgångspunkt både i antiken och den engelska naturbeskrivande dikten, men han är också Linnés efterföljare. CASTRÉN

antyder ett indirekt personligt samband, då han uttalar den förmodan, att Linnélärjungen MENNANDER lärt honom se på naturens företeelser och förstå dess skönhet, och han har vidare påpekat, att Creutz låtit inskriva sig vid Vetenskapsakademien, vilket onekligen visar hans intresse för naturforskningen. Vänder man sig till Sommarqvädet, finner man också små detaljer, som vittna om det linneanska inflytandet. En strof lyder t. ex.

Men hvilken ljuflig luft jag andas,
som denna kullen dunstar ner,
der purpurn med det gröna blandas
och svale-gräset kyla ger.
De smultron gräset hinner följa,
förgäves deras åsyn dölja
uti ett krusigt blads förvar.

Som synes har nu den svenska floran dragit in i den svenska dikten. Och än mer: den skärpta naturiakttagelsen röjer sig i uttrycket »ett krusigt blads förvar». Skalden har sett med botanistens ögon och bemödat sig om exakthet i den diminutiva värld, han upptäckt i en enkel gräskulle. Ett annat exempel påträffar man i Atis och Camilla. Denna herdedikt rör sig ju med genrens ärvda, rätt stereotypa former, och landskapet har i stort sett mer av teater än av natur över sig. Ändå finner man också i detta pastorala Arkadien drag av nordisk verklighet. I en typisk scen störtar sig Atis förtvivlad ner från en klippa men räddas av kärleksguden, om vilken det heter:

förvandlad i en rönn han sig i branten rotar
och Atis' svåra fall med sina grenar motar.

Arkadiens pinjer och oliver ha här bytts ut mot den nordiska rönnen, vars växtplats t. o. m. är riktigt beskriven, och Creutz har i sitt pastorala rokokokvåde med svensk dikt införlivat det träd, som för KARLFELDT skulle bli en symbol för något av det mest savfullt svenska.

Efter Creutz kommer GYLLENBORG, som fullföljer skaldebroderns uppslag därigenom att han skildrar samtliga årstider. Även om Gyllenborgs iakttagelseförmåga ingalunda är dålig, har han dock icke kunnat konstnärligt nå upp till vad Creutz redan presterat. Hans årstidsdikter bli alltmer encyklopediskt deskriptiva, och naturen blir för honom till slut blott en anledning för torra utredningar. Men Gyllenborg har dock stor betydelse därför att han i förgötisk anda skildrat vinterns hårdande och kraftgivande inflytande. Han har sinne för den friska luften och den nordiska vinterglädjen, och han har därmed tillfört vår dikt en ny och viktig domän.

Linjen från Gyllenborg går till hans frände J. G. OXENSTIERNA, som hos oss blir det stora namnet inom den naturbeskrivande dikten. Det är hemlängtan och hemkänsla, som skänkt Oxenstierna hans inspiration. Före-teelsen är ingalunda ovanlig och skulle endast bidragit till den poetiska intensiteten i Oxenstiernas dikt, om denne icke varit alltför bunden av sin fransklassiska uppfostran och av erkända mönster. Dock saknar icke Oxenstierna blick för naturen, och hans dikt är icke utan realism. Han har sinne för detaljer och förmår fint återgiva små minnesbilder av natur-förlopp. Bekant är t. ex. det ställe i Skördarne, där han skildrar den lätta brisen, som

smyger fram från närmsta land och vattnets glas i flykten krusar:
hvars runda bölja sakta brusar och somnar mot en vassig strand.

I dessa rader finner man både iakttagelse och stämning, och det är skärpan i den förre, som ger intensitet åt den senare. Samma iakttagelse återkommer som bild i ett par andra rader av samma dikt, och här har iakttagelsen ytterligare skärpts. Oxenstierna talar om den lätta ilen, som

i början av sin flykt är bredast invid landen
och fram åt böljans längd en spetsad fåra drar.

Men Oxenstierna saknar omedelbarhet och friskhet. Betecknande är, att han alltmör övergår till att i sirliga alexandriner överflytta sina dagboksanteckningar från ungdomen. Säkerligen gör han det för att i sin dikt få med så mycket som möjligt av sina upplevelser av naturen, för att skildra så exakt som möjligt, vad han sett och känt. Man skulle kunna kalla detta för ett utslag av den linneanska andan, men det visar samtidigt, att Oxenstierna var oförmögen att återuppleva och att göra nya upptäckter. Prosan i hans anteckningar rymmer friskare och mera äkta naturpoesi än hans ängsligt ciselerade stora naturdikt. Hur nära han i denna ansluter sig till dagboken, har Lamm utförligt visat i sin monografi. Mest betecknande är Skördarnes skildring av badstället:

Omkring en stilla våg, som badar hvita sanden,
en mur af täta träd beskyddar låga stranden
och öppnar blott sin krets i skuggig rundel sträckt
för middags Solens blick och sunnanvädrets fläckt.

I dagboken heter det: »Vi hafva därtill funnit et ställe, hvarest man på en fin sandbotten ser på några famnars djup under vattu brynet, och hvarest en gräsrik strand, på tre sidor omgifven af en hög och tät löfskog, lämnar den fjärde allenast öppen åt sunnanvädret och middagssolen.»

Oxenstierna har följt Linnétraditionens krav på exakthet och realism,

men han har inte kunnat göra poesi av sina iakttagelser. Hans ständiga omarbetningar av dikterna förvärra endast saken. Vad som kommit till, är enbart sådant, som gjort dessa föråldrade. Det gäller den alltmer abstrakta stiliseringen och de omständiga akademiska omskrivningarna, den mytologiska apparaten, som dock i och för sig kan ha stora förtjänster, samt de inlagda resonemangen. Men det gäller även sådant, som hör direkt till Linnétraditionen, t. ex. beroendet av botaniken. Det botaniska intresset var en förutsättning för den nya naturskildringen och hade tillfört denna nya områden och ny friskhet, men bakslaget kommer, när dikten övergår till att bliva ett slags exkursionsprotokoll, en långrandig, torr beskrivning av träd och växter. Det är just detta, som blir slutresultat av Oxenstiernas *curiositas naturalis*, och han går t. o. m. så långt, att han låter en sjöman uppträda i Skördarne för att genom honom få tillfälle att berätta även om den tropiska floran. De linneanska lärjungarnas rese-skildringar ha inte kunnat befrukta den svenska naturlikten. När denna blir ett dammigt herbarium, har genren överlevat sig själv.

Men Oxenstierna var samtidigt en rousseauan och har betydelse också därför, att hans diktning bildar ett led i utvecklingen av den poetiska stämningskonst, som skulle föra naturskildringen bort från Linné och fram till romantikens visionära landskapskonst. I Oxenstiernas ungdomsdiktning, särskilt *Natten*, finna vi en natur, som genom sin mystik, sina vaga konturer och sin stämning kan räknas till romantikens, och Oxenstierna har även förstått att förena landskapets stämning med sin egen melankoli, samtidigt som iakttagelsen behållit åtskilligt av sin synskärpa.

Vid Månans svaga ljus, än ögat stranden följer,
hvars längd min åsyn flyr och sig i skymning döljer,
än öfver skogars topp en rygg af tysta bärg,
än i en nära vik, der alar skenet bryta,
jag ser en skockad hop af stolta Svanor flyta
som trotsa Månans färg.

Vi ha här kommit fram till YOUNGS och förromantikens tidsålder. För forskaren och upptäcktsresanden Linné hade natten varit av mindre betydelse. Hans Resor börja med den friska morgonen, och det är dagens blåst och sol över de flesta av hans naturbilder. Likväl saknade inte heller han sinne för nattens mystik, och han har skildrat den med något av folkskrockets spökestämning, fastän han samtidigt, som Lamm påpekat, med naturvetenskapsmannens klara iakttagelse förstår att analysera och lokalisera ljuden.

Natten kom på med sit tjocka mörker; den höga Barrskogen syntes som en mur dubbelt högre af mörkret; Korn-blixtet lyste som Gasteld hastigt och ofta, utan dån; Hästarne gnistrade, och slogo eld med skorna emot stenarne;

Ugglorna skreko som Gastar, och Nattskräfvän skärrade som en spånåck.
(Västg. Res. s. 246).

Det är poeten, som här håller naturforskarens penna. Exaktheten endast ökar skildringens verkan. Skogen, som »blir dubbelt högre av mörkret,» ger det kompakta intrycket av natt i ännu högre grad än Oxensternas månbelysta landskap, som dock så tydligt står för oss i sitt mystiska skimmer med »en rygg af tysta bärg» svagt skönjbar »öfver skogars topp».

Till Linnétraditionens följeslagare kan givetvis även BELLMAN räknas. Han förenar 1600-talets impressionistiskt antydande naturlyrik med den senare, deskriptiva, utförligt målande landskapskonsten. I hans tidigare dikter dominerar det förra manéret, i hans sista ha båda mästerligt förenats till ett. Vad som givit Bellman hans rangplats bland naturskildrarna, är den friska målarblicken, den snabbt reagerande känsligheten och det ständigt rörliga temperamentet. Bellman har alla sinnen på vid gavel, han är känslig som ingen för alla förändringar i landskapet, det är alltid luft, rymd och liv över hans tavlor:

Solstrålar strimma,
kyrktornen glimma,
luften blir så ljum.

Inte minst den sista raden visar Bellmans överlägsenhet. Den sätter pricken över i på denna lika knappa som levande morgonstämning. Som Levertin först påpekat, är det just de atmosfäriska förändringarna, Bellman var särskilt känslig för. »Duggande skyar de solen bebåda» — en rad som denna skänker något av det essentiella av poesin i den Bellmanska naturlyriken. Och det är genom de små, exakta och av andra förbisedda iakttagelserna, han får fram effekten:

Vid Zephirens ljufva fläkt
fönsterna darra på haken.

Bellman skildrar vidare naturen i rörelse. I hans dikt susar alltid vinden, molnen gå i sär för att visa aftonstjärnans glans, »dörrarna öppnas af vädren med våda» och svalan flyger långt in i saln. Trots pastoraltönen och mytologien är han alltid exakt. När han omarbetar en invecklad strof hos Boileau och därav skapar ingressen till Liksom en herdinna, glömnier han ej att fläta in den nordiska floran, väppling, hägg och syren, i nymfens krans. Och vill man se exempel på naturskildringens rent linneanska skärpa, kan man citera några rader ur Aftonqvädet till fru Welzin:

Nu sitter lärkan tyst, sin gröna dörr tilltäpper —
i rågskyln någon gång den svarta fogeln knäpper
vid syrsans fräna ljud.

Helt lågt syns svalans flygt, när Pan dess vingar släpper
til regnets förebud. — — —

Hör sparfvens spåda qval och ungarne på klippan:
Kip, kip, kyp, kyp, kip, kip.

Det är på samma sätt Linné iakttar fåglarnas flykt och förehavanden, även han kan roa sig med att härma deras läte, så i den berömda ingressen till *Iter Lapponicum* (då opublicerad): »Lärkan sjungde hela vägen för oss, darrande i luften. Ecce suum tirile, suum tirile tractat», och även han talar i samma Resa om »Pans hemvist.»

Bellman har samma begränsning i sin natursyn som Linné. Det är bygden, den odlade naturen, där människor bo, som tilltalar honom mest liksom den tilltalade Linné. Dennes ideal var egentligen den franska trädgårdsstilen, den tuktade naturen. Bellman färdas aldrig långt från stadens hank och stör. Han är ju Stockholms och stockholmsnaturens främste skildrare. Han gläds åt Fiskartorpet med »de stolta Stammar, som stå rad i rad», och där man samtidigt skymtar »på långt håll mellan diken åkrarna». I den sista Epistelns avskedsstund, då den lantliga frukosten vid källan intages, är det också en parknatur, som skildras:

Himmel! hvad denna runden
af friska Lötträn sammanbunden
vidgar en plan i Lunden
med strödda gångar och behag.

Det är inte heller här långt till närmaste bondgård:

Präktigt på fältet pråla
än Hingsten med sitt Sto och Fåla,
än Tjurn han höres vråla
och stundom Lammet bräka tör.

När det gäller Bellmans naturskildring, kan man slutligen inte undgå att citera den allbekanta men alltjämt lika underbara strofen:

Fjäriln vingad syns på Haga,
mellan dimmors frost och dun,
sig sitt gröna skjul tillaga,
och i blomman sin paulun;
minsta kräk i kärr och syra,
nyss af Solens värma väckt,
til en ny högtidlig yra
eldas vid Zephirens fläkt.

Lamm har fäst uppmärksamheten på att Bellman med denna Fredmanssang ursprungligen tänkte göra en detaljerat utförlig naturbeskrivande dikt över Haga, så grundlig, att man skulle kunna igenkänna varje buskage och varje gångstig. Lyckligtvis utförde han inte tanken, men den vittnar i varje fall om hans konstnärliga ambition. Vidare har Lamm genom jämförelse med det första utkastet visat, hur verkligt konstfullt cicelerad den slutliga dikten blev. Den är visserligen fylld av poesi, men den bryter icke heller av från det akademiska kravet. Å andra sidan har SAILGREN anfört dikten som exempel på hur Linnés uttryckssätt överförts på dikten. Den klingar, säger han, om man bortser från versformen, som anslaget till en linneansk reseskildring. I själva verket visa båda synpunkterna Linnétraditionens betydelse och begränsning. Utan tvivel bär den anförda strofen vittne om samhörigheten mellan Bellman och Linné. Det är Linné, som visat diktarna blommornas och insekternas liv, och ett uttryck som »i blomman sin paulun» står i överensstämmelse också med Linnés vokabulär, hans bildspråk om sponsalia plantarum. Man lägger vidare märke till hur själva aspekten hela dikten igenom närmast är botanistens. Allt är sett med utgångspunkt från marken, skalden varseblir först blommornas och insekternas sommarlek, och när han sedan riktar blicken längre bort, ser han naturen ur samma synvinkel:

Se Brunnsvikens små Najader
höja sina gyldne horn,
och de frusande cascader
sprutas öfver Solna torn.

Bellman är visserligen ingen vetenskapsman, allraminst när han satt sig i skjortärmarna mitt i gröngräset för att besjunga det gudomliga Haga, men han äger den curiositas för allt levande, som gjorde honom till en oöverträfflig skildrare av den värld, som fanns omkring honom, från grässtrået på marken till människorna, trots att han saknade tillräcklig nyfikenhet att fråga efter, om solen går eller jorden axlar sig.

De viktigaste dragen i den utvecklingsgång, som förbinder Linné och Linnétraditionen med dikten, torde härmed ha berörts. Mest betydelsefullt har det tör forskningen varit att kunna konstatera förbindelsen mellan Linné och Creutz. Därmed har det påvisats, att den nya, naturbeskrivande dikten från sin begynnelse fått med något av tidens curiositas naturalis och av det vetenskapliga kravet på exakthet och verklighetssinne. Diktens svenska landskap har härmed fått släktskap med de linneanska reseskildringarnas. Linjen löper ut med Oxenstierna, som ger exempel på oförenligheten mellan dikten och det vetenskapliga tillvägagångssättet. När den förra övergår till att bli en inventarieförteckning, en botanisk och naturvetenskaplig encyklopedi, försvinner landskapet, naturen och framför allt

poesien. Bellman visar å andra sidan fruktbarbeten av det realistiska betraktelsesättet, så länge detta blir en tjänare åt dikten och icke dess herre. Bellman är lärjunge till Linné lika mycket och lika litet som till någon annan, men han äger samma slags förutsättningar som denne för naturskildringen, samma vakna sinnen, samma känslighet, samma rörlighet, samma poetiska naivitet och omedelbarhet. Det är också dessa båda, Linné och Bellman, som under 1700-talet nått högst i återgivandet av svensk natur.

* * *

När det gäller utvecklingen i stort under den följande tiden fram till sekelskiftet, blir i själva verket Linnés direkta inflytande av underordnad betydelse. Dikten söker sig på alla områden nya former, och även inom naturskildringen slår den in på nya vägar. Det är den inbrytande romantiken, som även här kommer att dominera. Några av romantikens mest betydelsefulla landvinningar utgöras just av den nya naturkänslan och uppkomsten av det poetiska stämningslandskapet. Det är utvecklingen av dessa företeelser, som varit det huvudsakliga föremålet för Lamms undersökningar i det ovan nämnda kapitlet av *Upplysningstidens Romantik*, och hans resultat må här i största korthet antyd.

Den tyske, sentimentale idyllikern GESSNERS otroliga popularitet och uppkomsten av den nya engelska trädgårdsstilen visa, att natursvärmarnas tid bryter in, och ROUSSEAU blir nu den store tolkaren av känslan för naturen. Hos oss får landskapet ett temperament genom LIDNER, och det är betecknande, att dennes landskap icke är verklighetens utan fantasisyrens — ibland också operadekorationernas. Han flyr från de svenska landskapen till Nova Semblas fjäll och Ceylons dalar, han älskar det exotiska, det färgrika, storslagna och patetiska. Sveriges natur är för karg för att kunna ge uttryck åt hans känslösvall. För rousseauanen THORILD åter är natursvärmeriet grundat på metafysisk hänförelse, han är panteist och ser i minsta stoftgrand en uppenbarelse av gudomen, och samtidigt känner han sig i sitt samliv med naturen omsvept av oändlighetens allmakt. Bäst trivs han i stormen, i den heroiska, vilda naturen. För honom är det betecknande, att han finner denna natur i Målarlandskapet, i den föregående svenska idyllens domäner. Thorilds och Lidners exempel visa sålunda, hur olika sidor av det romantiska inflytandet föra bort från den svenska vardagen och från realismen. Hos KELLGREN omsättes naturintrycken i känslöstämningar. Det är kärleken, som hos honom åstadkommer den nya skapelsen och uppenbarar en ny himmel och en ny jord. Dessa förromantiska typer av naturuppfattningen mynna slutligen ut i FRANZÉNS diktning, varmed i själva verket övergången till nyromantikens landskapsdikt och natursyn är fullbordad. I akademisången över Creutz finna

vi motsatsen mellan Norden och Södern framhållen, kontrasten mellan det barbariska, svenska vildmarkslandet och skönhetens Hellas. Samtidigt uppfattar Franzén denna Nord som »rysligt skön», han skapar m. a. o. en visionär bild av det Sverige, som sedan blir göternas och fosforisternas, midnattssolens, stjärnenattens, snöfjällens och furuskogens mäktiga, kraftgivande land. Denna uppfattning förenas med neoantikens uppfattningssätt, i det den nordiska folktrons och mytens gestalter bli plastiskt skildrade, och så uppstår den värld av underbara väsen, som sedan möter oss i TEGNÉRS och GEIJERS götiskt-romantiska dikter. Genom Franzén har det Lidnerska stämningslandskapet fått svensk färg och Kellgrens försök att ingjuta naturen en levande ande kommit till fullbordan, samtidigt som Gyllenborgs och Thorilds entusiasm för Nordens kraft förts fram till nyromantiken. Under tiden fortgår en strävan att berika det svenska landskapet, att finna det pittoreska, omväxlande och djärva i dess drag. Först nu kommer man på allvar att upptäcka fjällnaturens skönhet, den natur, som i ganska hög grad blir dominerande i det nya seklets dikt, symbolen för Nordens kraft och mandom. Främst bland de dikter, som prisa detta storsvulna och väldiga men onekligen en smula arktiska landskap, står Tegnér's Svea, där man möter den klassiska utformningen i det stycke, som börjar:

Se kring Dig! Flammande kring fjällen fästet svänger,
utöfver forsens fall förvågna klippan hänger
och skogen, hvart du går, omgjordande din stig,
står hög och alfvarsam och blickar ner på dig.

Den utveckling, som här skisserats, kan på sätt och vis även uttryckas så, att traditionen från Linnés ursprungliga och svenska naturskildring brytes av intrycken utifrån. Rousseau och den engelska förromantiken (Young, Ossian, Grey m. fl.) bli i allt högre grad utslagsgivande. Det är först på omvägar, man återvänder till att skildra rent svensk natur, och denna blir då helt romantiskt uppfattad. Tegnér's ovan citerade skildring är t. ex. en bild av svensk natur, men icke en sedd natur utan en symbolisk. Romantiken gick visserligen till storms mot de gamla idealen, men man får fördenskull icke betrakta den nya uppfattningen av naturen och kraven på dess konstnärliga återgivande som en medveten, fientligt inställd opposition mot Linnétraditionen. Oxenstierna är representant för den senare, samtidigt som han är rousseauan, och mellan Linné själv och Rousseau rådde intet som helst personligt motsatsförhållande. Av bevarade vittnesbörd veta vi, att Rousseau, som ju var en ivrig botanist, hyste stor beundran för Linné, vilken han kallade sin »Mästare och Lärare». Hildén citerar också de ord, varmed BJÖRNSTÅHL framför en hälsning från Rousseau till Linné. Den skedde, berättar Björnståhl, med orden »mettez moi à genoux devant lui och säg, at jag icke känner någon större människa på jorden

och at jag har at tacka honom för min hälsa, ja själva lifvet med flere starka uttryck.» Hildén anser, att det är Linnés hygieniska föreskrifter i *Diaeta naturalis*, som Rousseau med sina ord åsyftar, men därjämte även hans sexualsystem, ty genom de nya rön om växternas fortplantning, som därmed företeddes, kom hela naturen att framstå som något betydligt mera levande och mera besläktat med människan, än man förut trott. Linné har på detta sätt varit verksamt bidragande till att närma människan till naturen, och även hans namn måste därför nämnas, när det gäller att förklara den nya naturuppfattningens ursprung. Den exakta vetenskapen har mer än en gång bidragit till skapande av litterär romantik.

* * *

Nyromantikens diktare, vilka med eller mot sin vilja tagit i arv så mycket av 1700-talets landvinningar, mäktade inte inom naturskildringen göra några mera betydande nya insatser, och de förmådde knappast heller konstnärligt överträffa vad en skald som Franzén inom detta område redan åstadkommit. Den här skisserade utvecklingen under 1700-talet är därför den viktigaste och för litteraturhistorien mest betydelsefulla, och som nämnt är, måste största vikten läggas på den linje, som Lamm i sin undersökning följt. En studie av den geografiska, motivhistoriska art, som Hildén slagit in på, löper alltid fara att bli ensidig och att skymma blicken för utvecklingen i stort. Hildén kan inte sägas helt ha undgått dessa faror, hans analyser kunna ibland verka antingen hårdtagna eller preciosa, men han har i varje fall gjort många slående riktiga iakttagelser och kunnat lämna stöd för eller verksamt opponera mot många föregående förmodanden och åsikter. Den tes, han med sitt arbete framlägger, formulerar han så: han vill visa, »huru den realistiska form för naturen i dikten, efter vilken seklet i sin begynnelse famlar, blivit funnen av diktare med ledning av Linnés *curiositas naturalis*, funnen och färdiggjord till den grad, att de sistfödde i sitt arbete för diktens utveckling tvingas bort från verkligheten» (s. 196). Ätminstone i sin formulering lider denna tes av ensidighet, och man kan lätt av Hildéns arbete få en felaktig föreställning om det sätt, på vilket romantikens framträdande i Sverige sker.

Med nyromantiken blev kravet »bort från verkligheten» nära nog ett program. Naturen blir mer eller mindre en fantasisyn. Det gäller ATTERBOMS och STAGNELIUS naturlyrik likaväl som Tegnér's Svea och Geijers götiska diktning. Den egentliga Linnétraditionen förefaller ha fullgjort sin uppgift och därmed nått sin avslutning. Dock får man härvid ha i minne, att den egentliga nyromantiska diktningen och särskilt den fosforistiska var en exklusiv poesi och att den litteratur, som allmänt lästes, var av något annorlunda beskaffenhet, mindre konstnärlig men också mindre spekulativ.

Samtidigt med nyromantikerna uppträdde också en prosaförfattare, som otvivelaktigt följde, ja t. o. m. fullföljde Linnétraditionens naturskildring, vår realistiska romans grundläggare, FREDRIK CEDERBORGH.

För att nå fram till Cederborghs naturskildring skola vi i det följande först uppmärksamma Linnétraditionen på en annan linje och ägna några ord åt en genre, som ovan förbisetts, Linnés egen genre, reseskildringen.

Åtskilliga av Linnés lärjungar utgävo ju i tryck sina berättelser från färder i främmande och exotiska länder, och säkerligen mottogos dessa redogörelser för spännande äventyr och curieuse iakttagelser med stort intresse av allmänheten. Även bygdebeskrivningen blev efter Linnés föredöme rätt flitigt odlad. Hela denna litteratur är numera som litteratur betraktad förgäten och glömd. Ingen av efterföljarna ägde heller Linnés stora författaregenskaper. Den närmast följande tiden tröttnade f. ö. ganska snart på denna nyktert inregistrerande och vetenskapligt beskrivande reseskildring. Entusiasmen för naturforskningen avtog snabbt efter Linnés frånfälle, och ingen efterträdare hade något av den personlighetens tjusning, som Linné själv ägde och som även kom hans vetenskap i så hög grad till godo. Redan tidigt upptäckte man också en viss komik i den linneanska aerans alltbearskande forskarvurm. Detta kan konstateras genom en blick i den enda av 1700-talets reseskildringar, som jämte Linnés egna blivit klassisk, JACOB WALLENBERGS *Min son på galejan*. En bidragande orsak till detta verks alltjämt bestående popularitet kanske rentav ligger just i dess motsättning till tidens övriga reselitteratur, i dess egenskap av komisk reseskildring. Levertin sökte på sin tid påvisa, att Wallenberg som reseskildrare utgår från Linné. Häremot har NILS AFZELIUS, vår främste kännare av Wallenberg och hans genre, opponerat sig i en studie i Samlaren 1924, där han sammanfattar sitt omdöme med orden: »Min son på galejan har skrivits i medveten motsats till den allvarliga naturvetenskapliga reseskildringen av en humanist, för vilken studiet av människan var det angelägnaste. Vad var då naturligare, än att tidens mest betydande svenska reseskildring, den linneanska, blev föremål för skämtet!» Enligt Afzelius är det HOLBERG och DALIN, som varit Wallenbergs främsta läromästare. Hos båda dessa är hans genre, den komiska reseskildringen, representerad, och denna har sitt direkta ursprung i tidigare fransk litteratur, hos SCARRON och andra. Å andra sidan torde man kunna säga, att Wallenberg förmått åstadkomma något mycket mer än en variation av Dalins skämtsamma resebrev just på grund av Linné och Linnélärjungarna. Genrens burlesk har hos honom fått flärdlös saklighet och realism till motvikt. Beträffande de faktiska uppgifterna från främmande länder och livet på skeppsdäck, är Wallenberg så tillförlitlig, att hans reseskildring gott kan räknas med till Linnétraditionen. Wallenberg försäkrar också: »Det jag skrifver är verkliga händelser», och Afzelius har kunnat visa belägg

för skildringens realism på flera punkter. Men samtidigt är Wallenberg en arvtagare av klassicismens intresse för människan och han har sin »lust med människors barn». Han har studerat de svenska Linnélärjungarnas skrifter men finner dem brista i åtskilligt, vilket framgår av hans kritik i Galejan av BRELIN, OSBECK och TORÉN (cit. af Afzelius s. 228). Mer behag finner han i t. ex. den gamle tyske ostindiefararen WORMS reseberättelse, varifrån han förtjust anammat åtskilliga fantastiska skepparhistorier. Själv bryr han sig inte om någon linneansk samlarverksamhet. Hans »naturaliecabinett» visar sig i stället vara en moralisk fabel-variation i Dalins stil, där djuren få symbolisera åtskilliga mindre sympatiska människotyper. Hans komik utgår i själva verket från skämtet med Linnétraditionen. Sannfärdig Resebeskrifning börjar med en regelrätt parodi på denna. »Ingenting är fänigare än att göra Resebeskrifningar», lyder första meningen i dess Inledning, och själva skildringen börjar med följande stycke:

Kungsbacka. Kongl. Siö- och Stapelstaden *Kungsbacka*, belägen under 59 graden i nord, har en skön Domkyrka och ett härligt torn, näst Varfskyrkotornet i Götheborg, det högsta i hela världen. Antalet af innevånare, två- och fyrbente tilsammanstagne, bestiger sig til innemot 00000350, som drifva en vidsträckt handel med Annerstorp och Onsala. Om Skansen läs von Linnés Västgöta-resa, pag. ultima.

I Min son på galejan återkommer samma slags parodi i kapitlet Om en rar fisk (I: 17). Det är en liten norsk kobbe, som beskrives med linneanskt allvar:

Vi stego i land på en liten holme; och som tövädret här och där hade blottat gräsmarken för våra ögon, feck jag lust at bli Natur-forskare. Bland rara stenar fan jag här vår Svänske grå-sten; utaf foglar flögo här skock-vis de så kallade fisk-måsar, och den märkvärdigaste växt jag råkade, var den evigt grönskande *Juniperus* eller enris-buskan . . .

Wallenberg är lika mycket realist som Linneanerna och större än dem alla som realistisk konstnär, men framför allt är han humorist och det är honom omöjligt att ta de pedantiskt noggranna naturforskarna på allvar. Han fick emellertid blott få och mindre betydande efterföljare i Sverige. Afzelius nämner bland dem, som rönt inflytande från honom, FISCHERSTRÖM och GRAVALLIUS men påvisar också, att TÖRNEROS, DAHLGREN och SEHLSTEDT icke varit utan beroende av den gladlynte skeppsprästen på »Finland».

När upplysningen under den gustavianska tiden på allvar kom att sätta prägeln på vår kultur, blev den föregående generationens forskartyp mindre framträdande och mindre uppskattad. Det kunde hända, att han fick gå i flock och farnöte med de universitetens övriga lärdomsidkare,

vilka man med överlägset förakt betraktade som idel förbenade skolastiker och grälaktiga pedanter. Stockholmsposten, som ivrigare än andra ombesörjer skottlossningen mot universitetsobskurantismen och oavlåtligen smäller på med satiriska salvor, låter inte heller botanisten gå ofredad. I artikeln Lärda nyheter ifrån Nådendal, 1781: 2, en av CLEWBERG skriven parodi på universitetslärdomen i form av redogörelse för utgivna skrifter, förekommer bl. a. följande:

110 Beskrifning öfver en resa til Guadalaxa år 1736, af Henric Durr, med 1500 Tabeller.

Herr Durr har rest genom detta föga kända land med mycken upmärksamhet och som en förträffelig Botanicus. Det minsta grässtrå har ej undgått hans skarpsynta öga. Här säges ingen ting, som förut är sagt, allt är nytt, allt nyttigt och i synnerhet påliteligt. Hr Durr kan ej påminna sig om denna Province är bebodd af människor, emedan han endast gifvit agt på örter. Detta är et stort bevis på huru noga han hållit sig vid sit föremål och tjenar til mönster för andra resande. Han har upptäckt 1906 nya Genera, utom Species och variationer. Och emedan Hasselqvist endast påfunnit 100 så äro Hr Durrs förtjenster til Hasselqvists såsom 1906: 100 eller såsom 19: 1, vid pass. Det är en lycka för Botanici att äga en så determinerad måttstock, hvarefter deras snille kan mätas. Det lär ej finnas någon annan Vettenskap, hvars idkare kunna uträkna sina meriter efter Regula De Tri. Så länge Botaniquen studeras på det gamla berömvärda sättet, at upräkna, beskrifva och afmåla växter, utan at bry sig om en hop minutier, såsom deras nytta i Medicine, deras bruk i Manufacturer m. m. kan den ej annat än vinna betydande och för människoslägtet dyrbara framsteg. Hr Durr har upptäckt en variation af Cicuta, som är ganska märkvärdig, emedan den ofvan jord liknar den vanliga, men skiljer sig genom tvänne, små, svarta, kantiga, skrofliga, släta, sneda, tjocka, höga, nerböjda, hvitaktiga, stora knölar på roten. Detta är ganska besynnerligt och så mycket mera intressant, som Hr Durr berättar i hvad jordmän den helst trifs och huru den lättast fortplantas. — — —

Satiren drabbar som synes icke direkt Linné själv men är avsiktligt riktad mot en viss typ av hans efterföljare. Angreppet gäller botanisternas rent teoretiska intressen, men det hindrar inte, att de mera praktiskt lagda forskarna också fingo sina salvor. En speciell driftkucku hade Stockholmsposten i den lundensiske ekonomie-professorn K. B. TROZELIUS. Man nämner förtjust hans presiderande för avhandlingen *Om Guds undervärk i naturen*. »ibland hvilka detta arbete likväl ej lär kunna räknas» och hans *Genväg til Fruktträn* blir naturligtvis ett tacksamt ämne för skämt.

En avsiktlig brytning med den föregående reseskildringens stil kan konstateras hos Kellgren. Kellgren är fullt medveten om sin bristande förmåga att skildra yttre ting: »Jag har någon gång sökt uttrycka, med framgång eller ej, hvad jag tänkt eller känt, men ej at teckna hvad jag sett.» När han i Philosophen på Landsvägen gör en reseskildring, är denna egentligen blott en originell form för en aforismsamling. Samtidigt ligger det

dock i inledningsorden en polemisk snärt mot den gängse reselitteraturen, dock närmast mot den »pittoreska» i Fischerströms stil:

Alla de, som färdas en och samma väg, se nödvändigtvis samma föremål. Men af tusende sådana skall til äfventyrs ej en enda, på tusen mils väg, haft en enda tanka precist den samma, som någon af de öfriga niehundrade nittionie. I stället at derföre som så många andra gjort, beskrifva hvad jag sett, och min Kusk bättre sett, och alla efterkommande Resande med deras Kuskar skola se, mellan Stockholm och Ystad; har det fallit mig in, at för Samtid och Efterverld uppenbara hvad jag tänkt, och hvad efter all sannolikhet ingen annan tänkt på dessa 70 mils väg.

Innan reseskildringen förts fram till denna fullständiga motsats till Linnétraditionen, har den passerat förromantikens och rousseauismens stadier. Skillnaden mellan Linnélärjungarna och rousseauanerna framgår mycket tydligt av de citat från Rousseaus *Les Rêveries*, som Hildén anför. Rousseau berättar, hur han med lupen i handen och *Systema Naturae* under armen vandrar ut i naturen och hur han gläder sig över sina nya rön. Men det är dock inte den linnéska andan, som behärskar honom. Framför allt älskar han att ströva kring på måfå eller att ligga på ryggen i en båt mitt på sjön, »*plongé dans mille rêveries confuses, mais délicieuses*». Om kvällen söker han upp någon gömd fristad och försjunker i förnyade drömmerier: »*En sortant d'une longue et douce rêverie, me voyant entouré de verdure, de fleurs, d'oiseaux, et laissant errer mes yeux au loin sur les romanesques rivages qui bordaient une vaste étendue d'eau claire et cristalline, j'assimilois à mes fictions tous ces aimables objets...*» Och vad drömmer han om i naturens sköte? »*De rien d'exterieur à soi, de rien si non de soi-même et de sa propre existence; tant que cet état dure, on se suffit à soi-même, comme Dieu.*» Orden uttrycka den nya andan, det nya temperamentet. Rousseau kläder sig visserligen i botanistens utstyrel, men han är raka motsatsen till den ihärdiga, ständigt verksamma, ständigt forskande arbetsmyran Linné. Han benämner sin skildring *Les Rêveries*, han är en dagdrömmare, som njuter av naturen, försjunken i stämningar och känslor, och som i naturen återfinner sig själv.

Samma slags stänningsnjutande förmedlas av den engelska trädgårdsstilen och av Gessners nya herdeidyll. Den sistnämnda, vars anda hos oss bäst representeras av GJÖRWELL, är begränsad av det diminutiva. Blicken sträcks aldrig ut över landskapet, man nöjer sig med det närmast liggande, och blomplockningen blir favoritnöjet framför andra. Man examinerar inte och studerar inte. Man binder kransar och slår sig till ro i idyllen, dricker mjölk och äter smultron.

Härtill kommer, särskilt när det gäller reseskildringen, inflytandet från STERNE, en av tidens mest populära författare. I Sternes *Sentimental Journey* får man veta mycket litet om naturen, om växt- och djurliv o. d.,

men desto mer om författaren själv, om vad han upplever i sitt inre, om hans känslor och tankar. Det finns en viss överensstämmelse mellan detta Sternes sätt att skildra och Kellgrens Företal till Philosophen på Landsvägen, trots de båda författarnas mycket olika temperament. Sterne är blott en turist, en dagdrivare, som låter tillfället bestämma och nycken regera. Det betydelsefulla i hans konst ligger i detaljiakttagelsens skärpa vid människostudiet, i blicken för betecknande smådrag och den uppdrivna förmågan att analysera de psykologiska och t. o. m. fysiologiska reaktionerna i känslolivets skiftningar. Detta uppskattade emellertid samtiden i mindre grad. Vad som i dess ögon gjorde Sterne så oemotståndlig, var hans sentimentalitet, hans otroliga lättroddhet, hans »ömma hjärta», och därnäst hans bisarra och nyckfulla humor, vilken tog sig uttryck i sådana påhitt som att sätta företalet mitt i boken och godtyckligt jonglera med kapitelnumreringen. Det subjektiva samt det flyktiga och oberäkneliga i det subjektiva är särskilt utmärkande för Sterne. Han följer alla sina hugskott och idéer, låter associationerna löpa i väg utan planmässighet och är alltid själv i medelpunkten. Det är något liknande i Kellgrens Philosophen på Landsvägen. När Kellgren ser böndernas behandling av skjuthästarna, tänker han på förhållandet mellan kung och folk, när han får syn på akrarnas ojämna växt, reflekterar han över snillenas natur o. s. v. Men Kellgren formulerar sentenser, under det att Sterne är sentimental. Sternes genre slog också tack vare sentimentaliteten snabbt igenom, och de sentimentala resenärerna kommo i hög grad på modet. I denna nya form av reseberättelse får den yttre verkligheten ett mycket obetydligt rum, och i varje fall förvanskas den. Man nöjer sig icke med den Kellgrenska metoden, som framgår av följande uttalande i BJERKENS *Den Ensamme*, vår första representant för den känslosamma promenadens genre: »Hvad jag vet, kan någor hvar veta (jag säger det utan blygsel eller högmod) men et sådant hjerta, som mitt, har ingen.» För dessa gråtmilda vandrare är livets vällust identisk med konsten att i varje ögonblick känna ömhet, rörelse och medlidande, och förmågan att fälla tårar är uppdriven till verklig virtuositet. Utdelandet av en allmosa eller förtärandet av en smörgås skildras med en tårdränkt, av rörelse bruten känslsamhet, och det ömma hjärtat blir ett aristokratiskt kännetecken på ett brödraskap, vars medlemmar i sina skildringar förefalla uteslutande sysselsatta med ständigt återkommande känslosamma ceremonier, såsom att hjälpa en olycklig like med tröstande ord, att falla någon sympatiserande broder i armarna eller att sätta sig och gråta vid någon okänds grav.

Samtidigt med känslosamheten utvecklas förkärleken för det »pittoreska» landskapet. Man vill ha omväxling, man vill överallt i naturen finna svarighet till sitt själstillstånd, och man ser landskapet i litterär dager. Den sentimentale flanören WAHLSTRÖM återfinner t. ex. Ossians hedar, Italiens

slätter och Alpernas »vilda, groteska situationer» strax utanför tullarna, vid Liljeholmen. När inte verkligheten stämmer överens, anlitar man fantasien. Huvudsaken är att landskapet kan »tala til känslan».

En typisk representant för sekelslutets naturskildringskonst är den flitige tecknaren och resenären J. C. LINNERHIELM, vars *Bref under resor i Sverige* belysa den borgerligt romantiska uppfattningen av den omgivande naturen. Det adjektiv, som Linnerhielm med största förkärlek använder, är »pittoresk». Överallt finner han »pittoreska vuer». Vägen från Gränna till Jönköping, säger han t. ex., »föreföll mig ovanligt pittoresk. Än ser man höga berg, hvilka likasom i flera étager bära i sina klyftor höga Björkar och Barrträd, af hvilka bergstopparne äfven krönas; och på frodiga ängar, dem sorlande bäckar vattna, växa majestätiska Ekar omgifne af den trefliga Hasseln» (I: 72). Samma egenskap finner han vid åsynen av Falu gruvschakt i kvällsbelysning: »Då syntes effecten så brillant och hög, att man ej kan inbilla sig något af en mera pittoresk och sällsynt, fast förfärlig fågring» (I: 25). Linnerhielm är borgerlig romantiker, och han griper varje tillfälle att skildra stämningsrika och omväxlande scenerier. Men hans romantik begränsas av det pittoreska och det välkända. När han kommer till Marstrand, finner han »ej ett enda vacket ställe. Vi foro jämt imellan en mängd öar; men desse voro ej annat än bergsklippor, utan växter, utan boningar.» Inte heller bergen tilltala honom, eftersom de voro mestadels »kullriga och ledsamma för ögat» (I: 50). Linnerhielm vill ha en bebodd natur och en natur, som kan tilltala hans känslsamhet. Följande citat är typiskt:

En pittoresk tillfällighet frapperade mig snart på vägen från Hufvudstaden. I en vinkel af en vacker tvärbrant klippa stod en Gubbe. Hans långa, hvita och klufna skägg ökte vördigheten af hans hederliga uppsyn; och hans åtbörder instämde med hans utseende att röra själen. Aldrig har en almosa blifvit täckare begärd än af hans uträckta hand (I: 33).

Linnerhielm visar sig här som en värdig medlem av de sentimentala vandrarnas brödraskap. Tiggaren betraktas som ett på samma gång rörande och pittoreskt staffage i landskapet. Av själva landskapet begär han också helst, att det skall kunna tilltala känslan och ingiva rörelse. En sommarafon i Salatrakten beskrives t. ex. med följande ord:

Vi voro där just då solen nyss gått ner. Aftonrodnaden färgade ännu skyarne, som i olika grader af klarhet speglade sig i vattnet och detta bidrog ej litet till vuernes skönhet. Det var en stilla Natur, aldeles danad för milda känslor; likasom den sjelf velat kalla människan till at njuta (I: 29).

Under det han skildrar Trollhättan med något av skräckromantikens våldsamma färger: »ögat hisnar at följa böljan och alla sinnen likasom drunkna i denna omäteliga afgrund», så finner hans hjärta frid, när Göta-

älv börjar rinna »ljuf och klar» mellan långsluttande stränder. Bergen, säger han,

gåfvo massor af skugga åt de rika fält, bakom hvilka andra bebodda lyckliga trakter framlyste, där en svag rök røjde emot de rosenfärgade aflägsne höjderne den lugna Landtmanna-kojan. Solskenets glans och de varma dunster, hvaraf luften uppfylldes, gåfvo ett utseende som svårligen kan af penseln imiteras, omöjligt af pennan beskrivas; och Naturens känslöfulle vän stadnar tyst och förundrad vid nöjet af ett sådant åskådande (I: 49).

Linnerhielm gör allvarliga försök att skildra de landskap, som förtjusa honom. I det sist citerade stycket visar han sig även ha sinne för atmosfären. Men han övermannas av sina känslor och uppger frivilligt försöket att skildra naturen. Han får inte heller läsaren att se, vad han beskriver. Det är i själva verket betecknande för denna art av romantisk-realistisk skildringskonst, att författarna lägga huvudvikten vid sina känslor och framför allt beskriva dessa. Det är vidare betecknande, att det landskap, man uppsöker för att kunna ge sina känslor luft, är ett sådant, som skänker en pastoral, idyllisk stämning. Efter utfarten från Stockholm skriver Linnerhielm:

Sjelfve Verldsföraktaren, som, flydd från flärdens Palatser, utsökt sig ett hemvist i klippans aflägsna vinkel, älskar at se ned på flitens barn vid den glättiga hyddan. Åkerfälten häromkring rördes nu af den skärande billen, bonden söng vid sina af spinnelväf glimmande fåror, körsvännens smäll genljudadades genom den rena luften: allt tycktes i lif och rörelse (I: 3).

Denna morgonscen saknar inte sina förtjänster. Man finner en inte föraktlig iakttagelseförmåga samt liv och fart i tavlan. Men hur typiskt är det inte, att Linnerhielm inleder skildringen med den förromantiskt uppfattade världsföraktartypen i sin grotta, erinrande inte så litet om Kellgrens Timon i Til Christina, och man märker, att han dock ser ner på dessa »trevna åbor», som inte förefalla honom vara till för annat än att göra tavlan pittoresk. Man behöver blott ställa fram Västgötharesans slutscen för att finna, hur underlägsen Linnerhielm är Linné i poetisk genialitet och konstnärlig kraft. Förromantiken hade både vidgat gränserna och fördjupat känslan för naturen, men den hade skymt verklighetsblicken. Naturskildringen hade nått poetisk storhet, när den som hos Franzén och Tegnér blivit vision och symbol. I övrigt höll man sig till pittoreska scenerier och dekorativa staffage, till känslösamma solnedgångar och anblicken av hyddans trevna folk. Man hade förlorat förmågan att som Linné se det sköna i det enkelt vardagliga, att som han få fram poesien blott genom att skildra verkligheten.

Den litteratur, som lästes och omhuldades av folk i allmänhet under de år, då fosforisterna kämpade sin strid med den gamla skolan, utgjordes av ballader, dramer och framför allt romaner. Naturskildringen i de senare, varest den var mera framträdande, intog i stort sett samma ståndpunkt som hos Linnerhielm. Så gott som samtliga då lästa romaner voro f. ö. översättningar, särskilt från tyskan, och deras naturskildring gäller sålunda ett främmande land. Det är ytterligare ett bevis på kraftlösheten i naturskildringen, att likheterna äro så stora i hela denna internationella förromantiska litteratur av sekunda klass. Det förromantiska landskapet har blivit schablon.

Den inhemska romanen hade varit en avnämare av den pikareska romanen, landsvägsromanen, en genre som lade an på äventyr och spänning. Handlingen förlades därför till internationellt territorium, till de europeiska storstäderna och allfarsvägarna. En förändring i detta avseende skedde emellertid genom Fredrik Cederborgh, vilken hastigt blev en av landets populäraste författare. Hans popularitet berodde inte minst därpå, att han skildrade svenskt liv och svensk natur. Även hans roman är pikaresk, han följer traditionen och står i beroende av den samtida populärlitteraturen, men just i detta, att hans roman blivit en svensk landsvägsroman av realistiskt kynne, kan han räknas som en efterföljare av Linnétraditionen.

Cederborgh började sin vittra bana med nedskrivandet av sina ungdomsmemoarer. De äro hållna i en självvironisk ton och skildra betecknande nog framför allt hans landsvägsresor med deras små äventyr och upplevelser. Naturen har knappast här fått något rum, och när Cederborgh en gång lägger an en landskapsbeskrivande ton, sker det med följande ord:

Stilla anlände jag till Hälsingborg, där tiden användes att renskrifva några af de mest aforistiska ställen ur min resejournal, ett litet utdrag torde ej vara oafpassat. — Vadstena kyrka har jag ej besett, — i Linköping har jag ej varet där är ett gymnasium, Skänninge reste jag på 2 mil nära där skall vara en förträffelig Oxmarknad, på en mil nära Jönköping är ett gevärsfactorie jag vet ej på hvilkendera sidan om staden — Hälsingborg ligger i Skåne. — Författare, som hafva rest göra väl om de för dem som sitta hemma kunna i sina skrifter omtala det som ej rör dem enskilt utan kan intressera alla.

Cederborgh fortsätter, som synes, det Wallenbergska skämtet med de linneanska reseskildringarna. Han kan inte undgå att se det komiska i dessa ofta tämligen torra annaler med deras enformiga och ej så sällan intetsägende uppräknande av fakta. Samtidigt var Cederborgh från ungdomen en mycket ivrig läsare av all slags reselitteratur, och överallt i hans skrifter möter man uppsnappade notiser om främmande länder och seder. Det sista fragmentet av hans ungdomsmemoarer bär titeln *Försök til Resebeskrifning*, och ett av sina senare verk kallar han *Resan genom Lifvet*. Skriften är en bearbetning av några efterlämnade anteckningar av en täm-

ligen äventyrlig officer vid namn Klöfversköld, och Cederborgh har tydligen haft stort nöje av att komplettera de internationella äventyren däri med olika slags faktiska upplysningar och beskrivningar. Emellertid var han också svag för allt slags pekoral, och ett av sina fyndställen har han påträffat just i den linneanska reslitteraturen. Den som härvidlag råkar mest illa ut, är ingen mindre än Linnés egen efterträdare, den berömde och förtjänstfulle CARL PETER THUNBERG, Japans botaniske utforskare, vars *Resa uti Europa, Africa, Asia* utkom 1788. Thunberg äger som författare inga av Linnés förtjänster. Han har ingen originalitet, ingen poesi i sin stil. Däremot är han en mycket redig, omsorgsfull och sympatisk skildrare, som av sin lärare ärvt många egenskaper, vilka för hans vetenskapliga kall voro av stor vikt, noggrannheten och det brinnande intresset. Han hyser stor misstro till all kvasivetenskaplig reselitteratur, och det är blott på anmodan, han själv tar till pennan. I företalet nämner han, att han hållit sig strängt till de egna upplevelserna och att han blott »i okonstlad ordning» redigerat ut sin dagbok, i det han funnit det »mindre nödigt och nyttigt, at skrifva en lärd Roman eller compilerad Historia, än at andraga enkla och nakna sanningar, i den ordning och den tid, de kunnat förekomma mig». Orden äro en slags motsvarighet till Linnés bekanta uttryck om Plinii nektergalar och örflen av Priscianus. Detta hindrar inte, att Thunberg i jämförelse med lärofadern verkar pedant, vilket intryck ökas därav att han gjort sig skyldig till en del stilgrodor, som inte äro utan sin löjlighet. Beryktade blevo t. ex. hans ord om sina första intryck från Frankrike: »Det kunde ej annat än förefalla mig både underligt och löjligt, at höra Borgare och Bönder almänt tala det på andra ställen förnäma språket» (I: 40). BERNHARD V. BESKOW nämner också i sina Lefnadsminnen, att Thunbergs *Resa* inom studentkretsar var uppskattad på grund av sina omedvetet komiska vändningar, och han påpekar även, att Cederborgh därifrån gjort citat.

Redan i första kapitlet av *Uno von Trassenberg* har Cederborgh smusslat in ett dylikt, och han gör ingen hemlighet av fyndstället. Man läser högt ur dagens tidning och kommer bl. a. till följande notis:

Strölde Reflexioner ur T—gs *Resa uti Europa, Africa och Asia* från år 1770 til 1779. Vattnet är det element, som gör sjöfarten så utom, som inom Nederländerne vig och beqvämlik. — Piskan är et instrument, som tyckes kunna ådraga sig respect, så väl af andre, som af Oxarne til hvars tjenst den är i det mästa ärnad (I: 11).

Citaten återfinnas ordagrant hos Thunberg (I: 33 och 164). När vidare Ottar, hjälten i *Ottar Tralling*, berättar om det kok stryk, han fått av kantor Torrstadius, säger han sig komma ihåg »Professor ***s rigtiga resonement angående Soldaterna på Cap, som ej tycka om stryk för de-

ras rolighet utom Citadellet», vilket syftar på Thunbergs Resa I: 131, varest omtalas, att vaktposten utanför citadellet på Kap ibland kunde upptäcka »någon friare med sin käresta» och att denne för att undgå straff måste betala en slant »för dess lilla ro emellan bräderna». När samme Ottar en gång kommit till Hälsingborg och blickar ut över Sundet, förklarar han, att han skulle »gera lemna en liten målning af hela belägenheten och mina känslor vid åsynen deraf, om icke en känslösam resande redan i sin berömda bok sid. 2 yttrat sig . . .» (II: 12), varefter följer ett citat av Thunbergs berättelse om avfärden från fosterlandet, vilken denne anträder med ett beklagande av att Sverige inte kan skaffa sig tullinkomster på grund av de grunda stränderna, »som årligen mer och mer ifrån den stora sandåsen vid Helsingborg, genom grus, tång (*Zostera*) och uppkastade hafsvexter (*Fuci*) uppgrundats».

Cederborgh visar således ingen större respekt för Thunberg och den tradition, denne representerar. Han följer också Stockholmspostens exempel i sin syn på vetenskapens utöware. I Uno v. Träsenberg presenterar han en viss doktor Kråke på följande sätt:

Denne, en medelålders man, promoverad i Jena, och följaktligen något berest, var en slags polyhistor, eller, med andra ord mångkunnig. Hvarje fråga kunde han besvara, och hvarje nämnd bok kände han, äfven om den aldrig funnits. — — — Stor entomolog, hade han ej endast upptäckt en okänd *Tinea*, den han själf benämnt *Kråkella*, utan äfven skilt den vanliga loppan i tvänne species: det ena uppehållande sig hos förnämre personer, med en led kortare spröt och mera intryckt abdomen, kallade han *pulex nobilis*; det vanliga, lät han behålla sitt gamla namn *irritans*, hvarmed kongl. vetenskapsakademien fann sig fullständigt belåten (cit. efter uppl. 1834).

Det må dock nämnas, att Cederborgh själf, all denna drift till trots, var en intresserad naturvetenskaplig diletterant, som gärna tog sin portör på ryggen för att samla växter och insekter. Detta naturintresse har också varit en förutsättning för hans naturskildring. I ett ovan anført citat kallade Cederborgh, med medveten orättvisa, Thunberg för en »känslösam resande». Ordet äger ingen smickrande innebörd i Cederborghs vokabulär. Han gör t. ex. på ett ställe en regelrätt parodi på Gessnerstilen. Det är den lantlige Ottar, som vid sin ankomst till Stockholm råkar mitt in i Kungsträdgården, vilken för hans förvånade blickar tar form av en pastoral idyll med alla vederbörliga ingredienser. Han skådar unga herrar »lika blyga herdar» vandra kring bland »blomstrande och blomsterprydda gudinor» samt »helt ensam utmed en kruka en åldrig ungarl» eller en »gammal guvernant med parasoll, tjenliga att i denna tafla föreställa de åldriga vise Palemon och Myrsa m. fl. som ständigt vid urnan sörja en bortgången vän» (I: 33).

Cederborgh tar sålunda avstånd såväl från den vetenskapliga reselitte-

raturen som från det sentimentala natursvärmeriet. Vill man i stället undersöka, vad han själv positivt åstadkommit inom naturskildringen, möter man redan i Uno v. Trasenbergs inledningskapitel följande naturbild:

Aftonen var skön. Solens halfva rund hade sänkt sig nedom de vestliga skogstopparne, och dess sista strålar framsmogo glest mellan de löfrika askarna på gården. En mild purpur färgade de strödda molnfläckarne vid horisonten, och utbreddes öfver sjöns lugna yta, endast här och der ringlad af lekande fiskar. Svalorna qvittrade från den halmtäckta ladan och några brummande torn-dyflar hjulade omkring nejden (I: 8).

Skildringen är inte fri från litterär schablon. Ingressen med den nedgående solen och dess »milda purpur» vittnar om beläsenhet och beroende av tiden. Avståndet mellan Cederborgh och Linnerhielm är i själva verket här inte alltför stort. Landskapets art och dagern över detsamma är likartad. Ändå vilar det över den Cederborghska scenen med solstrålarna silande genom askarna nedanför herrgårdsverandan en äkta svensk sommarstämning, och i och genom den sista meningen med dess flygande svalor och brummande insekter får tavlan en verklighet och en konstnärlighet, som Linnerhielm aldrig förmådde skänka. Cederborghs styrka ligger just däri att han lägger märke till nyanser och betecknande detaljer. Det är genom att göra riktiga iakttagelser, genom att ge akt på djur- och växtlivet, genom att namngiva, genom att inte bara söka fram det »poetiska» utan även ta med vardagsdetaljerna, som Cederborgh når sitt konstnärliga resultat.

I det följande kapitlet påträffas en vinterskildring, där samma iakttagelseförmåga och samma artistiska färdighet framträda:

Karlavagnen, Orion och Sjustjernorna glindrade jemte den ljusa vintergatan vid midnattens högtidliga tima. Allt var tyst, endast någon vandrars fot, som knarkade mot den jemngnidna snögatan eller den trafvande hästens skoslag, afbröt nattens stillhet. Bugtade af snömassor stodo de unga träden och liksom äreportar krökte sig över vägen för Uno (I: 13).

Stämningen i denna vinternattsbild har Cederborgh fått fram inte blott genom sin förmåga att se utan även genom sin förmåga att lyssna. Han har lagt märke till tystnaden, som dubbelt mäktig framträder som kontrast till de sparsamma ljud, som avbryta den. I detta överensstämmer Cederborgh med Bellman och även med Linné. Lyssnandet framträder ju som något väsentligt i den senares ovan citerade nattskildring.

Cederborgh har gått i den föregående svenska realismens skola. Närmast följer han fru LENNGREN, vars impressionistiska teknik han övertagit. Fru Lenngren är dock ingen naturskildrare, och man skulle därför tänka sig, att det närmast varit Bellman, av vilken även fru Lenngren lärt mycket, som naturskildraren Cederborgh utgått från. Det är också otvetydigt,

att Bellman varit av betydelse för honom, men detta gäller i främsta rummet skildringen av huvudstaden. Cederborghs område är emellertid i främsta rummet landsbygden, och man kan utan överdrift påstå, att han i hög grad själv är upptäckare av sina domäner. Men vill man i fråga om naturskildringen ställa honom i samband med den föregående utvecklingen, finns det ingen, som han närmare ansluter sig till än Linné själv. Någon direkt förbindelsestråd tycks inte stå att upptäcka mellan de båda skildrarna, och man kan inte bevisa, att Cederborgh studerat Linnés Resor. Hur nära Cederborgh i fråga om det rent tekniska ansluter sig till Linné, framgår dock av följande citat från Ottar Tralling:

Det var ett skönt före och mildt väder, samt följaktligen roligt att resa: bönderne tröskade på alla logar vi foro förbi. — Tättingarne flögo i hungriga troppar kring husen, och stulo korn. — Kramsfåglarna flögo flocktals och hackade frusna rönnbär, och grisarna gnällde för slagtkniven till helgen i alla gårdar (II: 26).

I denna skissartade skildring av skånsk landsbygd vid jultiden möta vi samma snabbt inregistrerande iakttagelse, samma sinne för det betecknande och samma vakna blick för väderleken, djurlivet och folkets göromål som hos Linné, och liksom hos denne är scenen uppsnappad under själva färden genom landskapet. Ändamålet med naturskildringen var visserligen olika hos båda, men resultatet har blivit likartat, emedan medlen voro likartade. Linné beskriver naturvetenskapligt och av sakliga skäl, men genom sin vakna blick för naturens skönhet, sin friska omedelbarhet och sin glädje över friluftslivets vederkvickelse skapar han samtidigt sina oförlikneliga poetiska naturbilder. Cederborgh ser med målarens och konstnärens ögon. Han är från början och alltigenom artist. Men han är som sådan realist och impressionist, och därför skänker han därjämte en äkta och tidstrogen bild av sin samtids svenska natur. Resultatet har blivit likartat på grund av överensstämmelser i teknik och temperament.¹

En av glanspunkterna i Cederborghs naturskildring är Ottar Trallings beskrivning av patron Lymmels trädgård, sådan den ter sig en vårlig Mariebebådelsedag:

Det var en vacker Vårdag. — Dagsmejan hade bort-tinat nästan all snön, endast några fläckar här och der lågo kvar på nordliga sidan om krushärsbuskarna. Svärdslihornas första skott och tulpan-bladen började redan titta upp ur de fuktiga, ännu med löf och skräp öfverhöljda och ouppgrädda rabatterna. Vattnet af den smälta snön formerade små rännilar i sandgångarna, der en och annan spild ärtä redan börjat på att gro och tillkännage att våren med stora steg ingick. Inga löf voro dock ännu utslagna; de tittade endast fram ur fro-

¹ De här anförda synpunkterna ha av förf. förut framhållits i *Studier i svensk realism*. Upps. 1930.

diga knoppar, och i en vild häck började en videbuske att på naken stjelk, utslå sina luggiga blommor. Den tidiga Vårfogeln ensam ropade sitt *Lite hö!* — Ack hvad våren är skön! sade jag — jag vet ej huru det kommer till, men mitt lynne blir deraf så utsägligen lyckligt stämdt (III: 51).

Det riktigt doftar av vår i denna Cederborghs tavla. På ett mästertligt sätt har han fått med de karakteristiska smådragen och trollat fram en naturbild, fylld av verklighetshalt och poesi på en gång. Icke minst beror denna poetiska verkan på själva skildrarglädjen, på den naturkärlek, som besjälar honom. Vill man också här ställa fram Linné till jämförelse, kan man välja ingressen till Skånska Resan:

1794 Aprilis 29 — — Våren var nu förhanden, sedan vintren så draget sig undan, at han näppeligen hade några snöfläckar kvar i diken och skuggan. Sommaren hade ock föga fått fram några af sina förelöpare, som endast fram tittade på södra sidan af renarna och på bägge sidor af vägen, der Gräsen begynte sticka up med sine gröna blader; men inga örter hade ännu vågat uppsätta något blad utom Alchemilla Fl. Svec. 135 och Potentilla adscendens Fl. 419, som i dag först visade sig. Icke hade eller något trä vågat slå ut sina blader, mer än Krusbärs-busken Fl. 195, som äfven först i dag öppnade sine knoppar och framläpte sina blad. Ingen blomma sågs i dag på hela fälten. Åkrarne kring Upsala, som vid denna tiden pläga fäga inbyggarnas ögon med den gröna Vinter-Rågen, stodo nu nästan nakna och gofvo det eländigaste hopp för åkermannen, de likväl här sällan slagit honom fel.

En annan skildring av den inbrytande våren finner man i Linnés *Calendarium Florae* (Valda smärre skrifter IV s. 8). Den har uppmärksamhets och analyserats av Hildén:

- III: 19. Det droppar från taket för middagssol. Dagsmedja. Säljens hängknoppar spricka.
20. Snön smälter vid väggarne. Lärkan börjar slå sina drillar.
22. Vattnet rinner vid väggarne.
25. Vägarne blifva snutsiga och stänka.
- IV: 1. Hästgödseln fräter isen. Vindvakar. Lycopodium Selago ryker.
3. Stenarne lossna från isen. »Heta stenen».
6. Kullarne blifva bara genom halfsmält snö. Ormar framkrypa. Myggsvärmar dansa, flugor framkomma. Orren spelar. Vipan anländer.
7. Näselfjärilen flyger ymnigare fram. Ankan värper; gräsanden anländer.
10. Snövattnet svämmar öfver. Ankomsten af Svanen och Crex äro säkra värtecken. Åarne gå upp och isarne gå sin väg. Gäddan leker.
11. Isvattnet insupes af jorden. Kälén går ur. Underjordiska källare blifva vattenfyllda. Grodan visar sig.

I båda dessa Linnécitat träder oss vårens egen poesi till mötes utan att det varit författarens avsikt. Cederborghs skildring är gjord av en klar-synt artist, som använt samma medel och samma förfaringssätt som Linné. Det är inte exakt samma tidpunkt, som skildras hos båda — det se-

nare Linnécitatet är ju f. ö. en skildring av vårens förlopp under så gott som en hel månad — men man kan dock lätt konstatera, hur nära Cederborgh sluter sig till Linnétraditionen i dess ursprungliga form hos Linné själv. De tre citaten äro de främsta skildringarna i vår äldre litteratur av den tidiga, inbrytande våren. Denna årstid var inte alldeles outnyttjad i den poetiska litteraturen, men man såg inte riktigt dess poetiska värde. Hur torr verkar t. ex. inte Gyllenborgs redogörelse i *Vår-Quäde*, trots många riktiga iakttagelser:

Ännu har ej den magt jag prisar
 på fälten teknat sina spår.
 Den jord, jag trampar, vintern visar
 men luft och himmel hysa vår.
 Hvad ljufligt glinder ögat gläder
 och af de ljumma västan-väder
 för örat hvad behagligt ljud!

— — — — —

Du som mig ger det första gröna
 min trädgård, hvad jag älskar dig!
 Se blommorna! som för de sköna
 i täflan synas öppna sig.
 Se plantorna! som än betäckas
 för nattens köld, men ljufligt väckas
 i dagen med förnyadt lif.
 Likt ungdomen, föräldrars fågnad,
 som njuter under deras hägnad
 en menlös frihets tidsfördrif.

Dikten fortsätter därefter med en beskrivning av den franska trädgården, där »naturen sig åt konsten länar». Särskilt i de tredje och fjärde här anförda raderna får Gyllenborg en verklig poetisk fläkt över skildringen, men allt förstörs av den påhängda moralen på slutet. Det är i själva verket endast Linné, Bellman och Cederborgh, som förmått återgiva poesien i den iakttagna naturen. De följa samma tradition och samma utveckling, men det väsentligaste hos dem alla ligger i själva konstnärsblicken, i målarögat. Vänder man sig till den efterföljande litteraturen, torde man få gå ända fram till STRINDBERG för att finna en värdig medtävlare. Den genialt enkla, omedelbara förmåga att skildra naturen, som vi mött hos de tre här nämnda, äger också Strindberg. Det framgår av en jämförelse mellan den citerade vårschildringen hos Cederborgh och följande ur Strindbergs Hemsöborna:

De kommo nu in i granskogen, där ännu en snödrifva, smutsig av damm och nerfallna barr, låg mellan ett par rullstensblock; granarne svettades redan kåda i den gassande aprilsolen och vid deras fötter blommade vitsippor, och under hasselbuskarne stucko blåsippor opp genom de multnade löfvens genom-

brutna nervnät, — — ekorrarna fnattrade uppe mellan grenverket och gröngölingen hamrade och skrek (S. S. XXI: 30).

Strindberg är Cederborgh ofantligt överlägsen. Det är nya vindkast och intensivare temperament över hans skildring. Han har upptäckt vildmarkens och skärgårdens poesi, under det Cederborgh håller sig till herrgårdsparken. Likväl överensstämmer de i det väsentliga, i sättet att se och teckna. GÖRAN LINDBLAD, som behandlat Strindbergs naturskildring¹, har framhållit dess direkta beroende av målarkonsten, av den impressionism, som hans vänner i Barbizon voro representanter för och som fått det betecknande namnet 'impression vierge'. Strindbergs måleriska skildringskonst har sålunda uppammats av friluftsmåleriet, men den har samtidigt föregångare inom den litterära tradition, som här följs. Det är en egenomlig iakttagelse, att man finner ett synsätt och en skildringskonst inom den tidigare svenska litteraturen, som så direkt ansluter sig till den impressionism inom måleriet, vilken slog igenom på 1870-talet. Det må härvid också erinras om att även vårt 1700-tal hade en målare, som i sin känslighet för intryck och i sin iakttagelseförmåga visar stora likheter med Linnétraditionens främsta diktare och som samtidigt i sin konst förefaller ha anteciperat det senare 1800-talets impressionism, nämligen ELIAS MARTIN.

Cederborgh var som naturskildrare ensam i sin tid. Han var den ende realistiske konstnären, och han står också i medveten kontrast till samtidens övriga naturbesjungare. Detta framgår av Ottar Trallings ord, när denne under en sjöresa skall skildra morgongryningen:

Kanske borde jag beskrifva huru Najader simmade i strandens vass och badade sina liljehvita lemmar, huru Tritoner dansade på blåa böljan *och kysste skön Hafsfrun på hand* o. s. v. men jag har aldrig sett något sådant spektakel, och tviflar att det kunnat skönare hänrycka mig än enkla naturen (III: 68).

Angreppet gäller 1700-talets symboliska och mytologiska naturbeskrivning men också nyromantikernas ofta svårbegripliga och manierade natursymbolik. Orden om skön hafsfrun äro citerade från ATTERBOMS dikt *På en skärgårdsresa*, ett poem av likartat motiv som Cederborghs skildring men i vilket verkligheten blivit ersatt av Schellings filosofi. Cederborgh är emellertid också mannen att visa den realistiska skildringens poetiska överlägsenhet, vilket sker i de följande raderna:

Den kyliga dimman höjde sig sagta, och skingrades småningom af solstrålarna, för att framställa den skogbeväxta stranden. Fiskmåsar lågo i långa rader på vattenytan, eller sväfvade omkring fartyget, och ett par sjöfoglar sträckte med långa halsar sin raka flygt öfver fjärden.

¹ *Strindberg som berättare*, Sthm 1924, s. 72 ff.

Cederborgh får dock inte betraktas som en den realistiska 1700-tals-traditionens ensidige representant i opposition mot romantiken. Han har tvärtom tagit starka intryck av förromantikens stämningskonst, och han nämner med stor beundran Tegnér's Svea »med den alfvarsamma skogen». När den stränge PALMBLAD å fosforisternas vägnar skrev sin hårda recension av Cederborghs romaner, kunde han inte undgå att yttra sitt erkännande om »några små friska idylliska penseldrag, hvilka förmodligen öfver ses af mängden: äfvensom några rent Svenska skillringar». Av de citat, som därpå följa, finner man, att det just är den Cederborghska naturskildringen, som tilltalat Palmblad. Bl. a. citeras den här anförda vårschildringen ur Ottar Tralling. Cederborghs romaner voro visserligen komiska romaner, men det är säkerligen överdrift, när Palmblad påstår, att de idylliska inslagen icke uppskattades av den bredare publiken. Man uppskattade Cederborgh främst därför, att hans romaner, liksom fru Lenngrens dikter, göto samman satir och idyll, komik och allvar. Cederborgh hade som naturskildrare sinne för stämningen, och denna stämning kan ofta få en vek, förromantisk timbre över sig och den står ständigt i samband med de handlande personernas själstillstånd. När Ottar Tralling en vinternatt inte kan sova, därför att han med sorg och bekymmer tänker på sin för-lorade ungdomskärlek, går han fram till fönstret och ser ut i natten:

Månan lyste klart på det vidsträckta, snöbetäckta gårdet, och den gamla Konung Hvitsärk Ragnarsons ättehö: de kala träden kastade långa skuggor utåt fältet, och Nordanvinden vickade det höga, öfver snön qvarstående sjögräset nere i kärret: en räf sprang långs utåt gärdes-gården och skrek med ett obehagligt ljud emot töväder — allt såg dystert och ödligt ut (II, k. 7).

Hur väl iakttagen, hur linneansk i sin realism är icke denna scen, och dock är det främst dess stämningsvärde, som gör, att vi uppskatta den. Cederborgh visar sig ha tillgodogjort sig förromantikens insats — det är betecknande, att han tagit med det förgötiska inslaget: ättehögen, som även påträffas hos Oxenstierna — men han har förenat stämningskonsten med realismen. Det är detta, som ger honom hans historiskt betydelsefulla plats bland naturskildrarna. Det förromantiska inslaget framträder särskilt tydligt i de många idylliska tavlorna i sista delen av Ottar Tralling, där Cederborghs konst nått sin fulla mognad. Ett betecknande exempel ger följande genrestycke:

Jag lade mig på detta ställe i sluttningen, ett stycke från landsvägen, der jag hade det vackraste landskap för min syn; en dräng körde hem sitt spann oxar, lättade från dagens tyngd, och en flicka, i lintygsärmarna, med en mjölkstäfva i handen, kom raskt vandrande hem åt byn, belägen i dalen på andra sidan ån. Mina ögon följde henne, och då hon på bron upphann drängen, såg jag hur hon beskedligt gaf honom stäfvän för att dricka. Detta betraktade jag visst icke med afund, ty en sådan känsla är ej passande för en kär, men med

bitter sorg deröfver att icke min flicka också var en landtpiga och jag i tjänst som dräng på samma ställe som hon. Min önskan att så måtte ha varit blef allt mera och mera liflig, då jag såg drängen lägga tömmarna på oxarnas rygg och släppa dem för att ensamma fortsätta vägen, och han sjelf förtroligt följa flickan en genväg genom löfhagen, der de båda snart försvunno för min syn (IV: 89).

Stämningsintrycket av en skildring som denna har något rent Franzénst över sig, och ändå tummar inte Cederborgh av på verkligheten. Han behåller alltid sin friskhet och sin omedelbarhet. Hans sinne värms, och hans hjärta gläds i naturens sköte. Naturen är honom en vän och en förtrogen, och han tar emot dess gåvor med en ödmjuk och naiv glädje, som var helt och hållet främmande för de självupptagna sentimentala vandrarna men desto mera betecknande för Linné.

I hela sitt författarskap och ej minst i naturskildringen förenar Cederborgh den föregående realistiska traditionen med de bästa sidorna av den borgerliga förromantiken. I själva verket är det denna linje, den realistiskt-romantiska, som blir en av de stora huvudlinjerna i vår senare litteratur. Cederborgh har också överfört den linneanska traditionen till vår skönlitterära prosakonst och är dess främste representant inom romanen, liksom Bellman är det inom lyriken. Jämte Linné och Bellman ägde han förmågan att se skönheten i »enkla naturen» och att upptäcka något av det säreget och bestående svenska i denna natur. Bättre än alla andra av vår tidigare litteraturs författare kunna dessa tre, Linné, Bellman, Cederborgh, lära oss att se och förstå själva stämningen i svensk natur. De ha själva sett den med något av barnets omedelbara och oförkonstlade blick, och dess dagg och doft är därför ännu frisk i deras skildringar.

F. EHRHART UND J. A. MURRAY

ZWEI TYPEN DER BOTANIKER DER AUFKLÄRUNGSZEIT

VON

K. WEIN, Nordhausen

»Alles irgendwie Überlieferte hängt irgendwie mit dem Geiste und seinen Wandlungen zusammen und ist Kunde und Ausdruck davon.«

JAKOB BURCKHARDT.

KANT HAT IM JAHRE 1784 AUF DIE FRAGE »WAS IST AUFKLÄRUNG?« die Antwort gegeben: »Aufklärung ist der Ausweg des Menschen aus seiner selbstverschuldeten Unmündigkeit.« »Sapere aude! Habe Mut, dich deines eigenen Verstandes zu bedienen! ist also der Wahlspruch der Aufklärung.« Von ihm hat sich auch LINNÉ bei seiner Lebensarbeit leiten lassen, wenngleich manche Züge seines Schaffens das eigene kritische Denken und Prüfen, wie es die intellektualistische Denkweise der Zeit forderte, vermissen lassen. In dieser Beziehung musste er eben Verwalter des Erbes des 17. Jahrhunderts sein, das mit der Erneuerung der mittelalterlichen Scholastik eine Stärkung des im Zeitalter des Humanismus, der Renaissance und der Reformation erschütterten Autoritätsglaubens gebracht und eine Hochblüte emsiger, gelehrter Materialsammlung, eine Vorherrschaft selbstzufriedenen Schwelgens in grossen Stoffmassen heraufgeführt hatte. LINNÉ vereinigte so in sich zwei verschiedene Gedankenrichtungen, die des 17. und die des 18. Jahrhunderts. Es wird daher auch sofort verständlich, wenn seine Schüler, je nach ihrer geistigen Veranlagung, an einer dieser beiden Seiten seines Wesens angeknüpft und teils so als Schrittmacher der gewaltigen geistigen Aufwärtsbewegung sein Werk weiter- und fortzuführen bestrebt waren, teils aber auch im Banne des der zu Grabe gehenden neuen Scholastik eigenen pedantischen Gelehrtentumes als übereifrige Hüter und Verwahrer der Schöpfung des grossen Meisters auftraten. Ein Mann, der sich als »Charakterkopf der Aufklärung« auch auf seinem besonderen Arbeitsgebiete

für die Schaffung einer neuen geistigen Kultur einsetzte, war FRIEDRICH EHRHART. Ein Mann, der trotz der tiefgehenden Wandlungen im Zeitgeiste noch immer an mittelalterlichen Anschauungen festhielt und sich in den Bahnen mittelalterlicher Denkweise bewegte, war JOHANN ANDREAS MURRAY. Beide zählten zu den Schülern von LINNÉ; beide bilden in ihrer ausgesprochenen Gegensätzlichkeit deutliche Symptome des von einem so lebhaften schriftstellerischen Treiben erfüllten Zeitalters der Aufklärung. Sie im Sinne der modernen Geisteswissenschaft eines DILTHEY, SPRANGER, LITT, HÄBERLIN zu verstehen, ist für den Botaniker der Gegenwart von grosser Wichtigkeit, weil ihm die Geschichte seiner Wissenschaft allein den Willen zur Echtheit und Verantwortlichkeit einflössen kann.

EHRHART wünschte, wie HOPPE (1796, p. 222) erklärt, »die vollständigsten Kenntnisse in der Botanik zu erlangen und zu diesem Behuf glaubte er den Unterricht des LINNÉ nötig zu haben«. Die Begierde, »Schweden und seine Gelehrten nicht bloss aus Büchern, sondern ex Autopsia zu kennen« (E. V, 1), bewog ihn, im September 1771 nach dem Norden zu reisen. In Upsala ward er, um mit D. H. STÖVER (1792, I, p. 345) zu reden, »einer der vorzüglichsten Vertrauten des nordischen Lehrers, einer seiner längsten und spätesten Zuhörer«. Er wurde aber bei aller Verehrung seines grossen Meisters nicht zu einem seiner Nachbeter. Seinen Standpunkt gegenüber dem mechanischen Festhalten an dessen Anschauungen brachte er (II, 96) in dem ihn als den »scharfsichtigen Wahrheitsforscher«¹ kennzeichnenden Worte zum Ausdruck: »Wer, wie andere Affen, alles was LINNÉ schrieb, und oft bei mehrerer Einsicht selbst übertreten hat, als Gottes Wort ansehen und blindlings nachbeten will, der tue es; ich habe nichts dawider, sondern wünsche ihm Glück dazu.« Als einer, um mit MEDICUS (1793, p. 47) zu reden, »der denkendsten Männer« unter den damaligen Botanikern, forderte er an stelle von »Nachschreiben« (I, 144) und »Studierstuben-Erfahrung« (I, 122) sorgfältige Beobachtung der Natur. »Beobachtungen, öftere Beobachtungen würden vielen Fehlern vorbeugen, und öfters dem Buchdrucker eine Arbeit ersparen« (E. I, 142). »Zuerst gesehen, und dann geschrieben«, das war sein Losungswort (III, 157); und HOPPE (1796, p. 224) konnte ihm auch das Zeugnis ausstellen: »Seine gemachten Erfahrungen leiteten fast einzig und allein seine Feder.« Kryptogamen und Gräsern, die seinen Zeitgenossen unendlich viele Schwierigkeiten bereiteten, widmete er ein mit reichen Erfolgen gekröntes Studium. »FRIEDRICH EHRHART«, bemerkte darum HOPPE (1811, p. 135) mit Recht, »hat viele kritische Bemerkungen bei den Laubmoosen gemacht, und seltenen Scharfsinn bei der Kenntnis dieser Gewächse gezeigt.« In der Einteilung des Genus *Carex* schuf er (III, 71, 72) Grundlagen, die selbst noch von der modernen Systematik verwendet werden. Nicht bloss auf Herbarien sollten sich die Bota-

¹ BLANDOW bei HOPPE (1809, p. 186).

niker verlassen, sondern, so forderte er (III, 87), »so viel als möglich ist, die Pflanzen frisch, und, wenn es sein kann, an ihrem Standorte, und zwar nicht ein, sondern mehrere Male betrachten«, auch wenn sie Gelegenheit dazu hätten, »solche erst einige Jahre in einem Garten kultivieren«. »Wenns einmal wieder Mode wird«, schreibt er (I, 142), »dass man auf freiem Felde botanisirt¹ und die Kräuter nicht bloss aufgetrocknet und hinter dem warmen Ofen betrachtet, sondern wenn sie noch vom Tau des Himmels triefen, dann, dann wird man noch viele Irrtümer einsehen lernen, die jetzt einer dem andern nachbetet.« EHRHART selbst (I, 167) erklärte ausdrücklich, dass er »ein Freund von Sehen und Untersuchen« wäre und darum selbst »dem nordischen Salomo« (V, 113) nicht blindlings folgen könne. Darum schwieg er auch zu dem »alten Schlendrian« nicht still, der durch die übereifrigen Linnéaner eingerissen war (III, 74). Darum wollte er auch das Linnéische System, »der dummen Anbeter ihr systema divinum« (II, 47), um das zu seiner Zeit ein hartnäckiger Kampf tobte, vereinfachen und verbessern (I, 49, 143; II, 47; III, 74, 75; V, 63, 67) und in seiner leider niemals zustande gekommenen »Flora brunsvico-luneburgica« nach dem Zeugnisse von HOPPE (1796, p. 223) »mehrere Linnéische Klassen reduzieren«. Sein Wunsch (I, 49) war gewesen, »dass der selige von LINNÉ alle Einwohner seiner 21sten, 22sten und 23sten Klasse in die zwanzig vorhergehenden rangiert und einquartiert hätte«. Darum verbesserte EHRHART auch die Form der Diagnosen, weil »es bei einer neuen und unbekannten Pflanze immer besser ist, wenn man in der Differentia specifica ein Wort zu viel, als eines zu wenig schreibt« (IV, 47). Dementsprechend waren die aus seiner Feder hervorgegangenen Pflanzenbeschreibungen im Vergleich zu vielen von denen seiner Zeitgenossen ausserordentlich vollkommen.² Darum machte er auch sowohl gegen die Artenspalterei als auch gegen das kritiklose Zusammenziehen mit aller Entschiedenheit Front.

¹ Dass wenigstens grössere botanische Exkursionen auch zu Upsala in LINNÉs späteren Jahren unüblich geworden waren, geht aus einer interessanten Bemerkung hervor, die EHRHART selbst gemacht hat (E. I, 69). Er spricht von *Ophrys paludosa*, die er im 'Palus Junkilensis' (3 Meilen von Upsala) gefunden hat und fügt folgendes hinzu: »In und um diesen Sumpf wachsen noch verschiedene andere schöne und seltene Pflanzen, deswegen denn der selige Ritter von Linné, in seinen jüngeren Jahren, alle Sommer eine Herbarion dahin anstellte, wo er gewöhnlich von 100, auch wohl 150 Upsalischen Studenten auf Bauerwägen begleitet wurde, bei welcher Excursion denn, wie leicht zu erachten, allerhand botanisches und unbotanisches vorfiel. Während meines Aufenthalts in Upsal gab man sich nicht mehr so viele Mühe um schwedische Pflanzen, sondern trachtete schon mehr nach ausländischen. — Ich hatte also gewöhnlich das Vergnügen, meine Herbarionen nach diesem Dreckpfuhl allein und ohne geringste Gesellschaft zu verrichten, wovon ich dann den Nutzen hatte, dass ich in dieser Wüstenei ein und anderes fand, das meinen Vorgängern verborgen geblieben war.« Vergl. auch E. V, 3. *Der Herausg.*

² Der, wenn auch leise Tadel, den F. WIMMER (*Salices europ.*, 1866, p. LX) über die sehr kurzen Diagnosen der von EHRHART aufgestellten *Salix*-Arten abgegeben hat, ist unberechtigt.

Beide hielt er (I, 166) für ebenso »abgeschmackt« als »unnütz und schädlich«. »Impotenzbotanisten« waren es nach seiner Meinung (III, 30), »die, wenn sie eine ihnen vorgezeigte Pflanze nicht kennen, und dieses nicht gerne sagen wollen, solche geschwind zu einer Abart von einer andern machen«. Über die systematischen Begriffe war er sich weit klarer als die meisten seiner Zeitgenossen; er suchte darum auch neue klare Termini technici einzuführen, von denen sich eine ganze Reihe, wie z. B. Perigonium, Sporangium, Rhizoma, noch heute im Gebrauche befinden. Eine Erklärung seiner neuen botanischen Kunstwörter, die schon druckfertig ausgearbeitet war, ging leider verloren. Durch die Anwendung der Begriffe

Friedrich Ehrhart 1742—1795.
(Aus: Dörfler, Botaniker-Porträts 1907.)

Halbarten, Scheinarten, Subspezies suchte er (III, 89) eine Mittelstellung zwischen den beiden grossen Gegnern HALLER und LINNÉ einzunehmen. Was Arten und was Spielarten sind, kann aber nach EHRHART (III, 89) nur »durch mehrere Versuche und Beobachtungen« dargetan und bewiesen werden. In verschiedenen Fällen befürwortete er jedoch selbst Vereinigungen, wie die von *Anagallis arvensis* und *A. coerulea* (II, 167), *Veronica Teucrium* und *V. prostrata* (IV, 85), *Senecio nemorensis* und *S. Fuchsii* (*S. saracenicus*) (III, 113). Auch *Potamogeton pectinatus* und *P. marinus* schienen ihm (II, 167; IV, 162) ebenso wie *P. compressus* und *P. pusillus* (IV, 84) kaum verschieden zu sein. Den Arten der Wasserpflanzen stand EHRHART (III, 86, 87) bezüglich der Bestimmung überhaupt bang gegenüber. *Che-*

nopodium viride zog er (I, 139) als fast gänzlich miteinander übereinkommend zu *Ch. album*, ebenso wie er (III, 60) auch die verschiedenen Formen von *Polygonum amphibium* vereinigte. »Solche, die sehen, und keine anderen, müssten billig auch nur von dergleichen urteilen«, das ist die Forderung, die er (I, 139) in theoretischer Beziehung mit aller Entschiedenheit vertreten und in praktischer Beziehung tatsächlich auch in die Wirklichkeit umgesetzt hat. »Als ein natürliches Genie zur Botanik«¹, als »ein gründlicher Beobachter«² wandte sich EHRHART (III, 87; IV, 58) auch gegen das kritiklose Aufstellung neuer Arten. Ein neuer Name war ihm (VI, 13) allerdings lieber als ein falscher.³ Er selbst (I, 168) konnte gegen den Vorwurf, »aus

Joh. Andr. Murray 1740—1791.
Aquatinta in der Universitätsbibliothek, Uppsala.

Neuerungskitzel oder Tadelsucht» neue Arten aufgestellt zu haben, mit Recht entschieden Verwahrung einlegen. Von den von ihm unterschiedenen neuen Arten suchte er in den meisten Fällen brauchbare Diagnosen zu liefern. Er scheute sich nach seiner eigenen Erklärung (II, 96) »um eines sauren Gesichtes oder neidischen Blickes willen« nicht »mit einer *Differentia specifica* zu erscheinen, die nicht nach Linnéischem Mass geschnitten ist«.

¹ WEBER und MOHR, Naturhistor. Reise durch einen Teil Schwedens, 1804, p. 172.

² HOPPE (1796, p. 224).

³ So taufte er (I, 186) *Carex pulicaris* in *C. psyllophora* um, weil sich der Namen von LINNÉ nur zu einem Teile auf *C. pulicaris* bezogen hatte. Der von F. ALPERS (1905, p. 45) in dieser Beziehung erhobene Vorwurf ist somit ungerechtfertigt.

»Gebe ich«, so fährt er fort, »eine Differentiam specificam, so mache ich so, dass man die Pflanze daraus erkennen kann, und kommt es mir auf ein paar Worte mehr oder weniger nicht an.« Die Aufgabe des Floristen fasste er ernster als viele seiner Zeitgenossen auf, sich darin also ebenfalls als der »genaue EHRHART«¹ erweisend. »Ich habe«, so sagt er (IV, 184), »noch keine Pflanze aufgeführt, und werde auch keine anführen, als solche, die ich wirklich gefunden habe. Alle, wovon meine Vorgänger nur geträumt haben, und die vielleicht erst in tausend Jahren, oder noch später, an den angegebenen Orten wild wachsen werden, lasse ich weg.« Dabei interessierten ihn auch biologische und physiologische Fragen, denen zu seiner Zeit nur von den wenigsten Forschern² Beachtung geschenkt wurde, wie die Befruchtung der Syngenisten (III, 16)³, die Wachstumsverhältnisse von *Malaxis paludosa* (III, 70), die Knollen von *Leucorchis albida* (IV, 75), das Winden der Stämme (V, 76), das Wachstum der Bäume (V, 70). Als gründlicher Erforscher der heimischen Pflanzenwelt war EHRHART den vielen Stubenbotanisten seiner Zeit gegenüber weit überlegen. »Sein Körper war«, wie HOPPE (1796, p. 224) bezeugt hat, »zum Fussreisen gebauet, er botanisierte in einem Tage durch eine Gegend von 8 und mehrern Stunden.« Täglich ging er »die Seitenexkursionen ungerechnet«, fast vier und fünf Meilen und musste »dabei sein ganzes botanisches Reisezeug, Kleider, Bücher, Instrumente, Pflanzen, u. s. w. auf dem Rücken mitschleppen« (III, 37, 38). Auf der Rückreise passierte er die letzten drei Meilen vor Hannover »allemaal müde, bepackt und beladen, und einen grossen Teil davon des Nachts« (E. I, 153). Um eine ihn besonders interessierende Pflanze aufzufinden, wurden nicht selten ganze halbe Tage aufgewandt (E. III, 79). Dem Brocken, den zu besteigen nach F. GIERSCII (Reise durch einen Teil des Harzes I, 1805, p. 180) »nur rüstige, durch manche Übung schon früher gegen mannigfaches Ungemach abgehärtete Söhne der Natur« »in der Blüte ihrer Jahre« »ungescheuet wagen« durften, hatte er in den Jahren von 1780 bis 1782 nicht weniger als sieben Besuche abgestattet (Jahrbücher des Brockens I, 1791, p. 164, 183, 194, 211, 244). Solche Leistungen vermochte er zu vollbringen, weil er (II, 85) sich von dem Grundsatz leiten liess: »Niemand zu inkommodieren« und sich daher nicht

¹ HOPPE (1810, p. 150).

² Vergl. HOPPE (1806, p. 12 ff.), RUHLAND (Hoppe, 1809, p. 11 ff.) und GIESEKE (Hoppe, 1810, p. 199 ff.).

³ Selbst noch zu Beginn des 19. Jahrhunderts vermochte HOPPE (1811, p. 163, 164) zu schreiben: »Es begegnet dem Botaniker nicht selten, dass ihm gegen das Geschlecht der Gewächse und insbesondere gegen die notwendige Befruchtung derselben, durch die Staubgefässe und Staubwege Einwendungen gemacht werden.« Noch ein WIEGMANN (Über die Bastarderzeugung im Pflanzenreiche, 1828, Vorw. p. X) musste klagen, dass der Einfluss der Insekten und des Windes bei der Befruchtung der Gewächse »von den meisten Botanikern bezweifelt, ja sogar lächerlich gemacht« würde.

scheute, in dem Brockenhause, das nach einem zeitgenössischen Zeugnisse (Hannov. Magazin VIII, 1770, Sp. 1564) »nicht besser als mit einer Wagenremise verglichen werden kann, nur hat es keine Türen«, eine Nacht zuzubringen.

Die Bedeutung eines EHRHART wurde schon zu seinen Lebzeiten von einer Reihe von Forschern, wie GASSER (Hoppe, 1791, p. 171), HOPPE (1791, p. 204), J. A. CRAMER (1792, p. 3, 4, 212) usw. erkannt.¹ Ein SCHKÜHR (N. An. B. VI, 11) spricht von seinen »schätzbaren Beiträgen«, u. a. m. Auch noch zu Beginn des 19. Jahrhunderts war in Hannover mit seinem Namen die Erinnerung als an einen »ausgezeichneten Naturforscher« verknüpft (Hannov. Magazin, 1815, Sp. 860). Ein J. A. SCHULTES (1817, p. 216) schätzte ihn ein als einen »der ruhigsten und verlässlichsten Beobachter, der anspruchslos das Gebiet der Wissenschaft, zumal in der europäischen Flora, ansehnlich erweiterte, und Fehler und Irrtümer berichtigte«; und K. SPRENGEL (1818, p. 280) rühmte ihm nach: »Verbesserte mit grosser Freimütigkeit viele Gattungsscharaktere, und entdeckte eine Menge neuer Arten.« Dennoch musste schon HOPPE (1803, p. 43; 1806, p. 80, 81) darüber klagen, dass die Botaniker von den Bemerkungen EHRHARTS (III, 66) über *Tussilago Petasites* und *hybrida* keine Notiz genommen hätten. Ein HORNSCHUCH (Flora XXI, 1838, p. 266), der »Über den Standort und die Art des Wachstumes der *Malaxis paludosa* SW.« genauere Untersuchungen anstellte, schrieb: »Wer sollte es für möglich halten, dass diese, von einem, als genauer Beobachter geschätzten Botaniker in einem früher, wenigstens vielfältig benützten Werke niedergelegten Äusserungen und Ansichten über eine so interessante Pflanze fast 50 Jahre unberücksichtigt geblieben sind?!« Ein TH. IRMISCH (Bot. Zeitung VIII, 1850, Sp. 719) bemerkte über die Feststellungen des hochverdienten Forschers über den Bau der Knollen bei *Leucorchis albida* ähnlich: »EHRHARTS Beobachtung ist noch im vorigen Jahrhundert gemacht, aber es scheint gar schwer, dass eine gute Beobachtung einen Weg in die Floren findet, durch welche sie weiter verbreitet würde« usw.

Der Grund, warum EHRHART, wenn auch noch v. SCHLECHTENDAILL (Flora XIX, 1836, p. 274) die »so vieles Vortreffliche, Wahre und Kernige enthaltenden Beiträge« aus seiner Feder hoch einschätzte, so bald der Vergessenheit anheimfallen konnte, lässt sich leicht finden. Er war ein ausgeprägter Vertreter der Aufklärung. Als ein solcher erfüllte ihn der Geist des Empirismus; als ein solcher bediente er sich oft mit grosser Schärfe der die intellektualistische Denkweise des Aufklärers kennzeichnenden Kritik; als ein solcher beseelte ihn eine optimistische Grundstimmung, die

¹ Wenn von HOPPE (1811, p. 137) EHRHART als »der Vater aller botanischen Sammlungen« hingestellt wurde, so befand er sich jedoch im Irrtume. Dieses Verdienst gebührt nach PLATT Mag. Bot. Lapok II, 1903, p. 213, BALTHASAR EHRHART, Arzt zu Memmingen.

ihn trotz aller gegen ihn gerichteten Intriguen zu einem Leben erfüllt von mühevoller und rastloser Arbeit und nicht voll behaglicher Ruhe trieb; als einem solchen schwebte ihm dabei als höchstes Ziel die Beglückung der Menschheit vor Augen. Bei seinem Schaffen wie so viele seiner Zeitgenossen oberflächlich vorzugehen, davor bewahrte ihn sein Empirismus. Der Rationalismus in ihm wurde stets durch den Empirismus geleitet und geführt, und umgekehrt. So wurde EHRHART zu einem der trefflichsten Verkünder des Geistes der Aufklärung auf dem Felde der Botanik.

In bewussten Gegensatz zur Aufklärung stellte sich die Romantik. Obwohl sie von einem starken historischen Sinne belebt war, so musste sie doch wegen ihres passiven Lebensgefühles zu einer Zeit der Freude am Irrationalen und Phantastischen werden, zu einer Zeit, in der ein NOVALIS getreu seinem Worte: »Die Welt wird Traum, der Traum wird Welt« in der Wirklichkeit nur eine traumhafte Schöpfung der menschlichen Phantasie zu erblicken vermochte. Eine solche Zeit konnte sich mit dem so stark auf die Erfassung des Verstandesmäßigen eingestellt gewesenen EHRHART innerlich nicht verbunden fühlen und nicht mehr allzuviel für ihn übrig haben. Nur in solchen Forschern, wie etwa E. HAMPE (*Flora* XXII, 1839, *Literaturbl.* p. 132) und F. W. WALLROTH (*Linnaea*, XIV, 1840, p. 29), in denen der Geist der Aufklärung mit seiner unerschrockenen Kritik am Überkommenen, mit seiner Forderung nach vernunftgemässer Neugestaltung des Bestehenden und mit seinem optimistischen Glauben an den Fortschritt noch lebendig geblieben war, erhielt sich auch das Andenken an EHRHART weiter und wirkte sich in der fleissigen Anwendung der empiristisch-beobachtenden Forschungsmethode auf dem Gebiete der Botanik weiter fruchtbar aus. In seinem Sinne lag das Wort eines W. D. KOCH (*Flora* XV, 1832, p. 325): »Es kommt nicht an, ob eine Spezies viele Kennzeichen darbietet, sondern darauf, ob der geübte Botaniker sie stets und unzweideutig an ihren Merkmalen erkennen kann.« Im Geiste von EHRHART verlangte er auch (*Flora* XXI, 1838, p. 2), »dass wer eine Pflanze als eigene Art aufstellt, nun auch ein beständiges Kennzeichen, woran man sie in allen ihren Formen erkennen kann, angibt. Auf dem Boden seines Denkens stehend, vertrat er (a. a. O., p. 4) die Auffassung, dass die Natur wirkliche Arten¹ geschaffen und die mit Merkmalen versehen habe, »der jedoch in unserer botanischen Welt noch viele zu suchen sind«. Auf den gegen ihn erhobenen Vorwurf, dass er die Arten oft all zustark zusammengezogen habe, entgegnete er (*Flora* XVII, 1834,

¹ KOCH war trotz mannigfacher Anregungen seitens SCHNIZLEIN (*Bot. Zeitung* VIII, 1850, Sp. 27) nie zu bewegen gewesen, seine Grundsätze über den Begriff der Spezies zum Gegenstande einer Abhandlung zu machen und äusserte sich über den Gegenstand wenig mehr als in den Hauptzügen.

p. 548) in echt rationalistischer Weise: »Jede zurückgesetzte Art werde ich in allen ihren Rechten sogleich anerkennen, sobald man mir sagt, wodurch sie sich deutlich und konstant von ihren Verwandten unterscheidet.¹ Im Sinne des Empirismus eines EHRHART glaubte er (Flora XVII, 1834, p. 49 ff.) darlegen zu können: »*Taraxacum officinale* und *palustre* erweisen sich durch die Zucht aus dem Samen als eine und dieselbe Art.«² u. ä. m. In W. D. KOCH, dem grössten deutschen Floristen des 19. Jahrhunderts, lebte so der gute Geist des Aufklärungszeitalters, wie er sich in einem EHRHART lebendig erzeugt hatte, weiter und liess ihn seine klassische »Synopsis Florae Germanicae« (1837) vollbringen.

Ein vollkommenes Gegenstück unter den Botanikern des Aufklärungszeitalters zu dem »geraden ehrlichen EHRHART«³ bildete J. A. MURRAY, der als Schüler von LINNÉ allzufrüh und allzujung eine ausserordentliche und später eine ordentliche Professur in Göttingen erlangte. Als »Princeps botanicorum«, wie der freilich von ihm (M. B. X, 164) als Vertreter des »Pasquillanten oder beissigen Anfänger« eingeschätzte USTERI (M. B. VI, 4, 6) einmal sagt, war er der Führer der deutschen Botaniker, die trotz aller Einwände unentwegt an dem Linnéischen Systeme festhielten und alle Vorschläge, die zu seiner Verbesserung dienen sollten, zurückwiesen; »denn er war im allerstrengsten Verstande orthodox«. »Lächeln muss ich«, schreibt darum MEDICUS (1793, p. 22, 23), »wenn einige, besonders der ehemalige botanische Rezensent in den Göttinger gelehrten Anzeigen, schon zu so oft wiederholten Malen seine Leser von der Güte seines geglaubten unübertrefflichen Linnéischen Systems dadurch überzeugen will, dass der oder jener Dilletant oder Gelehrte die Schätze des Kräuterreiches ganz allein durch die Linnéischen Schriften habe kennen gelernt.« MURRAY hielt sich berufen, die Ansichten seines grossen Lehrers gegen jeden Angriff zu verteidigen. Von oben herab verurteilte er jeden Botaniker, der Auffassungen auszusprechen wagte, die sich mit denen von LINNÉ nicht deckten. Dabei war er nach der Behauptung von MEDICUS (1793, p. 20) noch bestrebt gewesen, »seinen jungen Freunden die Gelegenheit zu benehmen, sich Kenntnisse von der Gegenpartei zu erwerben«. Als der »diktatorische Lehrer der Botanik« befahl er, um mit USTERI (M. B. IV, 94) zu sprechen, »seinen Schülern die Philosophia botanica« und das »Systema vegetabilium Editio XIV.« als das »non plus ultra alles menschlichen Wis-

¹ Vergl. auch die Auslassungen von KOCH (Flora XXV, 1842, p. 573 über *Anemone Pulsatilla*, *A. pratensis* und *A. montana*: »Pflanzen, welche sich so konstant in ihrer Lebensweise verhalten, sind nach meiner subjektiven Ansicht Arten, wenngleich in Herbarien Formen gefunden werden, die sich der einen oder der andern nähern«.

² Vergl. auch Flora XVIII, 1835, p. 240; XXIII, 1840, p. 374, 375.

³ K. MÜLLER, Deutschlands Moose, 1853, p. 158.

sens im Fach der Botanik» an; das letzte der beiden Werke galt ihm als das nach der Bibel untrüglichsste Buch der Welt (M. B. VI, 146). Die bahnbrechenden kryptogamischen Arbeiten von HEDWIG stellte MURRAY nach USTERI (M. B. VI, 6) seinen Zuhörern als unnütz vor, »darum weil der grosse LINNÉ nichts auf solche Untersuchungen gehalten hätte.»

Seine eigenen Leistungen als Botaniker standen seinen wenig umfassenden Kenntnissen entsprechend auch auf keiner höheren Stufe. In der von ihm besorgten 14. Auflage von LINNÉS »Systema vegetabilium» (1784) liess er sich viele »Fehler zu schulden kommen, die EHRHART im Rahmen seiner »Beyträge zur Naturkunde» unter dem Titel »Botanische Zurechtweisungen» oft scharf geisselte.¹ Diese Bezeichnung hatte MURRAY, »weil ohne Zweifel sein liebes Ich dabei extrainiert war», als »unanständig» getadelt, EHRHART (II, Worw. p. II) jedoch, wie MEDICUS (M. B. IV, 62) sagt, »brav und männlich» verteidigt. Auf botanischen Exkursionen mit seinen Zuhörern übergang MURRAY gewöhnlich die Gräser und die Kryptogamen, und wenn einer von seinen Schülern dergleichen Pflanzen fand, sie seinem Lehrer vorzeigte und sich nach deren Namen erkundigte, dieser bald rot, bald blass, ja zuweilen böse wurde, und die getane Frage, wo nicht ganz, so doch grösstenteils unbeantwortet liess». (E. III, 59).² Wie es in einem Kolleg von MURRAY zugeht, schildert USTERI, der Freund von EHRHART, in anschaulicher Weise: »Der Herr Professor sassen an einem mit Pflanzen ganz belegten Tische, ihm zur Linken sein Gärtner; seine Exzellenz lasen aus dem JACQUINSchen Compendium eine Definition der verschiedenen Kunstwörter nach der anderen vor, wandten sich nach der Linken hin, wo der Hr. Collega auf dem Tisch das Blatt, die Corolla usw., die nun eben war abgelesen worden, aufsuchen und dem Demonstrator einhändigen musste, welcher sie dann an die Zuhörer auszuteilen geruhte: bisweilen schien die Sache ihrer Exzellenz nich ganz richtig zu sein, z. B. sie konnten nicht recht begreifen, wo das Germen pedicellatum bei einigen *Euphorbiis* zu suchen wäre; indessen ward die Pflanze doch übergeben, mit Erinnerung, das G. p. müsste mit dem Mikroskop gesucht werden, obgleich wir es in der Entfernung von einigen Schritten so ziemlich deutlich sehen konnten» (M. B. VI, 7).

Wenn MURRAY über Geschichte der Botanik las, dann wurden die einzelnen botanischen Schriftsteller alphabetisch hergezählt, »wo dann bei ADANSON, als dem Sündler von Anfang, und dem Vater alles Bösen angefangen; bei LINNÉ, als dem ersten aller gewesen und künftigen Wesen jubiliert; bei M(URRAY) vortrefflich bemerkt wird, seine Planze habe nicht

¹ Vergl. die Zusammenstellung bei F. ALPERS (1905, p. 215 ff.).

² MURRAYs Name wird zwar von EHRHART nicht genannt; doch lässt sich mit Sicherheit annehmen, dass er unter dem »Anführer» zu verstehen ist.

sondern Grund den Namen *exotica* bekommen, da der Held selbst, und zwar in mancher Rücksicht, *exoticus* sei» usw. (M. B. VI, 14).

Dabei war MURRAY aber auf seine Leistungen sehr stolz. Der Ehrgeiz bildete die einzige Triebfeder seiner Handlungen (E. IV, 58); aus ihm heraus schwang er »sich selbst das Rauchfass» (M. B. VI, 147). In bitterer Ironie nannte daher EHRLHART (III, 131) seinen »Prodromus design. stirp. Goettingensis» (1770) »unvergleichlich», obwohl er (I, 141; II, 42, 43, 169, 171; III, 112, 113 usw.) mancherlei an dem Werke auszusetzen gehabt hatte. Den Pflanzenliebhabern, bei denen MURRAY¹ seltene Pflanzen sah, oder denen er aus Gnade und Barmherzigkeit wohl einmal eine mitteilte, verbot er, solche ja an keinen andern abzugeben, damit sie nicht gemein würden, sondern so selten als möglich blieben. »Menschenfreundlicher und weniger neidisch denkt die fruchtbare Mutter so vieler schöner Gewächse, der Harz», fügte EHRLHART (III, 62) seinen Auslassungen nicht ohne eine gewisse Bitterkeit hinzu. Der botanische Garten in Göttingen gehörte, um mit MEDICUS (1793, p. 39) zu reden, nur »zu dem Hofstaate eines grossen Herrn, gemacht, wie so viele andere Dinge daselbst, zum Scheinen, im Grunde aber zum Nichtssein» und wurde daher für andere verschlossen (E. III, 63). Lieber warf MURRAY die Pflanzen des Gartens auf den Mist als dass er sie andern gab (E. III, 83). Die »Familles des plantes» von ADANSON entlieh er, obwohl er sich selbst im Besitze des Werkes befand, sowohl aus der Universitätsbibliothek als auch von zwei seiner Bekannten, »damit ausser ihm ja niemand in Göttingen das Buch zu sehen bekäme» (A. B. III, 243). »Seine ganze Geistesbildung» hinderte MURRAY nach dem Urteile von MEDICUS (1793, p. 16) auch daran »ein Botaniker zu sein und zu werden». Den Brocken hatte er nur einmal gemeinsam mit G. H. WEBER im Jahre 1768 besucht (Jahrb. des Brockens I, 1791, p. 105) und dennoch glaubte er schon eine Flora des Harzes schreiben zu können.²

MURRAY war keine Persönlichkeit, die es sich im Geiste des Rationalismus angelegen sein liess, mit Hilfe der freien Vernunft die botanische Wissenschaft auszubauen und ihre Schranken weiterhinauszurücken. MURRAY war auch kein Gelehrter, der, wie es die Aufklärung sonst im allgemeinen erstrebte, aus der Gebundenheit an literarische Autoritäten und Traditionen loszukommen vermochte. MURRAY war auch kein Forscher, der wie so mancher der zeitgenössischen Aufklärer begreifen konnte, dass

¹ Der Name von MURRAY ist zwar von EHRLHART an der betreffenden Stelle nicht genannt worden, dass es sich jedoch um ihn gehandelt hat, ergibt sich aus A. B. IV., 175.

² Die Ansicht von WALLROTH (Linnaea XIV, 1840, p. 13), »dass MURRAY den grössten Teil des Harzes mit der Absicht durchsucht habe, um eine Harzflora anzufertigen und von der Ausführung nur anderweitig, zu seinem Bedauern, abgehalten worden» wäre, lässt sich mit den geschichtlichen Tatsachen nicht in Einklang bringen.

auch die Werke eines LINNÉ nur als Erzeugnisse einer bestimmten Zeit und eines bestimmten Milieus aufzufassen sind. So wurde MURRAY zu einem Manne, der nur »seines ehemaligen Lehrers Fussstapfen ängstlich folgte« und der »in der Kräuterlehre« wohl »ein anderer SULLA« werden wollte, aber es nicht zu »einem botanischen Diktator« bringen konnte, weil er sich nicht »mit all den Kenntnissen sattsam ausgerüstet« erzeugte, die zu einem so schweren Unternehmen erforderlich waren.¹ So wurde MURRAY nur zu einem pedantischen Lehrer der Überlieferung, dem es aus seinem ausgeprägten Gelehrtenhochmute heraus noch nicht ernstlich mit der Verwirklichung der Grundsätze des freien Denkens und der freien Forschung zu tun war, und der sich noch gänzlich als Vertreter des mittelalterlichen Prinzipes der gebundenen Lehrnorm gebärdete. So wurde MURRAY zu einer Erscheinung in der Geschichte der Botanik des 18. Jahrhunderts, die das scholastisch gefärbte Begriffssystem LINNÉ zum Hauptstück der gesamten Gedankenwelt des grossen Forschers erhob und so aus seinem Geiste eine öde Orthodoxie auf botanischem Gebiete formte. So wurde MURRAY als Schüler von LINNÉ zu einer Celebrität, die aber dem tieferen Geiste des Meisters völlig entgegengesetzt handelte und die im Namen einer Führerschaft nur dürftige Ziele verfolgte und erreichte. So wurde MURRAY anstelle eines Pfadfinders der Wahrheit und eines Heroldes des Fortschrittes nur zu einem gelehrten Imitator, in dem sich die wertvollen Gedanken eines LINNÉ »mit reichlichen Zusätzen überlieferter Vorurteile« aus dem 17. Jahrhundert innig paarten und der sich infolge dieser Verquickung zu einem Hemmschuh für alle von dem starken Fortschrittswillen der Aufklärung vorwärts getriebenen Geister vom Gepräge eines EHRHART herausbildete. So hat MURRAY das Wort eines NIETZSCHE »Man vergilt einem Lehrer schlecht, wenn man immer nur der Schüler bleibt« selbst an sich bewahrheitet.

Das Bild, das sich von MURRAY aus den von EHRHART, USTERI, MEDICUS gegebenen »Berichte« gewinnen lässt, weist nur wenig freundliche Züge auf. Es kann ja auch kaum etwas anderes erwartet werden, da alle drei Männer zu den Gegnern des Göttinger Professors zählten. Manches Tatsächliche haben sie wahrscheinlich nicht mit einer solchen Objektivität berichtet, wie es von zuverlässigen Zeugen zu verlangen ist. Es ist aber wichtig zu erkennen, dass sich die Einzelzüge, wie sie EHRHART, USTERI, MEDICUS, offenbar wenigstens zum Teil unabhängig voneinander und aus verschiedenen Quellen herrührend, beige-steuert haben, zwanglos zusammenfügen lassen zu einem geschlossenen Porträt. Es stellt, wenn auch manche Einzelheit übertrieben gesehen und wiedergegeben worden ist, den völligen Antipoden eines EHRHART dar, der auf Grund zahlreicher, einwandfreier zeitgenössischer Quellenzeugnisse als eine der

¹ Vergl. hierzu MEDICUS (1793, p. 16, 17, 20).

lichtvollsten Gestalten auf dem Hintergrunde der Botanik der Aufklärungszeit erscheint.

Geschichte führt nicht zur Resignation, sondern zu Glauben, zu Willen, zur Tat. Diese Erkenntnis moderner Geisteswissenschaft muss sich auch der Botaniker zu eigen machen, wenn er bestrebt sein will, der Fortentwicklung seines Forschungsgebietes in wahrhafter Weise zu dienen. Dann aber wird er auch die seit den Tagen der Romantik leider so stark vernachlässigte Geschichte der Botanik nach besten Kräften treiben und pflegen. In dem Spiegel, den sie ihm entgegenhält, schaut er einen EHRLHART, einen MURRAY; das aber hilft, dass er sich selbst zum Besten der Wissenschaft und der Menschheitsidee sieht und erkennt.

LITERATURVERZEICHNIS.

- ALPERS, FERDINAND, Friedrich Ehrhart. Separate Schriften des Vereins für Naturkunde an der Unterweser. II. Leipzig, 1905.
- CRAMER, JOSEPH ANTON, Physische Briefe über Hildesheim. Hildesheim, 1792.
- EHRLHART, FRIEDRICH, Beiträge zur Naturkunde und den damit verwandten Wissenschaften. Hannover und Osnabrück, 1787/1792. VII tom. (Zitiert z. B. E. I, 141).
- HOPPE, DAVID HEINRICH, Botanisches Taschenbuch für die Anhänger dieser Wissenschaft. Regensburg, 1790/1811.
- MEDICUS, FRIEDRICH CASIMIR, Geschichte der Botanik unserer Zeiten. Mannheim, 1793.
- ROEMER, JOHANN JAKOB, Archiv für die Botanik. Leipzig 1796/1805. 9 Stück. (Zitiert als A. B. IV, 175, usw.)
- ROEMER, JOHANN JAKOB und USTERI, PAULUS, Magazin für die Botanik, Zürich, 1787/1790. 12 Stück. (Zitiert als M. B. VI, 14 usw.)
- SCHULTES, JOSEPH AUGUST, Grundriss einer Geschichte und Literatur der Botanik. Wien, 1817.
- SPRENGEL, KURT, Geschichte der Botanik. II. Band. Leipzig, 1818.
- STÖVER, D. H., Leben des Ritters Carl von Linné. T. 1—2. Hamburg, 1792.
- USTERI, PAULUS, Annalen der Botanik. Zürich, Leipzig 1791/1800. 24 Stück. (Inscribuntur etiam fasciculi VII/XXIV: Neue Annalen der Botanik). (Zitiert als An. B., 11 usw.)
-

OM DEN S. K. SWEDENBORGSSTAMMEN OCH DET SWEDENBORGSKA MARMORBORDET

AV

NILS ZENZÉN

I BERGSKOLLEGII MINERALKABINETT I STOCKHOLM FÖR-
varades sedan 1700-talet på sin tid en större förkislad trädstam, som
stod på en särskild piedestal. I de gamla katalogerna m. m. över-
nämnda mineralkabinett beskrives stammen såsom ett förstenat eller
petrifierat »Coc(c)osträd» från Ostindien (se t. ex. fig. 1 och 2). Efter
Bergskollegii upplösning överfördes mineralsamlingen år 1859 till Riks-
museets Mineralogiska avdelning. Under försöken 1916—19 att återställa
den gamla, under A. E. NORDENSKIÖLDS tid till stor del splittrade Bergs-
kollegiisamlingen i så långt som möjligt samma ordning, vari den befann
sig före överlämnandet till Riksmuseet¹, kunde jag fastställa, att »det
petrifierade Cocosträdet» tydligen icke fanns på Mineralogiska avdelningen.
Som det stora flertalet av fossilproven i Bergskollegiisamlingen på 1860-
talet överförts från Riksmuseets Mineralogiska avdelning till den dåvarande
Paleontologiska avdelningen, varifrån växtfossilerna i sinom tid överlätos till
Paleobotaniska avdelningen, sedan denna längre fram upprättats, beslöt jag
att på denna senare vid tillfälle söka få tag på den ifrågavarande förkislade
trädstammen. Redan för ett tiotal år sedan kunde jag också i en likvisst
ej publicerad utredning sammanfatta ett antal omständigheter, som mycket
starkt talade för, att den i Paleobotaniska avdelningens skådesamling i ett
särskilt skåp utställda s. k. Swedenborgsstammen måste anses identisk med
Bergskollegii mineralkabinetts »petrifierade Cocosträd». Angående »Sweden-
borgsstammen», på vilken JULIUS SCHUSTERS beskrivning 1910 av det till
Tiliacéerna hörande nya släktet och arten *Grewioxylon Swedenborgii* av

¹ Se NILS ZENZÉN, Studier i och rörande Bergskollegii Mineralsamling. I—IV. —
K. V. A., Arkiv för kemi, mineralogi och geologi, Bd 8, N:o 1, 1920.

antagligen tertiär (miocen?) ålder är grundad¹, har A. G. NATHORST tidigare anmärkt, att den härrörde ur museets äldre samlingar och att det icke fanns någon uppgift om den utöver vad den påklistrade etiketten angav.² Huru och när den kommit i Riksmuseets (resp. Vetenskapsakademiens) ägo, säger NATHORST sig ej ha lyckats utröna.³

NATHORST är emellertid icke den förste, som i tryck omnämnt »Swedenborgsstammen» såsom förefintlig på Riksmuseet. Den finnes nämligen upptagen såsom ett växtfossil av tertiär ålder i den bekante paleontologen och intendenten för Riksmuseets Paleontologiska afdelning N. P. ANGELINS år 1867 (utan utsatt författarnamn) utgivna »Handledning vid beseendet af Paläontologiska samlingarna uti Riksmuseum». ANGELIN säger där (p. 27): »*Fristående*: en fossil trädstam från Ostindien, hvilken tillhört Em. Swedenborgs samling». Den av NATHORST omnämnda påklistrade, tryckta etiketten (se fig. 3) har följande lydelse: »Förstenad trädstam. Ostindien. Ur EM. SWEDENBORGS samlingar.» NATHORST frambåller⁴, att SWEDENBORG, vilken som bekant dog i London 1772, väl visserligen knappast dit medfört sina samlingar, men att man kunde tänka sig, att han just i London erhållit stammen till skänks av någon affärsman och att exemplaret efter hans död kommit till Sverige.

Under min förutnämnda utredning för ett tiotal år sedan erbjöd sig ej något lämpligt tillfälle att taga fram »Swedenborgsstammen» ur dess skåp för att väga densamma och se efter, om det till äventyrs fanns någon påklustrad nummerlapp el. dyl. förutom den av NATHORST omnämnda tryckta etiketten. Först år 1929 blev med prof. T. G. HALLES benäget lämnade tillstånd och medverkan detta gjort. Vikten befanns vara omkring 57 kg.⁵ I överensstämmelse med vad NATHORST angivit, är stammens längd ung. 0,85 m. och tjockleken (vid tjockändan) 0,3 m. På den övre, tjockare delen av stammen (fig. 3) konstaterades sitta påklustrad en av de för de s. k. »Paradstufferna» i Bergskollegiisamlingen utmärkande gamla nummerlapparna, i detta fall visande n:o 30, d. v. s. just »det petrificerade Cocosträdets» nummer i en av grupperna av »Paradstuffer» (se fig. 2) i

¹ JULIUS SCHUSTER, Über Nicolien und Nicolien ähnliche Hölzer. 1910. — K. Sv. V. A. II., Bd 45, N:o 6, pp. 11—16.

² A. G. NATHORST, Emanuel Swedenborg såsom geolog. — Geol. Fören. Förh., Bd 28. 1906, pp. 388—389.

³ A. G. NATHORST, Paleobotaniska afdelningen. — I: Naturhistoriska Riksmuseets historia. utgifven af Kungl. Vetenskapsakademien. Stockholm & Uppsala 1916, p. 252.

⁴ Det i närmast föreg. not citerade arbetet.

⁵ Före JULIUS SCHUSTERS undersökning av »Swedenborgsstammen» var vikten något större. När nämnda undersökning skulle utföras, spjälkade A. G. NATHORST av ett på den i SCHUSTERS avhandling förefintliga fotografien av stammen markerat, mindre parti av denna. Av allt att döma torde detta, vars huvuddel förvaras för sig i samlingarna på Paleobotaniska afdelningen, väl knappt ha vägt så mycket som 1 kg.

den senast upprättade (beskrivande) katalogen över Bergskollegii mineralkabinett, nämligen den, som i början av 1800-talet upprättades av ifrågasvarande samlings dåvarande föreståndare sedan år 1794, kemisten och mineralogen, myntguardien P. J. HJELM (1746—1813).

Härigenom får identiteten mellan Bergskollegii mineralkabinetts »petrifierade Cocosträd» och Riksmuseets »Swedenborgsstam» anses ha blivit fullt säkert fastställt.

Ingen av de gamla katalogerna över Bergskollegiisamlingen, ej heller någon annan denna rörande handling, som jag känner till, lämnar emeller-

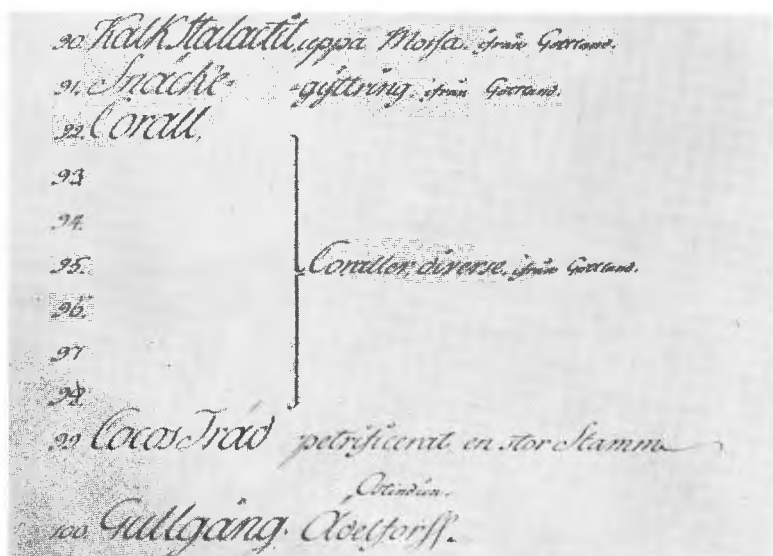

Fig. 1. Fotografi av uppgiften om det »petrifierade Cocosträdet» (N:o 99 i »Appendix» av större stuffer) i det av C. J. LUNDSTRÖM renskrivna exemplaret av den år 1779 av GUSTAF VON ENGSTRÖM upprättade katalogen över Bergskollegii mineralsamling. (»Mineral-Register, Förre Delen». Handskr. på Riksmuseets Mineralogiska avd., Stockholm.)

tid någon sådan upplysning som att »det petrifierade Cocosträdet» skulle ha tillhört SWEDENBORG. I stället tyckes det nog vara alldeles otvivelaktigt, att den nyssnämnde P. J. HJELM år 1812 lämnat den bekante skotske kemisten THOMAS THOMSON, som nämnda år avlade ett besök i Bergskollegii mineralkabinett och i tryck redogjort därför, den bestämda uppgiften, att han icke visste någonting mer om »det petrifierade Cocos-trädets» historia än att det länge hade funnits i Stockholm och härstammade från Kina. THOMSON säger nämligen följande¹:

»One of the greatest curiosities in the cabinet of the College of Mines was a large specimen, which Mr. HJELM informed me came originally from

¹ THOMAS THOMSON, Travels in Sweden, during the autumn of 1812. London 1813, pp. 105—106.

China. It consists of a large piece of a tree; in the centre it is perfect wood; as we approach the circumference, it becomes more and more petrified, and there is a zone at the outside more than two inches thick of perfect woodstone. This specimen has been long in Stockholm. Mr HJELM knew nothing of its history except that it came from China.»

Visserligen uppgives fyndorten här till Kina, men såsom jag förvissat mig om, kunna THOMSONS uttalanden icke ha avsett något annat växtfossil i Bergskollegii mineralkabinett än det »petrificerade Coccosträd», som i katalogerna uppgives ha kommit från »Ostindien». Därvid bör å ena

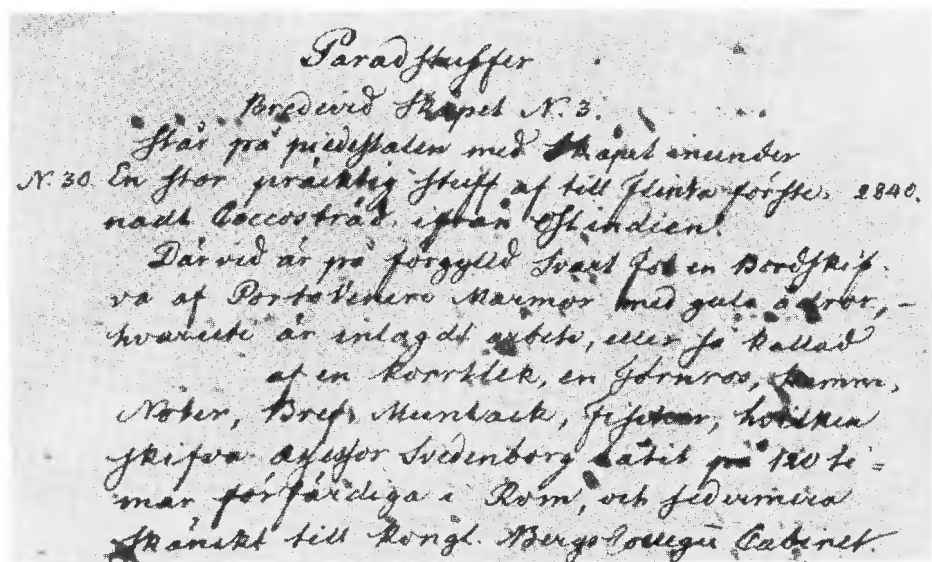

Fig. 2. Fotografi av beskrivningarna på »det petrificerade Coccosträdet» och det Swedenborgska marmorbordet i P. J. HJELMS »Förteckning öfver Höglofl. Kongl. Bergs Collegii Mineral-Samling», Bd I, p. 153. (Handskr. på Riksmuseets Mineralogiska avd., Stockholm; bandet avslutat 10 sept. 1803, men ett par tiotal sidor längre fram i katalogen än det här avbildade stället är ett avsnitt daterat 12 nov. 1802.)

sidan tilläggas, att prof. HALLE haft vänligheten meddela mig, dels att det på Riksmuseets Paleobotaniska avdelning icke finnes någon annan förstenad trädstam än just »Swedenborgsstammen», på vilken THOMSONS beskrivning skulle kunna passas in, dels att denna hans beskrivning nog måste anses riktigt återgiva den uppfattning, som en icke-växtpaleontolog torde få av »Swedenborgsstammen» vid ett flyktigt betraktande av densamma. I verkligheten torde stammens centralparti enligt prof. HALLE ej vara svagare förstenat än den därifrån rätt tydligt skilda yttre randen.

Å andra sidan hade HJELM bevisligen redan 1806 brukat »China» som fyndortsbeteckning för just »det petrificerade Coccosträdet».¹ Tidigare

¹ I sin inventarieförteckning av 13 maj 1806 (i Bergskollegii arkiv på Riksarkivet) över Bergskollegii mineralkabinett säger HJELM nämligen, att där bl. a. fanns: »I stort stycke Petrificerat Träd af Coccus ifrån China, på en Trädpelare med Lådor uti och mineralier i dem.»

hade han dock (i överensstämmelse med den år 1779 av hans företrädare, GUSTAF VON ENGESTRÖM, upprättade katalogen [se fig. 1]) år 1794 i en sin summariska förteckning och 1802 i sin beskrivande katalog (se fig. 2) angivit fyndorten som »Ostindien». Under detta senare begrepp torde väl i dagligt tal på den tiden Kina få sägas ofta ha fallit. JULIUS SCHUSTER har i sin förutnämnda beskrivning icke kunnat närmare angiva fyndorten för »Swedenborgsstammen». Han framhåller dock¹ i fråga om detta förkislade trä, att »In der Erhaltung und Art der Verkieselung gleicht es ganz den miozänen Hölzern, die JUNG-IIIHN am Nordabhang der Bengbrangwand auf Java entdeckt und GOEPPERT beschrieben und abgebildet hat.»

Sedan det nu blivit utrett, att Bergskollegii mineralkabinetts märkliga »petrificerade Cocosträd» och Riksmuseets »Swedenborgsstam» äro en och samma förkislade trädstam och att handlingarna rörande »det petrificerade Cocosträdet» ej ha något att förmåla om att detta skulle ha tillhört EM. SWEDENBORG, framställer sig den frågan, huru uppgiften om att stammen skulle ha kommit ur hans samlingar möjligen kan ha tillkommit. I själva verket ser det ut att vara mycket lätt att få en antaglig och osökt förklaring. Jag ber att få hänvisa till fig. 2, vilken fotografi av det ställe i HJELMS katalog från början av 1800-talet, där »det petrificerade Cocosträdet» är upptaget, visar, att till redogörelsen för denna »Paradstuff» med (liksom i fråga om alla de övriga egentliga mineral- eller fossilproven) utsatt nummer omedelbart anknyter sig beskrivningen på ett bredvid piedestalen med »det petrificerade Cocosträdet» stående, tidigare SWEDENBORG tillhörigt marmorbord, för vilket HJELM icke utsatt något nummer. Här föreligger nog otvivelaktigt

Fig. 3. »Swedenborgsstammen», alias »det petrificerade Cocosträdet» på Riksmuseets Paleobotaniska avd. i Stockholm. $\frac{2}{7}$ av nat. storl. Efter fotografi av originalet. Klichén benäget ställd till förfogande av Geol. Fören. i Stockholm (samma kliché som till fig. 2 i A. G. NATHORST, »Emanuel Swedenborg såsom geolog» i Geol. Fören. Förh., Bd 28, 1906, p. 388). — Den förstenade trädstammens längd är 0,85 m, tjockleken 0,3 m och vikten omkr. 57 kg (se p. 86).

¹ *l. c.*, p. 14.

en viss risk eller åtminstone möjlighet för att, vid hastigt och, vi få kanske säga slarvigt genomläsande, få det felaktiga intrycket, att den i texten förekommande uppgiften om SWEDENBORG såsom donator hänför sig till »det petrificerade Coccosträdet». Och genom ett sådant förbiseende tror jag nog, att man får anse det vara mest sannolikt att uppgiften om att den förkislade trädstammen skulle vara ur SWEDENBORGS samlingar tillkommit. Vem som gjort sig skyldig till den antagna fatala felläsningen, kan jag icke uttala mig om. Däremot skulle jag vilja hålla för ytterst sannolikt, att det varit ANGELIN, som i mitten av 1860-talet låtit trycka och på »det petrificerade Coccosträdet» klistra den ovan omnämnda etikett, som angiver, att stammen skulle ha tillhört SWEDENBORG.

Innan jag övergår till behandlingen av frågan, när och av vem Bergskollegii mineralkabinett kan tänkas ha erhållit »det petrificerade Coccosträdet», vill jag nu först lämna några upplysningar om det nyss nämnda Swedenborgska marmorbordet (fig. 4).

Detta finnes i tryck i korthet omnämnt av SWEDENBORG själv i hans i Vet.-akad:s Handl. år 1763 publicerade uppsats »Beskrifning huru Inläggningar ske uti Marmorskifvor, til Bord eller annan Hus-zirat». SWEDENBORG meddelar där¹, att han hela tiden varit närvarande, när bordet gjordes, och att det »är gjordt på 5 veckor, om 4 timar därtill användas om dagen, det är inom 120 timar». SWEDENBORG säger här visserligen icke, när och var han låtit förfärdiga bordet, men man har dock vetat, att han sänt hem det till Stockholm under sin fjärde utländska resa. Såsom redan R. L. TAFEL påpekat², föreligger bevarad en redogörelse för bordets mottagande i Stockholm och det intresse, som man där då visade för det samma. Jag avser dåvarande assessorn i Bergskollegium LARS BENZEL-STIERNAS brev till SWEDENBORG, dat. Stockholm den 22 febr. 1740.³ Efter P. J. HJELMS förutnämnda katalog från början av 1800-talet över Bergskollegii mineralkabinett (se uppg. om marmorbordet i fig. 2) har jag vid ett föregående tillfälle omnämnt⁴, att SWEDENBORG skulle ha låtit göra bordet i Rom. Under sin ifrågavarande utländska resa ankom SWEDENBORG till denna stad den 25 sept. 1738 och lämnade densamma den 15 febr. 1739. I sina reseanteckningar under vistelsen i Italien⁵ nämner SWEDENBORG dock intet om marmorbordet. Då det synes vara möjligt, att HJELM lämnat

¹ K. V. A. II., 1763, p. 113.

² R. L. TAFEL, Documents concerning the life and character of Emanuel Swedenborg. Vol. I. London 1875, p. 647.

³ R. L. TAFEL, *l. c.*, p. 364.

EMANUEL SWEDENBORG, Opera quaedam aut inedita aut obsoleta de rebus naturalibus. I. Geologica et epistolae. Holmiae 1907, p. 334.

⁴ N. ZENZÉN, *l. c.*, pp. 59—60.

⁵ Resebeskrifningar af EMANUEL SWEDENBORG under åren 1710—1739 utgifna af Kungl. Vetenskapsakademien. Uppsala 1910, pp. 79—95.

sin uppgift om varest bordet förfärdigats blott efter hörsägen¹, får det nog icke utan vidare tagas för alldeles säkert, att det verkligen är i Rom, som SWEDENBORG låtit göra det. Man skulle kanske också kunna tänka sig, att det vore gjort i t. ex. Genua. Tyvärr sluta emellertid SWEDENBORGS reseanteckningar under ifrågavarande resa med hans ankomst till sistnämnda stad den 17 mars 1739, varför de ej lämna upplysning om ens huru långt uppehåll han gjorde där. Att jag här i första hand nämnt

ERIK HOLMÉN, Stockholm, foto.

Fig. 4. Det Swedenborgska marmorbordet på Kommerskollegium i Stockholm. Efter fotografi av originalet, benäget ställd till förfogande genom fröken E. JOHANSON vid Kommerskollegium.

Genua och icke Venedig, som dock annars kunde ha kommit i fråga såsom alternativ till Rom, beror därpå, att bordskivan i överensstämmelse med HJELMS uppgift (se fig. 2) nog tyckes utgöras av portoveneremarmer²,

¹ I G. VON ENGESTRÖMS katalog 1779 över Bergskollegii mineralsamling finnes marmorbordet ej alls upptaget, och i P. J. HJELMS summariska förteckning av år 1794 (»Utkast till Förteckning på Höglofl. Kongl. BergsCollegii Mineral Samling, Såsom den nu befinnes, lagd efter Orterna; Författadt i Slutet af År 1794»; handskr. på Riksmuseets Mineralog. avd.) säges om samma bord blott följande: »Den ena [av de två mineralkabinettet åtföljande bordskivorna av marmor] af svart färg, med ljusare ådror och inlagdt arbete, föreställande en utströdd Kortlek, en Törrnos, m. m.; förfärdigad och skänckt (!) af Assessor Svedenborg.»

² T. ex. E. E. VON ROTHSTEIN (»Handledning i allmänna byggnadsläran, 2:a uppl., Stockholm 1875, p. 82) lämnar följande beskrivning på denna marmorsort: »Marmo portovenere, är svart, med bladformiga ådror, som ibland äro guldfärgade.»

och Portovenere är en i provinsen Genua liggande liten hamnstad (nära Spezia).

Av uppgifterna i LARS BENZELSTIERNAS ovannämnda brev till SWEDENBORG kan man draga den slutsatsen, att det var vid tiden kring årskiftet 1739/40, som marmorbordet ankom till Stockholm. BENZELSTIERNA ombesörjde, att det tillsvidare placerades uppe på Bergskollegium. Där stod det väl ännu när SWEDENBORG den 3 nov. 1740 återinträdde i tjänstgöring.¹ Längre fram prydde det emellertid hans hem på Hornsgatan. I bankkamrer CARL ROBSAHMS bekanta anteckningar 1782 om SWEDENBORG säges härom²: »I hans hedersrum stod det marmorbord han skänkte till Kgl. Bergs Collegium, och var det runnet snyggt men allvarsamt.»

Vid vilken tid SWEDENBORG skänkte marmorbordet till Bergskollegium, synes icke vara närmare bekant. Icke heller är det känt, om t. ex. överenskommelse möjligen träffats, att Bergskollegium visserligen kunde få disponera och taga vård om bordet under de tider, då SWEDENBORG icke behövde det själv, men att själva äganderätten dock först vid hans död skulle övergå till kollegiet. Antydningar till att någon bestämmelse av sådan art gjorts torde kunna sägas förefinnas. I SWEDENBORGS förutnämnda, år 1763 i Vet.-akad:s Handl. publicerade, men redan år 1761 författade³ uppsats säger han, att bordet befann sig i hans ägo. År 1767 måste bordet emellertid sedan någon tid ha förvarats i Bergskollegium. Under SWEDENBORGS vistelse hemma i Stockholm vid den tiden (sept. 1766—våren 1768) bars bordet nämligen i början av sommaren 1767 (3 juni) från Bergskollegii mineralkabinett till hans bostad på Hornsgatan⁴, och sedan fraktades det tillbaka till Bergskollegium den 10 maj 1768⁵, d. v. s. ungefär vid den tid, då han sistnämnda år avreste från Stockholm till London.

Åtminstone bland Bergskollegiiarkivets handlingar ser det ej ut att finnas något som tyder på att SWEDENBORG låtit föra hem bordet till sig under sin likvisst relativt korta vistelse i Stockholm 1769—70. Innan han då i slutet av juli⁶ för alltid lämnade fäderneslandet, avlade han den 26 juni 1770 ett avskedsbesök i Bergskollegium, men det vid tillfället förda protokollet⁷ lämnar ingen antydning om att något spörsmål rörande marmor-

¹ EMIL A. G. KLEEN, Swedenborg. I. Stockholm 1917, p. 271.

² Se t. ex. KLEEN, Swedenborg. II. Stockholm 1920, p. 533; jfr även samma arbete, p. 451.

³ ALFRED H. STROH och GRETA EKELOF, Kronologisk förteckning öfver Emanuel Swedenborgs skrifter 1700—1772. — Bilaga 3 till K. Svenska Vetenskapsakademiens årsbok för år 1910. Uppsala & Stockholm 1910, p. 41.

⁴ Bergskollegii arkiv (på Riksarkivet i Stockholm). Huvudbok 1767, fol. 520 och 547.

⁵ Bergskollegii arkiv. Huvudbok 1768, pp. 877 och 889.

⁶ KLEEN, Swedenborg. II, p. 510.

⁷ »Företäddes Herr Assessoren SWEDENBORG, berättande sig wara sinnad att åter resa ut til Holland; men att han förut trodde thess skyldighet fordra, att meddela Kongl. Collegio

bordet då varit på tal. Enligt vad redaktören för Nya Kyrkans Tidning, revisor F. G. LINDH (under signaturen F. G. L.) meddelar i sin omfattande och ingående utredning om »SWEDENBORGS ekonomi»¹, gjordes aldrig någon laga bouppteckning vid boutredningen efter SWEDENBORG.² Det skulle nog ha varit av ett visst värde för min utredning, om en sådan handling förefunnits. Visserligen kan det med skäl ifrågasättas, om den skulle ha haft något att säga om marmorbordet, som väl av allt att döma vid SWEDENBORGS död redan befann sig i Bergskollegii mineralkabinett³, dit SWEDENBORG själv bestämt, att det skulle gå, men däremot hade man säkerligen kunnat uttala sig mera bestämt än som nu är möjligt rörande spörsmålet, huruvida SWEDENBORG överhuvud taget efterlämnat något, som skulle kunna räknas till en egentlig naturaliesamling. Redan på förhand skulle man nog emellertid vilja uttala den förmodan, att han under de senare årtiondena av sitt liv alls icke innehaft någon sådan samling. För dylika ting kan han icke förmodas då längre ha hyst något intresse. I överensstämmelse härmed står i varje fall (även om det nu icke säger så mycket) det förhållandet, att man bland de många saker, som revisor LINDH, trots

ett exemplar af thess sednast utgifne arbete, *De Amore Conjugali & Scortat[is]one*, hwilken Bok tillika med Herr Assessorens besök Kongl. Collegium med all tacksamhet emottog, önskandes Herr Assessoren all wälmåga på thess tilämnade resa. Afträdde.» (Bergskoll. arkiv. Prot. 1770: I, p. 1711.

¹ Nya Kyrkans Tidning, Årg. 52—55, 1927—30.

² Nya Kyrkans Tidning, 1930, p. 18. — I revisor LINDHS framställning beröres på ett flertal ställen det förhållandet, att SWEDENBORG skulle ha förlorat 20,000 daler kopparmynt i den den 15 sept. 1767 påbörjade stora konkursen efter presidenten i Bergskollegium, greve FREDRIK GYLLENBORG († 1759) och hans i SWEDENBORGS historia bekanta maka, grevinnan ELISABETH STIERNCRONA († 1769). FREDRIK GYLLENBORGS skuldsedel skall ha varit försedd med borgen av riksrådet greve HENNING GYLLENBORG, vilken senares egen ekonomiska ställning vid ifrågavarande tid knappast skulle kunna antagas ha varit sådan, att han förmått infria sin borgensförbindelse. En av de olika möjligheter till förklaring av det anmärkningsvärda förhållandet, att ingen bouppteckning inlämnades till Svea Hovrätt, vilka revisor LINDH omnämner, är den, att försummelsen varit avsiktlig, i det att man kanske velat bespara bl. a. HENNING GYLLENBORG skammen att behöva figurera i bouppteckningen under den förargliga rubriken »osäkra fordringar». Antagandet, att några sådana hänsyn skulle ha spelat någon roll i detta fall, synes i avseende på den nyssnämnde dock knappast vara förenligt med nedanstående av mig i förbigående sagt genom en ren händelse observerade, för revisor LINDH av allt att döma ej bekanta uttalande i ett Svea Hovrätts protokoll den 21 april 1773 angående den Gyllenborgska konkursen (Svea Hovrätts arkiv [på Riksarkivet], Protokoll 1773: I, fol. 1286):

30:o. Afledne Assessoren SWEDENBORG hade innan proClama dagen inföll för sin fordran redan blifwit förnögd, så att den samma efter Curatorernes anmälan ur Concurssen wöre förswunnen.»

³ Här kan kanske förrådet av data rörande det Swedenborgska marmorbordet lämpligen kompletteras med ett omnämnande av att PERNETY'S år 1782 tryckta berättelse om SWEDENBORG (se TAFEL, *l. c.*, p. 57 visar, att bordet då fanns på Bergskollegium. Den år 1785 daterade katalogen över ALEXANDER FUNCKS mineralsamling talar också om marmorbordet såsom förefintligt därstädes N. ZENZÉN, *l. c.*, p. 60).

det att bouppteckning saknas, likväl (i Nya Kyrkans Tidning 1930) kunnat uppräknas såsom ingående bland det Swedenborgska sterbhusets tillhörigheter, icke finner uppgift om vare sig någon naturaliesamling eller t. ex. någon förstenad trädstam (för övrigt ej heller det Swedenborgska marmorbordet). Ej heller i den övriga litteraturen kan jag erinra mig ha sett meddelande om något till våra dagar bevarat naturalieföremål, som man vet ha varit i SWEDENBORGS ägo, naturligtvis bortsett från uppgifterna om »Swedenborgsstammen». Huru det tyckes förhålla sig med påståendet, att denna förkislade trädstam skulle ha hört till SWEDENBORGS samlingar, ha vi sett i det föregående.

Vad det Swedenborgska marmorbordet angår, har jag att tillägga, att detsamma efter Bergskollegii upplösning icke överlämnades till Riksmuseet. Det utgör i stället ett av de föremål i Bergskollegii mineralkabinett, som Bergskollegii arvtagare, Kommerskollegium, självt tog vård om. Såsom fig. 4 visar, har bordskivan vid något tillfälle råkat bli sönderslagen. Denna skada är tydligen av ganska gammalt datum. Säkerligen fanns den väl redan vid R. L. TAFELS besök i Stockholm 1868. Han omnämnde i varje fall i sina år 1875 utgivna »Documents»¹, att marmorplattan var »broken in half».

Till slut må rörande själva inläggningarna i marmorskivan anföras, att det i ett viktigt inventeringsprotokoll av den 5 juni 1795 för Bergskollegii mineralkabinett förekommer den uppgiften, att de skulle vara av gips.² Av SWEDENBORGS tidigare berörda redogörelse i tryck 1763 för inläggningsförfarandet framgår emellertid, att inläggningsmassan i stället skall vara bränd »fin och spritig Spat», av allt att döma således ren bränd kalk, efter bränningen blandad med limlösning. Sedan de i marmorn utmejslade fördjupningarna fyllts med denna vita massa och torkat, ha de färgade partierna åstadkommits genom ny inläggning av en blandning av lämplig färg, de mest finkorniga, fränsiktade delarna av samma brända kalk som tidigare samt fisklim.

Vi skola nu fortsätta behandlingen av spörsmålen rörande »det petrificerade Cocosträdet». Under förutsättning, att intet fel blivit begånget vid ut- eller renskrivningen av den i fig. 1 återgivna uppgiften om ifrågasvarande förkislade trädstam i den i det föregående omnämnda von Engeströmska katalogen av år 1779, måste detta stycke antagas ha, innan det införlivades med samlingen i Bergskollegii mineralkabinett, tillhört GUSTAF VON ENGESTRÖMS mineralsamling. Däröfver nämnes visserligen intet i den von Engeströmska katalogen, men riktigheten av mitt påstående kommer att framgå av den efterföljande framställningen (p. 97).

¹ *l. c.*, p. 647.

² Bergskoll. arkiv. Prot. 1795: I, p. 945.

GUSTAF VON ENGESTRÖM¹ (1738—1813) var son till biskop J. ENGESTRÖM i Lund. Efter juridisk examen i Lund 1755 blev han 1756 auskultant i Bergskollegium. Sin fortsatta utbildning i kemi, mineralogi och metallurgi fick han av H. T. SCHEFFER, A. F. CRONSTEDT och ANTON VON SWAB.² 1759 blev VON ENGESTRÖM t. f. proberare i Bergskollegium, 1760 dessutom stipendiat i kemi. I februari eller möjligen mars 1764 (i varje fall före 27 mars, då han erhöll fullmakt på proberarebefattningen vid Bergskollegium) anträdde han en utländsk studieresa³, varvid han först begav sig till Norge för att bese Kongsbergs m. fl. bergverk därstädes. Han lämnade Norge först i slutet av juli och ankom i slutet av aug. 1764 till London med ett fartyg från Oslo.⁴ I London uppehöll han sig ungefär ett år, sysselsatt dels med kemiska studier för Dr. LEWIS m. fl., dels med att översätta CRONSTEDTS mineralogi till engelska och redigera sin bekanta redogörelse för blåsrörets användning i mineralogien. Redan av VON ENGESTRÖMS första brev från London av den 19 okt. 1764 till A. F. CRONSTEDT (se närmast föreg. not) framgår, att han där tänkte försöka begagna alla tillfällen att få köpa och byta till sig mineral. Särskilt stort intresse synes han ha hyst för att komma över mineral från Ostindien (i första hand av allt att döma ädelstenar), men han kom tydligen ganska snart till den uppfattningen, att han icke kunde hysa några större förhoppningar att med sina starkt begränsade tillgångar därvidlag verkligen komma i tillfälle att förvärva något av större värde. I sitt brev från London 13 dec. 1764 till CRONSTEDT⁵ säger han följande om de svårigheter, som därvid mötte:

»Utom hwad tilfellen jag igenom åtskilliga bekantskaper kan snappa op här i staden at få något gott, som redan är inbragt, så gifves ingen lägenhet at få något mera: Jag är mycket väl bekant med en Engelsk köpman här i staden, som sielf med all force samlar; den har jag budit til sporra op på alt möyeligit sett, at skrifva efter de ädlare saker från deras fäderne bygd: men han har tilförene gjort det, ock blifvit ledsen dervid emedan han ej fått någon ting deraf. Saken är den, at Ostindiska com-

¹ Några av uppgifterna om denne i det följande äro utan att någon särskild källa anförts hämtade ur J. A. ALMQUIST, »Bergskollegium och bergslagsstaterna» (Stockholm 1909), G. ELGENSTIERNA, »Den introducerade svenska adelns ättartavlor», och biografien över G. VON ENGESTRÖM i K. V. A. H., 1814.

² Bergskoll. arkiv. Brev och suppl. Huvudserie. 1768: I, fol. 230.

³ Bergskoll. arkiv. Prot. 1764: I, pp. 57—58 (6 febr.).

Bergskoll. arkiv. Brev och suppl. Huvudserie. 1764: I, fol. 19.

Bergskoll. arkiv. Brev och suppl. Huvudserie. 1768: I, fol. 230.

⁴ G. VON ENGESTRÖMS brev till A. F. CRONSTEDT från Christiania 28 juli 1764 och från London 19 okt. 1764. (A. F. CRONSTEDTS manuscripter, Bd VIII, på Vet.-akad:s bibliotek i Stockholm).

⁵ A. F. CRONSTEDTS manuscripter, Bd VIII.

pagniet härstädes låter ingen ting föras i land ifrån deras skiepp, utan alt skall det op i deras magazin, om det ej är mera än en insect eller ett snäckeskal; ock sedan de derstädes farit rett illa med sådana saker, så blir det sålt på auction, ock penningarne lefvererade til Egaren af varorne sedan Compagniet först afdragit vissa proCent: derföre vill ingen förskrifva curiositeter derifrån: jag har sielf sett denna köpmannen med mycket besvär få några snäckor ock insecter derifrån ganska illa medfarne. Om ej sådana anstalter vore, så komme mycket mera curieust hit; opsigten vid skieppen är äfven så streng, at ej det aldraminsta kan komma i land.»

Väl lyckades GUSTAF VON ENGESTRÖM, såsom han förmåler i sitt sista, London den 28—29 juni 1765 daterade brev till CRONSTEDT¹ (denne avled den 19 aug. 1765), i nämnda stad verkligen förvärva åtminstone ett par mineralprov från Ostindien (»Pseudo-Agat» och en liten mjölkig opal), men i varje fall intill tidpunkten för nyssnämnda brev synes han dock knappast kunna antagas ha i London kommit över ett sådant stort och präktigt stycke förstenat trä som »det petrificerade Cocosträdet», alias »Swedenborgsstammen». Hade så varit förhållandet, torde man kunna med skäl förmoda, att han nämnt något därom för CRONSTEDT. Huru länge VON ENGESTRÖM efteråt stannade kvar i London, kanske icke kan närmare bestämmas; någon längre tid var det nog emellertid icke. Efter att från England ha över Holland begivit sig till Berlin, där han någon tid studerade hos den berömde kemisten A. S. MARGGRAF², for han hem till Lund, varifrån han den 24 nov. 1765 underrättade Bergskollegium om sin återkomst till fäderneslandet samt begärde och erhöll tjänstledighet till hösten 1766 för att i Lund och vid Ramlösa brunn sköta sin hälsa.³ Redan i slutet av juni 1766 var han dock återkommen till Stockholm, men han inträdde icke nu i sin tjänstgöring som proberare, utan fick begiva sig till Persbergs gruvor i Värmland för att biträda vid uppsättandet av en på sin tid bekant »eld- och luftmaskin» därstädes.⁴ Först i mars 1767 tyckes han ha varit återkommen därifrån och ha övertagit skötseln av sin proberarebefattning i Stockholm, vilken under hela hans ledighet uppehållits på förordnande av dåvarande kungl. livmedikus ANDERS HEDENBERG.⁵ År 1768 blev GUSTAF VON ENGESTRÖM sedan myntguardien och föreståndare för Laboratorium Chemicum vid Bergskollegium, 1774 dessutom e. o. assessor därstädes samt 1781 bergsråd. 1770 blev han led. av Vet.-akad. År 1794

¹ A. F. CRONSTEDTS manuscripter, Bd VIII.

² Bergskoll. arkiv. Brev och suppl. Huvudserie. 1768: I, fol. 230.

³ Bergskoll. arkiv. Brev och suppl. Huvudserie. 1766: I, fol. 5.

Bergskoll. arkiv. Prot. 1766: I, p. 22.

⁴ Bergskoll. arkiv. Prot. 1766: I, pp. 1266—67; 1766: II, fol. 160.

⁵ Bergskoll. arkiv. Huvudbok 1767, fol. 638.

Bergskoll. arkiv. Brev och suppl. Huvudserie. 1768: I, fol. 231.

erhöll han avsked från myntguardiensysslan, gjorde sedan aldrig tjänst i Bergskollegium och drog sig tillbaka till sin egendom Vrå i Tibble socken i Uppland.

År 1778 beslöt Jernkontoret att för 2,000 riksdaler inlösa GUSTAF VON ENGESTRÖMS mineralsamling, vilken ställdes under Bergskollegii vård. En katalog över samlingen skulle dock först upprättas.¹ Bergskollegium uppdrog² med anledning härav åt VON ENGESTRÖM, som (sedan år 1774) hade tillsyn över Bergskollegii mineralkabinett³, att förena sin av Jernkontoret inköpta mineralsamling med den, som tillhörde Bergskollegium, varvid skulle iakttagas, att i den katalog, som upprättades, »ett wisst märke eller tecken utsattes för hwar och en stuff uti Kongl Collegii förrut tilhörande Cabinet, hwilcket teckn äfwen utsattes i de Pappers Lådor, som samma stuffer omgifwa». Ett år senare, i slutet av oktober 1779, hade VON ENGESTRÖM tydligen i huvudsak bragt samlingarna i stipulerat skick⁴, och kort därpå (i nov. 1779) synes dåvarande vice notarien, slutligen assessorn i Bergskollegium CARL JAKOB LUNDSTRÖM ha påbörjat renskrivningen av den av GUSTAF VON ENGESTRÖM över de båda samlingarna upprättade katalogen.⁵ Blott det av C. J. LUNDSTRÖM renskrivna exemplaret av GUSTAF VON ENGESTRÖMS sålunda år 1779 upprättade katalog över Bergskollegiisamlingen är numera bevarat, och ur detta är fig. 1 hämtad. Det vid katalogiseringen valda tecknet för att skilja de båda delsamlingarna från varandra var ett »C», som utsattes efter beskrivningarna på de stuffer, som tillhörde Bergskollegiisamlingen före sammanslagningen.⁶ Prov, som sakna sådan beteckning, skulle ha ingått i VON ENGESTRÖMS av Jernkontoret inlösta mineralsamling, vilket sålunda, såsom fig. 1 visar och jag ovan påstått (se p. 94), bör ha varit fallet med »det petrificerade Cocosträdet».

Det återstår nu i huvudsak blott att söka utröna, vad som eventuellt kan sägas om spörsmålet, när och av vem GUSTAF VON ENGESTRÖM kan förmodas ha erhållit eller förvärvat »det petrificerade Cocosträdet». Jag har redan i det föregående framhållit, att det förefaller vara ganska osanno-

¹ Bergskoll. arkiv. Brev och suppl. Huvudserie. 1780: III, fol. 1.

² Bergskoll. arkiv. Prot. 1788: II, pp. 278—280 (13 okt.).

³ Innan GUSTAF VON ENGESTRÖM i början av år 1774 blivit utnämnd till assessor, synes vårdn av Bergskollegii mineralkabinett icke ha varit anförtrodd åt honom, ett förhållande, som jag här ej har anledning gå närmare in på. Första gången, som han säges vara den, som äger inseende över ifrågavarande mineralkabinett, tyckes vara i Bergskollegii protokoll den 14 nov. 1774 1774: II, pp. 865—866 vid behandlingen av ett spörsmål rörande mineralkabinettets förseende med ny inredning i förbigående sagt intet finsnickararbete, men mineralskapen m. m. i alla fall gjorda av GEORG HAUPT efter ritningar av REHN.

⁴ Jfr Bergskollegii arkiv. Prot. 1779: II, p. 391.

⁵ Bergskoll. arkiv. Prot. 1779: II, p. 463.

Jfr N. ZENZÉN, *l. c.*, p. 21.

⁶ N. ZENZÉN, *l. c.*, p. 21.

likt, att han kommit över detta redan under sin vistelse i London 1764—65. Hans stora intresse för ostindiska mineral är ju dokumenterat redan i breven till CRONSTEDT från den tiden, och det dröjde sedan ej så många år, innan han verkligen fick ganska mycket att göra med mineralprov m. m. från åtminstone Kina. De tillfällen, som han då fick att verksamt bidra till det kemiska utforskandet av sådana, bereddes honom väl främst av dåvarande superkargören vid svenska Ostindiska kompaniet, sedermera direktören därstädes och bruksägaren JEAN (JOHAN) ABRAHAM GRILL (1736—92), sedan denne hemkommit till Sverige efter, såsom han i sitt inträdetal i Vet.-akad. 1773 meddelade¹, mer än 8 års vistelse i Kanton och Macao. GRILL omnämnde vid detta tillfälle, att han till LINNÉ överlämnat ett antal levande träd från Kina, »och hvaraf jag haft den fägnaden, att se 2:ne blomma uti Academie-Trädgården i Upsala».² I en uppsats redan året förut i Vet.-akad:s Handl. sade han³ sig ha från sin vistelse i Kina hemfört »en del Mineralier, och andra märkvärdigheter; och på det jag ännu vidare måtte kunna, i samma ändamål [= att förnöja och gagna Naturforskare], draga någon förmån af den tid jag där i landet tilbragt, så underhåller jag ännu Correspondence på den orten». De av GRILL hemförda eller hemförskaffade stenrikets alster åtog sig VON ENGESTRÖM att undersöka åt honom, och om det ej obetydliga arbete, som VON ENGESTRÖM därvid nedlade, lämna hans och GRILLS uppsatser i Vet.-akad:s Handl. 1772—1775 vittnesbörd. Såsom bruksägare var GRILL för övrigt även intresserad av att få sätta sig in i sådana ärenden, som behandlades av Bergskollegium, och han antogs år 1774 till auskultant därstädes.⁴

En annan av Ostindiska kompaniets tjänstemän, som VON ENGESTRÖM bevisligen haft förbindelse med, var PETER JOHAN BLADII (1746—1816), som likaledes ingick som auskultant i Bergskollegium (1770) och 1779 blev ledamot av Vet.-akad.⁵ BLADH var, när han antogs till auskultant i Bergskollegium, assistent vid Ostindiska kompaniet och befordrades några år senare till superkargör därstädes.⁶ Av denne säger sig VON ENGESTRÖM ha

¹ J. A. GRILL, Inträdes-tal, om Orsakerna, hvarföre Chinas Natural Historia är så litet bekant. — K. V. A., Inträdetal, hållet 29 sept. 1773, p. II.

² *I. c.*, p. 10.

³ J. A. GRILL, Berättelse om Kien, ett Nativt Alkali Minerale, från China. — K. V. A. H., 1772, pp. 170—171.

⁴ J. A. ALMQUIST, Bergskollegium och bergslagsstaterna.

⁵ J. A. ALMQUIST, Bergskollegium och bergslagsstaterna.

E. W. DAHLGREN, Kungl. Svenska Vetenskapsakademien. Personförteckningar 1739—1915. Stockholm & Uppsala 1915.

⁶ Jag skulle vilja hålla för mer troligt, att det varit denne PETER JOHAN BLADII, som avsetts i JOHAN DASSAUS brev från Göteborg den 5 jan. 1774 till LINNÉ, än att det, såsom TH. M. FRIES i en not till nämnda brev förmodat, skulle ha rört sig om läkaren, prof. ANDERS BLAD i Stockholm. (Bref och skrivelser af och till CARL VON LINNÉ. I: V. Stockholm & Uppsala 1911, pp. 330—332.)

fått materialet till sin år 1776 publicerade undersökning av »Pak-fong, en Chinesisk hvit Metall».¹

På grund av dessa här anförda omständigheter är det tydligt, att det måste anses föreligga stor sannolikhet för, att det kan ha varit av eller genom dessa sina förbindelser i det svenska Ostindiska kompaniet, som GUSTAF VON ENGESTRÖM erhållit »det petrificerade Coccosträdet», som vi under sådana förhållanden finge föreställa oss troligen ha blivit hemfört till Sverige av någon svensk ostindiefarare, antagligen först efter mitten av 1700-talet. Tidigare kan den åtminstone icke gärna antagas ha förefunnits i någon mera bekant samling i Sverige. I så fall skulle LINNÉ nog icke år 1753 ha om den obetydligt (högst några få cm) längre och vad vikten och tjockleken angår av allt att döma ej så litet mindre »Agat-stocken» (se fig. 5) i C. G. TESSINS mineralsamling, uttryckt sig på det sätt som han gjorde²: »Detta makalösa prägtiga stycket, som ej lär hafva sin like, utmärker hvad aktning detta Cabinetet förtjenar. Stenen är bålen af et träd, halfannor aln lång, och $\frac{1}{2}$ aln tvärt igenom³, samt af 100 Skålpunds tyngd; ...»

¹ K. V. A. H., 1776, pp. 35—38.

² Museum Tessinianum. Holmiæ 1753, p. 103.

³ Om denna sista, troligen ej riktiga uppgift se förklaringen till fig. 5. — TESSINS mineralsamling försålles som bekant till Danmark; enligt föreliggande uppgifter i litteraturen skall detta ha skett år 1762. Den avlämnades dock icke förrän år 1764. Dessförinnan hade den under tiden jan.—mitten av april sistnämnda år på Åkerö katalogiserats av den bekante Linnélärjungen, kemie adjunkten i Uppsala A. PH. TIDSTRÖM, som under de första veckorna hade biträde av en studerande WINGENBLIXT, vilken emellertid enl. uppgifter i TESSINS dagbok för 1764, vilken ingenjör G. ENDERLEIN på Åkerö haft älskvardheten tillåta mig taga del utav, dog redan i början av februari. »Agat-stocken» finnes upptagen i den av TIDSTRÖM upprättade konceptkatalogen (Uppsala univ.-bibl., signum D. 1440) och torde därför säkert ha följt med samlingen till Köpenhamn. Under intrycket av en vid en hastig genomgång av denna katalog för ett flertal år sedan erhållen, men vid en senare, noggrannare granskning ohållbar befunnen uppfattning, att förutom TIDSTRÖM själv bl. a. även GUSTAF VON ENGESTRÖM vid något tillfälle skulle ha haft med ifrågavarande katalog att skaffa, har jag på ett förberedande stadium av utredningen om varifrån han kunde ha erhållit »det petrificerade Coccosträdet», fäst mig vid, att detta och »Agat-stocken» tycktes ej blott vara ungefär lika långa, utan enligt den ovannämnda uppgiften i själva texten i »Museum Tessinianum» även ha samma tjocklek. Detta, jämte LINNÉs framhållande av att »Agat-stocken» ej skulle hava sin like, gav mig anledning höra efter, om »Agat-stocken» fanns i Köpenhamn. På min förfrågan har Dr. E. M. NØRREGAARD därstädes år 1929 haft vänligheten meddela mig, att väl »Marmor-stocken» (se fig. 5) fanns på Mineralogisk Museum, men däremot hade »Agat-stocken» icke kunnat återfinnas vare sig där eller på Botanisk Museum.

Sedan förhållandena blivit närmare utredda, har jag emellertid icke kunnat finna, att det för GUSTAF VON ENGESTRÖM gärna kunnat erbjuda sig några möjligheter att få förvärva »Agat-stocken». I sin helhet betraktade visa också de förefintliga uppgifterna om »Agat-stocken», vilka jag här ovan icke ansett det vara nödvändigt fullständigt anföra, att denna förkislade trädstam i verkligheten icke synes kunna antagas ha varit identisk med »det petrificerade Coccosträdet», alias »Swedenborgsstammen». Någon anledning göra en ingående jämförelse föreligger därför icke. Jag har emellertid icke velat lämna oanmärkt, att jag övervägt, huruvida en identitet kunde vara tänkbar.

Fig. 5. Fotografi av Tafl. VII i »Museum Tessinianum».

1. = »Agat-stocken»; 2. = tjockkändan av densamma; 3. = »Marmor-stocken». Originalplanschen förminskad så, att 1. (»Agat-stocken») blivit i ungefär samma skala ($\frac{1}{7}$ av nat. storl.) som »Swedenborgsstammen», alias »det petrificerade Coccosträdet» i fig. 3. — Av de på planschen angivna dimensionerna för »Agat-stocken» är längden 1 aln 12 tum = 0,89 m ($\frac{1}{2}$ aln = 1 sv. fot = 12 tum = 0,296 m) och tjockleken vid basen $8\frac{1}{2}$ tum = 0,21 m. P. 103 i texten i »Museum Tessinianum» angiver LINNÉ »Agat-stockens» tjocklek till $\frac{1}{2}$ aln, d. v. s. 1 fot = c:a 0,30 m, vilket av avbildningen (1.) på planschen att döma torde vara ett alltför högt värde. Det ovan anförda, på planschen angivna måttet $8\frac{1}{2}$ tum = 0,21 m torde i stället få anses som det sannolikt riktiga. Den p. 103 i »Museum Tessinianum» för »Agat-stocken» anförda vikten 100 skålpund = 42,5 kg. — Se även p. 99.

Genom nyss citerade uttalande i »Museum Tessinianum», vars framställning måste förutsättas ha redan i manuskript varit bekant även för C. G. TESSIN själv, synas vi sålunda bl. a. kunna sägas ha fått en god kontroll på att »det petrificerade Cocosträdet» verkligen, åtminstone så tidigt som på 1740-talet, ännu icke fanns i Bergskollegii mineralkabinett. Under nämnda årtionde hade ej blott LINNÉ tagit närmare kännedom om vad som fanns där, utan även TESSIN besökt detsamma.

LINNÉs föreläsningar i Stockholm år 1740 över stenkänningen, varvid han använde materialet i Bergskollegiisamlingen, äro alltför välkända, för att jag här skulle behöva mer än omnämna dem. Vad TESSIN åter angår, var han i ADOLF FREDRIKS följe, när denne den 15 april 1745 avlade besök i Bergskollegium. Dettas protokoll säger visserligen ej något om att mineralkabinettet då skulle ha besetts, men andra förhållanden visa, att så dock torde ha varit fallet. Att TESSIN verkligen avlagt besök i Bergskollegii mineralkabinett, framgår för övrigt fullt tydligt av ett A. F. CRONSTEDTS brev till DANIEL TILAS år 1753.¹ TESSIN skall vid tillfället ha sagt en liten, nog ej så alldeles obefogad elakhet om Bergskollegiisamlingens ännu bevarade prov av den i CRONSTEDTS mineralogi längre fram omnämnda »agaten» från Gåseback i Skåne.²

Riksmuseets Mineralogiska Avdelning, Stockholm, den 8 maj 1931.

¹ Tilas'ska brevsamlingen (signum Ep. T. 13: 1) på Kungl. Bibl. i Stockholm.

² [A. F. CRONSTEDT], Försök Til Mineralogie, Eller Mineral-Rikets Upställning. Stockholm 1758, p. 56.

NILS ZENZÉN, Studier i och rörande Bergskollegii Mineralsamling I—IV. — K. V. A., Arkiv för kemi etc., Bd 8, N:o 1, 1920, fig. 1 (p. 15).

NILS ZENZÉN, Biografi över A. F. Cronstedt. — Svenskt biografiskt lexikon, Bd 9 (1929), Stockholm, p. 283.

— CRONSTEDT säger i sitt i själva texten här ovan nämnda brev till TILAS: »Ehuru sant det är at alla graniter äro hällearter, så bör man akta sig, at för gemena hopen bruka det namnet. Tunc enim palmam eripit E: D: C: TESSIN, dum dixit blasphemiam, contemplando Agathem elegantiorum de Gåsebeck Scania, conservatum Minerophyl. Collegii Reg: Metall: då blifwer ock min med möda och kostnad giorde samling föraktad.»

MED LINNÉ GENOM »STORA TIVEDEN»

NÅGRA TIMMAR AV VÄSTGÖTARESAN

Föredrag vid Svenska Linné-Sällskapets sammankomst den 5 december 1930

AV

GUSTAF NEANDER

DET ÄR INGEN LÅNG VÄGSTRÄCKA JAG ERBJUDER MIG att ledsaga mina åhörare »i Linnés fotspår». Det är blott omkring 25 km. eller sträckan från landsvägsbron vid Bodarne över gränsbäcken mellan Nerike och Västergötland till bron över Hovån, där Tiveden enligt gamla urkunder har sin södra gräns.

Den trakt, som denna vägsträcka genomlöper, motsvarar tämligen exakt nuvarande Finnerödja socken. Området, som ligger mellan sjöarna Skagern och Unden, benämnes på gamla kartor Stora Tiveden till skillnad från Lilla Tiveden, som ligger öster därom, mellan Unden och Vättern.

Stora Tiveden är platsen för min barndoms lekar, för skolpojks- och ungdomsårens botaniska strövtåg. Den var under långa vandringsår halvt förgäten, men har sedermera blivit föremålet för en brinnande hemlängtan och på sistone mitt återfunna Paradis.

Där ha min faders och moders förfäder levat och arbetat, led efter led, så långt tillbaka som släkten kunna följas; där har jag fränder i varannan stuga, där känner jag släktskap med själva grunden, med myllan och stennarna.

Det är mycket sannolikt, att mitt enligt åtskilligas mening något överspända svärmeri för bygden lockat mig vilse, då jag vågat påkalla Sällskapets intresse för de få timmar Linné använde för att färdas genom socknen. Det är ju en så försvinnande ringa detalj i Arkiaterns rika liv. Men det är ju å andra sidan enligt min tanke en så stor och märklig händelse i den handlingsfattiga bygdens historia, att den icke bör glömmas. Det blir väl alltså mest för bygdens ära jag talar; Linnés ära förmår jag icke öka, och det behöves väl knappast.

Linnés anteckningar från färden genom Stora Tiveden äro ganska fåtaliga. En och annan, framför allt jag, kan tycka, att där säkerligen funnits mycket mer, som varit värt att nämnas. Linné själv har väntat och på förhand bemött en sådan anmärkning, då han i förordet till sin Västgötaresa säger:

»Ingen god och rättsint lærer tilwita mig, at då jag upsökt mycket, jag äfven lemnat mycket: ty en enda Socken skulle ofta fordra en hel mans lefnad. Mig är nog, om jag kunnat gå med Skrubh-höfwelen, andra efter mig må nogare öfwerfara alt med Slätt-höfwelen.»

Jag vill gärna vara god och rättsint både mot Linné och andra och skall därför alls icke tillwita honom, att han gjort så få anteckningar från sin färd genom min hembygd. Jag är glad att för denna bygd få vara den av Linné förutsagde hanteraren av 'slätthöwelen' och känner mig som om jag härutinnan fullgjorde ett av Linné själv lämnat uppdrag.

Jag anser mig alltså handla i enlighet med Linnés syften, om jag här redogör både för 'skrubbhöfwelens' och 'slätthöfwelens' arbete och sålunda omnämner både vad Linné sett och upptecknat, vad han säkerligen sett men icke antecknat och även ett och annat, som han varken sett eller upptecknat, men som synes mig höra till bygdens karakteristik.

Det var tisdagen den 17 juni 1746, som Linné drog denna vägen fram. Han färdades den dagen från Bodarne, där han övernattat, till Mariestad, där nästa »nattläge» togs, alltså 60 km. Hans följeslagare voro dels filosofie kandidaten (sedermera professoren i Lund) G. E. LIEBECK, som »af kärlek för wetenskapen och at ännu göra sig vidare fullkomlig» gjorde Linnæus »et nöjsamt sällskap» och biträdde honom med »protocollets förande och renskrifvande», dels tvenne herrar, som för sin hälsas skull, säkerligen på ordination av Linné, följde med från Uppsala till Skara, nämligen Juris doctor JOH. E. FRICK och politie borgmästaren i Uppsala C. PRINTZ.

Linné ansåg ridning vara en synnerligen hälsosam motion. Han säger längre fram i Västgötaresan: »Sannerligen, om hwar och en wiste, hwad ogemen nytta ridande om sommartiden gör för hälsan, skulle flere anställa sådana resor här i Sverige, och mindre folk samlas till brunnarne, helst man kan med lika depence resa, som at ligga wid brunnen; åtminstone är detta ridandet för dem, som hafva andtäppa, begynnelse till lungesot, mjeltsot eller obstruction, et botemedel, som öfvergår alla både brunnar och medicamenter.» Även vid andra tillfällen har Linné framhållit ridning såsom ett synnerligen effektivt medel mot lungesot.

De fyra ryttarna bröto sålunda upp om morgonen den 17 juni och lämnade Bodarne, eller Ramundeboda, denna minnesrika plats, där fordom under Eriksgatorna västgötarne överlämnade den nyvalde konungen till nerkingarne.

De redo över bron till bäcken, som bildar gränsen mellan Nerike och Västergötland, på gamla kartor kallad Valbogabäcken. Här begynte kronoallmänningen Stora Tiveden. Tiveden i vidsträcktare mening — skogstrakten — hade mött dem redan föregående dag vid Vretstorp, där Linné antecknade: »Tifweden, en stor skog med sandmo, utan synnerliga bärg eller högar, begyntes här, och sträkte sig hela 3 milen. Denna har i forna tider varit namnkunnig af Röfware, äfwen som Käglan, Kålmorden, Heden och Gonaskog; men nu är hela Sverige så säkert att genomresa, som något land i Europa.»

Detalj ur Olaus Magnus' Carta marina.

Den gamla traditionen om rövare och andra farligheter för vägfarande på Tiveden var alltså icke främmande för Linné.

Namnet Tiveden är känt från urkunder från 1200-talet. På den äldsta kartan över Norden, OLAUS MAGNUS' märkliga *Carta marina*, som trycktes i Venedig år 1539, var försvunnen mer än 300 år och år 1886 upptäcktes i Münchens stadsbibliotek, återfinnes namnet Tiveden, betecknande en skogstrakt, som sträcker sig från Väneren till Vättern. Kartan, vars förhållande till den geografiska verkligheten icke alltid är så intimt och där inga vägar äro angivna, saknar sjöarna Skagern och Unden. Gränsen mellan Västergötland och Nerike får antagas betecknad av en flod, som faller ut i Vättern.

Om detta antagande är riktigt, har Carta Marina att uppvisa en för

tivedsforskningen ytterst intressant och viktig detalj, nämligen tillvaron av en kyrka eller ett kapell mellan Hova kyrka och Nerikesgränsen. Vi återkomma härtill längre fram.

Den närmast äldsta karta, som jag anträffat, är från år 1655. På denna är vägen över Tiveden tydligt markerad och namnen Stora och Lilla Tiveden upptagna.

Den väg de fyra ryttarna färdades, är en av rikets äldsta stråkvägar, den urgamla förbindelsen mellan Svealand och Västergötland, kallad Tivedsvägen. Västgöotalagen förmäler, att biskop Benedictus den gode i Skara, som levde på 1100-talets senare hälft, inlagt förtjänster om Tivedsvägens förbättring. Gustaf Wasa påbjöd år 1544 att vägen från Hova till Bodarne skulle uppröjas till vagnsväg. Säkerligen var emellertid denna väg ännu lång tid framåt ganska smal och svårframkomlig, bättre lämpad för ryttare än för vagnsresande. I bygden talas ännu om den gamla ridstigen över Tiveden, och man visar ännu nära gården Ekebacken en knappt skönjbar tillstymmelse till stig ett stycke från stora vägen, vilken uppges vara en rest av den gamla Tivedsvägen, och man har hittat gamla hästskor samt ett mynt från 1600-talet därstädes.

Många ståtliga följen och många märkliga resenärer ha färdats denna väg. Där ha alla Eriksgatorna med ståt och prakt gått fram, då västgötarne följde konungen från Junabäck till Ramundeboda, många svenska konungar ha även eljes farit denna väg, en konungs likfärd har gått här förbi, nämligen då CARL XII av svenska soldater bars genom landet till sin sista vilostad.

Cromwells ambassadör till drottning Kristina, WHITELOCK, drog med ett sagolikt lysande följe denna väg år 1653.

Kyrkans räkenskaper vittna om gåvor till kyrkan från förnämliga vägfärande, både kungliga och andra, såsom »Grev Magni förstinna» och »Borgmästaren i Stockholm».

Fyra år före Linné reste PEHR KALM på sin Wästgötha och Bahusländska resa genom denna trakt, den 10 juli 1742.

Sedan de fyra ryttarna passerat gränsbäcken, kommo de omedelbart till gården Backgården, i vars humlegård det antagligen redan då fanns gott om *Cuscuta*; de redo förbi det lilla hemmanet I Hallen, som en kort tid på 1500-talet var prästgård. De redo vidare och kommo om en stund till foten av den branta backe, som leder upp till gården Posseborg.

Våra dagars resenärer taga här den väg som på 1840-talet anlades härifrån till kyrkan för att undslippa de svåra backarna vid Posseborg och Brinken, där många olyckor för vägfärande ha inträffat och där många liv lära ha spillts. Men den fördelen fick köpas med förlusten av den vackraste utsikten under hela färden mellan Bodarne och Hova.

Men de fyra ryttarna måste sträva upp för den branta backen. Sanno-

likt stego de av och ledde hästarna uppför branten. Vid gården Posseborgen öppnade sig en fri och vid utsikt över landskapet. De kunde icke undgå att beundra en ansenlig lind framme vid gården. Ett stycke åt vänster från vägen sågo de säkert byn Nyborg med dess talrika små gårdar, men de visste icke att där låg ett av de första finn-nybyggerna på 1580-talet.

De redo vidare förbi gården Ekebacken och posthemmanet Gatan samt kommo småningom fram till krönet av den tvärbrant stupande Brinkebacken.

Utsikt från Finnerödja kyrkas torn.

C. Alm foto.

Jag hör i andanom det hänfödda utrop av beundran, som oemotståndligt bröt fram ur ryttarnas bröst. Underbart! Jag är säker på att de stego av hästarna och rastade en stund och läto blickarna famna den härliga utsikten. Jag tänker mig, att solen just då bröt fram ur molnen. Eljes var ju väderleken under hela denna resa synnerligen ogynnsam. Linné klagar över att »denna besvärliga resan genom ett dageligt och stadigt regn bröt nog lusten och hindrade mig att se alt, som ses kunnat».

Men just nu blänkte nog solen fram i all sin glans och himlen blånade. Det kan ej ha varit annorlunda. De sågo den stora, vida dalen med sin ram av mörk furuskog, sina insprängda smycken av frodiga lövängar, oändligt rikare än nu, små gårdar med åkrar, den lilla kyrkan mitt i dalen och Skagerns stora vida yta glittrande framför dem.

Det är samma syn, som varje järnvägsresande än idag kan se från tåget mellan Laxå och Finnerödja stationer. Ingen resenär, som där passar på tillfället att se ut genom fönstret, kan undgå att gripas av den synens majestätiska skönhet.

Medan de rastade där, sågo de säkerligen på högra (norra sidan) om vägen strax intill densamma i skogen några mossbelupna stenrösen, men fäste sig icke så mycket vid dessa. Dessa kummel hava sedan (1926) blivit närmare undersökta av d:r K. E. SAILSTRÖM och befunnits vara bronsåldersgravar av en synnerligen märkelig typ.

Mitt emot dessa kummel på vänstra (södra) sidan av vägen sågo de en inhägnad, vidsträckt slätteräng av osedvanlig fägring, den fordom i hela socknen beprisade Brinkängen. Dit lustvandrade ännu i min barndom folk från när och fjärran i stora skaror för att tillbringa sommarens söndagsaftnar. Aldrig har jag sett sådan rikedom på gullvivor som där.

Nu är den ängen till största delen försvunnen. Den har utlagts till betesmark; gran- och annan barrskog har vandrat in och av den gamla lövängens härlighet är icke mycket kvar. Fåfängt söker man nu gullvivor där.

Men i en liten del av den gamla ängen, som ännu är inhägnad, hava tvenne av traktens förnämligaste botaniska fynd blivit gjorda, båda år 1916 av den nitiske naturvännen och naturskyddaren ALFRED STALIN i Skara, som jämte lektor J. A. O. SKÅRMAN inlagt de största förtjänsterna om traktens botaniska utforskande.

De båda rariteterna från Brinkängen äro Skogsfruns blomma (*Epipogon Aphyllum*) och hybriderna mellan rönn och oxel.

Lövängarna ha fordom haft en utomordentligt stor utbredning i denna trakt. Områdena närmast de stora sjöarna Skagern och Unden ha fordom varit väldiga ängar; även mångenstädes för övrigt finner man större eller mindre ängsrelikter, men alla gå de mot sin undergång.

De fyra ryttarna fortsätta nu sin färd utför den branta Brinkebacken förbi Krogen och äro snart framme vid Finnerödja gamla kyrka. Under ritten ha de lyssnat till det jämna dunkandet från Skagersholms stångjärns-hammare ett par km. i norr därifrån.

Linné nämner icke kyrkan, men PEHR KALM noterar, att han »litet på andra sidan om Finneri kyrka, som är belägen i en liten by midt på skogen», första gången blev varse *Arnica* i någon större myckenhet.

Den lilla spånklädda träkyrkan uppfördes någon gång under förra hälften av 1600-talet (året har ännu ej kunnat fastställas) och nedrevs år 1763, då den nuvarande kyrkan uppfördes.

Den gamla kyrkan såldes på auktion den 17 september 1763 och inropades av en kornett VON DÜBEN för 203 daler smt, »hwilka penningar genast utbetalte blefwo». Enligt en tradition finnes timret från denna gamla

kyrka nu i huvudbyggnaden till Bärsta egendom i Hackva socken. Om denna tradition är grundad, har jag ännu ej kunnat säkert verifiera.

Inom bygden fortlever också en tradition, att en ännu äldre kyrka skall ha funnits före den som såldes år 1763. I närheten av en gård, som heter Kyrkhävdén, vilket namn finnes före träkyrkans tillkomst, ligger ett ställe som heter Rösan, där enligt traditionen den äldsta kyrkan skall ha legat.

På platsen finnes intet, som antyder gamla byggnadsrester. Det enda märkliga är kraftiga bestånd av en av klostermedicinens mest beprisade läkedomsväxter, Mästerroten, *Imperatoria Ostruthium*. Fordom fanns där också ett stort bestånd av Kalmusroten, men det är numera försvunnet. Hela denna trakt ägdes under medeltiden av Riseberga kloster. Om ett kapell funnits här för skogsbygdens fåtaliga befolkning, får väl antagas att det haft något samband med Riseberga, men intet finnes bevarat därom. Den förutnämnda figuren på Carta Marina ger emellertid anledning till ytterligare efterforskningar.

Den nuvarande kyrkan är uppförd på ungefär samma plats, där den bortauktionerade träkyrkan stod. Men själva kyrkogårdsområdet är flera gånger utökat åt olika håll.

Den äldsta gränsen mot landsvägen hade jag trott mig finna i en rad av fyra stycken mäktiga lindar, som stodo mellan vägen och kyrkan. Jag hade alltid räknat dessa härliga träd såsom kyrkogårdens förnämsta prydnad. Det kändes därför besynnerligt inom mig, då jag för några år sedan en sommar återkom och fann hela kyrkogården så egendomligt förändrad. Alla de fyra stolta lindarna voro nedhuggna. Kyrkorådet hade beslutat det. Lindarna skuggade alldeles för mycket, ansågs det.

Nu hade jag och många med mig funnit just denna svala skugga under lindarna alldeles särskilt vara ägnad att skänka den stämning av stillhet, ro och andakt, som passar så väl på en kyrkogård.

Jag mätte stubbarna; de voro fullt en meter i diameter och voro friska och vita i veden ända in till kärnan. Dessa lindar stodo alldeles säkert framför kyrkan, då Linné färdades där förbi.

Jag saknar dessa gamla lindar. Det ligger ju närmast till hands att gripa till ordet nidingsdad, när man talar om en sådan här bedrift, men jag har svårt att bruka så hårt ord om mina vänner, de hedervärda och redliga gubbarna i Finnerödja kyrkoråd och deras dåvarande, nu avlidne ordförande. De menade nog icke att göra något orätt. Med den tyvärr ej alltför sällsynta skadegörelse i naturen, som brännvinsdoftande bärsärkar av okynne eller råhet utöva, hade detta intet gemensamt.

Jag undrar ofta varifrån den kommer denna obegripliga, oresonliga lust hos många eljes oförvitliga människor, att meningslöst förgripa sig på gamla träd. Är det ett nedärvt behov att någon gång få demonstrera människans herravälde över den övriga naturen?

Jag har sett flera exempel i hemtrakten. Vid en gård på en höjd stod i min barndom ett jättestort träd, jag vill minnas en ask. Den vida kronan höjde sig över horisontens linje och gav den en karakteristisk topp. Även på nära håll var trädet högeligen imponerande. En ny ägare kom till gården. Hans första åtgärd var att såga ned trädet, som stod på en ouppodlad backe. Varför? Han trodde att det »sög ut jorden».

I ängarna vid Unden stod fordom en väldig fura med paraplyformad krona, som syntes över hela sjön och var ett gammalt sjömärke. En dag bådades gårdens hela arbetsstyrka upp för att såga ned tallen. Man hade

Bron över Kyrkån.

C. Alm foto.

göra en hel dag och hade ändå möda nog att få bukt med jätten, ty det fanns knappt tillräckligt långa sågar. Varför fälldes trädet? Jo stammen kunde vara bra att ha till kubbar under städet i gårdssmedjan. Något trängande behov av nya kubbar för smedjan fanns emellertid icke just då.

Företeelsen är icke sällsynt och uppträder ingalunda enbart i denna bygd. Karlbergsalléns tragiska öde t. ex. är icke glömt. Det är tydligt, att icke blott de gamla träden behöva skydd; även deras herrar och naturliga förvarare, människorna själva, vare sig de sitta i kyrkoråd eller hava enklare uppgifter, äro stundom ganska värnlösa, när urtidsinstinkterna vakna.

Detta är icke menat som sentimentalitet!

Men återvändom till våra vänner, de väntande fyra ryttarna. Från kyrkvallen se de vägen slingra fram genom byn mot backarna, som leda upp från dalen. De passera den gamla vackra bron över kyrkån, rida

förbi klockaregården, vars byggnad sannolikt såg ut på samma sätt som nu. Ett litet stycke längre fram ligger numera en liten marknadsplats — kallad Paradistorg.

På Linnés tid var platsen säkerligen obebyggd, men vi begagna den ändå en liten stund till rastställe för att sammanfatta de observationer angående växter i Tiveden, som Linné upptecknat från resan.

Han skriver:

»BULLERBLOMSTER, *Helleborus Trollius dictus* (*Flor.* 474), växte med sina stora och sköna blommor på högra handen, ej långt från gästgifvaregården (vid Vretstorp) uti en äng; denna rara växt blef sedermera allmän i Westergötland.»

Just i ängarna nära Finnerödja kyrka växer alltjämt *Trollius europæus* i stor ymnighet.

»STRUTHIOPTERIS (*Flor.* 841), är ett rart slag af *Osmunda*, som tilförene är funnit allenast på få ställen i werlden; nämligen i Norige, Hartz, Schweitz. och för några år sedan på Ryska sidan. Jag har allenast funnit det samma wid Hr. Præsid. Cronstedts Gård Gäddeholm; men här wid begynnelsen af Tifweden växte det helt allmänt. Denna ormbunke hade wäl icke fåt sina ax, men kunde dock lätteligen kännas, så af de fjolgamle axen, som besynnerligen af sina blad, hwilka woro stälte i ring, äfven som fjedrarna i en volant.»

Struthiopteris är antecknad av SKÅRMAN från ganska många fyndplatser inom socknen.

»ARNICA (*Flor.* 684), et species *Doronici* och *Centaureum*, köpas bägge ifrån Tyskland til våra Apoteker, fast det senare gör ängarne i Roslags-skären helt röda, och Arnica i Westergötland helt gula. Här begynte Arnica först synas med sina gula blommor, som stadigt wände sig efter Solen, beständigare än någon Solblomma; hon hade fåt privilegium af Skaparen, at wara fri för kor och oxar.»

Även PERIR KALM har påpekat, att Arnica är ymnig i Tiveden och ännu växer den där i otaliga mängder i alla dess ängar.

»MISSE eller CALLA (*Flor.* 744), växte i alla kärr på Tifweden, tjänlig til bröd i nödfall».

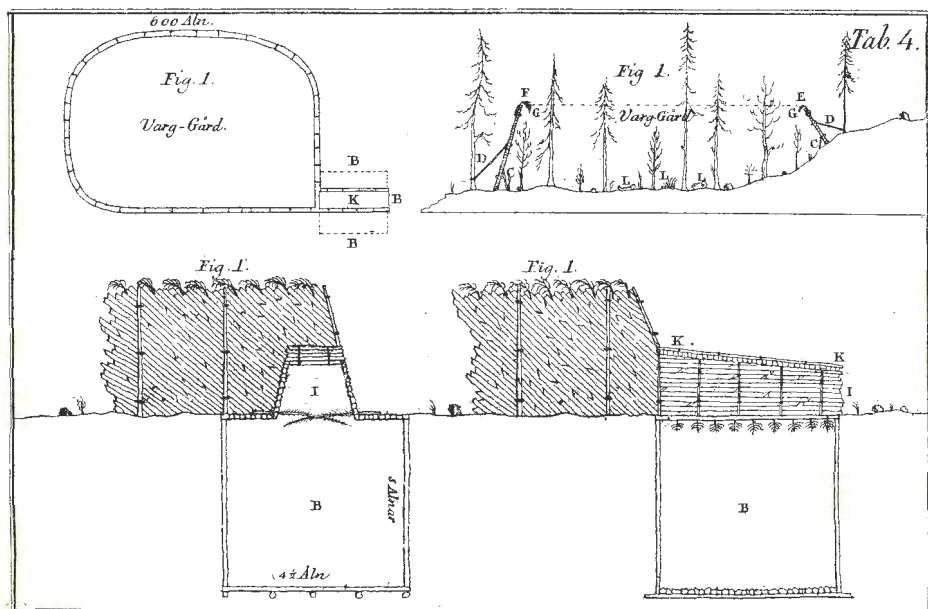
Den växer där riklig alltjämt.

SNARREFFWER kallades *Cuscuta* (*Flor.* 138), som växte på humlen.» De vackra och välvärdade humlegårdar, som på Linnés tid funnos vid varje hemman, äro nu antingen försvunna eller ligga ovärdade. Men *Cuscuta* är icke ovanlig vare sig på humle eller andra värdväxter, såsom SKÅRMAN påpekat.

Åtminstone nu för tiden är »Snarrevor» icke något specifikt namn för *Cuscuta*. »Snaror och revor» är snarare ett kollektivt namn för alla slingrande och snärjande växter.

Våra ryttare fortsätta nu ett litet stycke uppför backen och stanna åter för att närmare studera en sak, som tydligen mest av allt fångat Linnés intresse vid färden genom Tiveden, nämligen Varggården.

Den beskrives av Linné sålunda: »WARGGÅRD war anlagd jemte landswägen på högra handen inemot BROTEN. Denna warggård war nästan åttkantig, och wid pass et par bysseskått bred, med tall och gran helt tätt bewuxen: Han war bygd eller innestängd med oklufwet gerdsle, eller trän, som woro lagde paralelt, och horizontalt, och tätt intil hwarandra til 6 alnars längd i högden; denna så böjde gerdesgård slutade inåt ad

Varggård.

angulum rectum, så at öfwersta delen af gerdesgården doch ej war mer än 3 alnar hög ifrån jorden; denna wägg war upstödd medelst små perpendiculaire träpelare, som höllo emot några stolpar, som lågo under wäggen til tjoklek af taksparrar. Öfwerst uppå denna gärdesgård låg en kamm af träpinnar, som stälte sina taggar på skutt neder åt, eller inåt. Hwardera af desse träpinnar eller taggar war i kammen $\frac{1}{2}$ aln långa, och 3 twärfinger ifrån hwarannan insatte. Utan på war denna gerdesgård stödd med annat gerdsle til hälften ifrån jorden upåt, at man ej kunde se igenom honom. I denna Warggård bruka de at skuta ihjäl gamla hästar, hwilka med sin stank locka wargarne dit, som utan möda kunna hoppa in öfwer den slutade gerdesgården, men nästan omöjeligen slippa ut, emedan kammen tager emot dem i uthoppningen. »

Denna detaljerade och åskådliga beskrivning av varggården i Tiveden är av mycket stort intresse. Det är skada att Linné icke därjämte ritat av denna varggård, ty både noggranna beskrivningar och avbildningar av sådana fångstanordningar äro mycket sällsynta. Den äldsta och för övrigt enda avbildning av en varggård jag med sakkunnig hjälp kunnat uppleta härstammar från 1828 och återfinnes i ett arbete av VON GREIFF. Den överensstämmer i huvudsak men icke i alla detaljer med den av Linné beskrivna.

Det lider intet tvivel att Linné här kommit i beröring med en av traktens livsfrågor vid denna tid. Kampen mot rovdjuren, särskilt vargarna, fick aldrig vila.

Det finnes åtskilliga vittnesbörd om huru närgångna och farliga dessa skadedjur kunde vara. Såsom ett exempel kan anföras ett post scriptum till ett brev från prosten CARLENIUS i Hova till landshövdingen i Mariestad av den 12 januari 1763, alltså 16 $\frac{1}{2}$ år efter Linnés resa. Prosten skriver: »Under det jag tänkte skrifwa mitt ringa namn, inkom den bedröfwelige berättelsen, det 2:ne wargar idag kl. 10 före middagen, på Wala-holms Torp tagit, inwid husdörren, en gässe af 9 åhrs ålder, och, oachtadt modrens skriande, släpat honom bort och ätit upp det ena låret, innan dess döda kropp, medels folcks tillopp kunde räddas.»

Befolkningens skyldighet att deltaga i striden mot rovdjuren var föreskriven i gällande lag och fanns redan i landskapslagarna. I Västgötalagen var stadgat, att alla som bodde i Västergötland, voro skyldige att deltaga i vargskall, bygga varggård, om de ägde skog, eller hava vargnät, om detta icke var fallet.

Läget för den av Linné beskrivna varggården kan åtminstone på ett ungefär bestämmas, fast naturligtvis inga rester av den numera finnas kvar. Backen strax väster om torgplatsen kallas ännu Djurgårdsliden; varggården bör alltså ha legat i närheten av denna backe. Linné meddelar, att den låg till höger om vägen, och av en lantmäterihandling från år 1753 framgår att den måste ha legat tämligen nära klockaregården. En närmare lokalisering än så torde numera icke vara möjlig.

I sockenstämmoprotokollen från Finnerödja skymtar denna varggård några gånger. År 1755 gjordes vid sockenstämman anmärkning på att skogvaktaren TÖRES LINDBERG åtminstone icke från år 1740, om ej flere år, avgivit redovisning av räkning för vad som fallit i socknens djurhage, och påyrkades, att Lindberg måtte åläggas redovisa för vad som influtit och borde kyrkan gottgöras. Hur det vidare gick med denna räfst, nämnes icke. År 1761 beslöts, att djurgårdsgärdesgården med första skulle omgärdas, och 1765, att djurgården skulle ånyo uppbyggas. Sedan nämnes djurgården icke vidare i socknens handlingar, och ingen vet, huru länge den var i bruk.

Men enkla varggropar finns det gott om i trakten, och vargskall fortsatte länge. Skallfogdar valdes sista gången 1860, reglemente för skallgång inom socknen antogs sista gången år 1842. Åren 1836 och 1837 betecknas såsom särdeles svåra vargång för trakten. Förstnämnda år fångades i Finnerödja utom skall 1 vuxen varg och en kull på 6 ungar, vilket tyder på att vargen då var fullt bofast i trakten. Den sista vargen lär ha skjutits i Skaraborgs län år 1864, men detta skedde icke i Tiveden, där den troligen redan tidigare var utrotad. Enstaka strövande vargar omtalas dock senare än år 1860 från länet.

När man tänker på vargens märkligt hastiga, nästan litet gåtfulla försvinnande från stora delar av vårt land, gör det ett egendomligt intryck, då man läser följande i JOHAN LUDVIG v. GREIFFS Anteckningar ang. Jagt och Djurfångst av 1828 om vargen: »Att utöda dem, som man ofta hör talas och skrivas, är en tanke stridande emot möjligheten, då våra skogar äro sammanhängande med omätliga skogar och bergstrakter hvarifrån dessa odjur årligen nedkomma och der bosätta sig och yngla. Oftast beskatta wargarna landtmannen högre än kronan om året. Men att förminska dem är både möjligt och af största nödvändighet och hvar till, om ändamålet skall vinnas, alla tjenliga medel böra användas.»

I våra dagar säger man så gott som ordagrant detsamma om tuberkulosen: den är omöjlig att utrota, men man måste med alla medel minska dess härjningar. Vargarna ha försvunnit och jag vill gärna tänka: omen accipio.

Nu är Linné färdig med sitt diktamen om varggården och ritten går vidare uppför backarna. Då de hunnit ett par kilometer till ett litet ställe, som heter Kärr, sågo de till vänster om vägen traktens största ek, en jätte som säkerligen den tiden var ungefär lika stor som nu, d. v. s. över 5 meter i omkrets.

Nu låta vi de fyra ryttarna fortsätta sin färd och störa dem icke vidare.

Jätteeken vid Kärr.

C. Alm foto.

Ritten går förbi gården Bråten, som Linné noterat, och som har sitt namn efter bråtar och förhuggningar i gamla tiders jutefejder, förbi Walaholm och vidare ned mot Hovaslätten. Vid Hova bro se de på vänster sida den av landshövdingen PER ÖRNECLO år 1686 uppresta gränsstenen för Tiveden. Och här säga vi dem vårt Valet!

Vi se dem fortsätta fram över slätten. Komna ett stycke närmare byn stanna de och se sig tillbaka. De se de branta höjderna med den mörka skogen teckna sig mot fältens ljusa försommargrönska. De äro ense om, att arkiatern hade rätt, när han under gårdagen påstod, att inga rövare och faror numera hota den vägfarande i Tiveden; de äro också ense om, att mycken ljuvlighet fägnat deras ögon under färden genom skogen. Så rida de vidare under lärorika samtal och med vakna ögon; de göra då och då små raster för iakttagelser och anteckningar, tills de mot aftonen nå Mariestad, där »nattläget» väntar. Kanske drömde de den natten om Tiveden.

KRING NÅGRA BREV FRÅN SAMUEL LINNÆUS

AV

GOTTHARD VIRDESTAM

DÅ LINNÉ DEN 10 JAN. 1778 AVLIDIT. OCH HANS STOFT den 22 i samma månad fördes till griftero i Uppsala domkyrka, gingo i processionen närmast sonen såsom representanter för den avlidnes frånvarande släktingar trenne smålänningar från den nation, vars inspektör han under livstiden varit. Bland dessa landsmän var en sedermera frejdad kronobergare, förutvarande kuratorn, docenten i historia JONAS HALLENBERG, född i Hallaryd, blott några mil från LINNÉS Stenbrohult. Ehuru hans huvudintresse låg på annat håll, hade han varit en stor beundrare av LINNÉ och tillhört hans lärjungeskara. »Af sin odödlige

Över texten porträtt av Samuel Linnæus, skänkt till Hammarby av Professor O. NORDSTEDT.

Landsmans och värderade Inspectors uppmuntrande föreställningssätt intagen», säger A. AFZELIUS, »fattade [han] lust för Natural-Historien isynnerhet Botaniken och förskaffade sig derutinnan större insigter, än många som blivitt till Medicinæ Doctorer promoverade.» Till begravningen hade HALLENBERG i nationens namn författat en gravskrift på latinsk vers, ett äreminne, som på grund av den hast, vari det tillkommit, icke blev särdeles märkvärdigt. Både som smålänning, botanist och historiker önskade han att på ett mera värdigt sätt hugfästa den store mannens minne, och för att få material till den biografi över LINNÉ, som han förberedde, skrev han i febr. s. å. till hans broder, den som väldig »bikung» kände prostén SAM. LINNÆUS i Stenbrohult. I slutet av samma månad erhöill han som svar följande långa brev:

Wälädle och höglärde Herr Magister.

Nu på stunden hade jag then ähran erhålla Herr Magisterns högtährade och mycket angenäma bref af d. 17. dennes, jemte bifogad wår hederwårda nations upgifne ähreminne öfwer min Ende och käre nu Sahl. afledne Broder C. v. Linné : med anhållan om de lefnads omständigheter af min Sahl. Brors ungdom, som kunna wara mig bekante.

Jag får här af först nu anledning yttra min hiertel^a fågnad öfwer Herr Magisterns erhåldne myckne heder och förtjenster till de eloger, som alla rättsinté allment Herr Magistern tilldela : önskandes uprichtigt at få framgent spörja Herr Magistrens flor och beständiga wälmående och höra des lystra namn så hädan som hit tils tilltaga.

Här näst får jag then ähran aflägga min ödmiuka tacksäjelse för öfwersända lärda, hederlige och hiertörörande grafskriften öfwer min Sahl. Bror. Woro thet möjligt at supponera, det de döde wiste hwad de lefwande giöra : och min Sahl. Bror då kunde läsa sine så kära och älskade Landsmäns för honom förklarade gunst och sinnelag; wisseligen hade han sökt i giörligaste måttön deras grace reciproca. Jag föreställer mig nog hwem auctoren lærer wara till thenna beröml. skrift : fast det efter gl^t bruk förtiges : men hela smålenska Nationen har här wid sig ei undragit, utan i wärket wisat min Sahl. Brors döda stoft all uptänkel. bewägenhet. Jag wet ei här wid, hwad jag skal säga : ty ord fela mig at förklara den wördnad och högachtning, till hwilken efwen jag finner mig wara wår hederwårda Nation förbunden för all den bewägenhet som Nations Bröderne behagat wisa min Sahl. Bror, ei allenast under des lefnad, utan efwen nu des döda stoft och uphöja des namn. Min gunstige Herr Magister, som behagat gunstigt gratificera mig med öfwersända bref och skrift, gynna mig efwen der med, at min ödmiuka respect och tendreste tacksäjelse blifwer anmälad för samtelige herrarne af wår Nation. Högste Gud wälsigne them alla. Min önskan är, at jag eller någon af min Sahl. Brors anhörige woro så lyckel. kunna finnas skickelig at wisa huru högt wi finna os förbundna. Den hedrande skriften har jag några gånger redan genomläsit : ärkänner heligt at hon warit för mig den sensibeleste jag all min tid läsit. Jag har tillskrefwit min Brors son Herr Prof. Linne och anhållit thet wille han gunstigt öfwersända mig så många skrifter som utkomma öfwer hans Sahl. Fader : förmodar han det giör : men skulle thet ei ske, giör det mig af hiertat ondt.

Nu får jag sluteligen till följe af Herr Magisterns begärte och äskade under rättelse om de omständigheter wid min Sahl. Brors unge åhr följande aflämnas. Här wid brister mycket, ty min Sahl. Bror såsom 11 åhr äldre än jag war för min födelse kommen till Scholen, och kunde jag wid des korta warelse hemma emellan terminerne föga observera : han reste till academien samma åhr jag kom till Scholen : emedlertid at fullgiöra min skyldighet i thet jag wet, fast det mästa torde wara här af bekant, bör jag allenast detta nämna.

Då vår Sahl. far åhr 1705 flötte till Råshult, som är capellan boställe wid Stenbrohult, anlade han en liten trädgård der (: ty han war en stor ä[1]skare af Botaniquen ; fast den ei den tiden war som nu :). I thenne planterade han åtskillige växter, och hälst sådane som hade wackra blomor. Hans unga hustru nygift, som ei för sedt sådane (: nei knapt någon enda trädgård :) tychte om trädgårdens behagelighet : J denna trädgård hade sahl. far sielf, med egen hand, gjort en uphögning, såsom et rundt bord, runt omkring sängar och örter eller buskar, som skulle repræsentera gästerna, och blomster afbildade rätterna på bordet. Vår Mor besåg thetta som oftast : under thenna tiden aflades min Bror. Åt sena hösten framwistes täcka blomster för henne, gjorde henne långtande efter wåhren, då flere skulle sig framte. En from, god och gudfruktig man gjorde för henne tiden kort, till wåhren. Den 13 maii 1707 blef för henne en sorgedag, då hon framfödde med största swårighet och lifsfara en wälskapad Son : ty hon önskad, at barnet warit af thet ädlare könet. Och sade hon, nu har jag skäl för det jag dögt, h. e. utstådt. Men mannen blef thesto gladare, och hans glädje betog henne sin sorg : så at de med glädje befordrade thetta sit förstföda barn til dopet d. 19 samma månad. Så snart barnet begynte det minsta kunna attendera, begynte fadren, som war nyfiken och ganska högt älskade lilla Sonen, pryda waggan med åtskillige blomster, hälst då han kom af Trädgården. Följande åhret tog fadren den lilla Sonen med sig ut, stundom i trädgården och stundom ut på gårdet, läggandes ofta barnet på jorden i gräset, och lämnade thy et litet blomster at roa sig med, i handen. Åhr 1708 flöttade föräldrarne till Stenbrohult, då vår far war blefwen Pastor i stället för Comminister för ut. 1709 anlade han här en trädgård : transporterade både trä och örter från Råshult : fast ei alla, ty en del stå der ännu. Piltén begynte gå, och war fadrens största nöje, jemte trädgårdsarbetet. Carl såg då sin fars möda, såsom af största wigt : begynte strast få tycke härföre : och såsom han war ende Sonen, så fick han ock någre små sängar uti trädgården at sielf så och ränsa : hwilket upeldade hans lust. Desse sängar förbyttes sedan i et quarter, hwilka kallades Carls trädgård¹. Carl skulle begynna läsa : nog fans qwickhet : men hogen war ändå mäst i trädgården : modren bannades här öfwer, men fadren tolig tog sin ende gosse altid i beskyd och förswar. 1716 war sorgel^t, då unge Carl skulle till Wexiö, men än mer då han 1717 introducerades i scholan : då warande Rector Scholæ Mag. Daniel Lannæus, fadrens intima vän, bad lille Carl som oftast till sig, efwen at gå i trädgården at både roa sig och äta bär (: ty Rector war efwen stor älskare af det som hörde till örtkänningen :). Rector frågar Carl lilla efter några örter, om han wiste den och den örtens namn. Carl svarar färdigt och frågar efwen Rect : tillbaks. Fick ei allenast underwisning, utan ock tillstånd at fråga efter flere örters namn. Rectors gunst, som således mer och mer tilltog, gjorde at Carl lilla fant sig mycket nögd at wistas i Wexiö. Under ferierne hema roade Carl sig med sine syskon, kände wid minsta deras siukdom på deras puls, gjorde sig af trä åderjern, liksom skulle han dem åder-

¹ [Tillagt in margine:] en naturalem Bothanicum vel naturalizatum.

låta : stundom uppsökte han örter, at sine systrar der med curera.¹ Rector, god vän med då Lector och Med. Provincialis Rothman, talar om lilla Carls lust för Botaniquen, hwilken kallar Carl till sig, tager honom i sin trädgård, fattar otroligt tycke för Pojken och gifwer honom frihet städse gå i sin trädgård, der flere slags örter funnos. Carl gör förbehåll hos ass. Rothan[!] och Rect. Lannæus at de ei skulle yttra hans lust för föräldrarne, hwilka aldrig kunde föreställa sig annat, än han skulle bli Theolog; aldrig besinnande at deras egen åtgärd lagt grunden hos honom till Botaniquen. Carl gick i scholan, läsandessina lexor ei för annat än blot sken och at slippa hugg samt se sine camerater gå från sig i classerne. En af de störste swårighet[!] blef för Carl at wåga upptäcka sit utwalde witæ genus för föräldrarne. För modren wågade han det platt intet. Äntel. hände et behageligt tillfälle för honom : Några goda wänner kommo till Stenbrohult : fadren tager dem med sig i Trädgården, de sätta sig kring et litet bord, der på der til gjorde säten, de talas wid under det några glas öhl utdrickas. Under discurerandet säger far : ja, det sker altid; det man har lust till, det har man lycka till. Carl som altid war med, när någon gick i Trädgården, tager dessa orden ad notam. När Herrskapet war bortrest och fadren gick till omtalta bord, går Carl ewen till honom och frågar om det ägde grund, som k. far sade, när Herrskapet war här. Far, som altid war af gladt sinne och skämtsam, frågade hwad det wore han sagt. Men Carl will ha positivt swar. Då säger Carl fadrens ord. Far swarar at det aldeles hade sin richtighet : så wida lusten faller på det som är godt, lade han till. Der på säger Carl : ja min far, så bed mig aldrig om at bli Präst, ty det har jag slätt ingen lust före. Aij, detta war et dunderslag för en far, som altid hyst så stor kärlek för sin Carl. Han förmådde näppeligen tala : men äntel. häpen och bestördt frågar, hwad han då wille bli? jo, säger Carl, jag will slå mig till Medicin och Botaniquen. Far swarar, du wet dine föräldrars fattiga wilkor, och at det studium du will utwälja är mycke kostsam. Carl tager far på orden : och säger : äga de orden grund, som min far sagt, så förser wäl gud offret. Får jag så lycka, som jag har lust, så fattas ei utwägar för mig. Far swarar, med tårefulle ögon och bedröfwat sinne : så gifwe dig gud lycka, jag skal ei twinga dig till det du ei har lust. Far ser efter Carls böcker, så woro de förwandlade från Theologiæ till Med. och Both. Far wågade på p. p. 11 åhr ei upptäcka för sin egen så kära hustru, at Carl war medicus, ty det hade oroat henne mer, om det mer kunnat oroas henne, än om han changerat religionen. Mor får detta omsider med grämlse weta : hade när fåt slag. Hennes enda tröst, at hon hade äntå en son, Samuel, den man borde achta för trädgården. Emedlertid tychte mor hwar matsäck wara beswärlig at tillreda, när Carl skulle till Wexiö. Men trösten af Samuel, som aldrig fick gå i trädgården, gjorde sorgen för Carl lindrigare. Under wistandet på gymnasium war Carl föga af Docentibus afhållen, dock af assess. Rothman thess mer. När han till 1727 hade frequenterat gymnasium, affärdas han till Lunds academie, der han förmodade at Prof. och domproben D. Humæus efter löfte skulle befordra honom; ty Humæus war Herr Carl Tilianders styfson. Tiliander, min fars morbror, hwilcken upfödde 12 styfbarn i Lekaryd, bland hwilka Humerus war en. När Carl Linnæus kom in emot stads porten i Lund ringdes med alla Kläckorna, han frågade någon, för hwilken ringdes : swarades : för Professor Humerus. Här war då et prof [över raden: bewis] för unga Linnæus, at det ei är godt trösta på menniskor, de äro en bräckelig rörstaf. Han blef dock snart känd af Prof.

¹ Denna mening tillagd i kanten.

och Archiater Kilian Stobæus för sin färdighet i Bothaniquen, af honom härbärgerad m. m. Han fant dock at Bothaniquen ei war då i det flor i Lund, som han ästundade. Han begaf sig therför 1728 hem och strast til Upsala.

Jag bör nämna här, hwad jag i hast förbi gådt. J från 1724 till 1727 war hans sysla, då han wistades hemma i Stenbrohult, om dagen at läsa och samla örter och insecter. Örterna inlade han i böcker : skref några noter wid dem : Insecterne hade han i et litet skåp, på nålar. En kista hade han stenar uti. Mor war dock glad, at han med flit anwände tiden på dygd och ei hwad lastwärdt war. Fadren befordrade hos henne des[sa] tankar. Dels Carls nog hastiga sinne, dels ock at ei hindra honom från sit studium entledigade honom från informationen för Samuel. Då han föga öfwer 1 år bewistat Upsala academie, blef honom updragit at wara vicarius i Bothaniquen för Prof. och archiatern Rudebeck[!]. Detta gjorde, at han anwände både dagar och nätter på arbete, på det studium han hade all lust före, hwilket gaf honom både föda och heder. Nu ombyttes Sahl. Mors för ut nästan kalnade sinne. Hon såg sin son vicarius Professor, så ung. Hon war för ut i den tanka, at han ei kunde bli annat än en fältskär : och i thet stället försporde honom läsa såsom Professor, då han ei war stort mer än tu åhrs student. Det war nästan ohört. Åhr 1732 blir honom anbefalt resa åt lappmarken, han tager sina föräldrar till råds : Modren afråder, fruchtande at en så efwentyrlig resa skulle göra des nys erhåldna glädje och hopp kort. Hon skrifwer till honom, jemte flere bewekande skäl, denna clausel: Uti dit land tu blif och bo, ther bruka tig i en rätt tro, ther skal tig g. wäl föda. Men far ställer det uti Ca[r]ls egit godt finnande : du har ei mer än et lif, säger han, at sörja före : finner du det blifwa till din framdeles befordran; så anropa gud om hielp, han är allestädes efwen i den wildaste fiällen : förtrösta på honom : mina böner till gud skola följja tig m. m. 1732 om wintren besökte Linnæus sine k. föräldrar, eller rättare, kom hem juhleaftern under det föräldrarne läste till bords. Och med hwad glädje blef han då emottagen. Han talade om sin öfwerståndne lapska resa, och huru många efwentyr han genom gådt. Hans upresa igen war för både honom och föräldrarne så mycket sensiblare, som han yttrade sig aldrig mer få se sin siukl. och hulda moder. Wid Pingsttiden får han weta, det hans k. mor d. 6 Junii 1733 war blefwen död. Brist på pgr gjorde at han anlet sine bekanta ei tala om hans sorg, ty han förmådde ei köpa swarta kläder. 1735 under resan till Tyskland etc. besökte han sin k. far, hwilken, ehuru han gladdes åt sin k. Carls hemkomst, högeligen bekymrades at ei kunna lämna nödiga resepeningar. Carl wisar fadren en stor pung R^{dr} dem han förwärfwat sig igenom collegier i mineralogien, men beder sin far endast om et lent skin, hwar af han lät göra et bälte med 3 rader i bred af ducater at sy in på lifwet, at i fall annat blefwo honom ifrån stullit, skulle dock detta behållas. Åhret 1738 blef åter Linnæus, från utländska resor återkommen, med hiertans glädje af sin k. far emottagen : hälst han i gubbens egne händer fick lefwera många sine utgifne böcker; böcker i et ämne, som fadren hade sin största lust uti. När han sedan sporde honom gift, och giort et så hederligt gifte : fåt försäkran utaf Riksens Ständer om Profession, och än mer erhållit 1741 fullmacht, blef gubben dubbelt glad : Ena hugneliga tidningen förebrachtes Sahl. far efter den andra : v.g. den medailen, som till hans heder blef slagen 1746, spörja honom archiater 1747 : hans glädje öf[ve]r en wälskapad son m. m. Slikt alt gjorde at gubben ofta sade: jag har så många wedermäle af guds nåd och godhet för mine barn, den ena posten till min glädje efter den andra, at jag ei kan dö. Det gjorde, at då gubben 1748 låg siuk, be-

falte han alla sine hema warande barn ställa sig up för hans siuksäting dagen för hans död.

Wi måste alla 4 ställa os efter äldren. Men Carls rum skulle stå ledigt och öppet. Der näst Anna Maria Pastoriska i Wirestad, ther näst Sophia Juliana Pastoriska i Rysby, så Samuel adjunctus Pastoris et Patris, och sist Emententia, Bf:man Brantings fru. Sahl. gubben stälde ögonen länge på sine barn : men sade : Carl är borta. Han har gjort mig stor glädje. Gud har wälsignat mig med 5 barn, som alla gjort mig glädje och aldrig sorg. Nu will jag lämna Eder, barn, min faderl. wälsignelse, för än jag går från Eder. Carl är borta, åter sade han. Han önskade då wälsignelse öfwer honom och hela hans hus och familie. Sedan wälsignade han med händer pålägning en hwar af the andre; önskade et gladt möte af dem i himelen : och wille sedan icke mycket tala med barnen. Carl erhöit således bägge sine föräldrars wälsignelse.

Thet kan hända må ock inflyta, sedan jag begynt wara widlöftig öfwer alla måtton : En ganska stor lind (: ibland the största trä jag sedt :) står än emellan Lindhult och Jonsboda, från hwilken gård LINNERNE ha sit ursprung. Af thenne lind togo 2^{ne} bröder, som bode i Jonsboda och begofwo sig till scholan, sine namn, kallande sig Lindelius. Deras Broder eller Broder son Anders, som ock bodde i Jonsboda Hwittaryds sockⁿ gofwo sig till scholan, den ena CARL och den andra SVEN, de kallade sig af denna lind TILIANDER, den förra Past. i Lekaryd, den senare Past. i Piätteryd, bägge lärde män. SVEN har utgifwit en tysk gramatica. CARL var dock lärare. Desse TILIANDRI hade en systerson som het NILS, han kallade sig af samma lind LINNÆUS [i kanten: Carl Linnés fader]. Utaf LINDELIERNA är en bekant Med: Doctor i Wexiö. Af TILIANDER en Theologiæ Doctor i Jönkiöping. Men af LINNÉ 2^{ne} Doctores, fader och son, bägge Professores etc. Linnen står än, full med så kallade *Marquastar* : har bestått af 3 stora afdelningar, såsom en af de gl. på altaren befintelige liusestakar. Den ena är nedfallen. LINDELI släkt är utgången på manslinien, at ingen Lindelius är qwar. De andra florera än. Linnen hålles före af de widskeppelige för at wara et fri-trä : således blir hon ei nedhuggen utan förwarad såsom en antiquitet.

Nu äntel. skal jag wäl hålla, sedan jag skrifwit alt hwad jag i den bekanta saken wet, som icke jag för ut är öfvertygad wara min Herre bekant. Jag har skrefwit både mycket och illa. Förlåt hastwäret! Glöm ei at ödmiukel. hälsa och betacka samtel. Herrar Landsmännen : kunde de se mit hierta, så skulle de öfvertygas om större wördnad och tillgifwenhet för en hwar af dem, än min penna kan beskrifwa. Utber mig den lyckan få wara förwarad uti min Herres gunst och med serdeles högachtning framlefwä

Wälädle och Höglärde Herr Magisterns
ödmiuke tjenare
Sam: Linnæus.

Stenbrohult d. 26 Febr. 1778.

[In margine:] Ibland alla de wänner jag haft under min korte och usle lefnad, har ingen warit mig kärare än min närmaste scholæcamerat, nu högädle Herr Professor Johan Floderus, som så allmänt älskas, och hwars namn swarar emot min kiötsliga Brors, om icke öfwergår, åtminstone inrikes. War god förmåla min ödmiuka respect för honom : jag tror at hwarken heder, tid eller ort ändrat hans förra sinne, at han ju kommer ihog Linnæus.

Efter att ha mottagit detta brev avsände HALLENBERG i april s. å. en ny skrivelse till prosten LINNÆUS med begäran om ytterligare upplysningar rörande LINNÆS släkt och dess frändskap med smålandssläkterna LINDELIUS och TILIANDER. Härpå svarade SAMUEL LINNÆUS:

Wälädle och Höglärde Herr Magister.

Med sista post hade jag then ähran fägnat mig af Herr Magisterns mycket ährade bref d. d. 3 passato: hwar på jag följande får till wördsamste swar lämna:

1° angående Lindelieerne, neml. Lars Pr. et. Past. i Jönkiöping och Ambjörn Pr. et P. i Långaryd. Desse bröder woro af min slächt, men jag måste erkänna at jag ei äger fullkoml. underrättelse huru när.

Efter min sahl. fars anmärkningar har jag följande annoterat. Past. Nicolaus Linnæus Ingemari war föd i Jonsboda östreg., Hwitaryds sokn d. 1 Julii 1674 af Ingemar Bengtsson och Ingrid Ingemarsdotter. NB altså en syster af bägge Tiliandrarne: men orätt har jag för ut anført, att hennes fader hetat Anders. Ingemar Bengtsson war föd 1633 i Stegaryd, Hwitaryds sokn, des hustru Ingrid Ingemarsdotter föd 1641 i Jonsboda. Desse wigdes 1661.

Min far fars far Bengt Ingemarsson, des hustru Ingrid Andersdotter i Stegaryd.

Min far fars farfader Ingemar, des hustru Ingeborg i Wäråsa. Min far fars moderfader Anders i Backag. Hangaryds sokn, des bröder Mag. Ambjörn och Lars Lindelius.

Min far moders far Ingemar Svensson, hans hustru Ingerd Svensdotter i Jonsboda.

Min farmors, Ingrids Ingemarsdotter i Jonsboda, bröder woro Carl och Sven Tiliander.

Herr Carl Tiliander i Lekaryd döde barnlös: men herr Sven hade 3 söner neml. en, Niclas, krigspräst, han var far för doct. Carl Tiliander i Jönkiöping. Den andre Sven döde student, och den tredje Abiel blef Past. i Pietteryd efter fadren. Begge desse Tiliandri woro bröder med min farmoder Ingrid Ingemarsdotter. Hwarföre och Herr Carl skref sit symbolum i sine böcker, Clypeus In Te Sperantibus h. e. Carl Ingemari Tiliander Smålandus.

Om andre Lindelie har jag ei hört. Prov. Doct: Joh. Lindelius war en descendent af de nämde: men af Amb. eller Lars wet jag intet.

En gård i Stenbrohults sokn heter wäl Lindhult, men den är det icke af hwilken Linnerne hafwa namn, ei håller är linnen der: utan nästa gård in till Jonsboda ligger Lindhults gård, Hwitaryds sokn, och i gräntsen emellan desse gårdar står linnen än: den största jag sedt, ja, knapt har jag sedt större trä än thetta, som fåt namn af fri-trä. Hwar qwist som faller af then, kastas på roten, såsom farlig at röra, hwar igenom linnen blir giödslad och mycket frodig.

Detta är det ofullkoml. jag har ähran på anmodan lämna.

Besynnerligt är thet at min Sahl. fars morbror Herr Sven Tiliander war en stor älskare af örter: Han hade en wacker träg. i Pietteryd. Then är wäl nu förfallen: men lusthuset och en del af fruchtbärande trä stå än qwar. Om herr Carl Tiliander anlagt grunden till den trögård, som än är i Lekaryd, wet jag ei: men det wet jag, at han warit en lärd man. Af alt jordiskt nöje war bothaniquen det största för min Sahl. far. Många rudera witna än ther om både i Råshult och Stenbrohult. Jag undrade ofta huru han kunde ha et så desin-

teresserat tycke här före. Ty så högt värderade han den minsta och osynligaste växt som den skönaste, wälluchtande blomma : fast slika ei heller felades i träg. i hans tid : han önskade flera species alltid än han hade.¹ Men lönen blef förmodel. at wara far för en stor Bothanicus. Jag har ock wäl en naturl. lust för bothaniska syslor, dock ei så : men mina döttrar beklaga at de ei blifwit af andra könet och fåt profitera af deras farbroders information, då studium bothanicum blifwit af dem utwalt : så at inclination för both. måtte ärfwas och propageras på barnen.

Skulle Herr Magistern skrifwa ned till någon af sina wänner, önskade jag at Herr Magistern wille gynna mig med några rader och underrättelse, hwar min Sahl. Bror blef begrafwen, om det skede i tysthet : om hans likj sattes i någon murad graf : om det bijsattes etc. Jag har sport at Herr Archiater Bäck skal göra Parentation öfwer honom i Wettenskaps academien : men sker eller har skedt parentation på academien och af hwem? Hafwa några skrifter kommit öfwer honom från utländningar? Jag skref till min Brors Son Profess. Carl och bad honom sända mig så många skrifter som utkoma öfwer honom. Fråga oförmärkt Professorn, wid tillfälle, om han ärnar mig dem. Doct. Hedins har jag fåt.

Ei något särdeles nytt här ifrån : beklageligit at unga Pastor Biörkman i Hwittaryd skulle så hastigt dö, för än han set en Walborgsdag i Hwittaryd.

Med mycken högachtning har ähran framlefwa

Wälädle och Höglärde Herr Magisterns

ödmiuke tjenare

Sam: Linnæus.

Stenbrohult

d. 25 april 1778.

* * *

Av de båda brev, som ovan återgivits, hade redan 1823, under Halenbergs livstid, avskrifter införlivats med handskriftssamlingen på Löberöd genom försorg av en annan smålänning, dåvarande studenten Peter Wieselgren. Han meddelade senare i De la Gardiska Archivet IX, tryckt i Lund 1837, ett utdrag ur innehållet, vilket han inledde med bl. a. följande ord: »Utg. vill här meddela den kortaste och bästa biografi af C. v. Linné, 'hvars minne letas nu i hundra skrifter', som han läsit. Han har läsit sig trött på Äreminnen öfver Linné. Äfven de blomstrigaste kunne falla ur smaken. Men *ett* Äreminne öfver denne sekularman har han ej allenast läsit en gång med nöje, utan tio gånger, och vid tionde genomläsningen känt samma varma tår tränga sig fram vid den naiva skildringen af Linnés barndom, af den rörande Julaftons-scenen, då Hr Carl kom oförmodadt hem, af det än mera rörande uppträdet vid den gamle prestens dödsbädd o. d.,

¹ Tillagt in margine: Han hade öfver 400 species utlänska växter i sin trädgård. Dagen för än han blef siuk, sade han : jag går nu aldrig mer i trädgården : under siukdomen frågade han icke en enda gång efter träg. fast det war d. 3 maji st. v. Han døde d. 12 Christi Himmelsfärds dag.

som ovillkorligen frambröt vid första läsningen. Ja, Utg. erinrar sig knappt någon skillring af det *goda* på jorden, som alltid vissare rört honom, än läsningen af denna Broderliga minnesteckning om ej *de Hemmavarande* af Franzén. Och det *Goda* bär i slika stunder ganska systerligt liknande anletsdrag med *Det Sköna*. Som Utg. för 14 år sedan nedlade detta document bland De la Gardiska Archivets skatter, anser han sig nu kunna blanda detsamma med minnen af 'storm och blodig klädnad'. Ty Linnés minne samljuder väl med våra hjeltars, liksom ett valdthorn i dalen med åskljuden ifrån aflägsna berg.»

Wieselgrens publicering av breven, som ligger till grund även för ett tryck i Läsning för hemmet 1877, lämnar emellertid mycket övrigt att önska. Bortsett från att den diplomatiska noggrannheten beträffande ord-följd, stavning och kommatering på den tiden icke alltid ansågs så viktig, när historiska handlingar från trycket utgåvos, har Wieselgren icke blott stympat innehållet utan också på ett ställe oriktigt återgivit detsamma. I anförda arbete, s. 208, meddelar Wieselgren prosten Linnæus' underrättelse om platsen för släktens vårdträd sålunda: »Linden står mellan Jonsboda i Hvittaryd och Lindshult i Stenbrohult just i gränsen. Quistarne, som falla af den, såsom farliga att röra, kastas på roten, hvarigenom linden gödslas och blir frodig.» Att den i Stenbrohult uppvuxne och bosatte prosten kunnat skriva något dylikt, föreföll förf. till dessa rader fullständigt obegripligt, ända tills han för några år sedan tog del av originalet i Uppsala universitetsbibliotek. Där heter det emellertid, tydligt och utredande: »En gård i Stenbrohults sokn heter väl Lindhult, men den är det icke af hwilken Linnerne hafva namn, ei heller är linnen der : utan nästa gård in till Jonsboda ligger Lindhults gård, Hvittaryds sokn, och i gränsen emellan desse gårdar står linnen än : den största jag sedt, ja, knapt har jag sett större trä än thetta, som fåt namn af fri-trä. Hwar qwist som faller af then, kastas på roten, såsom farlig at röra, hwar igenom linnen blir gödslad, och mycket frodig.» Från Wieselgrens felaktiga citat har uppgiften om lindens växtplats — på gränsen till två gårdar, mellan vilka fågelvägen är omkring 4 mil! — kommit in i litteraturen, där den återfinnes hos en hel mängd författare, bl. a. Levertin. Senare upptäckte Wieselgren felet i brevcitatet och införde i Ny Smålands Beskrifning under Vittaryd en parentes, att »förblandningen med Lindhult i Stenbrohult måste anses för lapsus calami».

Länge har det syntts förf. önskvärt att få ett noggrant avtryck av dessa båda brev, som utgöra den förnämsta källan för vårt vetande om Linnés föräldrahem, barndom och första ungdom. Detta har nu kunnat ske genom tillmötesgående från Svenska Linné-Sällskapet och årsskriftens redaktör, som bl. a. godhetsfullt gjort noggranna avskrifter av de numera i Uppsala universitetsbibliotek (Sign. G 100 b) förvarade originalen. Vid

redigeringen ha stora bokstäver här och där insatts i ny menings början och ett och annat skiljetecken för tydlighetens skull tillagts.

* * *

Ännu ett brev från SAMUEL LINNÆUS finnes i Uppsala universitetsbiblioteks handskriftssamling (Sign. G 152 a). Det är skrivet 1783 till akademiombudsmannen S. CH. DUSE, gift med LINNÆS yngsta dotter Sophia, med anledning av professor CARL V. LINNÉ den yngres nyss timade död. Då det berör icke blott den siste LINNÉ utan också den siste LINNÆUS — prosten LINNÆUS' mycket begåvade, vid unga år avlidne son CARL LINNÆUS d. y.¹ —, har det syntts vara av ett visst intresse att här tillsammans med de båda andra breven återgiva även detta. Dess lydelse är följande:

Wälborne Herr Academiæ-Ombudsman,
Högtährade min Herr Bror.

Tag ei ogunstigt up, min wärdaste Herr Bror, at en förmodeligen aldeles obekant person med thesse rader beswärar.

Den bedröfwelige notice och tidning om min ende och käre Brodersons Professorens Wälborne Herr Carl v. Linnés timade tidiga död d. 1 sistledne Nov: har gjort, at jag icke utan sensibleste rörelse ihogkommer 2^{ne} mine käreaste och närmaste anhörige i Upsala. Min ende Brors död gick mig mycket till hiertat, men ei mindre min, i bästa åhren, så käre Broders-Sons, som så snart skulle följä sin fader i grafwen: då jag, snart sagt, har ingen mer bekant i Ubsala. Min Herr Bror har jag aldrig, efter min önskan, haft ähran se eller wara bekant med, mer än af Thes hederliga namn och renome: dock tager mig der af then friheten, med desse rader i ödmukhet upwachta, och nu, fast nog sent, det jag likwäl ei först nu, utan i mit sinne ofta gjort, nemligen gratulera min Herr Bror till Sit ingågna wälsignade ähtenskap, med sin K. Fru, min wärda Fru Broder-dotter. Himmelens Herre wälsigne min Herr Bror och hela thes förnäma Famille med all sielfönskad wälgång och beständig sällhet! afwände, om det är Hans nådiga behag, alla bedröfwelige händelser i långliga tider från Thes förnäme Hus och låte mig, det jag ödmukast ombeder, wara så lyckelig af min Herr Bror få äga en så god wän och gynnare, som förnäm Slächtinge och anförwandt.

Emedan jag förr ei haft then ähran wara af min Herr Bror känd, så förmodar jag min Herr Bror ei ogunstigt uptager, om jag efwen tager mig frihet berättä, det dock kan hända till en del torde wara min Herr Bror för thetta bekant, om wår ringa slächt här på orten: nemligen, at min Syster Anna Maria Höök, ÄnkeProbstinna i Wirestad, än lefwer, fast af ålder nog swag, har 4 än lefwande barn, 2 af hwart Kiönet, alle ogifte. Den andra min Syster Sophia Juliana Collin, änke Pastoriska i Ryssby, nu afleden, har 2^{ne} Söner, som torde

¹ CARL SAMUEL LINNÆUS var född 1778. Studerade i Lund, där han disputerade två gånger, 1797 under præsidium av C. H. BRANDT med en avhandling om hemsocknen (*De Parveia Stenbroholt*), 1798 under latinaren JOH. LUNDBLAD (*De Stilo Lucii Annæi Senecæ*). Blev Collega scholæ i Växjö 1805 och dog redan 1806.

wara min Herr Bror bekante, och en dotter, gift med comminister i Ryssby, Ekedahl. Min yngsta Syster Emerentia Branting lämnade efter sig allenast en dotter, hwars man är Qwartermästaren Hultstein.

Mina ännu lefwande barn äro: 1. Christina Helena, gift med Hospitals Pastoren Mag. Allgulin i Wexiö. 2. Emerentia Juliana, gift med Bruks Patron Pehr Bergquist i Dijö, $\frac{1}{4}$ mihl här ifrån gården. 3. Elisabeth, har den ähran bära min Fru Swägerskas på Hamarby namn, och 4. Ulrica Charlotta: bägge än ogifta. Fyra Söner äro redan döde, men en liten Carl Samuel, som utom mig är nu den ende, som bär Linnæiska namnet: är 5 åhr gamal: roar mig dageligen af en qwickhet, som tyckes öfwerträffa des ålder: och med mig önskar, om försynen täckes förläna lifstiden, få uti min Herr Bror, wid sin ankomst till Upsala 14 a 15 åhr här efter, wörda en förnäm Slächtinge, Gynnare och Befordrare, och få den lyckan wara des client.

Ber at min ödmiukaste respect frambäres så för Fru archiaterinnan min nådig fru Swägerska, som min Herr Brors K. Fru min nådig fru Syster och bägge frökne, ogifta Systrarne på Hammarby: min K. Hustru och samtel. K. Barn supplicera efwen ther om: hwar jente ödmiukeligen anhåller, i min wärde Herr Brors gunst och wänskap innesluten, få til mit sista framlefwä med fullkomlig högachtning,

Wälborne Herr Academiae Ombudsman,

Högtährade min Herr Brors

ödmiuke tjenare

Sam: Linnæus.

Stenbrohult

d. 21 November 1783.

LINNÆUS OCH RUDBECKARNES HORTUS BOTANICUS

AV

RUTGER SERNANDER

DEN HORTUS BOTANICUS, VARS GRUNDANDE VAR OLOF Rudbeck d. ä:s nästan allt uppslukande intresse vid hemkomsten till Uppsala från den stora utländska resan juli 1654, och som redan 1657 stod färdig, blev under växlande öden medelpunkten i den upsaliensiska botaniken halvtannat århundrade framåt. Minnet av denna trädgård har emellertid i det allmänna föreställningssättet samlat sig kring en enda av dess prefekter, Linné. Grundläggaren själv och hans stor-slagna kamp för sin skapelses utveckling har på så sätt kommit i skymundan, och O. Rudbeck d. y:s anspråkslösa arbete för trädgårdens hållande vid makt har så råkat i glömska, att man nära nog tänker sig Linnés omskapande verk utan direkt samband med det Rudbeckianska.

En del studier, jag i samband med Rudbecksminnets firande 1930 ägnade detta (SERNANDER 1930 a och b), jämförda med några andra dylika angående förhållandet mellan Linnæus och Lars Roberg (SERNANDER 1929), ha bragt mig att något starkare än vad som vanligen plägar ske betona det organiska sambandet mellan den svenska storhetstidens naturvetenskap och Linnæi vetenskapliga utveckling. I det följande meddelas vissa mindre beaktade eller förut ej kända små drag ur trädgårdens historia, drag som närmast låta den äldre Rudbecks betydelse framstå i starkare dager.

I den materialskatt, som jag för mitt ändamål haft att bearbeta i den tryckta litteraturen, lyser främst SWEDERUS' gedigna och innehållsrika »Botaniska Trädgården i Upsala». — Ett manuskript av DALIEMIUS, på vilket jag genom en titelhänvisning hos SWEDERUS fick uppmärksamheten riktad, visade sig vara ett originalmanuskript av eminent betydelse för kännedomen om själva anordningen av det växtbestånd Rudbeck förtecknat i de kända upplagorna av sin Catalogus. — De 5 kataloger, vilka Linnæus som ma-

nuskript utarbetade 1730 och 1731 ha, vad på ÄHRLING och närmast Vetenskapsakademien ankommer, ej blivit bibliografiskt korrekt utgivna, vadan studiet av original och fotolitografiska reproduktioner lämnade nya och viktiga bidrag till kännedomen om Rudbecks-trädgårdens struktur och den unge Linnæi ingrepp i densamma. — För all den hjälp på olika delar av mitt arbete jag mottagit av rådman K. W. HERDIN, professor B. HESSELMAN, bibliotekarien ARVID UGGLA och intendenten NILS ÅLENIUS ber jag att få framföra mitt varma tack.

DEN RUDBECKSKA TRÄDGÅRDENS ARKITEKTONIK OCH ALLMÄNNA ANORDNING.

Vad man till en början särskilt fäster sig vid i trädgårdens historia är att begynnelsearealen är så obetydlig, men att den undan för undan — väl ett 10-tal gånger — utbygges med förvärv av granntomterna. Det närmare förloppet av denna utvidgning är en ganska komplicerad historia, men då den ju på det sorgfälligaste är utredd av SWEDERUS och HERDIN, behöver den ej här närmare refereras.

Såsom förutsättning till trädgårdens arkitektur och allmänna utbildning behöva vi emellertid en hastig överblick av detta förlopp. Bättre kunna vi ej få en sådan än genom att kasta en blick på vidstående (fig. 1) reproduktion av HERDINS »Schematisk karta över Hortus Botanicus».

Vi finna då närmast följande.

Rudbeck kunde ej genast ge en verkligt arkitektonisk form åt sin trädgård. Dess första tomtbitar bildade härtill en alldeles för oregelbunden figur. Man förstår att STALHOFF vid sitt Uppsala-besök 1660 kunde få intrycket av två trädgårdar: »Staden er och berömmelig aff horto Rudbecci, som kallas hortus academicus. — — — Her ere tuo horti. En öffr för dend andre ved suartebechen, dend ene er bred 60 allen long 80, dend andre long 50 passus, bred 33 passus.» (LEWENHAUPT p. 296.)

Men under loppet av 1660-talet fortskred tomtförvärvet så kraftigt och rationellt, att till trädgårdens förfogande stod nu en nästan kvadratisk figur (I—V på HERDINS karta), sålunda den rätvinkliga figur barocken gärna fordrade, och på denna utgestaltade Rudbeck sin hortus academicus i dess definitiva form.

Trots alla utvidgningarna disponerade grundläggaren själv under sin tid ej mer än ungefär hälften av den nuvarande trädgårdens areal. Planen för en så omfattande anläggning som en hortus botanicus måste därför i vissa delar sammanträngas.

Hans domän hade en naturligare front mot Tovegatan (den nuvarande Linnégatan) än som nu åt Svartbäcksgatan. (I viss mån betingades också

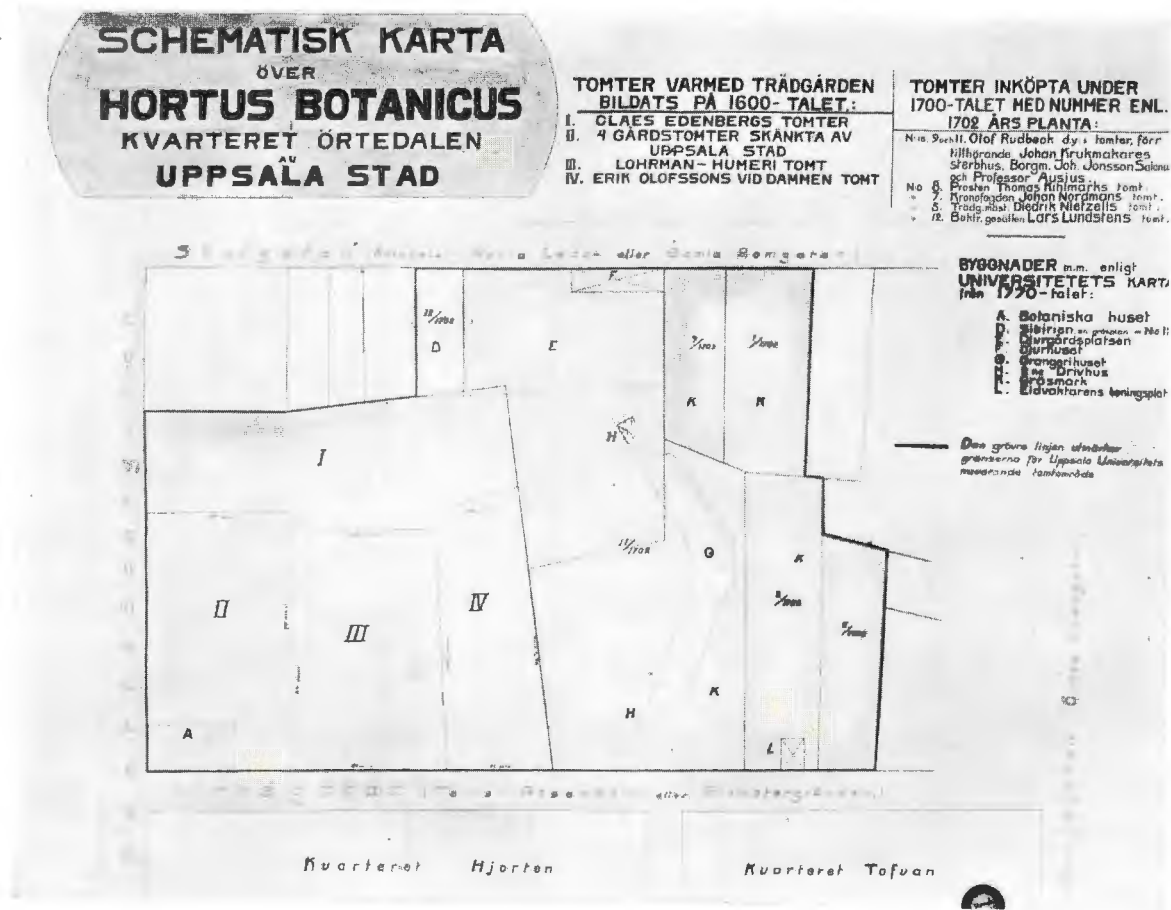

Fig. 1. Herdins karta över trädgårdens tillväxt.

detta frontläge av att prefektens eget boningshus och dess tomt, som i det följande skall närmare beröras, lägo mitt emot trädgården på andra sidan om Tovegatan i kvarteret Hjorten. Jfr HERDIN 1925, p. 18.) Mitt-axeln måste därför läggas vinkelrätt mot Tovegatan.

För att få en bild av hur den Rudbeckska skapelsen såg ut under sin glanstid ha vi förnämligast följande direkta källor:

1. SCHIEFFER, Upsalia 1666.
2. Atlantican, avbildningar i atlas-bandet.
3. LINNÆUS, Adonis Uplandicus. 1731.

SCHIEFFERUS ger i sin Upsalia 1666 p. 172 följande skildring, som här återges i svensk översättning.

»Innan jag lämnar detta, bör något tilläggas om den akademiska trädgården. Denna avvägabragtes och ordnades först enligt högstsalig konung Carl Gustafs bemyndigande och vilja av den berömde medicine professor O. Rudbeck. Den ligger i norra delen av staden, nära den port, som kallas Svartbäckens tullport, så benämnd efter den närliggande Svartbäcken.

Dess anordning är synnerligen prydlig och förträfflig. På östra och västra sidorna har den rymliga hus prydligt smyckade med talrika pelare, mellan vilka äro vida öppningar med fönster, vilka vintertiden kunna tillslutas tillika med taket, som i sin helhet med lätthet kan skjutas undan åt baksidan och åter, när behovet kräver, läggas på byggnaden. I dessa hus förvaras alla slags utländska örter, växter och träd. I yttersta ändan av dessa hus, där de gå ihop så att de liksom bilda ett V, ligger en mindre byggnad, i sin helhet, både på sidorna och ovan till, täckt av glasfönster, vilka ävenledes kunna borttagas, då så synes lämpligt. Under golvet är en ugn, i vilken i början av våren fröna hållas varma, så att de sedan, bragta till utveckling, kunna, när snön går bort och kölden upphör, flyttas till andra platser och sålunda bringas till mognad, vilket utan nämnda hjälpmedel icke skulle kunna äga rum, eftersom sommaren är så kort. Trädgårdens återstående utrymme är också prydligt uppdelat i talrika sängar, på vilka finnes ett oerhört antal av alla slags örter, sådana som växa icke blott i våra och angränsande utan även avlägsna länder — för så vitt de nämligen kunna tåla det kalla klimatet. Alltså saknas alldeles ingenting, som kan pryda en sådan trädgård, varken i fråga om örternas och buskväxternas antal, sällsynthet eller skönhet.»

I Atlanticans Atlasband låter författaren sin trädgård paradera ej mindre än 3 gånger i bild. Först ha vi den på den bekanta huskartan över Uppsala stad, så kommer en specialteckning tagen från Tovegatan och så från samma håll ett »förslag till trädgårdsbyggnader».

Sist komma vi till Linnæi vittnesbörd. Det har formen av en kartskiss »Hortus academicus Upsaliensis» (fig. 2), bifogad hans handskrift Adonis Uplandicus 1731. Trädgården avbildas här sådan den yngre Rud-

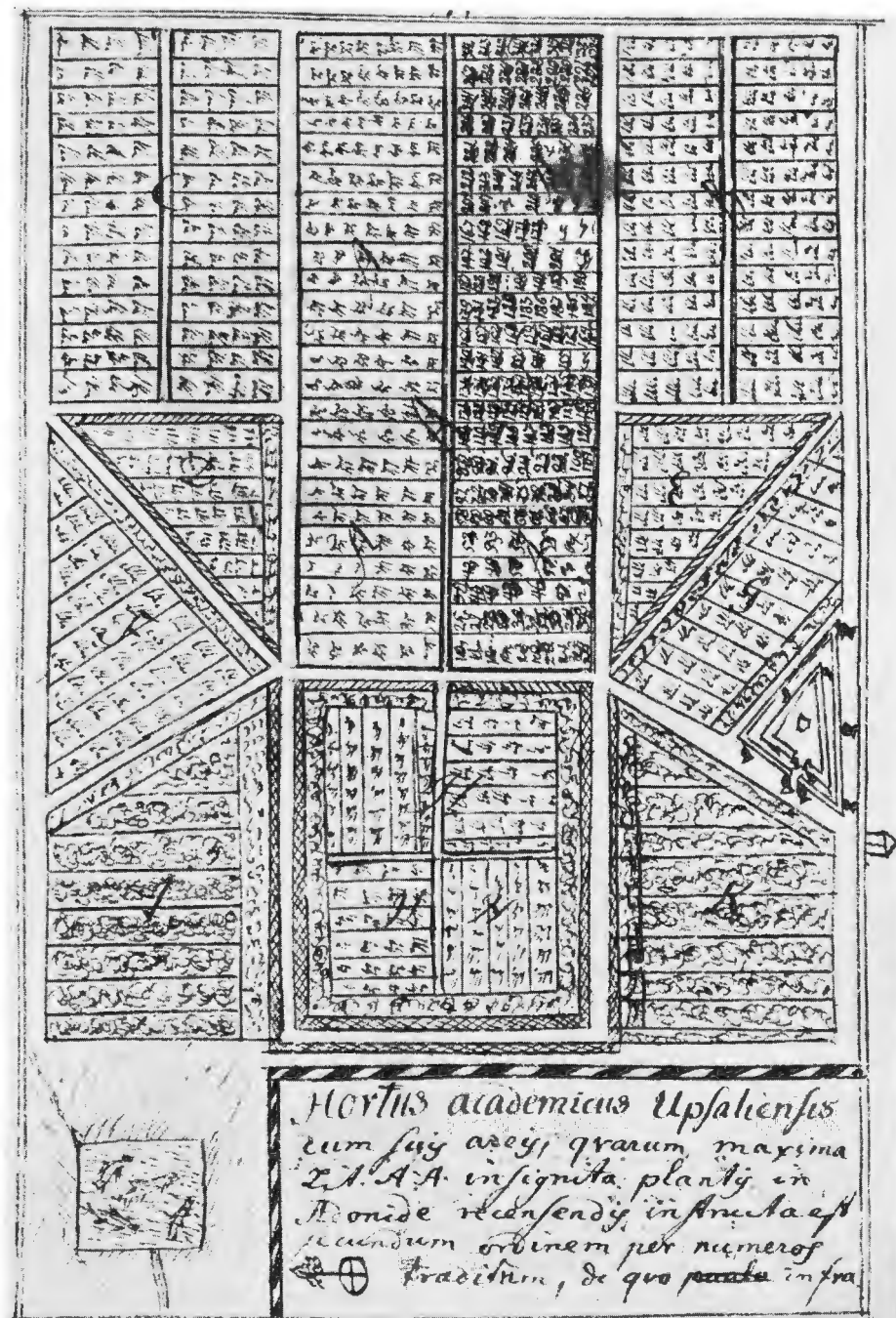

Fig. 2. Ur Adonis Uplandicus.

beck hade den, men då den från faderns tid, som jag strax skall visa, med undantag av de i branden 1702 förstörda byggnaderna bibehållit såväl de av dessa bestämda arkitektoniska linjerna som areornas fördelning, ha vi ett viktigt dokument även för själva urstadiet.

Då det gäller att på grundvalen av det material, vars förnämsta nummer jag nu framhåvt, rekonstruera Rudbecks verk, vill jag — bäst först som sist — uttala min mening: för det första, att trädgården från omkring 1657 fram till branden (eller några år före denna) hade en glanstid av europeisk rang, för det andra, att vi hava rätt att i bilderna från *Atlantica* ungefärligen avläsa trädgårdens arkitektoniska utseende under dess glanstid och dess area-indelning fram till Linnæi omstöpning.

Denna värdesättning av den relativa tillförlitligheten hos *Atlantics* bildmaterial är ganska ny. Efter *Atlantics* korta auktoritetsperiod kom en lång reaktionens tid, då man misstänkte allt i jätteverket, även bildmaterialet, som så fantastiskt, att man egentligen ej vågade sätta tro till någonting. En välvilligare, men därför ej mindre kritisk granskning från fall till fall har emellertid blivit den moderna *Atlantica*forskningens lösen.

Bland målsmännen för en ny uppfattning märkes AUGUST HAHR. Denne, som särskilt med *Gustavianum* som utgångspunkt ställt Rudbecks teckningar inför de ännu befintliga originalen och därvid konstaterat en stor överensstämmelse, drar ej i betänkande att godtaga planscherna över trädgården som vederhäftiga dokument.

Han lämnar med denna åskådning och Rudbecks-teckningarna som utgångspunkt följande levande skildring, som väl förtjänar att in extenso återgivas:

»Mot gatan avgränsas, enligt ritning i Atlasbandet, den av alléer omgivna trädgården av en med doriska pilastrar klädd mur, genombruten av en rundbågig port, flankerad av på postament ställda och genom bjälklag förenade joniska pilastrar. Inkomna far vår blick över ett främre fält, uppdelat i för vattenväxter avsedda dammar och med springvatten i den mel-lersta runda bassängen, bort mot en fondarkitektur av en öppen arkad, varifrån trädgårdshusen rätvinkligt framspringa, pulpettakstäckta och med pilaster fördelade fönsterfasader, allt i jonisk stil. Men pelararkaden öppnar en utsikt åt trädgårdens bakre, trädplanterade del. Blicken hejdas alltså icke. Perspektivet fortsätter. Denna perspektiviska komposition är helt i barockstilens anda och riktning och har sin motsvarighet bl. a. i vissa romerska villaanläggningar från senrenässansens och barockens skeden. Från 'pomerantz- och örtehusen' fortsätta fram mot muren åt gatan låga bodlångor. Till trädgårdsbyggnaderna har Rudbeck emellertid gjort ett alternativt, likaledes i Atlasbandet publicerat förslag, som icke blott verkar praktfullare och dyrbarare, utan är hållet i en mera betonad klassisk stil. Fondbyggnaden är en öppen jonisk kolonnad med rakt bjälklag. Träd-

gårdsbyggnadernas fasader få sin rytmiska artikulering av joniska halvkolonner på höga postament, medan de lägre längorna fördelas av joniska pilastrar. Här har kärleken till antikens konst tagit sig ett rent och oförfalskat uttryck. Vilket förslag som mer eller mindre exakt efter ritningen gick till verkställighet — i trä naturligtvis — vet jag icke, men förmodar det senare.¹ Liknande fria kolonner kan Gustavianums kupolsal uppvisa. Den kunnige och händige arkitekten framhåller vidare, att han med egna händer 'gjordt capitelerne och afstrukit alla lister, ty ingen snickare brukadess der till'.» (Rudbecksstudier 1930, s. 128 f.)

Schefferi nyss anförda beskrivning bekräftar som synes i ett par väsentliga punkter teckningarna.

Vi återkomma nu till den linnéanska kartan och dess vittnesbörd. Kartans historia är i korthet följande.

Våren 1730 blev ramen till en av de dramatiska vändpunkterna i Linnæi studentliv. Den unge studenten fick då i uppdrag att övertaga sin lärares, den yngre Rudbecks, undervisning i botanik, d. v. s. att sköta de i slutet av vårterminen återkommande demonstrationerna över de i trädgården befintliga växterna. Närmast på anmodan av åhörarna sammanstrev han en *Hortus uplandicus* »på det att de af den kunne betiäna sig, då örterna nämdes, och således umbära den stora incommoditet att afskrifva alla namn med flygande penna uti Trädgården under baran himmel, som dock sällan kan ske utan defect uti namnet eller citationen». Tydligen skulle den tryckas. Men under arbetet tillkommo oupphörligen nytt material och nya tankegångar, och ej mindre än 5 editioner utarbetades som manuskript i rask följd. Med de tre sista editionerna tänkte han emellertid göra slag i saken.

Om n:o 3 (se nedan) säger FRIES 1899, p. 4: »Detta exemplar blef antagligen sedan af LINNÆUS sändt till Professor JOH. JOACH. LANGE i Halle för att genom dennes försorg finna förläggare i Tyskland.»

I ett brev till Stobæus ²1731 säger Linnæus: »Min Hortus Uplandicus employerade jag vid Juli slut i Stockholm och skulle af en bokförare, som honom tog sig på upplägga, få allenast 100 exemplar, men ännu är han ej påbegynt att tryckas.» FRIES antar 1899, p. 5, att det var n:o 4 (se nedan) som avsågs härmed. Om man granskar originalet eller den fotolitografiska utgåvan av n:o 5 (se nedan), finner man att sista sidan är upptagen av föreskrifter »Ad Typographum», vilken sida utelämnats i K. V. A:s utgåva.

Underhandlingarna om tryckningen slog o emellertid slint, och ju mer hösten framskred, dess mer började planläggningen för den lapska resan att tränga tryckningsprojekten åt sidan.

¹ Vad själva areæ angår håller jag naturligtvis på det förra med dess mera detaljerade utförande och deras motsvarighet på Linnæi karta. — R. S.

Så kommer den utländska resan och förberedelserna till denna. Tydligt hade Linnæus tänkt sig utgivandet av en Adonis Uplandicus som ett led i sin gigantiska holländska produktion. I Bibliotheca Botanica, Amstelodami 1735 säger han p. 79: »Nos quam primum edimus Adonis Uplandicus. Anno 1731. — M.S.S. sec. syst. sexuale». Men därav blev intet.

Ingen edition blev tryckt under Linnæi livstid. Man kan möjligen hålla denna Adonis för grundval till NAUCLERS disputation Hortus Upsalensis 1745 och Linnæi egen bok med samma titel 1748.

Manuskripten förskingrades och glömdes. Det blev vår tids uppgift, med ÄHRLING som föregångsman, att samla och utgiva dem.

Manuskripten äro i den tidsföljd FRIES 1899, p. 4—6 upptager dem följande:

1. *Hortus Uplandicus*. Enligt FRIES l. c. p. 4 skriven på försommaren 1730. Utgiven av K. V. A. 1888. — Linnean Societys bibliotek.
Hortus I.
2. *Hortus Uplandicus*. Överlämnades $29/7$ 1730 till Olof Rudbeck d. y. Utgiven av K. V. A. 1888. Fotolitografisk reproduktion i 25 exemplar 1907. — Biblioteket på Leufsta *Hortus II.*
3. *Hortus Uplandicus*. Liksom föregående med en dedikation av $29/7$ 1730 till Olof Rudbeck d. y. Utgiven av FRIES 1899. — K. Hof- und Staats-Bibliothek i München *Hortus III.*
4. *Hortus Uplandicus*. Daterad $13/5$ 1731 men ej fullbordad förrän längre fram på året. Utgiven av K. V. A. 1888. — Uppsala Universitetsbibliotek *Hortus IV.*
5. *Adonis Uplandicus*. Tid som föregående. Utgiven av K. V. A. 1888. Fotolitografisk reproduktion i 12 exemplar 1907. — Biblioteket på Leufsta *Adonis.*

Kartan finnes endast i Adonis. Detta sammanhänger med denna editions alldeles särskilda roll. Linnæi förteckning över växterna är ej nu endast en uppräknings av namn och synonymer, den skall vara en vägledning för egna studier i trädgården närmast för den nya metod, vilken Linnæus och vi kalla sexualsystemet. Det behöves då en kartografisk framställning av växtbeståndet.

Vad denna kartografiska framställning i själva verket innebär för kännedomen om trädgårdens historia har man ännu icke gjort klart för sig.

Det är mycket nog att vi på denna kunna direkt avläsa eller åtminstone få en översikt av växtkvarteren 1731, tidpunkten för ritningen.

Men betydelsen sträcker sig djupare.

Kartan ger oss en hel del och mycket viktiga upplysningar om ännu äldre tider. Visserligen hade den stora branden 1702 härjat trädgården, och 29 år gått fram över resterna efter denna katastrof. Men ändock kan

man säga, att Linnæus vid tidpunkten för Adonis ännu hade den gammal-rudbeckianska skapelsen framför sig.

Branden grep ej in så starkt att areæ härför behövde omläggas. Det var växthus och drivbänkar som spolierades, eller som Rudbeck i ett brev till kansler av den 26 maj 1702 uttryckte det: »alla balkar på 2 sidor så okdätt stora Pomerantshuset ok dät mindre Örtehuset äre helt afbrende». Den yngre Rudbeck gjorde inga som helst ingrepp i grundplanen utan höll den mer eller mindre nödtorftigt vid makt. Det är därför man med ett spänt intresse jämför Linnæi karta med Atlanticans figurer.

Man blir slagen av likheterna. (Märk att den linneanska planen tagits från motsatt håll till den rudbeckianska.) Man återfinner den rudbeckianska barockens axelsystem och den vackra symmetrien. Huruvida det V¹, som SCHEFFERUS talar om 1731, markeras av några nya byggnader eller endast av grunderna efter de gamla lämnar jag därhän. Areæ äro visserligen ej alltid identiska; särskilt har springbrunnspartiet mitt emot entrén förändrats. Deras vinklar mot axelsystemet äro emellertid desamma, och det är egentligen 1731 års uppdelning av de gamla areorna efter deras längdaxel som utgör skillnaden.

Man har svårt att nu förstå Linnéforskarens framför andra helt olikartade uppfattning av Linnæi karta och Atlanticans teckning (FRIES, Linné II, p. 89): »Den gamla trädgården, som endast utgjorde en hoppackad gytt-ring af växtsångar utan hänsyn till prydlighet eller någon bestämd plan. Att OL. RUDBECK D. Ä. tänkt sig något annat, framgår av tab. 33 f. 125 i hans 1679 utgifna atlas till Atlantican. Bristande tid och tillgångar torde dock lagt hinder i vägen för åstadkommandet af något motsvarigt i verkligheten.»

Tvärtom äga vi nu en ganska god rätt att antaga att under större delen av den långa tid, den gamle Rudbeck förestod sin trädgård, var denna ett av Sveriges arkitektoniska praktstycken, över vars utseende Atlantican, särskilt fig. 3, ger oss en ganska trogen bild, i sina detaljer lika tillförlitlig som av Gustavianums kupol, vilken visar sig motsvaras av ännu i dag bevarade stora och små drag.

DE RUDBECKSKA PREFEKTOSTÄDERNA.

Det framhölls nyss, att fronten av den barockanläggning, i vilken Rudbeck formade sin hortus, lades vinkelrätt mot Tovegatan (Linnégatan) ungefärligen mitt emot den i kvarteret Hjorten belägna gård, där prefekten tog sin bostad. (Se fig. 4.)

¹ Liknelsen ej så träffande, om ej tillika säges att bokstavens spets är avtrubbad.

Då Rudbeck 1655 gifte sig, inflyttade han nämligen i svärmoderns, borgmästarinnan Lohrman, här belägna gård, samma gård, av vilken han vid återkomsten från Holland arrenderade en bit för att få en fristad för sina medförda botaniska skatter. Att säga att boningshuset står kvar den dag i dag är vore en överdrift, men den nuvarande mangårdens historia

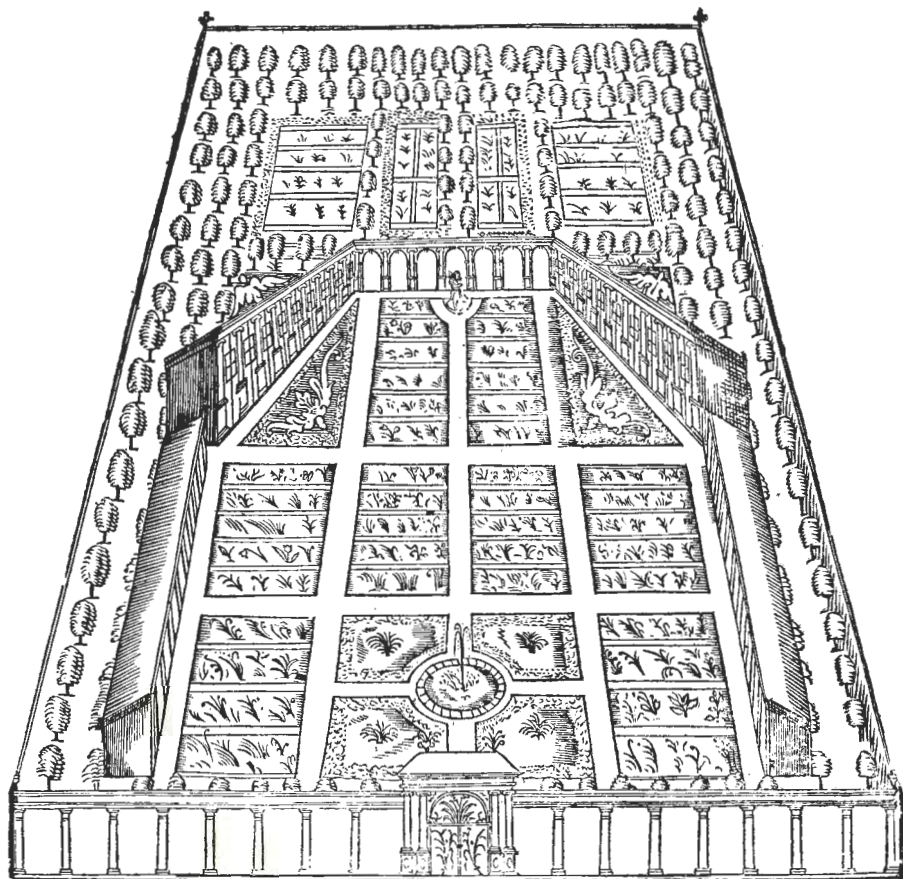

Fig. 3. Rudbecks ritning till den Botaniska trädgården vid n. v. Linnégatan.
Ur Atlasbandet.

hör så intimt samman med den Rudbeckska tiden att den gärna kan få bära dess namn. Vi veta ej huru starkt eldsvådan de fasansfulla majdagarna 1702 härjade i kvarteret Hjorten. Den nutida envåningshuslängan mot Linnégatan har dock, så vitt jag kan döma, en relativt ålderdomlig prägel och kan mycket väl vara fortsättning på ett karolinskt hus.

Intendent NILS ÅLENIUS, den förfarne kännaren av Upplands och Uppsala äldre byggnadskonst, har hjälpt mig med att framdraga och tidsbestämma gårdens ålderdomliga drag och att taga de specialfoton, som äro

reproducerade i fig. 5 och 6. Han skriver till mig ¹⁴/₁ 1931 bl. a. följande:

»Gården Linnégatan 5 består av två troligen från början från varandra genom portlider skilda gårdar med särskild ingång från gatan till varje. De kallas på en karta fr. 1843 (som finnes i gården och upptager en del nu försvunna hus) 'mangårdstomten' och 'ladugårdstomten'. En yngre stallinredning finnes ännu kvar öster om portlidret till ladugårdstomten, och på kartan 1843 finnas upptagna stall, fähus och svinhus. Taket på ladugårdstomtens gatulänga har varit lägre innan det nuvarande tegeltaket lades på: ett bevarat lägre timmerröste finnes på stallskullen.

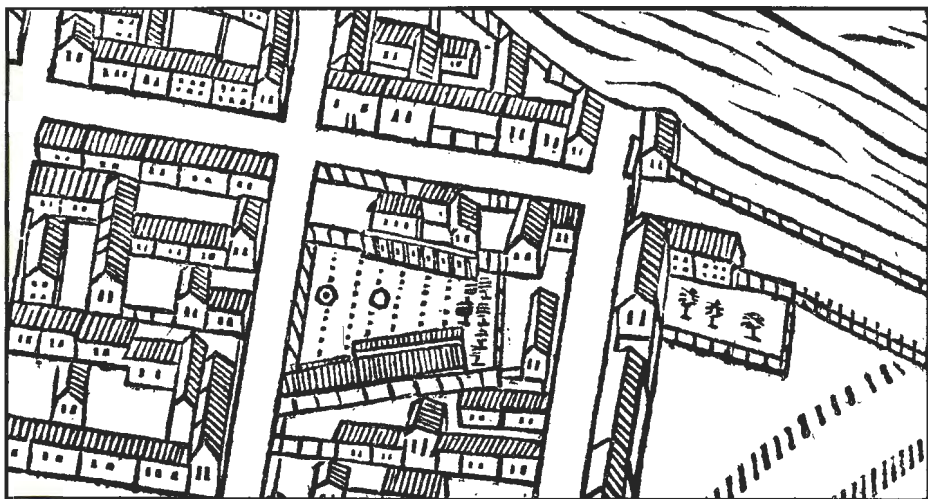

Fig. 4. Förstorad detalj ur Rudbecks »huskarta» över Uppsala. Ur Atlasbandet.

De nuvarande boningsrummen öster om portlidret till mangården ha inretts i nyare tid: 1843 var här vedlider och bodar. De egentliga boningshusen ha varit längan längs Svartbäcksgatan och längan längs Linnégatan fram till mangårdsporten. I den sistnämnda längan var i mitten av 1800-talet bageri. En grön kakelugn skall ha funnits i något av rummen här. Längan utåt Svartbäcksgatan har under senare tid ideligen reparerats och några äldre inredningsdetaljer finnas lika litet här som i längan åt Linnégatan. Timret är synligt endast på vinden: det ger inga säkra dateringsmöjligheter men motsäger i varje fall ej ett antagande att huset är från 1600-talets senare hälft. Takstolarna, som här äro bevarade, se mycket ålderdomliga ut.

Å mangårdsporten finnas märken dels efter en nyckelskylt av 1700-talstyp, dels ett handtags- eller portklappsbeslag av som du antog karolinsk typ, d. v. s. sen 1600-tals- eller tidig 1700-talstyp.» (Se fig. 6.)

Genom GERHARD STALHOFFS *Itinerarium*, vilket refererar ett besök hos Rudbeck ute på Svartbäcken i juni 1660, få vi veta ett och annat om utstyrsel och inredning, t. ex. om Rudbecks inventioner: »paa ene huset haffr hand satt et litet spitz, och öffrst der paa staar et leyon som gaar runt omkringh, och viiser skuggen». Jfr LEWENHAUPT p. 296—298. Men av dessa specifika Rudbeckiana finnes nu intet kvar.

Då jag har föga nytt att anföra, fattar jag mig kort om Rudbecks sista bostäder.

N. Ålenius foto. jan. 1931.

Fig. 5. Lohrmanska gården. Till höger den Rudbeck-Linnéanska trädgården.

Någon gång på gränsen mellan 1660- och 1670-talen flyttade Rudbeck till sin nyinköpta gård i kvarteret Näktergalen vid Stora Torget. Det härvarande byggnadskomplexets invecklade historia har till sina grunddrag utforskats av HERDIN och HAHR. Gården har så mycket kvar av det utseende den hade vid Rudbecks inflyttning och av det den fick genom hans egen omfattande byggnadsverksamhet, att den väl förtjänar kallas den Rudbeckska. I »det gamla stenhuset från tid före 1643» (HERDIN) tog familjen sin första bostad. År 1691 byggde han ett nytt stenhus. Med gavel i öster mot Kungälgsgatan »bildade det nya stenhuset jämte det gamla tillsammans det stora stenhus vi se på den stora gårdens norra sida, men som med den andra långsidan på Rudbecks tid stod fritt mot torget».

(HERDIN)¹. Komplexets gårdsfasad med de indragna väggytorna omkring fönstren, de framspringande lisenerna och de bågförmade överstyckena bilda en typisk Rudbeckiansk arkitektur.

Katastrofen 1702, då Rudbeckianska verk av omistligt värde här tillintetgjordes (en stor mängd Atlantica-exemplar och de flesta av de till tusentals uppgående färdigskurna stockarna uppbrändes dock i domkyrkan), har

Fig. 6. Lohrmanska gården. Märke efter karolinsk portklapp. N. Ålenius foto. jan. 1931.

så inpräglats i det allmänna medvetandet, att man utgår från att hela den Rudbeckska fastigheten med löst och fast förstördes.

Emellertid kvarstod ej så litet av byggnaderna. Visserligen demolerades det av Rudbeck uppförda präktiga hörnhuset mellan Smedsgränd och Kungsängsgatan, vilket tjänstgjorde som museum och bibliotek, men stenhuskomplexet kunde småningom åter sättas i skick. Särskilt bör därvid framhållas att dess märkliga gårdsfasad var bibehållen — och är det ännu i dag — som sådan.

¹ Olaf Rudbeck d. ä:s gård. *Tidn. Upsala* 4/4 1931.

Liksom på huset på andra sidan Kungsängsgatan, apoteket Lejonet, en vacker anslagstavla påminner om att Scheele här upptäckte syret och andra naturens grundämnen, borde på lämplig plats på Rudbecksgården en anslagstavla påminna om Rudbeck, Atlantican, som här skapades, och om den stora eldsvådan.

Rudbeck tänkte väl aldrig att han en gång åter skulle taga bostad invid sin trädgård, som han nu inspekterade åkande i vagn. Så skedde dock för de sista månaderna av hans liv. Han hade 1694 i sydvästligaste hörnet av Hortus uppfört det s. k. Botaniska huset åt sin son och efterträdare. Eldsvådan gjorde hans familj husvill, och det var i det nya prefekthuset den sökte sin fristad. Efter allt att döma — jag stöder mig på rådman HERDINS säkra auktoritet — var det också här som den store mannens dödsläger reddes den 17 september 1702.

»Det botaniska huset» tages gärna av vår samtid som ett fullgjutet Linnæanskt verk. Linnæi ord i Egenhändiga anteckningar p. 41—42, där han om året 1743 säger, hur det blev resolverat, »Domus Præfecti skulle nedrifvas och åter upbyggas», ger stöd för en sådan uppfattning, men omedelbart efter dessa ord refererar han, hur det faktiskt ordnades: »det gamla stenhuset, som war upbyggt af OLOF RUDBECK, Fadren, utan alt trä med jernposter och jernbjelkar, och hwilket nu liknade ett uglenäste, blef åter *adapteradt* till wåningsrum för Professorn.»

Som HAIHR och HERDIN framhållit, är huset, vilket ju står på den ursprungliga grunden och väl torde ha kvar det allra mesta av den ursprungliga rumsindelningen, ännu till sin exteriör Rudbeckianskt; man behöver endast hänvisa till Svartbäcksgatans gavel med dess lisener och indragna väggytor. — Det är Rudbecks och Linnés gemensamma skapelse, där bägge finga sluta sina ögon.

Det är sålunda ej mindre än trenne boningshus i Uppsala stad, vilka äga rättighet att kallas Rudbeckianska. Nog borde detta på något av dem angivas genom t. ex. en minnestavla.

DE RUDBECKSKA TRÄDGÅRDSKATALOGERNA OCH DALHEMII FÖRTECKNING.

Hur frilandsväxterna i den Rudbeckska trädgården planterades på rektangulära areæ ordnade i ett vackert och symmetriskt system är lätt att iakttaga på prefektens egna teckningar i Atlantican; och hur artbeståndet utvecklade sig under hans tid veta vi synnerligen väl genom hans trenne kataloger av 1658, 1666 och 1685. Men i dessa kataloger är ej angivet det onekligen intressanta förhållandet, huru arterna voro placerade på areæ och huru dessa i sin ordning voro placerade i förhållande till varandra.

En auktoritativ och helt säkert vanlig uppfattning var ju, att trädgården 1731 »endast utgjorde en hoppackad gyttning af växtsängar utan hänsyn till prydlighet eller någon bestämd plan», och att Atlantica-stickets monumentala och val lagda plan endast stannat på papperet.

Det har nyss framhållits, att Linnæi karta i Adonis uplandicus ger oss en viss verifikation av Atlantica-bildens överensstämmelse med verkligheten. Vi komma nu till en handskrift från tiden närmast efter den andra katalogens utgivande och intimt knuten till denna, som ej blott ger oss ett ännu kraftigare vittnesbörd utan även andra viktiga upplysningar om växternas anordning. Förtjänsten om framdragandet av detta dokument i ljustet tillhör SWEDERUS, vilken p. 19 i en not anför:

»Som en komplettering af ofvanstående skildring kan man anse den lilla handskrifna förteckning öfver 'Sängarnes afdelningh i Academiae (träd-)gården sampt med deras fördelningh och des gräs namn, som på hvar dehl finnes', hvilken utgör ett tillägg till ett på Marklinska museum i Upsala förvaradt ex. af 1666 års katalog, som 1669 egdes av Rudbecks lärjunge med. studeranden Dan. Dalhemius.»

Denna handskrift har sedermera, så vitt jag vet, endast en enda gång kommit till användning, nämligen i TH. M. FRIES, Ett och annat om Linnæa borealis, Fauna och Flora 1908. Då det i denna avhandling lämnade intressanta bidraget till kännedomen om Dalhemius och hans skrift lätt undandrar sig uppmärksamheten, citerar jag här detsamma in extenso (p. 66—67):

»På Upsala Universitets-bibliotek finnes en liten bok, hvori äro sammanbundna OL. RUDBECK D. Ä:s *Hortus Upsaliensis Academiae* (1666) och hans samma år utgifna *Delicie Vallis Jacobææ sive Jacobs Daal*. Dessutom är tillfogadt ett större antal skriftpappersblad, hvilka bokens ägare upplinjerat i rutor och i dessa skrifvit växtnamn, för att därigenom angifva 'Sängarnes afdelningh i Academiae gården, sampt med deras fördelningh och des gräs namn, som på hvar dehl finnes', därefter kommer (med några få blads mellanrum) ett ofullbordadt alfabetiskt register samt dessutom en del anteckningar af mycket blandadt innehåll. På ett af de oskrifna bladen framför registret finnes en vacker, ganska fint målad afbildning af en liten, tvåblommig Linnea-gren, men att växten varit artisten obekant, kan man sluta sig till däraf, att intet namn finnes tillskrifvet, under det att under en kort därefter befintlig (mindre lyckad) figur af *Campanula rotundifolia* står: '*Campanula minor Smerre Blålockor*'. För öfrigt angifves, att bokens ägare var 'Anno 1669 DANIEL DAALHEIMIUS'. Sagda lilla vackra afbildning är alltså af ej ringa intresse, dels emedan nämnda person därigenom blir den förste naturforskare, som hos oss uppmärksammat Linnean, dels emedan den är den första kända *kolorerade* figuren af densamma.

»Alltså är DAN. DAALHEIMI namn knutet till Linneans historia, och det torde därför ej anses oberättigadt, om några ord om honom tilläggas. Han var prästson från Kettilstad i Östergötland och studerade i Upsala 1657—1663, hvarefter han, utan att hafva tagit någon medicinsk examen, blef drottning CHRISTINAS läkare samt följde henne, då hon lämnade Sverige, till Hamburg. Därifrån återvände han till Upsala och fortsatte under några år under P. HOFFVENIUS sina medicinska studier. Därpå företog han såsom mentor för en ung RIBBING en utländsk resa, under hvilken han 1670 blef medicine doktor i Utrecht. Återkommen till fäderneslandet, uppehöll han sig först såsom praktiserande läkare i Falun, men blef därefter Assessor i Collegium medicum i Stockholm samt Amiralitetsläkare, i hvilken egenskap han tjänstgjorde i slaget vid Kjögebugt 1677. Två år därefter afled han i Stockholm i största fattigdom. Han skildras såsom 'en liten och tjock man'.

Ännu 1908 var sålunda handskriften sammanbunden med två Rudbeckska duodesböcker i ett band. Detta sammelband kom någon gång mellan 1877 och 1908 från Marklins museum till Uppsala universitetsbibliotek. Här »slaktades» det sannolikt omkring 1923, och manuskriptdelen står nu som en duodes i rött skinnband under signum U: 65 da på handskriftsavdelningen, tydligen på dåvarande överbibliotekarien Markus Hulth's föranstaltande. Denne har ock med sin klara handstil infört den i katalogens avdelning för Botaniska Trädgården. Den utskurna katalogen över Uppsalaträdgården finnes å bokavdelningen. Den innehåller emellertid inga handskrivna anteckningar.

Skriftens titel är ordagrant återgiven av SWEDERUS. Under densamma står på en rad »Anno 1669» och åter på en ny rad »Dan. Daalhemi».¹

SWEDERUS och FRIES tala endast försiktigt om att skriften hade Dalhemius till ägare. Jag kan ej förstå annat än att han även författat och skrivit densamma. Titeln är av samma hand som hela skriften utom möjligen supplementet.

Man får uppfatta den lilla duodesen som en anteckningsbok för diverse. Till FRIES' referat av dess innehåll vill jag endast lägga, att bland »anteckningar af mycket blandadt innehåll» finnes 1 sida med svenska bärnamn och på en annan en fint utförd målning av ett genomsågat brinnande

¹ Med SWEDERUS förenklar jag skrivsättet till Dalhemius, såsom ock Rudbeck i en skrivelse till committerade vid Upsala Academi 1685 kallar honom. Skrivarten Daalheimius är mindre riktig.

Vår Daniel Dalhemius var född 1630 och sonson till Laurentius Nicolai († 1622), kyrkoherde i Dalhem, Östergötland, varifrån tydligen namnet härstammar. Jfr SETTERDAHL, *Östgöta nation i Lund*, p. 73. — Det kan tilläggas att Dalhemius åtnjöt den ovannämnde Stalhoffs undervisning i medicinen och synes varit i dennes sällskap i Uppsala 1660. (LEWENHAUPT, s. 290.) S. nämner honom där »min stedsohn». Fadern hade dött 1658 och modern nyssnämnda år gift om sig med en annan präst, Palumbus.

hjärta försett med hänglås med vidhängande nyckel samt att bokens sista avdelning är en dagbok över en skeppsfärd från Stockholm österut. Året är tyvärr ej antecknat, endast att fartyget stävade ut från Skeppsbron den 9 juni. Ur ortnamnssynpunkt är av värde, att han annoterar »Sverige och Danmarck holma». Mest intresserar han sig för skeppsfolkets gåtor och svaren på dem. Tyvärr sluta anteckningarna efter 8 sidor (av dessa 1 blank) och på näst sista sidan står med Dalhemii stil »Finis». Man kan gissa på att det var fråga om början till den utländska resa han år 1670 företog som mentor åt Ribbing. Att dagboken använts så sent som 1677, då han var amiralitetsläkare på flottan och deltog i slaget vid Kjögebugt, är mindre troligt.

Men bokens huvudinnehåll och dess början utgöres av den med bläck skrivna förteckningen över botaniska trädgårdens växtbestånd och det är för denna jag nu vill redogöra.

Denna förteckning visar växternas uppdelning på sängar 1669. Nomenklaturen är den i Rudbecks katalog 1666.

Varje sida är, som synes av fig. 7, uppdelad av en horisontalrad, ovan och under vilken vi ha resp. 8 kolumner, tillsammans bildande en rektangel. I varje kolumn står ett eller någon gång ett par växtnamn; stundom är den blank. Varje rektangel motsvarar tydligen en säng i trädgården.

Det är 64 på varandra följande numrerade sidor, vilka behandlats sålunda. På sidan 31 är nedersta kolumnen blank. Sidorna 32, 55 och 63 äro alldeles blanka. Om detta beror på försummad uppteckning, det troligaste, eller motsvarar tillståndet av vissa sängar i trädgården, kan ej nu avgöras.

De omedelbart därefter kommande sidorna äro på samma sätt upp-
linjerade. Jag kallar denna avdelning supplementet. Kolumnerna äro till mycket lägre procent upptagna av örtnamn. Skriften är i jämförelse med föregående hafsigt (kanske gjord i det fria), med annat bläck och möjligen av annan person. Numreringen är 5, 6, 1, 2, 3, 4; den sista sidan (med oläsbart nummer) är blank.

Det är den förra förteckningens 6 första sängar, som nu åter behandlas. Det är ett slags supplement, gjort vid ett senare besök eller en senare demonstration i trädgården. Vid en ytlig studie har jag också funnit att några olikheter betonats.

Omedelbart före den nyssnämnda dagboken kommer en avdelning, som jag tillsvicare nämner herbariekatalogen.

Den är alfabetiskt ordnad. Efter några blanka blad, tydligen avsedda för bokstaven A, som ej medhunnits, börjar den med B och går så fram till V. Vid D står: »Nulla in D». Alla växterna äro märkta med bok-

<i>Hyacinth.</i> fac. croc. orient. x	<i>Croc.</i> Or.	<i>Gladiol.</i> <i>Hyacinth.</i> punic.	<i>Hyacinth.</i> punic.	<i>Hyacinth.</i> punic.	<i>Daemod.</i> fl. car. no.	<i>Hyacinth.</i> punic.	<i>Colchic.</i> punic.
<i>Hyacinth.</i> folia croc. nita labry caerulosa negaty.	<i>Hyacinth.</i> folia croc. nita labry caerulosa negaty.	<i>Hyacinth.</i> folia croc. nita labry caerulosa negaty.	<i>Hyacinth.</i> folia croc. nita labry caerulosa negaty.	<i>Hyacinth.</i> folia croc. nita labry caerulosa negaty.	<i>Hyacinth.</i> folia croc. nita labry caerulosa negaty.	<i>Hyacinth.</i> folia croc. nita labry caerulosa negaty.	<i>Hyacinth.</i> folia croc. nita labry caerulosa negaty.
<i>Allium.</i> no flor.	<i>Ruta.</i> hort.	<i>Ruta.</i> hort.	<i>Ruta.</i> hort.	<i>Savill.</i> fenn.	<i>Savill.</i> fenn.	<i>Agly.</i> fl. alb.	<i>Modica.</i> coch.
<i>Hyacinth.</i> Mac.	<i>Vallis.</i> ana.	<i>Vallis.</i> ana.	<i>Vallis.</i> ana.	<i>Viola.</i> mak.	<i>Viola.</i> mak.	<i>Scabia.</i> ja.	<i>Scabia.</i> ja.

Fig. 7. Ett uppslag i Dalhemii växtförteckning.

staven C. I Rudbecks katalog avser denna: »Äro the gräas som våra Åkrar, Ängiar, Skogar och bärgh i Swerige äro bekrönte medh».

Före C kommer ett blad, vars första sida upptages av en målning av

»Campanula minor
Smerre Blålockor».

Den särdeles vackra målningen av *Linnaea*, om vilken Fries talar, hör väl också till herbariekatalogen, men har placerats längre fram i boken.

Jag har förslagsvis kallat denna förteckning en herbariekatalog. Att Rudbecks studenter anlade herbarier finna vi bestyrkt genom hans uttalande till konsistoriet ^{7/11} 1700:

»Medicinæ studiosi — — — hafwa icke heller uthur böckerna örternas rätta färgh, lufft, smak, kiensel eller wärkan. Men uthur Trädgårdens örter finna dee alt dätta och där ofwan på få dee loof at giöra sigh lefwandes Gräsböcker». Man kommer onekligen att tänka på att Dalhemius uppgjort en förteckning på arterna i sina »lefwande Gräsböcker», vilka han specialiserat på »våra Åkrar, Ängiar, Skogar och bärgh», vare sig nu insamlingen skett på egna eller under den store läraren företagna exkursioner.

Utan vidare torde det ligga klart att dessa Dalhemii 3 handskrifter utgöra synnerligen värdefulla dokument för trädgårdens historia. Sättas de i samband med Atlantican, Rudbecks kataloger och brev samt universitetets räkenskaper och konsistorieprotokoll samt Linnæi karta i Adonis, kunna de giva oss en ganska detaljerad bild av huru i själva verket den märkliga Hortus botanicus under Rudbecks tid var funderad.

På utförandet av denna uppgift skall jag ej här ge mig in — vi sakna också ännu en nyckel att avläsa huru Dalhemii plan över sängarna skall införas i Rudbecks system av dessa — endast påpeka några siffror som visa huru Dalhemius i detalj styrkt vederhäftigheten av Atlanticans plan av trädgården och överhuvud taget av dess rikedom och storslagenhet.

Antalet sängar i trädgårdsplanen i Atlasbandet (se fig. 3) är 64, precis det antal Dalhemius upplinjerat och ifyllt med växtnamn. Om man frånser 8 mera för dekorationsändamål utlagda ej rektangulära sängar, ha de alla formen av rektanglar, vilkas dimensioner väl motsvara Dalhemii 8 växter utmed varje långsida; summa 16 på varje säng.

Det tal Rudbeck anger för sin trädgårds olika växtformer i katalogen av 1666 är 1,701 (1,052 utan vidare avtryckta från katalogen år 1658 + 649 i avdelningen Appendix Catalogi Plantarum). Hur stämmer det med Dalhemius? De fall, då de kolumner, som han lämnar blanka, beteckna en verklig lucka, kunna tyvärr ej utan vidare skiljas från dem, som t. ex. ej upptagits på grund av att exemplaren vid förteckningens uppgörande varit för utvecklade. Det kan dock ha sitt intresse att se, hur

många former som växte på areæ, då dessa voro fullsatta. Det blir summa 1,024 (siffran 16 för de 8 prydnadsareæ är naturligtvis godtycklig, men säkerligen ej för hög). För att nå talet 1,701 får man då, oräknat de träd-species, som bilda planens allérader, men ej på areæ, för växthusbeståndet siffran 649. Detta är, då man känner Rudbecks storartade förbindelser med utlandets, särskilt Hollands trädgårdar, intet högt tal. Säkerligen ligger det åtminstone ej någon större överdrift då Rudbeck 1670 om sin kära trädgård faller de stolta orden: »Och är den intill dato så cultiverat, att han wijsa skall näst den Parisiensiska wara den största af alla Trädgårdar i Europa till sitt taal af örter och trää».

I det jag ännu en gång framhåller, att jag nu ej ingår på Rudbecksbeståndets närmare sammansättning, bör nämnas, att den alfabetiska ordning Rudbeck har i sin katalog, kanske följdes vid demonstrationerna. En lustig passus, anförd av SWEDERUS p. 19, kan väl ej förklaras på annat sätt. I konsistorieprotokoll 10/12 1661, då professorerna avgåvo redogörelse för sina arbeten under föregående rektorat, heter det: »In Facultate Medica Dn. Ol. Rudbeck bekendhe sigh hafwa läsit Indicem Bothanicum i år så när till ända exceptis Litteris postremis X. Y. Z., som restera.» Troligen har Rudbeck velat skämta med vederbörande. De nämnda bokstäverna företrädas nämligen i katalogen endast av en *Yucca*- och en *Xyris*-art.

VÄXTBESTÅNDETS SKÖTSEL OCH TILLKOMST I RUDBECKSTRÄDGÅRDEN.

Platsen för Rudbecks trädgård valdes ur ekonomiskt-praktiska, ej ur tekniska synpunkter. Det kan ej nekas till att marken och läget hade ställt sig bättre på den plats, Axel Oxenstierna 1637 föreslog: »Til hortum medicum hafuer H. Excellentz uthsedt den platsen, som nedanför Gamble Academien är, med den, som gamble Capellet står uppå, sampt itt stycke aff konungzträdgården» (SWEDERUS p. 4), eller den drottning Kristina tänkte på uppe där universitetshuset nu står.¹

Området dit trädgården förlades kallas i Atlanticans atlasband Tab. 19, fig. 84 *Tofwan*. Det är en blankt tecknad fläck på 1,500×2,300 svenska alnar i en trakt som tydligen Rudbeck med tecknen $\begin{smallmatrix} \vee\vee\vee \\ \vee\vee \end{smallmatrix}$ velat utmärka som en fuktig äng (jfr även fig. 8). Detta namn var tydligen sedan medeltiden väl känt och hade givit upphov till Thova-bron, Thova-gatan, Thova åker och kvarteret Tovan, vilket kvarter med inskränkt omfång mot fordom ännu i dag finnes kvar. HERDIN p. 19 citerar ur ett fastebrev

¹ Om Kristinas förslag till universitetshus 1648 säger ARÉEN p. 9: »Troligen var den bakre på alla sidor kringbyggda gården ämnad till botanisk trädgård».

²⁰/₁₀ 1660 »på tofwan». Så vitt jag kan se, betyder på översvämningsmarker Tova närmast en tuvtätel- (*Deschampsia caespitosa*-) äng. Vid en hänvändelse till professor BENGT HESSELMAN fick jag i bifogade värdefulla utlåtande av ⁸/₄ 1931 en bekräftelse på mitt antagande.

»Följande har jag i mina anteckningar om tova. I betydelsen 'tuva' är tova (*tova*) troligen allmänt i Uppland. Det finns särskilt i Uppsala-trakten, där jag antecknat det t. ex. i Vaksala och Dalby. Tova kan också betyda 'hopvecklade sak' (lintova, ulltova), t. ex. i S. SIWERTZ, Selams II 219 (»ankaret ... som var en enda tova»). I Dalby har jag skrivit

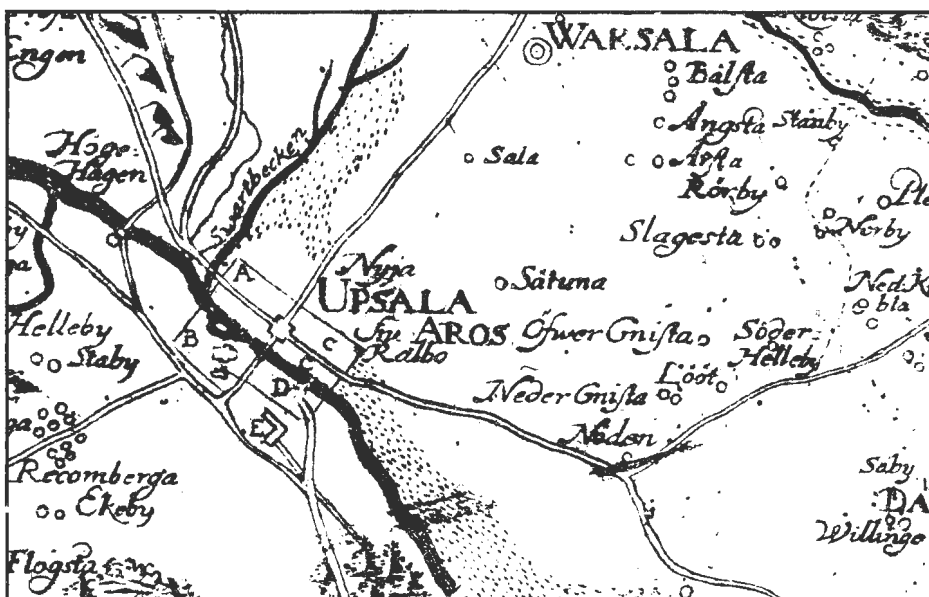

Fig. 8. Förstorad detalj ur karta av Rudbeck över Uppsalatrakten (unikt ex. i K. B.).

upp 'dom kalla en sån där *tov* för *hårdtov* (*håltov*)', 'dä va så *tovu'* — jag har bestämt för mig att det gällde en *Aira caespitosa*-äng.

Tov bf. *toven* är ett kollektivt maskulinum, som förhåller sig till *tova* 'enstaka tuva' alldeles som *kok* (*klappa kok, slå sönder koken*) till *koka* lerkoka.

Tova är individuale. Det finns nog också ett mask. *tove* i samma betydelse. Om etymologien skriver Hellquist under *tova*, *tafs* i Etymologisk ordbok: *tov*, äldre *þōv* är avljudsform till *tav*, i *tafs*, *hårtafs* — jag kan lägga till att adj. *tavig*, *tavigt* (hår) finns i västra Uppland i st. f. *tovig* (om hår). Ordstammen betyder tydligen någonting hopvecklat, tilltrasslat.

Som ortnamn är Tovan tydligen synonymt med det mera vanliga Tu-

van och betyder den tuviga ängen (*Aira cæspitosa*-ängen). Jag vill påminna mig ett uppländskt namn som skrivs *Tuvan*, men uttalas *Tovan* — finner det dock icke i mina anteckningar.

Formen *tuva* är knappast genuin i Uppland. Enligt Hellquist är *tuva* ursprungligen ett helt annat ord än *tova*; troligen riktigt.

Avledda verb äro *tovla* och i synnerhet *tövla* (eller *tyvla*) i betydelsen 'trassla, hopveckla', båda i Uppland.»

Dessa Fyris' tuvtåtelängar äro vattensjuka och översvämmas normalt på våarna; den *tova* på vilken trädgården lades bildar intet undantag.

Fig. 9. Översvämningsbild.

Tovans norra del synes till höger. A. Sagerholm foto. 26. 4. 1931.

Jfr fig. 9. Stora påfyllningar och lokala dräneringar rädda trädgården från direkt inundation, men försumpad har den varit och kommer den att vara, så länge uppdamningen vid akademikvarn förbliver.

Sankheten är trädgårdens förbannelse. Den är och blir »en liten sanker hortus Upsaliensis wid Swartbäcken», som Lars Roberg så träffande uttryckte sig. De flesta växters livstid blir relativt kort, och någras tillstånd under livet lämnar — som fordom — åtskilligt att önska.

Med stora svårigheter måste Rudbecks utomordentliga verk uppehållas av efterföljarne, från sonen och Linné fram till Thunberg, under vars prefekttid som bekant flyttningen till den nuvarande akademiträdgården ägde rum.

Man måste hålla detta i minnet, då man skall bedöma Linnés refor-

mation efter tillträdet till professuren. Det var den gamle Rudbecks storverk han fick göra om.

Det är emellertid ej om denna reformation jag nu vill tala utan om den trädgård, närmast dess växtbestånd, vilken Linnæus som student fick arbeta i och med. I tvänne föregående uppsatser (1930 a och b) har jag framhåvt betydelsen av detta bestånd jämte delar av den sydsvenska floran som grundmaterial för hans universiella terminologi och hans systems byggnad.

Rudbecks kataloger ge oss det första artbeståndet. Då man besinnar trädgårdens nu påtalade onda egenskaper, häpnar man över hur mångsidigt detta är. Rudbeck måste ha varit en hortikultör av hög rang. I räkenskaper, inlagor o. s. v. saknas ej material för en fackman att härutinnan göra en tacknämlig undersökning.

En detalj i hans anordningar, som måste ha varit av stor betydelse för att få fram växterna på den sura, tunga leran var hans drivningsapparat. I 1658 års katalog beskriver han den sålunda:

Svårigheten att få frön att gro under vintern eller nog tidigt, för att de ur dem uppkomna växterna skulle kunna vid sommarens början utplanteras, hade han övervunnit på det sättet, att han »uppfunnit en Vgn, på hvilken ett Huus bygt är mitt moot middagz Solen medh mull vthi, hwilkas wäggjar och taak kunna både vplätas och igen lätas, ther vthi man kan såå i Febrero, Martio, så tijdeliga som man wil, och sedan ella vthi Vgnen, så komma the frön bittijda fram, och kunna mot sommaren omplanteras i the större husen eller qwarteren, och således komma till mogenheet.» Likväl var det en särskild konst att sköta uppvärmningen på sådant sätt, att ej frön eller rötter av densamma förstördes.

ADONIS UPLANDICUS.

Det har redan framhållits vilken epok i Linnæi liv, och vi kunna även tillägga i den dåtida svenska botanikens utveckling, det innebar, att han som ung student fick övertaga den yngre Rudbecks demonstrationer i hortus academicus och därmed skötseln av trädgården och den botaniska undervisningen vid akademien.

Denna undervisning uppdelade han på med demonstrationer förenade prelektioner, exkursioner och privata kollegier. Närmast till ledning för demonstrationerna och prelektionerna upplade han i rask följd 6 arbeten: de 5 nyss refererade trädgårdskatalogerna, vilka jag så vitt sig göra låtit studerat i original eller fotolitografiska kopior, samt ett hittills föga observerat manuskript »Prælectiones Botanicae Publicae Institutæ in Horto Botanico Academico et publico Upsaliensi a 3 Maji ad 24 Jun. Anni 1731»,

vilket genom Universitetsbibliotekets tillmötesgående hitlånats från Linnean Society och här fotostaterats. Med dessa dokument som utgångspunkt kan man uppgöra en ganska levande bild såväl av beskaffenheten av den trädgård, Rudbeck lagt under den unge studentens vård, som om den undervisning han där meddelade.

Med ett storslaget program, vilket han i huvudsak under sitt ett och ett halvt år varande förordnande fullföljde, grep han sig an med sitt nya värv.

Medvetandet om makt och ansvar slår starkt igenom. Han kände sig som herre över trädgården. »LINNÆUS», säger han i Egenhändiga anteckningar p. 16, »låter ändra hela Trädgården, förer ifrån Trädgårdar och Landsbygden de raraste blomster, dem han planterar äfter egen method. Förledit åhr existerade vacance wid Trädgårdsmästare-Sysslan, den LINNÆUS sökte på Prof. ROBERGS tillstyrkande, men Prof. RUDBECK afslog det, sägandes sig hafwa större tanke om LINNÆUS, hwilket honom hjärteligen förtröt, intill dess han nu (som Docens) fick befalla den succederande Trädgårdsmästaren, att återkomma sina ordres uti Trädgården.»

Omordningen såväl av trädgårdens artbestånd som areornas fördelning blev ganska radikal.

Av artbeståndet såsom sådant får man, som bekant genom alla katalogerna, med undantag för en del inhemska element, den mest minutiösa bild.

Vari omordningen av areornas fördelning bestod kunna vi i detalj följa genom tvenne kartor i Adonis.

Det visar sig genast på den *första* kartan att det var den Rudbeckska planens centralparti, som Linnæus i form av en rektangel, »area magna», omdanade för sitt system. Rektangeln är genom den av en gång bildade mittaxeln delad i tvenne likstora areæ med mot gången vinkelräta rabatter, 24 på var sida. (Jfr fig. 2.)

Rabatterna äro utfyllda med stiliserade bilder av växter. Ser man närmare efter på vänstra rektangeln (räknat från ingången), finner man emellertid att dessa krumelurer äro utbytta mot i längdriktningen ställda siffror. Dessa siffror äro ej annat än nummer motsvarande dem Linnæus har i sin katalog.

Den *andra* kartan visar till fullo att så är fallet. Det är en specialkarta över centralpartiet, där även den motsvarande arean med dess 24 kolumner äro belagda med siffror. Denna viktiga karta har helt enkelt utelämnats i Vetenskapsakademiens edition. Det är ett löst blad som sytts fast över en skriven sida, upptagande ett utkast till Vetenskaps societetens approbation, vilket härigenom undandolts. På facsimilet ser man operationen genom att understa raden av texten omedelbart över kartan avskurits nertill. (Jfr fig. 10.)

*Area magna in hoto uplandic. 1900 plantings recensendog in
 1901. Fructus cum fructu aree 400.
 Summary figures collated from numerous uplandic plantings indicated
 in the table of plantings.*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
25	39			58	72	89	108	121	131	140	156	172	187	197	162	202	212	221	226	241	262	301	
11	25			60	73	90	109	122	132	141	157	179	188	198	169	203	213	222	227	242	263	302	
12	26			62	74	91	110	123	133	142	158	180	192	199	170	204	214	223	228	243	264	303	
13	27			63	75	92	111	124	134	143	159	181	193	200	171	205	215	224	229	244	265	304	
14	28			64	76	93	112	125	135	144	160	182	194	201	172	206	216	225	230	245	266	305	
15	29			65	77	94	113	126	136	145	161	183	195	202	173	207	217	226	231	246	267	306	
16	30			66	78	95	114	127	137	146	162	184	196	203	174	208	218	227	232	247	268	307	
17	31			67	79	96	115	128	138	147	163	185	197	204	175	209	219	228	233	248	269	308	
18	32			68	80	97	116	129	139	148	164	186	198	205	176	210	220	229	234	249	270	309	
19	33			69	81	98	117	130	140	149	165	187	199	206	177	211	221	230	235	250	271	310	
20	34			70	82	99	118	131	141	150	166	188	200	207	178	212	222	231	236	251	272	311	
21	35			71	83	100	119	132	142	151	167	189	201	208	179	213	223	232	237	252	273	312	
22	36				84	101	120	133	143	152	168	190	202	209	180	214	224	233	238	253	274	313	
23	37				85	102	121	134	144	153	169	191	203	210	181	215	225	234	239	254	275	314	
24	38				86	103	122	135	145	154	170	192	204	211	182	216	226	235	240	255	276	315	
					87	104	123	136	146	155	171	193	205	212	183	217	227	236	241	256	277	316	
					88	105	124	137	147	156	172	194	206	213	184	218	228	237	242	257	278	317	
					89	106	125	138	148	157	173	195	207	214	185	219	229	238	243	258	279	318	
					90	107	126	139	149	158	174	196	208	215	186	220	230	239	244	259	280	319	
					91	108	127	140	150	159	175	197	209	216	187	221	231	240	245	260	281	320	
					92	109	128	141	151	160	176	198	210	217	188	222	232	241	246	261	282	321	
					93	110	129	142	152	161	177	199	211	218	189	223	233	242	247	262	283	322	
					94	111	130	143	153	162	178	200	212	219	190	224	234	243	248	263	284	323	
					95	112	131	144	154	163	179	201	213	220	191	225	235	244	249	264	285	324	
					96	113	132	145	155	164	180	202	214	221	192	226	236	245	250	265	286	325	
					97	114	133	146	156	165	181	203	215	222	193	227	237	246	251	266	287	326	
					98	115	134	147	157	166	182	204	216	223	194	228	238	247	252	267	288	327	
					99	116	135	148	158	167	183	205	217	224	195	229	239	248	253	268	289	328	
					100	117	136	149	159	168	184	206	218	225	196	230	240	249	254	269	290	329	
					101	118	137	150	160	169	185	207	219	226	197	231	241	250	255	270	291	330	
					102	119	138	151	161	170	186	208	220	227	198	232	242	251	256	271	292	331	
					103	120	139	152	162	171	187	209	221	228	199	233	243	252	257	272	293	332	
					104	121	140	153	163	172	188	210	222	229	200	234	244	253	258	273	294	333	
					105	122	141	154	164	173	189	211	223	230	201	235	245	254	259	274	295	334	
					106	123	142	155	165	174	190	212	224	231	202	236	246	255	260	275	296	335	
					107	124	143	156	166	175	191	213	225	232	203	237	247	256	261	276	297	336	
					108	125	144	157	167	176	192	214	226	233	204	238	248	257	262	277	298	337	
					109	126	145	158	168	177	193	215	227	234	205	239	249	258	263	278	299	338	
					110	127	146	159	169	178	194	216	228	235	206	240	250	259	264	279	300	339	
					111	128	147	160	170	179	195	217	229	236	207	241	251	260	265	280	301	340	
					112	129	148	161	171	180	196	218	230	237	208	242	252	261	266	281	302	341	
					113	130	149	162	172	181	197	219	231	238	209	243	253	262	267	282	303	342	
					114	131	150	163	173	182	198	220	232	239	210	244	254	263	268	283	304	343	
					115	132	151	164	174	183	199	221	233	240	211	245	255	264	269	284	305	344	
					116	133	152	165	175	184	200	222	234	241	212	246	256	265	270	285	306	345	
					117	134	153	166	176	185	201	223	235	242	213	247	257	266	271	286	307	346	
					118	135	154	167	177	186	202	224	236	243	214	248	258	267	272	287	308	347	
					119	136	155	168	178	187	203	225	237	244	215	249	259	268	273	288	309	348	
					120	137	156	169	179	188	204	226	238	245	216	250	260	269	274	289	310	349	
					121	138	157	170	180	189	205	227	239	246	217	251	261	270	275	290	311	350	
					122	139	158	171	181	190	206	228	240	247	218	252	262	271	276	291	312	351	
					123	140	159	172	182	191	207	229	241	248	219	253	263	272	277	292	313	352	
					124	141	160	173	183	192	208	230	242	249	220	254	264	273	278	293	314	353	
					125	142	161	174	184	193	209	231	243	250	221	255	265	274	279	294	315	354	
					126	143	162	175	185	194	210	232	244	251	222	256	266	275	280	295	316	355	
					127	144	163	176	186	195	211	233	245	252	223	257	267	276	281	296	317	356	
					128	145	164	177	187	196	212	234	246	253	224	258	268	277	282	297	318	357	
					129	146	165	178	188	197	213	235	247	254	225	259	269	278	283	298	319	358	
					130	147	166	179	189	198	214	236	248	255	226	260	270	279	284	299	320	359	
					131	148	167	180	190	199	215	237	249	256	227	261	271	280	285	300	321	360	
					132	149	168	181	191	200	216	238	250	257	228	262	272	281	286	301	322	361	
					133	150	169	182	192	201	217	239	251	258	229	263	273	282	287	302	323	362	
					134	151	170	183	193	202	218	240	252	259	230	264	274	283	288	303	324	363	
					135	152	171	184	194	203	219	241	253	260	231	265	275	284	289	304	325	364	
					136	153	172	185	195	204	220	242	254	261	232	266	276	285	290	305	326	365	
					137	154	173	186	196	205	221	243	255	262	233	267	277	286	291	306	327	366	
					138	155	174	187	197	206	222	244	256	263	234	268	278	287	292	307	328	367	
					139	156	175	188	198	207	223	245	257	264	235	269	279	288	293	308	329	368	
					140	157	176	189	199	208	224	246	258	265	236	27							

Innan jag fick facsimilet och sedan originalet med kartan nr 2 i min hand, nedlade jag mycket arbete på att söka uttyda och identifiera siffrorna på kartan nr 1. De äro ej alldeles identiska med motsvarande på kartan nr 2, men denna är tydligen den senare och mest auktoritativa. Linnæus utsätter på sin växtlista endast jämna tiotal, och tar man dessa som normerande för hans räkning, vilket väl är det enda riktiga, låta sig hans nummer på resp. karta och katalog sammanjämkas. Överstrykningar och felräkningar som göra att tiotalen ej bli korrekta framkalla i ett par fall bryderier. Men med tiotalen som stödjepelare går det hela bra ihop. Detta kan man ibland kontrollera; t. ex. i ett enda fall har han satt 2 nummer bredvid varandra. Det är 64—65. I katalogen motsvara dessa 4 och 5 mellan 60 och 70: *Borrigo floribus coerulcis* och *B. floribus albis*, det enda färgparet inom serien. En närmare utredning av numrens identifiering tillhör emellertid den nya utgåva av Adonis, som är i hög grad trängande.

Så mycket bör dock nu påpekas, att Linnæus på bägge kartorna och nu närmast på nr 2 börjat med 11 (*Valeriana Phu*) i klass III Triandria rutan 1 längst ner till höger, kommit till slutet av Polyandria i ruta 24, därifrån gått över till delrektangelns ruta 25, där Didynamia vidtar. För sin sista klass Cryptogamia, som i Adonis bär numret XXIII, hade han ingen representant. Det yttersta numret på 48 är 590, klass XXII »Moechea» och betecknar *Parietaria foliis acuminatis* (*P. officinalis*).

Då L. någon gång år 1731 skrev ut det blad, som innehöll nummerkartan till area magna med sexualsystemet exemplifierat, gjorde han detta för ett bestånd på 458 arter. Han betecknade denna sin huvudarea med A, de Rudbeckiska gamla areorna med B—K (varjämte tillkommer en fiskdamm). Om han på dessa hunnit göra en omdaning efter sitt nya system, skulle detta säkert ha omtalats.

Vad själva anläggningen av A beträffar, behövde Linnæus ej rubba många arter av det gamla beståndet, enär området, som synes på Rudbecks plan, fig. 3, till ej så ringa del var upptaget av prydnadsväxtrabatter kring springbrunnen och statyn, som för övrigt väl nu voro borta.

B—K räkna 128 areæ: B 28, C 28, D 8, E 8, F 8, G 10, H 10, I 8, och K 8. Av de nyssnämnda växttecknen, siffrornas anordning på kartorna och av areornas dimensioner kan man se att de någon gång kluvits på längden, så att de nu innehöllo endast en enkel rad växter. På area magna hade vi 48 små areæ. På var och en av dem hade L. i medeltal 5 växter, växlande mellan 3—19. Då de gamla areæ i medeltal äro något kortare (somliga äro endast små rektanglar), vidare då flera av dem måste ha varit avsedda att under sommaren mottaga de skrymmande krukorna och baljorna från växthusen samt då de säkerligen förededde flera vakanser och dubbleringar, sätta vi för dem ett medeltal av endast 8 stycken. Det blir 1,024. Tillägger man dem i A, får man ett alldeles för stort tal i för-

hållande till de 615 Linnæus har för hela trädgården.¹ Man måste då hålla före att L. uttagit materialet till sitt sexualsystems fält från det Rudbeckska beståndet så försiktigt, att det här i allmänhet haft kvar sin gamla representation. Dessutom tillkommer, att Linnæus i sina kataloger endast sparsamt upptar svenska växter, vilka flöda i Rudbecks. Men att dessa ej saknades ser man bland annat av hans nyss citerade yttrande: »förer ifrån — — — Landsbygden de raraste blomster».

Den trädgård, Linnæus mottog att vårda och omdana, hade för endast ett och ett halvt år sedan mött honom som det efterlängtnade botaniska paradiset. Den katalog, som han i Hortus I genast uppgjorde och som han lät följas av hastigt på varandra följande upplagor, visar till fullo att trädgården, kompletterad med Rudbecks botaniska skapelser vid några av de uppländska slotten, trots alla brandens förödelser och en matt skött accession kunde lämna honom det material han behövde för att ej blott skaffa sig en solid kunskap i botanik utan även för att uppdraga grundprincipen för Systema plantarum och Fundamenta botanica, vilka i en snar framtid skulle behärska botaniken och dess utveckling.

Underskattas får dock ej vad den unge studentens restauration av trädgården betydde. Klarast kan man kanske se detta, då ännu 1739 Adonis kom att spela en viss roll som ett dokument om trädgårdens tillstånd 8 år förut. Rudbeck d. y. hade blivit invecklad i en ganska obehaglig strid med Rosén, som under en tid varit föreståndare, angående det dåvarande tillståndet. Rudbeck reste in till Stockholm för att begära »Högl:de Hr Doctor CARL LINNÆI vittnesbörd eller thes författade bok öfwer thenna hortum botanicum». (TH. M. FRIES, Linné, I, p. 281.) L. gav sin lärare och välgörare denna bok, och vid konsistoriets sammanträde ^{24/10} 1739 »upwiste Hr. Archiatern RUDBECK den bok: *Adonis Uplandicus* kallad, som Doctor LINNÆUS til wettenskaps Sociteten ingifwit 1731, hwaraf han sade klarl. kunna skönjas både sjelfwa ritningen af Horto Botanico härstädes och alla des areæ, som der nette äro aftagne, samt hwad ansenlig numerus plantarum då wärkel. warit i trädgården at läsa öfwer.»

Adonis kom sålunda i Rudbeckska familjens ägo mot slutet av år 1739 för att någon gång därefter hamna i Leufsta-biblioteket, där den pietetsfullt bevaras och av CARL DE GEER reproducerats i den förut nämnda fotolitografiska upplagan i 12 exemplar år 1907. År 1888 publicerades den efter Ährlings avskrift av K. Vetenskapsakademien.

Vi komma nu till denna Akademiens utgåva samt dess förhållande till originalhandskriften och Ährlings intentioner.

Ährling dog mitt under utgivningsarbetet den 5 april 1888. Han hade då, närmast för Akademiens räkning, ej blott hunnit samla och avskriva

¹ De nummer, som L. upptagit från andra trädgårdar men som saknades i hans, äro så få att de här kunna lämnas å sido.

ett stort antal av Linnés ungdomsskrifter utan även utskrivit 3 av dem i tryckfärdiga editioner. Dessa utgåvos av Akademien efter Ährlings död samma år såsom seriens första häfte av »Carl von Linnés Ungdomsskrifter». Vid detta häfte har tydligen Ährling kunnat lägga så gott som sista handen. Det är nämligen mönstergillt med värdefulla, delvis grundläggande kommentarer. (Akademien har i detta häfte intagit en Ährling-bibliografi; här uppgives att kommentarerna endast skulle omfatta sidorna 85—105, sålunda endast gälla nr 3. I själva verket omfatta kommentarerna även nr 1, p. 11—26 och nr 2, p. 49—52.)

Till avskrifterna av de andra Linnémanuskripten hade Ährling ej medhunnit fullständiga kommentarer med undantag av växtidentifieringarna till Horti och Adonis. Akademien fortsatte emellertid utgivningen av de för handen varande avskrifterna. Tyvärr befann sig Adonis bland dessa.

Utgivaren har, utan att med ett ord antyda sina editionsprinciper, tagit Ährlings mer eller mindre ofullständiga manuskript till såväl Horti som Adonis såsom definitiva och med antagligen få undantag behandlat dem som dylika. Detta kan knappast vara riktigt.

Vad först Horti beträffar, är, då Ährling t. ex. bredvid en växt i förteckningen satt »Endast i handskriften på Leufsta», detta en ledning för honom själv, troligen till de nu oskrivna kommentarerna, och ej avsett att ingå i utgåvans egen text. I Hortus IV menas för övrigt med »Leufsta» Adonis, annars Hortus II.

Vad nu Adonis angår, kom väl Ährling vid något stadium i sitt arbete på den tanken, att i den borde inarbetas Hortus IV, då de hava omisskännligt tycke av varandra, framför allt därigenom, att i båda (likasom i den för Ährling okända Hortus III) det nyskapade sexualsystemet kommit till användning, och han gjorde själv genom sitt sätt att utskriiva Adonis' växtförteckning det första försöket. Att han vid tryckningen skulle ha fullföljt denna tanke synes mig föga troligt.

Han behandlar därför de enskilda växterna på följande sätt. Vad som stod i Hortus IV, men felades i Adonis, inarbetades utan angivande av källan i den senares text. Dessutom insatte han sina egna (tydligen för kommenteringen avsedda) kompletteringar, dock mellan [.]. Vi taga ett exempel.

Hortus IV. Originalet.

450. RIPHES foliis glabris, petiolis spinosis. Chamæriphe foliis flabelliformibus. *Pont.* Chamæriphe. *Dod:* 820.

Adonis. Vetenskapsakademien
ens upplaga.

483. *RIPHES foliis glabris, petiolis spinosis. Chamæriphe tricarpos, spinosa, folio flabelliformi *Pont: Anth.* [lib. II. cap. XX. tab. VIII].

Adonis. Originalet.

*RIPHES Chamæriphe tricarpos, spinosa, folio flabelliformi *Pont. Anth.* Chamæriphe *Dod.* 820.

Palma minor. *C. B.*: 506.
 Palma humilis dactylifera, radice repente, sobolifera, folio flabelliformi, pedunculo spinoso. *Boerh.*: II. 169.
In Horto Ulricksdahl. Litet Palm.

Chamæriphe *Dod.*: 820 [ed. 1616]. Palma minor *C. B.*: 506. Palma humilis dactylifera, radice repente, sobolifera, folio flabelliformi, petiolo spinoso *Boerh.*: II. 169.
 Litet Palmträd.
 I Horto Ulricksdahl.

Palma minor, *C. B.* 506.
 Palma humilis, dactylifera, radice repente, sobolifera, folio flabelliformi, petiolo, spinoso. *Boerh.* II. 169.
 Litet palmträd.

Linnæus har ett nummer i kanten för var tionde växt. I Adonis liksom i Horti ha dessa nummer uteslutits och ersatts av en ny numrering. Originallets paginanumrering har uteslutits.¹

Allt sådant blir emellertid småsaker mot behandlingen av den viktiga texten före och efter själva förteckningen. Det är omöjligt att här göra den samvetsgranne Linné-forskaren ansvarig.

Blad på blad ha här helt enkelt uteslutits och andra inskjutits.

Alla de 8 sidorna i originalet efter texten ha strukits och ersatts med invokationen *S. D. G.*, som hitlånats från Hortus IV. De innehålla dessa sidor:

Index nominum genericorum,	4	sidor
Nomina generica Svecana	3	»
Ad Typographum	1	sida.

Före texten ha uteslutits titelbladet och det ytterst viktiga bladet med area magna. I stället ha, fränsett kommentariatillägg utmärkta med [], från Hortusupplagan företalet inbakats utan citation i Adonis-företalet samt vidare från den förra tillagts *Catalogus Hortorum*² samt *Divisio Methodica Nostra* och följande sidans *Explicatio Methodi in pagina antecedenti demonstratae*. De 2 sistnämnda sidornas inflickande omedelbart före de alldeles motsvarande till Adonis' *Classes in systemate nostro sexuali allegorice nominatae* samt den följande sidan *Explicatio Methodi in pagina præcedenti exhibita* är, då de innehålla sexualsystemet i sin resp. andra och tredje edition,³ utan kommentarer meningslöst.

Omedelbart efter denna illa utgivna Adonis (1888) levererade Vetenskapsakademien en utgåva av Linnés viktigaste ungdomsskrift Iter lapponicum. Denna hade sådana fel, att Akademien storsinnat beslöt sig för en ny upplaga, till vars utgivare den lyckades förvärva TIL. M. FRIES, vars uppdrag 1913 var fullföljt i ett solitt verk med omfattande och förträffliga

¹ FRIES har i sin korrekta utgåva av Hortus III också en särskild paginanumrering, men anger vid sidan härav den linnéanska.

² En sådan har dock funnits i Adonis, men dolts vid inklistring av den av And. Celsius egenh. skrivna Vet.-societetens »approbation».

³ Första editionen (Hortus III) har t. ex. 21, andra 24 och tredje 23 Classes.

kommentarer. Även här hade i första upplagan, som Fries visade, ett Ährlingskt arbete förfuskats.

Adonis uplandicus är en märklig skrift. Den står i ett nära samband med *Hortus IV* och *Hortus III*, vilka kunna anses som de första utkasterna. Utarbetningen var emellertid ännu mera omsorgsfull, ej minst till systemet; manuskriptet skulle ju framläggas för Vetenskaps-Societeten, vilket också skedde, och blev den „communi applausu Societatis approbatum“. I Sverige ville Linnæus, som synes därav att han på svenska avfattade 5 memoranda *Ad Typographum*, ha den tryckt, men då detta ej blev av och han även misslyckades med ett försök i Tyskland, medtog han den till Holland, där han, som förut framhållits, ännu 1736 talade om dess snara — aldrig igångsatta — tryckning.

I *Hortus III* och *IV* samt *Adonis* blir man vittne till hur sexualsystemet, det enda system som enat botanisterna och detta för mansåldrar, skapades i ett nästan fullfärdigt skick av en ännu ej 24-årig yngling. Skulle ej en värdig och korrekt upplaga av *Adonis uplandicus*, denna klassiska skrift, vara av nöden? *Hortus IV* är utgiven i en form, som man skulle önska vara bättre, men som är försvarlig; *Hortus III* är i flera hänseenden föredömlig.

Den trädgård, där den unge studenten gjorde sig till härskare, framstod, då han mot slutet av 1731 lämnade densamma, lika mycket som hans egen som den gamle Rudbecks återupprättade skapelse. Grundplanen var Rudbecks, växtbeståndet bevarade ännu de gamla svenska dyrgriparna ur hans lands flora: *Rhodiola rosea*, hemförd av sonen 1695 från Lappland; *Euphorbia palustris*, *Adonis vernalis* och den öländska solvändan *Cistus oclandicus*, sända från någon botanisk skaffare på Öland o. s. v. Nu kommer det verkliga förfallet. Den åldrande Rudbeck d. y. hade ej intresse och pengar att hålla trädgården vid makt, Rosén hade ej heller under sin korta prefekttid mycket till övers av dessa nödvändiga värden att taga från sin storslagna medicinska verksamhet. Då Linnæus äntligen 1741 åter fick *hortus academicus* under sin spira, var det ej en restaurering han som 10 år förut hade att verkställa utan en revolution.

Men det återstår att se, hur Linnæus under restaureringen använde sin trädgård i undervisningens tjänst. Som redan är nämnt, ha vi, utom i *Horti* och *Adonis* som närmast (männe i avskrifter, som spredos) voro avsedda för den akademiska ungdomen, ett utmärkt dokument i hans manuskript *Prælectiones Botanicae* av 1731, troligen för första gången omnämnt av ÄHRLING p. 22. I *Vita Caroli Linnæi* säger L.: »4 maj 1730 begynte jag *Lectiones publicas in Horto academico Upsaliensi* att föreläsa, emädan Prof. RUDBECK mig där om anmodade, som han själf denna termin war nog occuperad, och hade ofta 200 à 300 auditores». Ibid. p. 8.

Prælectiones är ett mellanting mellan föreläsningar och demonstrationer.

Programmet är, att för varje växt som demonstreras följa en pedagogisk plan, tydligen grundat på det arbete, Fundamenta Botanica, varmed han just då är sysselsatt.

Ordningsföljden mellan växterna är närmast fenologisk. Han tar dels ur trädgården, dels från vildmarken växterna i den ordning de 3 maj—24 juni 1731 gå i blom. Den första växten är också *Corylus Avellana*. Men

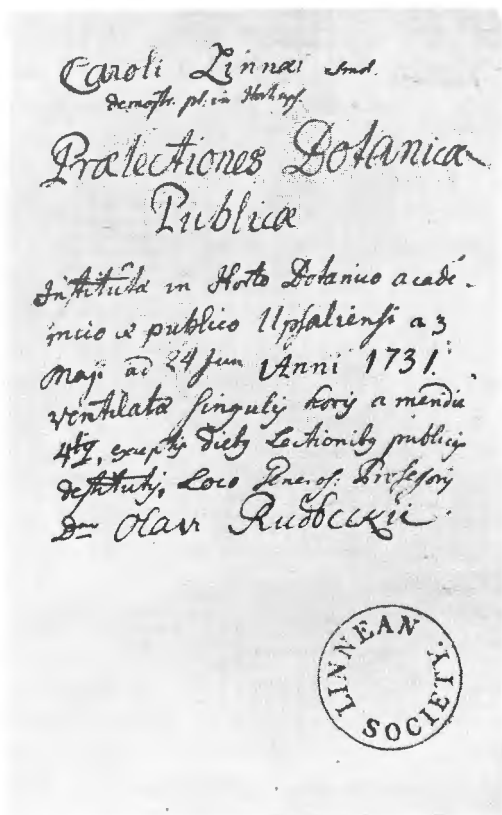

Fig. 11. Titelbladet till Prælectiones.

han gör då och då avvikelser och talar gärna om i ett eller annat avseende närbesläktade arter; likaså sammanställer han ofta »virtutes» och dylikt i grupper.

Dessa Prælectiones förtjäna att utgivas. Då jag hoppas att så skall ske, vill jag ej ytterligare föregripa ett dylikt arbete, endast anföra själva inledningsorden. De äro ej mindre än själva upptakten — i Storhetstidens språk med ett gott småländskt inslag — till de hänfödda hymner till våren och till blommorna vi så väl känna från senare verk.

»Auditores exoptatissimi salutem.

Nu är änthel., Gudi lof, den kalla wintren borta, och den liufwa tiden komen öfver hkn talas i Höga wisan. cap. 2, v. 11, 12. 3.

Ty sij wintren är förgången, regnet är öfverståndet och är sin wäg.

Blomstren äro utgångne på markene, wårtiden är kommen, och turturdufwan låter sig höra i vårt land.

Fikonträden äro knoppad, winträden blomstras och gifwa sin lucht.

Nu tillstundar den tiden

in qvo omnis ager, qvo omnis parturit arbor
qvo frondent sylvæ, qvo formosissima æstas.

Nu begynner solen med sina warma strålar upwärma vårt land. Nu begynner solen gifwa alla kretur ett qwickare lif. nu wakna alla små kretur och insecter upp, som öfwer den kalla wintren liggat förkylte. Nu taga träden på sig sin prydnad, och alla örter krypa upp af jorden, och med enhällighet prisa sin skapare, upwisandes sådana konststycken, som ingen konstnär kan imitera. och ing[en] Salomos macht kan åstadkomma.

Skåder lilliorna på marken [några ord oläsliga].

Låter öss därföre en sådan stor Herrens nåd åskåda, som alt sådan har skapat till meniskans tjänst, att hon af det må kunna förnöja sin läckra smak, söta lucht och begiärliga ögon. Låt oss därföre wara wisare än de oskälige kreturen, som gå såsom swinen uti ållonskog, äta frugten och blifwa där af feta men weta ej hwadan dett komer. Är wäl någon wettenskap i hela världen så gamal, så innocent, så nyttig, och som så kan förnöja meniskans sinne, som siälfwa Botaniqven. Ty den som samma förstår, kan omögl. lida hunger i willaste ödemarken, helst om han allenast äger en liten olla Papini och behöfwer ej de kostsamme Apothequen [några ord oläsliga]. Ty hans mat är allestäds på jorden, och hans medicamenter ligga för hans fötter. Hwem kan wäl någon sin större nöje äga, än den som är på landet, och tillika äger en god notis uti Botaniqven. Ty blifwer han präst, hålles han af allmogen för Æsculapius, blifwer politicus håls han för curieux, och en som förstår njer än andra, hkt doch ringa galler dett nöje han siälf dagel[igen] finner. Är nu Botaniqven en sådan härlig wetenskap tyckes hon så wähl meritera giöra sig bekant, som någon annor.»

LITTERATURFÖRTECKNING.

- AREEN, E. E., Uppsala universitetsbiblioteks byggnadshistoria. 1. 1620—1809. Akad. avhandl. Uppsala 1925.
- BUSSER, J. B., Utkast till Beskrifning om Upsala. D. 2. Upsala 1769.
- FRIES, TH. M., Linné. Lefnadsteckning. I—II. Stockholm 1903.
- , Ett och annat om Linnaea borealis. — Fauna och Flora 1908.
- HAHR, A., Olof Rudbeck d. ä. som arkitekt. — Rudbecksstudier. Festskrift vid Uppsala Universitets minnesfest. Uppsala 1930.
- HERDIN, K. W., Olof Rudbeck den äldres hortus botanicus. — Svenska Linné-Sällskapets Årsskrift. Årg. VIII. 1925.
- , Gamla gårdar i Upsala och deras ägare: Olof Rudbeck d. ä:s gård. — Tidningen Upsala 4. och 11. 4. 1931.
- LEWENHAUPT, E., Uppsala och dess omgifningar 1660. — Upplands Fornminnesförenings Tidskrift. XVIII (Bd. 3: 3). Uppsala 1894.
- LINNEUS, C., Adonis Uplandicus. — Carl von Linnés Ungdomsskrifter, samlade af EWALD ÅHRING. Utgifna af K. Vet.-Akad. Första serien. Stockholm 1888.
- , Adonis Uplandicus. Manuscriptum auctoris quod in Bibliotheca Degeeriana Leufstadiensi adservatur arte photolithographica expressa. Holmiae 1907.
- , Hortus Uplandicus. — Carl von Linnés Ungdomsskrifter, samlade af EWALD ÅHRING. Utgifna af K. Vet.-Akad. Första serien. Stockholm 1888. (I.)
- , Hortus Uplandicus. Ibid. Stockholm 1888. (II.)
- , Hortus Uplandicus. 1731. — Ibid. Stockholm 1888. (IV.)
- , Hortus Uplandicus. Med inledning och förklaring af TH. M. FRIES. Uppsala Universitets Årsskrift 1899. Program. Uppsala 1899. (III.)
- , Hortus Uplandicus. 1730. Manuscriptum auctoris quod in Bibliotheca Degeeriana Leufstadiensi adservatur arte photolithographica expressa. Holmiae 1907.
- , Bibliotheca Botanica. Amstelodami 1736.
- , Hortus Upsaliensis. Dissertation. Resp. SAMUEL NAUCLER. Upsaliae 1745.
- , Hortus Upsaliensis, exhibens plantas exoticas, horto Upsaliensis Academiae a sese illatas, ab anno 1742 in annum 1748 ... I. Stockholmiae 1748.
- , Iter Lapponicum. — Carl von Linnés Ungdomsskrifter, samlade af EWALD ÅHRING. Utgifna af K. Vet.-Akad. Andra serien. Stockholm 1889.
- , Iter Lapponicum. — Skrifter af Carl von Linné, utgifna af K. Vet.-Akad. V. Upsala 1913.
- , Egenhändiga anteckningar. Utgifna af ADAM AFZELIUS. Stockholm 1823.
- RUDBECK D. Ä., O., Catalogus plantarum. Upsaliae 1658.
- , Hortus Upsaliensis academiae. Vpsaliae 1666.
- , Hortus botanicus. Upsalae 1685.
- , Deliciae Vallis Jacobaeae sive Jacobs Daal. Vpsaliae 1666.
- , Horticultyra nova vpsaliensis. Vpsaliae 1664.
- , [Kartor, illustrationer och kronologiska tabeller till Atlantican, det s. k. Atlasbandet.] Uppl. I. Upsala 1679. Uppl. II. Upsala 169(8?).
- SCHEFFERUS, J., Upsalia 1666. Upsaliae 1666.

- SERNANDER, R., Lars Roberg och Linné. — Svenska Linné-Sällskapets Årsskrift. Årg. XI. 1928.
- , Linné som Uppsala-student. — Ibidem. Årg. XII. 1929.
- , Olof Rudbeck d. ä. — Ibidem. Årg. XIII. 1930. (1930 a.)
- , Olof Rudbeck d. ä. i den svenska botanikens historia. — Tal vid Uppsala Universitets fest den 13 december 1930 till högtidlighållandet av trehundraårsminnet af Olof Rudbeck d. ä:s födelse. Uppsala Universitets Årsskrift 1930. Program. Uppsala 1930. (1930 b.)
- SETTERDAHL, A., Östgöta Nation i Lund 1668—1913. Linköping 1913.
- SWEDERUS, M. B., Botaniska trädgården i Upsala 1655—1807. Akad. avhandl. Falun 1877.
- ÄHRLING, E., Några af de i Sverige befintliga Linnéanska handskrifterna, kritiskt skärskådade. II. — Botaniska Notiser 1878. Lund 1878.

Man. de la Cruz del.

Simon Breve la gra.

ETT SPANSKT LINNÉPORTRÄTT

I förra årg. av årsskriften (s. 61 ff.) meddelade dr O. T. HULT ett Linnéporträtt av spanskt ursprung, som nyligen förvärvats till Sverige. Han ansåg sig kunna fastlå den allmänna typ, till vilken målningen hörde, nämligen den som till dräkten och kroppsställningen ytterst återgår på EHRENSVÄRDS bekanta gravyr av 1740. Som genom TULLBERGS utredning klarlagts, blev denna urtypen för dels TANJÉS kopparstick, dels den LAFRENSSEN d. ä. tillskrivna gouachen (efter vilken BERNIGEROTH gjorde kopparsticket för *Philosophia botanica* 1751.) Dr HULT nödgades emellertid t. v. lämna frågan öppen, om något av dessa porträtt varit den direkta förebilden till den spanska målningen.

Svaret kan nu ges. Genom Mr. BASIL H. SOULSBY's stora Linnébibliografi, som i korrektur varit mig tillgänglig och som även kommer att innehålla en förteckning å Linnéporträtt i böcker, fästes min uppmärksamhet vid det porträtt i kopparstick, som ingår i den spanske botanisten don ANTONIO PALAÚ Y VERDERA's arbete: *Parte practica de botanica del Caballero Carlos Linneo*. Madrid 1784—86 (en övers. och bearb. av *Systema plantarum*). Denna bild befanns vid jämförelse så gott som fullständigt överensstämma med målningen. — Den är tecknad av MANUEL DE LA CRUZ (målare och kopparstickare, 1750—1792), graverad av SIMON DE BRIEVA (1742—1795. — Jfr THIEME-BECKER, *Allg. Lexikon der bildenden Künstler*).

Då DE LA CRUZ tecknat *del*^o, ej *pinx.* under sticket, får väl antagas som troligast att oljemålningen haft detta till förlaga, ej tvärtom.

A. U.

MEDDELANDE FRÅN DEN LINNÉANSKA STIFTELSEN PÅ HAMMARBY. III.

1. STIFTELSENS ADMINISTRATION OCH ALLMÄNNA UTVECKLING UNDER ÅR 1930.

Underhandlingarna om och undersökningen av *Frukträdgården* i och för dess eventuella sammanförande med stiftelsen ha fortgått.

Hammarby förhistoria har riktats med ett nytt fynd. I den del av den gamla fälgården, som stiftelsen ej disponerar, ligger grunden till logen. Den 11 maj hittade rättaren vid arrendegården i ruinen till nordvästra uppkörstrappan en granit-handkvarn av ålderdomlig typ. Jag har låtit överflytta den till det av stiftelsen disponerade området. — Den av ALENIUS (Årsskriften för 1927 p. 169) tillvaratagna handkvarns-stenen hade hittats vid färhuset.

Det är möjligt, att Hammarby äger ännu ett gravfält utom Gastholmen. Strax väster om den nämnda log-grunden ha vi en enbacke, vilken tillsyningsman LINDELL uppgav skola i bygden hållits som ett gravfält. Den delvis småkulliga terrängen talar också härför. På backens topp hade man slagit ner en kraftledningsstolpe och därvid brutit upp stenar och block, som möjligen hörde till en grav.

Samlingarna från RIDDERJELKE-tiden ha utökats med ett kontrakt av 1835 mellan LOV. VON LINNÉ och Fr. M. RIDDERJELKE å ena sidan och dragonen JAN PETTER FLOR å andra sidan. Det låg i ett av TULLBERG uppsatt hörnskåp i fru LINNÉS inre rum. Hade enligt LINDELL en gång skänkts till Hammarby av DALIN eller MODÉN d. ä.

Besöken äro i tilltagande. Under sommaren flödade turisttrafiken. På uppdrag av Uppsala Turistbyrå och Svenska Linnésällskapet har jag till dess tjänst utarbetat en Vägvisare över Uppsala universitets botaniska trädgård—Linnéträdgården—Linnés Hammarby.

Inspektor har haft nöjet att få demonstrera Hammarby för en del föreningar och korporationer, bl. a. den 26 juni för den internationella betesvall-kongressen och den 23 augusti för den internationella geodet-kongressen.

2. BYGGNADER OCH SAMLINGAR.

Den 21 januari 1930 förrättades syn. Närvarande voro professor C. LINDHOLM från K. Byggnadsstyrelsen, arkitekten V. HOLMGREN, målaremästaren AXEL LINDGREN samt undertecknad.

Den 8 oktober hölls ekonomisk besiktning. Närvarande: länsarkitekten A. STILLE, arkitekten HOLMIGREN, målaremästaren LINDGREN samt undertecknad.

Några mindre reparationer beslötos: bl. a. skulle nya vindskivor uppsättas på huvudbyggnaden.

Fönstren börja på denna visa betänkligen anlag att gista. På sidsidan skulle också fönsterbleck insättas och blyspröjsarna revideras.

Nedre förstugans tak har behandlats som i salen.

De dyrbara planscher, som tjänstgöra som tapeter i Linnés bägge rum, börja oroväckande falna. Jag har haft ute några sakförståndiga, men då dessa ville ha de stora pappstycken, på vilka de äro uppsatta, nertagna och transporterade till resp. verkstäder, har jag ej kunnat gå in härpå, men har nu förhoppning om att få konserveringsarbetet utfört på platsen.

Fröken AGNES GEJER har å Pietas' vägnar haft vänligheten att följa mig till Hammarby för att revidera gardiner och sängomhängen i Linnés sängkammare.

Tavlorna och även deras ramar förtjänade en ingående konsthistorisk utredning. — T. ex. det ej blott i Sverige utan över hela Europa populära Scheffelska porträttet Linnæus i brudgumsdräkt borde studeras ur synpunkten av en eventuell influens från ROBERGS pennteckning. — Om ramen till HALLMANS tavla av Linné i inre förmaket på övre botten säger TULLBERG i ikonografien p. 111: »Saknade vid dess övertagande av staten ram» och i Linnés Hammarby p. 56: »Enligt professor Fries: ramen ditsatt 1902». Den nuvarande är dock möjligen från 1700-talet. En kännare har för mig påpekat, att de i den vackra ramens fyra hörn sittande rocaillerna alla äro varandra olika. Spännramen är sammansatt utan kilar på gammalmodigt sätt. Tillsyningsman LINDELL uppger att ramen omkring 1911 omförgyllts av LUNDELL i Uppsala.

I fru Linnés yttre rum på nedre botten har ordnats med en glasmonter för Linnéböcker. En liten representativ samling har utlagts och studeras flitigt av de besökande.

Som gåvor till samlingarna har stiftelsen haft nöjet mottaga:

Av stiftelsens förre inspektör, professor O. JUEL ett antal av honom tagna foton från Linnés Hammarby, därav två över den märkliga svarstolen som under professor JUEL's inspektorat skänktes till stiftelsen.

Från Uppsala botaniska trädgård överlämnades en gång en egendomlig träställning. Den placerades i köket, dit den alls ej hör. Det är säkerligen en linnéansk apbur, lik den som avbildas på AKRELIUS' bekanta stick över Hortus upsaliensis 1770 i BUSSE's Upsala, jämte en pendang flankerande entrén till alléen mellan areae. Jag har deponerat den hos Svenska Linnésällskapet med anhållan att detta låter förfärdiga en dylik och uppsätter båda på deras gamla plats i trädgården.

3. HAMMARBYS FLORA.

Det av Linné planterade paradisäppleträdet har omsköts, och kring stammen har satts ett nytt järnband. Fig. 1.

Nya gallringar — särskilt uppslag av ung lönn — ha företagits i parken och i utsiktsluckan framför museet. (Se försättsplanschen över museet.)

Hammarby-herbariet kompletteras allttjämt.

Början har gjorts till några anteckningar över floran kring arrendegården och ännu mer Hubby, statens hedersgåva till Linné:

Hubby jätte-alm. (31. 5. 1930). En av Upplands grövsta och ståtligaste almar står c. 20 meter NO om trestenaröset mellan Hammarby och Hubby på nedre delen av ett gryt, sammanhängande med och bildande en del av den ändmorän på vilken museet tronar. En rotkonsol av ganska väldiga dimensioner

C. G. Alm fot. okt. 1930.

Fig. 1. Paradisäppleträdet på Hammarby, restaurerat.

— dess största parti befann sig på sydsidan och gick där ut 225 cm. från själva stammen — hade utbildats i samband med ett jätteblock, som delvis övervallats av densamma. Origo-planet (SERNANDER i Geol. För. Förhandl. 1928, p. 300) förlades till NO-sidan och till en grenvinkel utan konsolbildning. Ovan densamma togos följande mått 1,5 m. högt 534 och 1,3 m. högt 545 cm. Den levande kronans längsta radie 7,5 meter. Enär i denna radies fortsättning en död gren gick ut till samma avstånd, hade denna radie för ej så länge sedan varit dubbelt så lång. Skafttyp (SERNANDER, Stockholms natur p. 75). Ungefär 2 m. ovan origo-planet delade sig kronan i 2 jättegrenar, nedanför vilka några mindre grenar utgingo. Vid jättegrenarnas utgående öppnade sig en ihållighet,

i vilken man vid marken på ett par ställen kunde skåda in. Epifyt i kronan: *Taraxacum officinale*. På stammens nordvästra del ett stråk av *Leucodon sciuroides*, annars ymniga, men ej täckande skorplavar.

Kronan bör på västsidan befrias från ett par besvärande uppskjutande almar. Den är ganska frisk och lummig; 2 torra grenar på nordsidan kunde gärna bortsågas.

Den omgivande vegetationen har ursprungligen varit en *Ulmus montana-Poa nemoralis*-lund liksom Hammarby-parken, men blivit starkt kulturpåverkad av de närliggande arbetarbostäderna. Bland kulturelementen märktes:

<i>Anthriscus silvestris</i>	<i>Lappa minor</i>
<i>Campanula latifolia</i>	<i>Ribes Grossularia</i>
<i>Geum urbanum</i>	<i>Taraxacum officinale</i>
<i>Urtica dioica</i>	

Hubby pilar. (31. 5. 1930.) En gammal hängpil-ruin (*Salix fragilis*) på Hubby fägård vid *Hubby källa* är vad som återstår av de 2 »*Hubby-pilar*», som fordom tyckas ha varit väl kända. Det andra trädet hade gått ut i början av århundradet. Av stammen återstod endast 4 meter, som 1,3 och 1,5 m. ö. m. mätte resp. 283 och 293 cm. På 2 meters höjd ännu grövre. Lavvegetationen bestod av täckande nitrofyttiska lavar. Hubby källa hade alltmåra börjat sina, sedan arrendator MODÉN upptagit ett täckdike i närheten.

Hubby beboddes om somrarna av fröken LOVISA VON LINNÉ till hennes död 1839. Möjligen är det hon som från Hortus sibiricus på Hammarby hämtat och på en kulle planterat den *finn-oxel* (*Sorbus fennica*), som nu (31. 5. 1930.) är en av Upplands större. Stammen är 8 m. hög och håller resp. 1,3 och 1,5 m. ö. m. 146 och 147 cm. Den är ihålig med en stor öppning och på en sträcka kluven. Kronan, som var 8 meter vid, kunde gärna befrias från en del torra grenar och från en lönn, som generar dess sydöstra del.

Herr SETH LUNDELL, den framstående mykologen, påbörjade hösten 1930 en inventering av Hammarbys och den norr därom liggande barrskogens svampar. Den senare lokalens svampflora ansåg han vara en av Upplands rikaste.

RUTGER SERNANDER.

BASIL H. SOULSBYS LINNÉ-KATALOG.

I intet land utom fosterlandets gränser har Linnés minne hållits högre i ära än i England, ja, kanske kan man med ett visst fog påstå att det där hållits sällsynt levande även under tidsperioder, då det hos oss, hans egna landsmän, i någon mån synts förbleknat eller bortskymt av andra intressen. En mäktig hävstång fick detta intresse för den store svensken, då de Linnéska samlingarna hamnade i engelsk ägo och dess lycklige besittare, JAMES EDWARD SMITH, i Linnean Society of London skapade ett centrum för studier anknutna till dessa. Linnés gestalt — eller CAROLUS LINNÆUS, som han enligt engelsk tradition konsckvent benämnes — är också välbekant ej blott för bildade engelsmän i allmänhet utan för snart sagt varje skolbarn. Den engelska litteraturen om Linné är också rik och mångsidig och inrymmer viktiga bidrag — man må endast erinra om en forskare sådan som Dr B. DAYDON JACKSON, Linnean Society's mångårige generalsekreterare.

Ett nytt bidrag till denna Linné-litteratur och ett sådant av den allra största betydelse — ett verkligt *magnum opus* — befinner sig sedan åtskilliga år under förberedelse och har nu fortskridit så långt mot sin fullbordan, att det kan väntas utkomma kanske redan under höstens lopp.

Det rör sig om ingenting mindre än en fullständig Linnébibliografi. Formellt sett är det en förteckning över British Museums samlingar — såväl jättebibliotekets i Bloomsbury som museets i South Kensington — och titeln blir också *A Catalogue of the works of Linnæus in the British Museum*. På grund av Linné-litteraturens rika representation på båda hållen, ej minst det senare, samt den praktiska åtgärden att även medtaga kända skrifter av hit-hörande slag, som ännu saknas i samlingarna (med tillfogande av beteckningen: *wanting*), blir denna katalog den utan jämförelse utförligaste redovisning av Linné-litteraturen, som föreligger.

Redan till Linnéjubiléet 1907 hade the Trustees låtit (genom B. B. WOODWARD och W. R. WILSON) utge en dylik katalog, som vid festligheterna i Uppsala överlämnades till universitetet. Den nya upplaga det nu är fråga om kommer emellertid att vida överträffa sin föregångare till omfång och uppgifternas utförlighet. Detta sammanhänger bl. a. med den storartade tillökning, som Linnésamlingen i British Museum (Nat. hist.) vunnit under senare år genom de osparda mödor bibliotekarien vid dess General Library Mr. BASIL H. SOULSBY nedlagt på denna uppgift. Med berättigad stolthet kan han beteckna den som i detta nu »the most complete after the unrivalled collection in the Royal University Library, Upsala». Han är även katalogens författare.

Under mångåriga studiemödor och genom besök vid främmande bibliotek har han förberett sig för detta värv och är efter J. M. HULTHS bortgång ovedersägligen den störste kännare av Linnés bibliografi, som finnes.

Såsom känt är kunde HULTH till Linnéjubileet 1907 framlägga en första volym (Partie 1: Livr. 1) av sin *Bibliographia Linnaeana*, omfattande Linnés egna tryckta skrifter (utom brev) t. o. m. 1906. De följande delarna skulle innehålla hans senare tryckta arbeten, bevarade Linnémanuskript, biografier och kritiker. Tyvärr kunde denna storslagna plan ej genomföras; ökade ämbetsplikter tvungo HULTH att låta sitt redan insamlade material förbliva liggande — till dess döden kom emellan och avklippte förhoppningen att se verket fullbordat. Den ingående kännedom om Linnélitteraturen han förvärvat har dock ej blivit ofruktbar, ty, såsom Mr. SOULSBY i en vacker minnesruna — avtryckt i vår Årsskrifts årg. för 1929, s. 182 — vittnat, ställde han beredvilligt sitt rika vetande till sin engelske kollegas förfogande vid dennes upprepade studiebesök i Uppsala allt från deras första sammanträffande 1923.

Det säger sig självt, vilken utomordentlig betydelse Mr. SOULSBY's bibliografiska arbete kommer att få för Linnéstudiet, och då jag genom förf:s vänlighet fått taga kännedom om detsamma i rentryck och korrektur (endast tillägg, rättelser och utförliga register återstå), har jag ansett mig böra redan nu redogöra för dess plan och omfång.

Katalogen — så långt den föreligger — utgör ej mindre än 229 sidor i stor kvart. Antalet bibliografiska nummer är — med bortseende från talrika inskjutna nummer betecknade med bokstavsindex — 3,604. Uppställningen är systematisk i 20 huvudavdelningar, vartill komma 6 grupper 'Appendix' upptagande dels skrifter om Linnés arbeten inom motsvarande avdelning, dels en förteckning å Linnéporträtt ingående i tryckta arbeten. Titlarna äro inom varje avdelning kronologiskt ordnade och återgivna med den största utförlighet och noggrannhet. Talrika intressanta och upplysande anmärkningar, såväl bibliografiska som sakliga, förekomma.

Av de olika avdelningarna må endast några här i korthet framhållas. Sålunda ha under avdelning XII Linnés 186 akademiska dissertationer sammanförts med utförliga uppgifter om alla omtryck samt i förekommande fall önskvärda anmärkningar om deras innehåll. Av särdeles stort intresse är naturligtvis avdelning XIV 'Life'. Det ligger i sakens natur att dess åvägabringsande måste ha hört till de mest maktpåliggande uppgifterna i denna bibliografi, då det är den första utförligare förteckning över bidrag till Linnés biografi. I vad grad förf. kunnat ernå fullständighet — något som ju knappast kan uppnås — är svårt att fastställa, men det säger åtskilligt, att enbart denna avdelning upptar 742 nummer, däribland mycket undangömda ting i tidskrifter och enskilda verk. (Särskilt för denna avdelning torde HULTHS hjälp ha varit förf. till stor nytta.) Att i de hittills utkomna årgångarna av denna Årsskrift ingående uppsatser finnas samvetsgrant förtecknade liksom att de utgöra lejonparten av de senare årens bidrag till Linnés biografi säger sig självt.

Det är i sanning en dyrbar gåva British Museum och dess trotjänare — som nyligen övergått i emeritiståndet, men alltså är lika oförtruet verksam för fullbordandet av sitt verk — skänka Linnéforskningen med Mr. SOULSBY's katalog. När den föreligger, kommer den att giva ett påtagligt intryck av Linnés enorma inflytande på vetenskapen under hans egen tid och senare, bevitnad av de talrika i skilda länder utgivna omtrycken, översättningarna, bearbetningarna och utdragen av hans skrifter. Hans egen otroliga prestationsförmåga kommer i klart

ljus liksom hans praktiska grepp vid val av de avhandlingsämnen, som under hans ledning behandlades, så vitt skilda från föregående tids tomma ordspel och skolastiska utläggningar. Detta och mycket annat kan den uppmärksamme läsaren finna ut vid ett uppmärksam studium av bibliografien¹, som säkerligen kommer att bidra att i utlandet på nytt göra Linnés insats aktuell.

Vi svenskar ha en särskild anledning att med tacksamhet mottaga detta *monumentum ære perennius* över ett av våra stoltaste vetenskapliga minnen.

Detta gäller ej minst om medlemmarne i det sällskap, som tagit till sin uppgift att här hos oss vårda detta minne och genom allt mera fördjupade undersökningar bringa klarhet över innebörden av Linnés insats på hans vidsträckta arbetsfält. För en sådan forskning och en sådan värdesättning är en ingående litteraturkännedom en nödvändig förutsättning. Mr. SOULSBY's katalog blir härvidlag en omistlig vägledare.

Hans insats till Linnéforskningens fromma ställer sig värdigt vid sidan av HULTHS och ÄHRLINGS, med dennes för sin tid beundransvärda förteckning över Linnés brevväxling. Vad man ytterligare kan önska är att en gång få HULTHS program realiserat även i avseende på Linnés otryckta manuskript.

¹ Den tryckes i 1,000 ex. — utom en presentuppl. om 25 ex. — och priset blir omkr. £ 1.

ARVID HJ. UGGLA.

SMÄRRE MEDDELANDEN.

En engelsk Linné-lärjunge. I denna årgång har d:r ELOF EHNMARK meddelat en litteraturhistorisk studie över Linnés inflytande på natur- och rese-skildringen i Sverige. Det kan då ha sitt intresse att rikta uppmärksamheten på en essay, som offentliggjorts i Samfundet de Nios årsbok Vår tid, vol. 11, 1930. Den har d:r KNUT HAGBERG till författare och behandlar den engelske författaren GILBERT WHITE (1720—1793) och hans berömda *Natural History of Selborne*. White var präst, men ägnade sin tid mest åt naturstudium, särskilt ornithologi och stod i en livlig brevväxling med Englands d. v. främsta naturvetenskapsmän, även Linnélärjungen SOLANDER och hans mecenat Sir JOSEPH BANKS. Även hans tre bröder voro gripna av seklets passion, »curiositas naturalis» — den yngste, JOHN, hörde till Linnés korrespondenter och meddelade honom särskilt iakttagelser över fåglarna. För dem alla framstod Linné utan tvekan som den vördade mästaren framför andra.

»Ser man saken ur litterär snarare än ur vetenskaplig synpunkt», säger HAGBERG, »skulle man kunna säga, att den linnéanska naturiakttagelsen vann mer efterföljd i England än i Sverige». I motsats till våra nyromantiker möter naturen hos »sjöskolans» stora diktare som klar och frisk verklighet, vilket nog delvis beror därpå att Whites bok om Selborne var en älsklingsläsning för män som KEATS, COLERIDGE och WORDSWORTH.

Trehundraårsminnet av Olof Rudbeck d. ä:s födelse, som sistlidne december firades med särskild högtidlighet av Uppsala universitet och Svenska Läkaresällskapet, framkallade ett flertal publikationer. Som bekant bidrog Svenska Linné-Sällskapet med en facsimil-edition av den tredje av de kataloger Rudbeck utgav över växtbeståndet i akademiska trädgården, *Hortus Botanicus 1685*, viktig även därför att den säkerligen tjänat den unge Linnæus vid hans begynnande studieår. — Av Uppsala universitet utgavs en festskrift *Rudbecksstudier* (Uppsala 1930, Almqvist & Wiksell), av vars innehåll särskilt bör framhållas professor E. LÖNNBERGS uppsats *De Rudbeckska fågelbilderna och deras betydelse*. Det berömda fågelverket, som bekant ett alster av Rudbeck d. y:s och hans medhjälpares flit och konstskicklighet, har — som förf. visar — spelat en betydande roll för Linnés ornithologiska uppfattning. I uppsatsen ha även avtryckts anteckningar efter de föreläsningar, Rudbeck med stöd av sina fågelplanscher höll under några terminer från hösten 1727. Dessa anteckningar föreligga — delvis med hans kollega Robergs hand — i en handskriftsvolym å Uppsala universitetsbibliotek. Föreläsningarna bevisades från hans ankomst till Uppsala hösten 1728 även av Linné, vars anteckningar, som komplettera de förra, finnas bevarade hos Linnean Society i London. Red. hoppas i följande årgång kunna publicera dessa. — En större uppsats av professor A. HAHR: *Olof Rudbeck d. ä. som arkitekt* är också av intresse genom den belysning den bl. a.

ger åt frågan om den botaniska trädgårdens och prefekthusets arkitektur under den Rudbeckska tiden. (Jfr prof. Sernanders avhandling i denna ärgång.)

Restaureringen av Råshults Södregård. Frågan om det lilla kaplansboställets försättande i värdigt skick har nu fått sin lösning, i det 1930 års riksdag anslagit 10,600 kronor till byggnadens restaurering i enlighet med ett av arkitekten PAUL BOBERG uppgjort program. Arbetet kommer att igångsättas under instundande sommar.

Därmed har ett önskemål blivit uppnått, som länge omfattats av Linné-minnets vänner landet runt och framför allt i den småländska hembygden, där det förfäktats av dr E. LINDELL, komminister G. VIRDESTAM m. fl. Redan 1929 väckte riksdagsman PER GUSTAFSSON en motion i frågan, som visserligen ej då blev bifallen, men dock fann ett välvilligt bemötande. (Se f. ö. G. VIRDESTAMS artikel: *Där Linné föddes* i Sv. Dagbl. ¹⁰ 5 1931.)

Vi hoppas i nästa ärgång kunna meddela en ingående redogörelse för restaureringsarbetet och de iakttagelser, man därvid kan bliva i tillfälle att göra.

I Hembygden, Dalslands Fornminnes- och Hembygdsförbunds årsbok för 1930, har apotekare AXEL LILJEDAHL, Göteborg, meddelat en uppsats: *Linnés resa genom Dal och hans Dal-botanik*. Förf. avtrycker och kommenterar, vad Linné i sin Wästgöta-Resa har att meddela från färden genom Dalsland, och har även gjort en sammanställning av de växter, som Linné känt från nämnda provins, enligt vittnesbörden såväl från reseskildringen som *Flora Suecica*, samt en lista på av Linné anförda svenska växtnamn från Dalsland. — Det hela utgör alltså ett bidrag till litteraturen i Linnés fotspar.

Komminister Gotthard Virdestam i Älmhult, den samvetsgranne forskaren i hemstiftets personhistoria och entusiastiske vårdaren av Linnés minne i hans egen födelsesocken, har i en volym betitlad *Småländska gestalter* (Växjö 1930. Förf:s förlag) samlat ett antal uppsatser, som till övervägande delen knyta sig till namnen Linné och Tegnér. Avdelningen om den förre, med rubriken Kring Blomsterkonungens minne, innehåller skildringar av Linnés barndomsbygd och dess mera framträdande personligheter, fadern och brodern som kyrkoherdar i Stenbrohult och till sist några drag från den unge Carolus' uppväxtår.

Uppsatserna, som tidigare sett dagen i denna Årsskrift och i Svenska Dagbladet, föreligga här delvis omarbetade och utvidgade. Boken är rikt illustrerad.

Den unge Linnæus som metallurg. I f. d. bruksdisponenten dr CARL SAMILINS värderika framställning: *Svenskt stål före de stora götstålprocessernas införande* (Sthm 1931) förekomma några uttalanden, som belysa den noggrannhet och skarpa iakttagelseförmåga, den unge studenten ådagalade även på bergsbrukets område. Med hänvisning på hans av ÅRKLING publicerade *Iter ad fodinas* (Ungdomsskrifter, 2, 1889) yttrar förf. bl. a. »Vid denna tid visade den unge Linnæus ett livligt intresse för bergshanteringen, i vars skilda delar han med stor vetgirighet sökte intränga. Och det förefaller, som om inte mycket fattats i att han vid val av livsuppgift givit bergshanteringen företräde framför biologien, om nu förhållandena gynnat ett avgörande i den riktningen. Att han säkerligen blivit en skicklig bergsman, det kan man med en viss sannolikhet sluta sig till av den reseberättelse av utpräglad teknisk läggning rörande detta [Davidshyttan] och flera andra besökta bruk, som påträffats bland hans efterlämnade papper.»

Linné und Berlin. Berliner Festschrift zu Linnés hundertfünfzigstem Todestage. 1778—1928. Neubrandenburg 1930. Under denna titel har C. L. HANSEN i liten bibliofilupplaga utgivit tre Linnéstudier av den flitige Linnéforskaren FELIX BRYK. I den första, Linnés Beziehungen zu Berlin, lämnar förf. några meddelanden om Linnés förhållande till GLEDITSCH, MAUPERTIUS m. fl. och hans inval i Akademie der Wissenschaften. Den andra studien, Linné als Künstler, föredrogs vid minnesfesten 1928 i Gesellschaft für Geschichte der Naturwissenschaft, Medizin und Technik och är i huvudsak identisk med en uppsats i denna Årsskrift, ärg. VIII. Sist följer ett föredrag: Linné vom bibliophilen Standpunkt, hållet s. å. vid en »Berliner Bibliophilen-Abend». Boken är försedd med talrika bilder och facsimil, bl. a. av Linnés tacksägelsebrev till FORMEY, sekreterare i Akademie der Wissenschaften.

Linné, Darwin, Mendel. Trenne biografiska skisser. Stockholm 1930, heter ett litet arbete av docenten N. HERBERT-NILSSON, där han bl. a. ger en kort översikt av Linnés vetenskapliga utveckling och betydelse.

SUMMARY OF CONTENTS.

PETER JONAS BERGIUS (1730—1790), professor of natural history at Stockholm and a physician of solid fame, was one of the most remarkable pupils of Linnæus. In the town where he lived he founded a botanical garden at one time rightly considered very important, which he bequeathed, together with his precious botanical library and his extensive herbarium, to the Royal Academy of Sciences. A century later, because of the want of space within the steadily increasing capital, another site was found for this garden; situated at Frescati it is now considered one of the chief botanical institutions of Sweden. Two centuries having passed since the birth of BERGIUS his foundation celebrated, on May 25th, 1930, this remarkable day by a festival to which invitations were issued to the members of the Royal Academy of Sciences and to those of the Swedish Linnean Society. A speech was given by Professor R. E. FRIES, the director of the garden; besides O. T. HULT, M.D., and a physician to the King, spoke of the medical achievements of BERGIUS who did much for the introduction of vaccination in Sweden. The speech of Dr. HULT forms the first article of this volume.

Professor H. O. JUEL has indexed those herbarium species still kept at Upsala which are signed by Linnæus *manu propria*.

In his autobiographies Linnæus himself gave the most important contributions to the knowledge of his life and ideas. E. MALMSTRÖM, D.D., has made a special study of the autobiographies and is preparing a critical edition of them. He has made a very careful list of the various redactions which are preserved in the University Library at Upsala, in the British Museum and in the Linnean Society, a list which proves the importance of getting them completely published. The edition published in 1823 by ADAM AFZELIUS can scarcely be considered as quite satisfactory.

E. THERMÆNIUS, Ph. D., gives a short report of the discussions in the Houses of Parliament which preceded, in 1880, the acquisition by the Government of Linnæus's farmhouse, Hammarby, then made into a Museum. Dr. THERMÆNIUS publishes an interesting document: a diary of a visit to Hammarby in 1879 by a very influential Member of Parliament, A. P. DANIELSSON; Professor TH. FRIES, the well-known biographer of Linnæus, guided his visit to Hammarby, and DANIELSSON after that warmly pleaded for the acquisition of the former dwelling-place of the *princeps botanicorum*.

G. VIRDESTAM, vicar of Stenbrohult, publishes a few letters written by SAMUEL LINNÆUS, a younger brother of the great man, which form a most important source for our knowledge of his childhood and early adolescence.

G. NEANDER, M.D., commentates upon Linnæus's report of the parish of Finnerödja which he visited during his famous journey through the province of Vestrogothia.

K. WEIN, 'Mittelschullehrer' at Nordhausen in Germany, gives a charac-

teristic of two disciples of Linnæus, the Swiss FRIEDRICH EHRLHART (1742—1795), apothecary and afterwards director of the botanical garden at Herrenhausen (Hannover), and the Swede J. A. MURRAY (1740—1791), professor of medicine at Goettingen. According to the author EHRLHART was a strictly critical observer who yields to the authority of his former teacher only as far as it seems congruent with his own observations, while MURRAY looks upon every deviation from the system of Linnæus very nearly as a capital crime.

Lately one has taken seriously into consideration the literary influence exercised by the diaries and other writings of Linnæus within his own country.

E. EHNMARK, Ph. D., in an extensive article describes the development of this influence during the life-time of Linnæus and later. He points at the subtle observation of certain picturesque details which characterise the writings of Linnæus as well as the poems of BELLMAN, in a way the greatest genius of Swedish poetry. The poets of Swedish neo-romanticism, however, made nature a symbolism which lost every individual trace; the realistic literature, starting with CEDERBORGH, again succumbs to the influence of Linnæus's vivid conspectus of nature.

NILS ZENZÉN, Ph. D., Assistant Keeper at the Museum of Natural History at Stockholm, has given an extensive description of a petrified log of wood kept at the Palæobotanic Museum which was formerly connected with the name of SWEDENBORG. Old catalogues describe it as a piece of cocoa-tree while in reality it belongs to a member of the family of Tiliaceæ. Its connection with SWEDENBORG, according to the learned author, is a mistake; the petrificate most probably belonged to the collection of the mineralogist G. VON ENGESTRÖM who is supposed to have got possessed of it through his connections with the Swedish East India Company.

Professor R. SERNANDER studies the foundation of the famous OLAUS RUDBECK, SR., the botanical garden at Upsala (founded in 1657), its architectural dispositions, and its importance to the young Linnæus during the time when he composed his sexual system. While lecturing in 1730—1731 instead of RUDBECK JR. he planned in the garden a large area where the plants were disposed according to his system — as proved by the map added to his *Adonis Uplandicus*. Linnæus, after having himself succeeded RUDBECK JR., reorganized the garden which through his labours became famous all over the world.

The editor, Dr. A. UGGLA, publishes some notices on a Spanish portrait of Linnæus. In another article he tells us about the large *Catalogue of the Works of Linnæus in the British Museum* which under the order of the Trustees has since some years ago been most carefully prepared by BASIL H. SOULSBY Esq., sometime Librarian of the Museum of Natural History at S. Kensington. He points out the great importance of this excellent work to the future studies concerning Linnæus and his work and emphasizes the great obligation under which all who are interested in these studies are laid to the author and patrons of the catalogue.

The volume winds up with the annuary report of Professor SERNANDER, curator of the Hammarby Museum. There are also some bibliographical notices as e. g. a summary of an article by Dr. HAGBERG on the influence of Linnæus upon GILBERT WHITE, well-known as author of the *Natural History of Selborne*. We are also reminded of the publication, by the Swedish Linnean Society, of the *Hortus Botanicus* (1685) by RUDBECK SR., being a catalogue of the plants cultivated in his botanical garden.

LINNÉ-SÄLLSKAPETS EGNA ANGE- LÄGENHETER

STYRELSENS ÅRS- OCH FÖRVALTNINGSBERÄTTELSE FÖR ÅR 1930.

Då Bergianska stiftelsen detta år ämnade fira 200-årsminnet av sin grundare P. J. Bergii födelse — som bekant en av Linnés mera framstående lärjungar — beslöt Sällskapetets styrelse antaga en av ordföranden såsom Stiftelsens föreståndare framförd inbjudan till Sällskapet att kombinera sin värsammankomst med denna högtidlighet. Medlemmarna samlades alltså söndagen den 25 maj i Bergianska trädgården, där först sedvanliga föreningsangelägenheter behandlades. Revisionsberättelsen föredrogs av rådmän K. W. HERDIN och enligt revisorernas yrkande beviljades styrelsen och skattmästaren ansvarsbefrielse för 1929 års förvaltning.

Minneshögtiden ägde därefter rum å den s. k. italienska terrassen, där en talrik skara inbjudna hade infunnit sig. Efter hälsningstal av Stiftelsens inspektor prof. JAKOB ERIKSSON, höll föreståndaren, prof. ROB. E. FRIES, föredrag över: P. J. Bergius, ett 200-årsminne. Därefter följde det föredrag av dr O. T. HULT över: P. J. Bergius och medicinen i Sverige, som ingår som första uppsats i denna årgång.

Efter högtidligheten var tillfälle berett för de närvarande att bese den Bergianska trädgården, som nu stod i sin grannaste försommarprakt. Senare följde gemensam middag å restaurant Foresta å Lidingön, vari även talrika medlemmar av Linné-sällskapet deltog.

Ordinarie höstsammankomst hölls å Svenska Läkarsällskapets lokal i Stockholm fredagen den 5 december. Den inleddes av ordföranden prof. FRIES med några minnets och tacksamhetens ord i anledning av styrelseledamoten, vice krigsdomare J. Aströms bortgång.

Vice ordf., prof. SERNANDER erinrade i ett kortare anförande om 300-årsminnet av Olof Rudbeck d. ä:s födelse.

Vid därefter förrättade stadgeenliga val omvaldes till ordförande för 1931 prof. ROB. E. FRIES och till vice ordförande för samma tid prof. R. SERNANDER. Till styrelsemedlemmar för perioden 1931—1933 omvaldes doktor O. T. HULT och professor S. MURBECK och nyvaldes andre bibliotekarien A. HJ. UGGLA. Till suppleant för samma tid valdes intendenten S. WALLIN. Till revisorer för 1931 utsågos rådmän K. W. HERDIN och professor N. VON HOFSTEN med professor S. EKMAN och amanuens C. G. ALM som suppleanter.

Kyrkoherden teol. dr ELIS MALMESTRÖM höll ett föredrag över: Linnés självbiografier (delvis ingående i denna årgång.) — Doktor GUSTAF NEANDER talade över ämnet: Med Linné genom »Stora Tiveden». En dag av Västgötaresan (ävenledes tryckt i denna årgång).

Efter sammanträdet följde som vanligt supé å källaren Gyllene Freden.

Då i samband med den under utställningssommaren starkt ökade turisttrafiken ett behov gjort sig kännbart att äga en kort orientering över Linnéminnena, utarbetade professor R. SERNANDER på initiativ av Uppsala Turistbyrå en liten vägvisare: *Botaniska trädgården—Linnéträdgården—Linnés Hammarby*, för vilken Sällskapet åtog sig förlaget.

I samband med firandet av Olof Rudbeck d. ä:s minne utgav Sällskapet hans *Hortus botanicus* 1685 i en facsimil-upplaga, som utfördes hos Almqvist & Wiksell i 300 ex. Den distribuerades enl. stadgarna till stiftarne av Linnémuseet och övriga stödjande medlemmar och har i övrigt sålts till medlemmar och andra i sådant antal att omkostnaderna blivit i det närmaste betäckta.

Styrelsen har under året sammanträtt den 30 mars, 10 november och 5 december.

LINNÉTRÄDGÅRDEN 1930.

Under år 1930 förseddes trädgårdens träd och buskar med skifferetiketter av samma typ som örternas på »area annua» och »area perennis». I övrigt ha inga förändringar eller nyanläggningar kommit till utförande.

Fröskörden för 1930 blev betydligt bättre än föregående år och uppgick till 250 kapslar frön.

Följande gåvor kommo under året trädgården till del:

Från Uppsala botaniska trädgård genom prof. N. SVEDELIUS: 33 kapslar frön.

Från Lunds botaniska trädgård genom doc. K. A. H. HÅKANSSON: 29 kapslar frön.

Från Bergianska trädgården, Stockholm, genom prof. ROB. E. FRIES: 34 kapslar frön.

Från Göteborgs botaniska trädgård genom prof. C. SKOTTSBERG: 28 kapslar frön.

NILS SVEDELIUS.

Trädbeståndet å området bakom orangeribyggnaden, som är av stor betydelse för dennas dekorativa inramning, hotas till sitt bestånd av uppkomna rötskador, troligen delvis på grund av de här anbragta stora vedupplagen. På framställning av Större konsistoriets representant i styrelsen, prof. SERNANDER, ha universitetsmyndigheterna nu vidtagit rationella konserveringsåtgärder å dessa träd, liksom även å träden på förgården åt Svartbäcksgatan, som t. v. ej disponeras av Sällskapet.

LINNÉMUSEET OCH LINNÉBIBLIOTEKET.

Antalet besökande i Linnémuseet utgjorde under året 406 personer enligt anteckning i den i museet framlagda besöksboken.

Till museet har av doktor SELIM BIRGER, Stockholm, överlämnats en liten originell pjäs, en Linné-byst av gjutet glas, apterad som parfymflaska.

Linnébiblioteket förvaras alltjämt å Universitetsbiblioteket, i avvaktan på möjlighet att överflytta det till Linnéska bostadshuset. Det förtjänar anmärkas, att bibliotekarien B. H. SOULSBY under förliden höst, vid efterforskningar för sin ovan omnämnda katalog, konstaterade förefintligheten i Förbergiska samlingen av tvenne bibliografiska rariteter, vilka han förut antecknat som endast förekommande i Brit. Museum (Nat. hist.).

SKATTMÄSTARENS BERÄTTELSE FÖR ÅR 1930.

Linné-Sällskapets inkomster och utgifter samt fondernas ställning framgår av följande sammandrag.

Kassakonto:*Debet:*

Ingående balans	47: 06
Årsavgifter	4,496: —
Statsanslag till årsskriften	1,500: —
Sålda publikationer	169: 89
Inträdesavgifter till Linnémuseet	45: 35
Inlösta obligationer	5,000: —
Checkräkning	5,000: —
Sparkasseräkning	4,046: 18
Räntor	8,982: 16
Kronor	29,286: 64

Kredit:

Omkostnader (allmänna omkostnader och löner)	3,204: 54
Linnéträdgården 1930	4,757: 19
Linnémuseet 1930	254: 72
Årsskriften 1930 och publikationer	4,653: 21
Inköpta obligationer	3,030: —
Checkräkning	5,000: 22
Kapitalräkning	5,066: 41
Sparkasseräkning	3,267: 98
Räntor (vid obligationsköp)	12: 50
Utgående balans	39: 87
Kronor	29,286: 64

Ingående balanskonto 1 jan. 1930.

Museifonden	201,841: 14	Samlingarna	199,223: 79
Fasta fonden	21,707: 52	Oblig. och lotter	172,263: 58
Dispositionsfonden	12,638: 93	Kapitalräkning	486: 49
Linnéfonden	106,926: 83	Checkräkning	12: 62
Minnesstodsfonden	2,020: —	Sparkasseräkning	7,556: 08
Viktor N. Baumbachs fond	10,397: 47	Kassabehållning	47: 06
Reservfonden	24,057: 73		
Kronor	379,589: 62	Kronor	379,589: 62

Utgående balanskonto 31 dec. 1930.

Samlingarna	199,223: 79	Museifonden	201,841: 14
Oblig. och lotter	170,343: 58	Fasta fonden	21,816: 06
Kapitalräkning	5,552: 90	Dispositionsfonden	12,702: 12
Checkräkning	12: 84	Linnéfonden	107,461: 46
Sparkasseräkning	6,777: 88	Minnesstodsfonden	2,121: —
Kassabehållning	39: 87	Viktor N. Baumbachs fond	10,501: 44
		Reservfonden	25,507: 64
Kronor	381,950: 86	Kronor	381,950: 86

Sällskapets inkomster av årsavgifter ha under 1930 minskats med kr. 243:95 i jämförelse med år 1929 och uppgå endast till kr. 4,496:— mot i staten beräknade kr. 4,700.

Statsanslaget till årsskriften har utgått med oförändrat belopp, kr. 1,500.

Inträdesavgifterna till Linnémuseet visa fortsatt tendens att sjunka och uppgå i år endast till kr. 45:35.

Sällskapets ränteinkomster hava varit kr. 8,982:16 eller en obetydlighet under det i staten beräknade beloppet 9,011:61.

De allmänna omkostnaderna, däri inbegripet tjänstemännens löner, ha begränsats till kr. 3,204:54 eller till kr. 600 lägre än i statförslaget. Likaså ha utgifterna för Linnémuseet kunnat begränsas till kr. 254:72 mot i staten uppförda kr. 400. Inga reparationer eller förändringar, som dragit med sig några extra kostnader, ha heller kommit till utförande under året.

Linnéträdgården har dragit en kostnad i kr. 4,757:19, vilket utmärkt väl stämmer med det i staten uppförda beloppet kr. 4,800.

Årsskriften och publikationer ha kostat kr. 4,653:21, därav kr. 4,319:61 för årsskriften, som överstiger det i staten uppförda beloppet med något över 300 kr. Bland de övriga publikationerna märkes en »Vägvisare» till Linnéträdgården och Hammarby, som dragit en kostnad å kr. 245.

Sällskapets samtliga tillgångar ha dock ökats under året med kr. 2,361:24. De obligatoriska avsättningarna till fonderna ha uppgått till kr. 911:33 och det återstående överskottet å Vinst- och förlustkontot, kr. 1,449:91, har tillförts Reservfonden. Att denna behållning trots minskningen i ledamotsantalet ändå blivit så pass stor, beror på att inga större extra utgifter av något slag förekommit. Ökningen fördelar sig på följande sätt på Sällskapets olika fonder:

De stadgeenliga avsättningarna till:

Fasta fonden	108:54	
Dispositionsfonden	63:19	
Linnéfonden	534:63	
Minnesstodsfonden	101:—	
Viktor N. Baumbachs fond	103:97	911:33
Reservfonden (överföring från Vinst- och förlust-		
kontot)		1,449:91
	Summa kr. 2,361:24	

Under årets lopp har Äggfors A.-B:s 5 1/2 % obligation av år 1917 A 180 utlottats med en kursvinst å 50 kr. Av nya obligationer ha inköpts nom. 3,000 kr. Hammarforsens Kraft A.-B:s 5 % obligationer av år 1930 till 101 %.

Det sammanlagda bokförda värdet å Sällskapets obligationer och kommanditlotter (varå en förteckning återfinnes i »Staten» för år 1931) uppgår den 31 dec. 1930 till kr. 170,343:58.

För innevarande räkenskapsår har uppgjorts följande förslag till »Stat för Svenska Linné-Sällskapet för år 1931».

Uppsala den 5 jan. 1931.

NILS E. SVEDELIUS.

Svenska Linné-Sällskapets skattmästare.

STAT FÖR SVENSKA LINNÉ-SÄLLSKAPET FÖR ÅR 1931.

Inkomster:*Räntebärande kapital:*

a) Obligationer och lotter:	Kapital.	Ränteavkastning.
K. Sveriges Stadshypotekskassas 5 % obl. 1922 (nom. 80,000 kr.)	80,643: 38	4,000: —
Sveriges Allm. Hypoteksbanks 5 % obl. 1924 (nom. 30,000 kr.)	30,000: —	1,500: —
Sthlms Int. Gar. A.-B:s 4 % obl. 1904 (nom. 5,040 kr.)	4,120: 20	201: 60
5 st. 5 % kom.-lotter i Sthlms Ensk. Bank, Ser. II, 1911 å nom. 5,000 kr.	4,550: —	250: —
Boxholms A.-B:s 5 1/2 % obl. (nom. 5,000 kr.)	4,987: 50	275: —
Hellefors Bruks A.-B:s 5 1/2 % obl. 1925 Ser. A (nom. 10,000 kr.)	10,000: —	550: —
Vargöns A.-B:s 6 % obl. 1919 (nom. 5,000 kr.)	4,950: —	300: —
Holmens Bruks och Fabr. A.-B:s 5 % obl. 1926 (nom. 5,000 kr.)	5,012: 50	250: —
Hellefors Bruks A.-B:s 6 % obl. 1925 (nom. 5,000 kr.)	5,112: 50	300: —
Sveriges Allm. Hypoteksbanks 4 1/2 % obl. 1926 (nom. 5,000 kr.)	4,887: 50	225: —
A.-B. Stjernfors-Ställdalens 5 % obl. 1927 (nom. 5,000 kr.)	5,000: —	250: —
Sveriges Allm. Hypoteksbanks 4 1/2 % obl. 1927 (nom. 3,000 kr.)	3,000: —	135: —
Mo och Domsjö A.-B:s 5 % obl. 1928 (nom. 5,000 kr.)	5,050: —	250: —
Hammarforsens Kraft A.-B:s 5 % obl. 1930 (nom. 3,000 kr.)	3,030: —	150: —
	Kr. 170,343: 58	8,636: 60

b) Å bankräkningar 400: —

<i>Arsavgifter</i> av ledamöter	4,300: —
<i>Statsbidrag</i> till årsskriften	1,500: —
<i>För sålda publikationer</i>	150: —
<i>Inträdesavgifter</i> till Linnémuseet	50: —

Summa inkomster kr. 15,036: 60

Utgifter:

Tjänstemännens löner.

Sekreterare	600:—	
Skattmästare	600:—	
Redaktör	600:—	1,800:—

Allmänna omkostnader.

Renhållning	180:—	
Försäkringspremier	707:—	
Kostnader för sammanträdena	400:—	
Diverse	713:—	2,000:—

Linnéträdgården.

Trädgårdsförmannen	3,000:—	
Hyra av bostad åt honom	300:—	
Daglönare	1,000:—	
Material, repar., körsior m. m.	300:—	
Växter, frakt m. m.	200:—	4,800:—

Linnémuseet.

Uppvärmning o. belysning	300:—	
Städning o. rengöring	100:—	400:—

Årsskriften.

Tryck	3,500:—	
Oförutsedda utgifter m. m.	500:—	4,000:—

Avsättning till fonderna.

Fasta fonden ($\frac{1}{2}$ % å kapitalbehålln.)	109:08	
Dispositionsfonden ($\frac{1}{2}$ % å kapitalbehålln.)	63:51	
Linnéfonden ($\frac{1}{2}$ % å kapitalbehålln.)	537:31	
Minnesstodsfonden (5 % å kapitalbehålln.)	106:05	
Viktor N. Baumbachs fond (1 % å kapitalbehålln.)	105:01	920:96

Oförutsedda utgifter (eller till reservfonden)	1,115:64	
Summa utgifter kr. 15,036:60		

Uppsala den 5 jan. 1931.

NILS E. SVEDELIUS.
Svenska Linné-Sällskapets skattmästare.

REVISIONSBERÄTTELSE FÖR ÅR 1930.

Undertecknade, av Svenska Linné-Sällskapet utsedda att granska styrelsens räkenskaper och förvaltning under år 1930, få efter fullgjort uppdrag avgiva följande berättelse.

Sällskapets inkomster och utgifter samt ekonomiska ställning framgå av skattmästarens till styrelsen avgivna berättelse, till vilken vi härmed få hänvisa.

Räkenskaperna äro förda med synnerlig omsorg och reda samt vederbörligen verifierade. Sällskapets tillgångar synas oss på fullt betryggande sätt placerade; värdehandlingarna ha av oss granskats och befunnits i vederbörlig ordning.

Sällskapets samlingar äro brandförsäkrade för 200,000 kr., Linnébiblioteket och lagret av Sällskapets skrifter för tillsammans 57,000 kr. Museisamlingarna äro inbrottsförsäkrade för 150,000 kr. Premierna för samtliga försäkringar äro i laga tid inbetalta.

Föreskrivna ränteavsättningar till Sällskapets fonder äro verkställda.

Styrelsens protokoll äro oss företedda och föranleda icke någon anmärkning.

Det är för revisorerna ett nöje att konstatera det synnerligen förtjänstfulla och för Sällskapet gagnande arbete, som nedlagts av styrelsen, enkannerligen skattmästaren, under det gångna verksamhetsåret.

På grund av revisionen få vi tillstyrka, att Sällskapet beviljar styrelsen och skattmästaren full och tacksam ansvarsfrihet för den tid revisionen omfattar.

Uppsala den 2 april 1931.

K. W. HERDIN.

NILS VON HOFSTEN.

GÄLLANDE BESTÄMMELSER RÖRANDE RÄNTEAVSÄTTNINGAR TILL SÄLLSKAPETS FONDER.

Fasta fonden förräntas med $\frac{1}{2}\%$ å kapitalbehålln. (Styrelsebeslut 20 maj 1928.)

Dispositionsfonds	»	»	1/2 %	»	»	»	»	»	»
-------------------	---	---	-------	---	---	---	---	---	---

Linnéfonden » » $\frac{1}{2}$ % » » (Regl. fastställt av Sällsk. 26 nov. 1925).

Minnesstodsfonden » » 5 % » » (Styrelsebeslut 13 mars 1930.)

Viktor N. Baumbachs fond. förräntas med 1 % å kapitalbehålln. (Regl. fastställt av Sällsk. 22 maj 1927.)

SVENSKA LINNÉ-SÄLLSKAPETS STYRELSE.

Professor ROB. E. FRIES,
Ordförande för 1931.

Professor R. SERNANDER,
Vice ordförande för 1931.

Övriga styrelsemedlemmar:

Valda för åren 1930—1932:

Disponenten P. BELLANDER, professor emeritus H. O. JUEL, professor T. LAGERBERG.

Suppleant: Överbibliotekarien A. GRAPE.

Valda för åren 1931—1933:

Livmedikus O. HULT, professor emeritus Sv. MURBECK, andre bibliotekarien A. Hj. UGGLA, sekreterare och föreståndare för Linnémuscet samt redaktör för årsskriften.

Suppleant: Intendenten S. WALLIN.

Valda för åren 1929—1931:

Professor E. LÖNNBERG, professor N. SVEDELIUS, skattmästare, doktor G. NEANDER.

Suppleant: Pastor G. VIRDESTAM.

Vald av Större Akademiska konsistoriet i Uppsala:

Professor R. SERNANDER.

Revisorer:

Rådman K. W. HERDIN och professor N. VON HOFSTEN.

Suppleanter: Professor S. EKMAN och amanuensen C. G. ALM.

SVENSKA LINNÉ-SÄLLSKAPETS LEDAMÖTER

VÅREN 1931

FÖRSTE HEDERSLEDAMÖTER

H. K. H. KRONPRINSEN.

H. K. H. HERTIGEN AV VÄSTERGÖTLAND.

H. K. II. HERTIGINNAN AV VÄSTERGÖTLAND.

H. K. II. HERTIGEN AV NÄRKE.

STIFTARE AV LINNÉMUSEET

(tillika stödjande ledamöter)

Aktiebolaget P. A. NORSTEDT & SÖNER, Stockholm.

BRÖDIN, E., f. d. Vicekonsul, Villagatan 6, Stockholm.

BÄCKSTRÖM, W., Grosshandlare, Kommendörsgatan 32, Stockholm.

VON ECKERMANN, EBBA, Grevinna, Sturegatan 32, Stockholm.

VON ECKERMANN, H., Docent, Edeby Gärd, Sparreholm.

VON ECKERMANN, ULLA, Fru, Edeby Gärd, Sparreholm.

VON ECKERMANN, W., Överstekammarjunkare, Sturegatan 32, Stockholm.

EGNELL, JULIA, Fru, Strandvägen 37, Stockholm.

EKLUND, F. G. T., Direktör, Floragatan 21, Stockholm.

FINEMAN, C. G., Fil. doktor, Upplandsgatan 6 A, Stockholm.

GIMO-ÖSTERBY BRUKS Aktiebolag, Gimo.

KASSMAN, G., Bankir, Kungsgatan 13, Stockholm.

KEMPE, S. M., Bruksägare, Kungsträdgårdsgatan 22, Stockholm.

LUNDSTRÖM, B. E., Direktör, Strandvägen 7 B, Stockholm.

MANNERHEIM, J., Friherre, Eriksbergsgatan 1 A, Stockholm.

SÄGER, E., Förste hovstallmästare, Hamngatan 14, Stockholm.

SJÖSTEDT, A., Major, Karlaplan 11, Stockholm.

SUNNERDAHL, MAGDA, Fröken, Narvavägen 30, Stockholm.

TRAUGOTT, I., Direktör, Hovslagaregatan 5, Stockholm.

TRAUGOTT, O., Direktör, Strandvägen 57, Stockholm.

TULLBERG, T., Advokat, Skellefteå.

UPPSALA ÄNGKVARNS AKTIEBOLAG, Uppsala.

WACHTMEISTER, A., Greve, Wambåsa, Johannishus.

WACHTMEISTER, CAROLA, Grevinna, Wambåsa, Johannishus.

WACHTMEISTER, H., Greve, Överstekammarjunkare, V. Trädgårdsgatan 13, Stockholm.

WIKANDER, C. R. L., Bankdirektör, Lovisagatan 2, Stockholm.

WÄDELL, J. O., Disponent, Ljusdal.

ÖVRIGA LEDAMÖTER

* = Ständig ledamot ** = Stödjande ledamot

AFZELIUS, A., Regeringsråd, Lilljansplan 1, Stockholm.

AFZELIUS, K., Fil. doktor, L. Bältgatan 5, Stockholm.

AHLSTRÖM, N., Läroverksadjunkt, Borås.

ALEMAN, O., Överläkare, Birger Jarlsgatan 19 C, Stockholm.

ALEMAN, ALICE, Doktorinna, Birger Jarlsgatan 19 C, Stockholm.

*ALEXANDERSON, G. A. H., Advokat, Birger Jarlsgatan 52, Stockholm.

ALM, C. G., Amanuens, Växtbiologiska institutionen, Uppsala, *t. f. föreståndare för Linnéträdgården.*

ALMBLADH, E., Doktor, Mönsterås.

ALMGREN, O., Professor emeritus, Sveavägen 6, Uppsala.

ALMKVIST, J., Professor, Nybrogatan 7, Stockholm.

ALMQUIST, E., Lektor, Eskilstuna.

AMELN, C., Bankdirektör, Stora Torget 7, Uppsala.

AMELN, H., Konsul, Bergen (Norge).

*AMINOFF, ELISABETH, Fru, Strandvägen 43, Stockholm.

**AMINOFF, G., Kabinettskammarherre, Strandvägen 43, Stockholm.

ANDERBERG, G. A. R., t. f. Professor, Ö. Slottsgatan 14 B, Uppsala.

ANDERSON, G. B., Vicekonsul, 69 W. Washington Str., Chicago, Ill. (U. S. A.).

ANDERSON-TESCH, HJ., Apotekare, Djursholm.

ANDERSSON, F. A., Ritare (Firma John Fröberg), Finspång.

*ANDERSSON, HILDA, Fröken, Tällberg.

ANDERSSON, J. A., Överläkare, Ulricehamn.

ANDRÉN, O., Doktor, Nässjö.

Apotekaresocieteten, Stockholm.

*ARFWEDSON, J., Kammarherre, Bankdirektör, Strandvägen 59, Stockholm.

ARMINI, H., Lektor, Vänersborg.

ARNELL, H. V., f. d. Lektor, Luthagsesplanaden 13, Uppsala.

VON ARNOLD, H., Kanslisekreterare, Hofsta, Bettna.

VON ARNOLD, Ulla, Grevinna, Hofsta, Bettna.

ARRHENIUS, MARIA, Professorska, Nobelinstitutet, Stockholm 50.

ARRHENIUS, SOFIA, Fru, Gamla Haga, Stockholm.

ARWIDSSON, I., Docent, Dragarbrunnsgatan 75, Uppsala.

ASCHAN, W., Regeringsråd, Torstenssonsgatan 4, Stockholm.

ASKLUND, B. H. V., Docent, Kåbo villastad, Uppsala.

ASPLUND, G., Doktor, Karlavägen 49, Stockholm.

AXELSON, P. B., Stadsläkare, Nora.

BACKMAN, L., Professor, S. Rudbecksgatan 1, Uppsala.

- BARR, HJ., Överingenjör, Hallstahammar.
BARTHEL, CHR., Professor, Experimentalfältet.
BEHM, A., Intendent, Skansen, Stockholm.
BELFRAGE, K., Doktor, Lidköping.
*BELFRAGE, L., Kapten, Blasieholmstorg 9, Stockholm.
*BELLANDER, B., Jägmästare, Hoting.
BELLANDER, MARIE-LOUISE, Fru, Hoting.
**BELLANDER, P., Disponent, Gustaf Adolfs torg 14, Stockholm.
*BENEDICKS, C., Professor, Tegnérslunden 3, Stockholm.
BENGTTSSON, S., Fil. doktor, Lund.
BENSOW, F., Kapten, Norrköping.
BERG, MÄRTA, Fröken, Sturegatan 22, Stockholm.
BERG, T., Direktör, Kungstensgatan 56, Stockholm.
VON BERGEN, F., Doktor, Linnéplan 1, Göteborg.
BERGH, SARA, Fru, Birger Jarlsgatan 41, Stockholm.
**BERGHMAN, I., Grosshandlare, Engelbrektsgratan 25, Stockholm.
BERGMARK, G., Professor, N. Slottsgatan 6, Uppsala.
BERGNER, E., Doktor, Örebro.
BERGNER, EBBA, Fru, Arnöberg, Enköping.
BERGQUIST, A. O., Provinsialläkare, Söderköping.
BERGQUIST, NANNY, Fru, Söderköping.
*BERGSTRÖM, J. F., Civilingenjör, Götgatan 96, Stockholm.
BERGVALL, N. G., Kassör, Fleminggatan 23 A, Stockholm.
BERNSTRÖM, G., Apotekare, Kronans droghandel, Göteborg.
BESKOW, A., Landshövding, Växjö.
BESKOW, INGEGERD, Landshövdingenska, Växjö.
*BILDT, A. R., Direktör, Lejonadal, Bro.
*BILDT, D., Herr, Stockholm.
*BILLING, M., Bankdirektör, N. Mälarstrand 22, Stockholm.
BILLSTRÖM, R., Hovblomsterhandlare, Lidingö villastad.
BIRGER, S., Doktor, Birger Jarlsgatan 27, Stockholm.
BJÖRCK, AMALIA, Fröken, Bangatan 10, Göteborg.
BJÖRKMAN, E., Doktor, Västerås.
*BJÖRNSTRÖM-STEFFANSON, H., 56, East 57 Str., New York (U. S. A.).
BLANCK, A., Professor, Kåbo villastad, Uppsala.
BOCK, S., Professor, Odengatan 43, Stockholm.
BODÉN, H., Advokat, Saltsjö-Duvnäs.
BOIERTH, P., Stadsträdgårdsmästare, Stadsträdgården, Uppsala.
BOIVIE, V., Doktor, Hälsingborg.
*BONDE, C. G., Förste Hovjägmästare, Friherre, Ericssberg, Katrineholm.
**BONNIER, K. O., Bokförläggare, Nedre Manilla, Stockholm.
BORGE, O. F., Fil. doktor, Nybrogatan 26, Stockholm.
*BOSTRÖM, MARY, Fru, Störgatan 59, Stockholm.
BOVIN, ALMA, Professorska, Karlavägen 63, Stockholm.
BOVIN, E., Professor, Karlavägen 63, Stockholm.
BRING, R., Underståthållare, Bellmansgatan 6, Stockholm.
BRING, SIGNE, Fru, Bellmansgatan 6, Stockholm.
BROLÉN, N., Bankdirektör, Linköping.
BROMAN, I., Professor, Lund.
BRUNDIN, H., Disponent, Lidingö villastad.

- BRUNDIN, J. A. Z., Lektor, Växjö.
 BRUZELIUS, N. S., Apotekare, Grevgatan 3, Stockholm.
 *BÄCKSTRÖM, H., Professor, Djursholm.
 BÖKMAN, K., Häradskrivare, Strömstad.
 BÖRJESSON, K., Bokförläggare, Döbelnsgatan 1 B, Stockholm.
 CAMPBELL, Å., Fil. doktor, Uppsala.
 CARLGREN, M., Jägmästare, Floragatan 7, Stockholm.
 CARLSSON, C. D., Apotekare, Apoteket Enhörningen, Göteborg.
 CARLSSON, G. W. F., Lektor, Strandvägen 7 C, Stockholm.
 CARLSTRÖM, G. L., Grosshandlare, Hjorthagsvägen 111, Stockholm.
 CEDERSTRÖM, ANNA, Fröken, Kungshamn, Uppsala.
 CEDERSTRÖM, CHARLOTTE, Fröken, Fredrikslund, Uppsala.
 CHARPENTIER, J., Professor, Junkilsgatan 17, Uppsala.
 CHRISTENSEN, C., Museumsinspektör, Botanisk Museum, Köpenhamn (Danmark).
 *CHRISTENSEN, K., Godseier, Fredriksstad (Norge).
 CLAESSON, ESTER, Trädgårdsarkitekt, Stureparken 5, Stockholm.
 *CLARHOLM, P., f. d. Lasarettsläkare, Karlstad.
 CLASON, FR., Doktor, Skolgatan 31, Uppsala.
 **COLLIJN, L., Grosshandlare, Djursholm.
 *COYET, HENRIETTE, Friherrinna, Torup, Bara.
 CRONHOLM, S., Tandläkare, Äppelviken.
 **CURMAN, CAJLA, Professorska, Floragatan 3, Stockholm.
 CURMAN, S., Riksantikvarie, S:t Eriksgatan 64, Stockholm.
 CYRÉN, O., Ingenjör, Villagatan 24, Stockholm.
 DAHL, C. G., Föreståndare för Alnarps trädgårdsskola, Åkarp.
 DAHLGREN, O., Docent, Trädgårdsgatan 17, Uppsala.
 DAHLMAN, K. V., Doktor, Äppelviken.
 *DAVIDSOHN, A., Generalkonsul, Strandvägen, 57, Stockholm.
 *DE GEER, L. C. G. E., Introduktör av främmande sändebud, Friherre, Väsby.
 DE LA GARDIE, M. J., Löjtnant, Greve, Högagärde, Vägby.
 DELIN, N., Jägmästare, Sturegatan 48, Stockholm.
 DRAKE AF HAGELSRUM, G., Apotekare, Teckomatorp.
 DUNKER, EBBA, Fröken, Hälsingborg.
 *DUNKER, H., Disponent, Hälsingborg.
 DUNKER, O., Doktor, Hälsingborg.
 EDÉN, MARJA, Landshövdingenska, Strömgatan 24, Stockholm.
 EDLUND, B., Bankdirektör, Ö. Ågatan 11, Uppsala.
 EDSTRÖM, S., Direktör, Västerås.
 VON EHRENHEIM, ALICE, Fru, Grönsö, Enköping.
 *EKLUND, MARIANNE, f. von Utfall, Fru, Floragatan 21, Stockholm.
 EKMAN, S., Professor, Kåbo villastad, Uppsala.
 ELIASSON, A. G., f. d. Lektor, Vänersborg.
 VON ENGeström, E. M., Godsägare, Kiplingeberg, Uppsala.
 ENGSTEDT, M., Apotekare, Apoteket Östgöta Lejon, Norrköping.
 ERDMANN, TH., f. d. Distriktsläkare, Slöjdgatan 9, Stockholm.
 ERHARDT, GRETA, Fru, Engelbrektsgatan 29, Stockholm.
 ERHARDT, R., Överfältläkare, Engelbrektsgatan 29, Stockholm.
 ERICKSON, H., Notarie, Jernkontoret, Stockholm.
 *ERICSSON, E. A., Överste, Storgatan 48, Stockholm.
 ERICSSON, E. M., Köpman, Svarbäcksgatan 11, Uppsala.

- VON ESSEN, A., Friherre, Vindhemsgatan 1, Uppsala.
 VON ESSEN, C. C:SON, Kammarherre, Friherre, Säbylund, Kumla.
 VON ESSEN, VERA, Friherrinna, Salsta slott, Vattholma.
 *EWERLÖF, V., Apotekare, Djursholm.
 FABER, K. H., Professor, Frederik V:tes Vej 3, Köpenhamn (Danmark).
 FLODERUS, B., Doktor, Grevgatan 3, Stockholm.
 FLODERUS, O. M., Lektor, Västerås.
 Folkskoleseminariet, Växjö.
 FORSBERG, AGNES, Karlavägen 11, Stockholm.
 FORSBERG, E. A., Överingenjör, Karlavägen 11, Stockholm.
 FORSSELL, G., Professor, Bergsgatan 2, Stockholm.
 FOUGBERG, C., Jägmästare, Piteå.
 *FRÆNCKEL, AMELIE, Fru, Viktoriagatan 32, Göteborg.
 *FRÆNCKEL, G., Löjtnant, Arkivgatan 7, Göteborg.
 *FREDRIKSON, V., Direktör, Birger Jarlsgatan 52, Stockholm.
 FREDRIKSSON, E., Direktör, Ö. Ågatan 33, Uppsala.
 *FRIEDLÄNDER, H., Grosshandlare, Floragatan 15, Stockholm.
 FRIES, E. TH., Doktor, Visby.
 FRIES, G., Länsjägmästare, Karlstad.
 FRIES, H., Doktor, St. Nygatan 5, Göteborg.
 *FRIES, HJ., Doktor, Engelbrektsplan 2, Stockholm.
 *FRIES, NANNA, Professorska, Bergianska trädgården, Stockholm 50.
 *FRIES, R. E., Professor, Bergianska trädgården, Stockholm 50. *En av Sällskapets stiftare. Sällskapets ordförande.*
 FRIES, T., Akademiämbetsmästare, Kåbo villastad, Uppsala.
 VON FRIESEN, O., Professor, Borggatan 1, Uppsala.
 FRISENDAHL, A., Lektor, Rosengatan 5, Göteborg.
 *FRÖLANDER, NATALIE, Fru, Djursholm.
 **FUNCH, H., f. d. Bruksdisponent, Ökna säteri, Tystberga.
 FÜRST, C. M., Professor emeritus, Lund.
 **FÜRSTENBERG, A., Doktor, Strandvägen 15, Stockholm.
 *FÄHRÆUS, K., Skriftställare, Äppelviken.
 *FÄHRÆUS, OLGA, Fru, Äppelviken.
 FÖRBERG, B., Tandläkare, Jönköping.
 FÖRBERG, E., Kapten, Jungfrugatan 23, Stockholm.
 **FÖRBERG, EVA, Doktorinna, Tjädervägen 17, Ålsten.
 GADD, P., Tandläkare, Ludvigsgatan 5, Helsingfors (Finland).
 GAGER, C. STUART, Director Brooklyn Bot. Garden, 1000 Washington Ave., Brooklyn, N. Y. (U. S. A.).
 GAVELIN, A., Överdirektör, Djursholm.
 *GEBER, N., Fil. lic., Bokförläggare, Karlavägen 11, Stockholm.
 AF GEIJERSTAM, GERDA, Fru, Drottningholmsvägen 12, Stockholm.
 GELLERSTEDT, S., Fil. lic., Linnégatan 12, Uppsala.
 GERTZ, O., Docent, Lektor, Lund.
 GIBSON, S., Konstnär, Haga trädgård, Stockholm.
 GIERTZ, K. H., Lasarettsläkare, Mörby, Stocksund.
 GILLBERG, G., Grosshandlare, Tegnérslunden 6, Stockholm.
 GORTON, A. E., Apotekare, Karlbergsvägen 10, Stockholm.
 GRAFFMAN, ANNA, Fröken, Ö. Ågatan 25, Uppsala.
 GRANSTRÖM, G. A., Direktör, Barnhusgatan 20, Stockholm.

- GRAPE, A., Överbibliotekarie, Ö. Slottsgatan 14 C, Uppsala.
GRAPENGISSER, S., Disponent, Nybrogatan 9, Stockholm.
GULLSTRÖM, S. J., Apotekare, Stureplan 19, Stockholm.
GUNNARSSON, J. G., Apotekare, Apoteket Lejonet, Vellinge.
GYLDENSTOLPE, N., Kammarherre, Greve, Ulriksdal.
HÆGERSTOLPE, G., Redaktör, Jungfrugatan 31, Stockholm.
HÆGGSTRÖM, A., Doktor, Linnégatan 17, Stockholm.
HÆGGSTRÖM, C. Z., Disponent, V. Ågatan 16, Uppsala.
HAFFNER, J., Stadsläkare, Lund.
HAFSTRÖM, AD., Rådman, Karlavägen 53, Stockholm.
HAGELIN, E., vice Häradshövding, Skebokvarn.
HAGMAN, N., Akademiträdgårdsmästare, Bot. trädgården, Lund.
HAGSTRAND, G., Doktor, Örebro.
HALLBERG, B., Rådman, Linköping.
HAMBERG, A., Professor emeritus, Djursholm.
HAMILTON, H., Kammarherre, Friherre, Boo, Hjortkvarn.
HAMMARSKJÖLD, HJ., f. d. Landshövding, Sturegatan 4, Stockholm.
HAMMARSTEN, O., Professor emeritus, Järnbrogatan 10, Uppsala.
HAMNER, J. W., Apotekare, Bergsgatan 43, Stockholm.
HANNERZ, A., Rektor, Mariefred.
HANSEN, A., Med. doktor, Kolding (Danmark).
HANSON, E., Apotekare, Laholm.
HARSHBERGER, J. W., Professor, University of Penns., Philadelphia (U. S. A.).
HARTELIUS, N., Godsägare, Grimstorp, Sandhem.
HARTELIUS, R., Doktor, Gävle.
HASSELGREN, G., Grosshandlare, Österskär.
HEDBERG, B., Konstnär, Gränna.
HEDENIUS, I., Professor, Livmedikus, Östermalmsgatan 48, Stockholm.
HEDIN, S. G., Professor emeritus, N. Rudbecksgatan 6, Uppsala.
HEDLUND, E., Lasarettsläkare, Sala.
HEDRÉN, G., Professor, Birger Jarlsgatan 34, Stockholm.
HEDSTRÖM, G., Tandläkare, Birger Jarlsgatan 2, Stockholm.
VON HEIDEKEN, G., Amanuens, Bragevägen 2, Stockholm.
VON HEIJNE, GERDA, Fru, Stockholm 50.
VON HEIJNE, S., Kapten, Stockholm 50.
*HEILBORN, O., Docent, Jarlaplan 4, Stockholm.
HELLERSTRÖM, S., Godsägare, Marielund, Nättraby.
HEMBERG, E., f. d. Länsjägarmästare, Växjö.
**HENNING, MARTHA P:SON, Doktor, Hälsingborg.
HENSCHEN, C., Akademikamrerare, Vasagatan 1 A, Uppsala.
HENSCHEN, F., Professor, Rosenvik, Djurgården, Stockholm.
HERDIN, K. W., f. d. Rådman, Uppsala.
HERMELIN, S. A., Trädgårdsarkitekt, Friherre, Vanadisvägen 43, Stockholm.
HESSELMAN, B., Professor, Floragatan 11, Uppsala.
HESSELMAN, H., Professor, Djursholm.
HILDÉN, H., Docent, Kyrkslätt, Porkala (Finland).
HILLSTRÖM, F., Kyrkoherde, Tuna, Upplandstuna.
HJORTZBERG, G., Doktor, Skånegatan 31, Göteborg.
VON HOFSTEN, N., Professor, Trädgårdsgatan 17, Uppsala.
HOLM, O., Lektor, Umeå.

- HOLMBERG, A., Bibliotekarie, Stockholm 50.
HOLMBOE, J., Professor, Botanisk Have, Oslo (Norge).
HOLMDAHL, C., Doktor, Hälsingborg.
HOLMGREN, B., Kommendör, Strandvägen 63, Stockholm.
HOLMGREN, I., Professor, Hantverkaregatan 2 B, Stockholm.
HOLMGREN, I., Lektor, Folkungagatan 59, Stockholm.
VON HORN, C. A., Kammarherre, Möckelsnäs, Diö.
HOVING, J., Doktor, 100 West 59 Street, New York (U. S. A.).
HULT, GERTRUD, Doktorinna, Sturegatan 34, Stockholm.
*HULT, O., Livmedikus, Sturegatan 34, Stockholm. *En av Sällskapetets stiftare.*
HULTGREN, GERDA, Doktorinna, Artillerigatan 61, Stockholm.
HULTGREN, IRIS, Med. kand., Saltskogs gård, Södertälje.
HULTH, C. G., Ingenjör, Rosendale road, Schenectady, N. Y. (U. S. A.).
*HULTMARK, E., Fil. doktor, Birger Jarlsgatan 32, Stockholm.
HULTMARK, R., Rådman, Linköping.
HUSS, I., Doktor, Sysslomansgatan 15, Uppsala.
HYBBINETTE, S., Doktor, Sturegatan 32, Stockholm.
HÜBINETTE, P., Direktör, N. Slottsgatan 6, Uppsala.
HÅKANSON, A., Ingenjör, Wermbohl, Katrineholm.
HÄGER, N. S:SON, Tandläkare, Östermalmsgatan 28, Stockholm.
HÖGBERG, J., Kamrer, Norrköping.
IDÉN, T., Redaktör, Äppelviken.
*IHRE, J., Ryttmästare, Ekebyhov, Stockholm 2.
INDEBETOU, G., Fondmäklare, Grevgatan 67, Stockholm.
JACOBOWSKY, V., Bibliotekarie, Östersund.
JANSSON, A., Redaktör, Örebro.
JANSSON, M., Kommerseråd, Linnégatan 4, Stockholm.
*JESSEL, A., Hovtandläkare, 201 Grinsend Ave., Wauwatosa, Wisc. (U. S. A.).
JOHANSSON, ANNA, Fru, Källgatan 4, Västerås.
*JOHANSSON, B., Direktör, Bragevägen 4, Stockholm.
*JOHANSSON, ELIN, f. Holmer, Fru, Lilla Bältgatan 14, Stockholm.
JOHANSSON, P. H., Apotekare, Kramfors.
The John Crerar Library, 86 East Randolph Str., Chicago, Ill. (U. S. A.).
JOHNSON, A., Läroverksadjunkt, Växjö.
**JOHNSON, H. A:SON, Hovjägmästare, Hovslagaregatan 5 A, Stockholm.
JOHNSON, H., Kapten, Eriksbergsgatan 14, Stockholm.
JOHNSON, N., Doktor, Teckomatorp.
JOSEPHSON, S., Grosshandlare, L. Bältgatan 8, Stockholm.
JUEL, INGRID, Professorska, Djursholm.
*JUEL, O., Professor emeritus, Djursholm. *En av Sällskapetets stiftare.*
JÄGERSKIÖLD, L. A., Professor, St. Katrinedal, Göteborg. *En av Sällskapetets stiftare.*
JÖNSSON, VIOLA, Fru, Kungsgatan 36, Uppsala.
KALLERSTAM, E., Folkskollärare, Yngerstrand, Björkvik.
KARLSSON, HJ., Advokat, N. Mälarstrand 24, Stockholm.
KELLBERG, E., Regeringsråd, Skepparegatan 7, Stockholm.
KELLBERG, HILMA, f. Martin, Fru, Styrmansgatan 50, Stockholm.
*KEMPE, R., Civilingenjör, Ludvika.
KERBERT, C., Directeur, Zool. Genootschap »Natura artis magistra», Amsterdam (Holland).

- KIERKEGAARD, N., Godsägare, Ekeberg, Lillkyrka.
KJELLBERG, E. A., Brukspatron, Valåsen.
*KJELLSTRÖM, R., Direktör, Göteborg.
KLINTBERG, M., f. d. Lektor, Visby.
KNUTSSON, A., Lektor, Borås.
KNÖS, B., Statssekreterare, Värtavägen 16, Stockholm.
KOCKUM, A., Apotekare, Apoteket i Solna, Råsunda.
KOLLBERG, O., Jägmästare, Järnbrogatan 1 A, Uppsala.
Det Kongelige Bibliotek, Köpenhamn (Danmark).
KONOW, J., Doktor, Järntorgsgatan 42, Stockholm.
*KREÜGER, A., Major, Växjö.
*KREÜGER, S., Arrendator, Växjö.
KROKSTRÖM, T., Fil. kand., Trädgårdsgatan 9, Uppsala.
Kronobergs läns Naturvetenskapliga Förening, Växjö.
KRUSE, I., Apotekare, Upplandsgatan 18, Stockholm.
VON KRUSENSTIERNA, A. C. F., Kanslissekreterare, Karlavägen 76, Stockholm.
KYLIN, H., Professor, Lund.
KÜSEL, E., Förste revisor, Saltsjö-Duvnäs.
KÄLLSTRAND, K. J. E., Kyrkoherde, Stenbrohult, Diö.
KÄRNE, G., Ingenjör, Vaksalagatan 23, Uppsala.
LAGERBERG, GERDA, Fru, Linnégatan 25, Stockholm.
LAGERBERG, TH., Professor, Mörby, Stocksund.
*LAGERCANTZ, SIGRID, Professorska, N. Rudbecksgatan 4, Uppsala.
LAGERVALL, B., v. Häradshövding, Tegnérsgatan 8^{III}, Stockholm.
LAGRELIUS A., Överintendent, Sköldungagatan 3, Stockholm.
LAMM, M., Professor, Narvavägen 5, Stockholm.
LARSSON, L. E., Direktör, Villa Hemgården, Uppsala.
LARSSON, P. A., Godsägare, Öjersbyn, Movik.
*LEIJONHUFVUD, E., Friherre, Nissafors.
LÉNSTRÖM, C. A. E., f. d. Läroverksadjunkt, Östermalmsgatan 86, Stockholm.
*LETTSTRÖM, E., Godsägare, Sköldnora, Rotebro.
*LETTSTRÖM, H., Bankdirektör, Rosenvik 3 C, Djurg., Stockholm.
LEVIN, C. E., Direktör, Arsenalsgatan 2, Stockholm.
*LILJEDAHL, A., Ingenjör, Arbrå.
LILJEDAHL, A., Apotekare, Apoteket Enhörningen, Göteborg.
LILJENROTH, R., Godsägare, Bergendal, Tureberg.
LILLIEHÖÖK, G. W:SON, Kommendörkapten, Linnégatan 86, Stockholm.
*LILLJEKVIST, F., Byggnadsråd, Sibyllegatan 46—48, Stockholm.
LIND, E., Lasarettsläkare, Örnsköldsvik.
LINDBERG, E. J., Trädgårdsmästare, Falun.
LINDBERG, G., Doktor, Norrköping.
LINDBERG, T., Direktör, Ö. Ågatan 37, Uppsala.
LINDE, G., Distriktslantmätare, Lidköping.
LINDEBERG, O., Direktör, Nyköping.
LINDELL, E., f. d. Hospitalsöverläkare, Växjö. *En av Sällskapets stiftare.*
LINDFORS, TH., Laborator, Experimentalfältet.
LINDGREN, J., Handlande, Svartbäcksgatan 24, Uppsala.
LINDGREN, THYRA, Fru, Svartbäcksgatan 24, Uppsala.
*LINDH-HYGRELL, J. V., Tandläkare, Lidingö villastad.
LINDHAGEN, E., Överläkare, Sturegatan 46, Stockholm.

- LINDQVIST, B., Fil. kand., Växtbiol. Inst., Uppsala.
LINDQVIST, N., Docent, Lund.
*LINDROTH, B., Grosshandlare, Odengatan 35, Stockholm.
**LINDSTRÖM, A., Bankir, Sibyllegatan 38, Stockholm.
LINDSTRÖM, A., f. d. Tullförvaltare, Södertälje.
**LINDSTRÖM, Y., Förste byråinspektör, Nybrogatan 59, Stockholm.
LINDVALL, E., Direktör, N. Slottsgatan 6, Uppsala.
LITHBERG, N., Professor, Sveavägen 92, Stockholm.
LITTORIN, K., Grosshandlare, Örebro.
LIZELL, G., Domprost, Professor, Kungsgatan 12, Uppsala.
LJUNGBERG, S. O., Apotekare, Snickaregatan 7, Stockholm.
LJUNGGREN, E., Överbibliotekarie, Lund.
The Lloyd library, Cincinnati, Ohio (U. S. A.).
*LUBLIN, I., Grosshandlare, Sveavägen 120, Stockholm.
LUNDBERG, C. G., Tandläkare, Södertälje.
LUNDBERG, G. W., Författare, Södertälje.
LUNDBERG, J., Fil. kand., Töreboda.
LUNDBERG, S. A., e. o. Hovrättsnotarie, Visby.
LUNDBLAD, O., Fil. doktor, Birger Jarlsgatan 114, Stockholm.
LUNDBORG, H., Professor, Bangårdsgatan 9, Uppsala.
LÖF, LINNEA, Fru, Grevgatan 12, Stockholm.
LÖNNBERG, E., Professor, Eriksbergsgatan, 3, Stockholm.
LÖNNBERG, EYVOR, Fröken, Sturefors station.
MAAR, V., Professor, Köpenhamn (Danmark).
**MAGNUS, E. L., Ingenjör, Dicksonsgatan 12, Göteborg.
*MAGNUS, IRÈNE, Fru, Dicksonsgatan 12, Göteborg.
MALMBERG, E., Kapten, Vrå gård, Alsike.
MALME, G. O., f. d. Lektor, Odengatan 45, Stockholm.
MALMSTRÖM, E., Kyrkoherde, Teol. doktor, Råda.
MALMSTRÖM, P. E., Kapten, I. 10, Strängnäs.
*MATHIASSEN, N. P., Direktör, Hälsingborg.
MAY, J., f. d. Generaldirektör, Valhallavägen 86, Stockholm.
MEISEN, V., Doktor, Kvæsthusgade 6, Köpenhamn (Danmark).
MELIN, E., Professor, Ö. Ågatan 11, Uppsala.
MELLBIN, H., Tandläkare, Härnösand.
*MELLGREN, E., Direktör, Kungsgatan 46, Uppsala.
MEYERT, J., Konservator, Riksmuseum, Stockholm 50.
MOBERG, L., Docent, Djursholm.
MURBECK, S., Professor emeritus, Lund.
*MÜLLER, GERTRUD, Professorska, Alviksvägen 144, Äppelviken.
*MÜLLER, Margareta, Fröken, Alviksvägen 144, Äppelviken.
MÜLLERN-ASPEGREN, ALMA, Doktorinna, Djursholm.
MÜLLERN-ASPEGREN, U., Doktor, Djursholm.
MÄRTENSSON, S., Rektor, Växjö.
MÖLLER, HJ., Lektor, Stocksund.
NANNFELDT, J. A., Fil. kand., Sturegatan 11, Uppsala.
NATHORST-BÖÖS, E., v. Häradshövding, Odengatan 15, Stockholm.
NATHORST-BÖÖS, HEDVIG, Fru, Odengatan 15, Stockholm.
NAUCKHOFF, J., Generalmajor, Skövde.
NEANDER, G., Doktor, Strandvägen 37, Stockholm.

- NEANDER, OLGA, Doktorinna, Strandvägen 37, Stockholm.
NEDIN, J., Apotekare, Djursholm.
NELSON, A., Förste bibliotekarie, Ö. Ågatan 41, Uppsala.
NETTELBLAD, A., Generalfältläkare, Sturegatan 58, Stockholm.
NILSON, G., Marinöverläkare, Sibyllegatan 33, Stockholm.
NILSSON, D., Lektor, Skara.
NILSSON, G., Doktor, Lasarettet, Växjö.
NILSSON, Y., Doktor, Lysekil.
NILSSON-CANTELL, C.-A., Lektor, Vänersborg.
NILSSON-EHLE, N. H., Professor, Lund.
*NISSER, W. P., Disponent, Grycksbo.
NORBLAD, L., Bokhandlare, Uppsala.
NORDENSKIÖLD, E., Docent, Kommendörsgatan 9, Stockholm.
NORDENSON, J. W., Professor, Kyrkogårdsgatan 5, Uppsala.
Nordiska museets bibliotek, Stockholm.
NORDLANDER, O., Provinsialläkare, Växjö.
NORDQVIST, HILDUR, Fröken, Skepparegatan 60, Stockholm.
NORDQVIST, H., Fiskeriinspektör, Aneboda, Ugglehult.
NORDSTRÖM, A. J. A., Apotekare, Sigtuna.
NORDSTRÖM, E., Grosshandlare, Birger Jarlsgatan 102, Stockholm.
NORRBY, R., Fil. doktor, Tillflykten, Tumba.
NYBELIN, O., Fil. doktor, Fiskebäckskil.
NYBLOM, K., Herr, Linnégatan 81, Stockholm.
NYLÖF, K., Trädgårdsarkitekt, Djursholm.
NYMAN, R., Advokat, Västerås.
NYQUIST, H., Tandläkare, Växjö.
NYQUIST, M., Apotekare, Kungälv.
NYSTRÖM, N. TH. J., Protokollssekreterare, Äppelviken.
ODÉN, S., Professor, Experimentalfältet.
ODENCRANTS, TH., f. d. Häradshövding, Borås.
ODHNER, N., Fil. doktor, Enebyberg, Roslags-Näsby.
ODHNER, EBBA, Professorska, Grevgatan 3, Stockholm.
OHLSSON, SIGRID, Fröken, Kåbo villastad, Uppsala.
**OLANDER, R., Bankir, Saltsjöbaden.
*OLBERS, G. J., Godsägare, Göteborg.
OLDEVIG, H., Fil. lic., Hultsåkra, Boarp.
OLIN, C. O., Förste livmedikus, Karlavägen 65, Stockholm.
*OLSEN, R., Generalkonsul, Oslo (Norge).
*OLSSON, A. Jr., Disponent, Karlavägen 85, Stockholm.
OLSSON, J., Godsägare, Balderup, Nyhamnsläge.
OLSSON, TH., Grosshandlare, Svalöv.
ORSTADIUS, E., v. Häradshövding, Nyby, Uppsala.
OSVALD, H., Docent, Svenska Mosskulturföreningen, Jönköping.
PALMGREN, H., Regeringsråd, Sköldungagatan 2, Stockholm.
*PAULI, A., Doktor, Djursholm.
PERSSON, B., Grosshandlare, Eslöv.
PETERZENS, FR., Protokollssekreterare, Mariestad.
PETRELIUS, V., Postmästare, Österplan 13, Uppsala.
PETRÉN, G., Professor, Lund.
PETTERSON, A., Doktor, Drottninggatan 2, Uppsala.

- PETTERSSON, A., Professor, Schéelegatan 10, Stockholm.
 PEYRON, J., Doktor, Engelbrektsplan 2, Stockholm.
 *PHILIPSON, W., v. Håradshövding, Karlavägen 35, Stockholm.
 VON PLATEN, A., Tullbevakningskontrollör, Narvavägen 8, Stockholm.
 PLEIJEL, C., Apotekare, Karlavägen 68, Stockholm.
 PLEIJEL, H., Professor, Eriksbergsgatan 3, Stockholm.
 PÄHLMAN, G., Kapten, Lund.
 QUENSEL, U., Professor emeritus, Kåbo villastad, Uppsala.
 RABENIUS, L., f. d. Statssekreterare, Djursholm.
 RAMBERG, H., Tandläkare, Riddaregatan 12, Stockholm.
 RAMM, A., Stadsrevisor, Göteborg.
 RANDEL, A., Skriftställare, Atlasmuren 16, Stockholm.
 **RAPP, D., Grosshandlare, Sturegatan 38, Stockholm.
 RASCH, C., Professor, Amaliegade 13, Köpenhamn (Danmark).
 *REHNSTRÖM, A., Direktör, S. Centralgatan 12, Gävle.
 RENDAHL, H., Docent, Äppelviken.
 VON REIS, G., Grosshandlare, Göteborg.
 REUTERSKIÖLD, E., Biskop, Växjö.
 *RICHERT, A., t. f. Avdelningschef, Skillinggränd 7, Stockholm.
 RIDDERBJELKE, EVA, Fru, Värtavägen 8, Stockholm.
 RIDDERBJELKE, EVA, Fröken, Värtavägen 8, Stockholm.
 RINGSELLE, G. A., Läroverksadjunkt, S:t Eriksgatan 51, Stockholm.
 AF ROBSON, BERTHA, Fru, Strandvägen 45, Stockholm.
 ROCÉN, T., Lektor, Uddevalla.
 ROOS, A., Apotekare, Wallingatan 20, Stockholm.
 ROSANDER, H., Lektor, Härnösand.
 *VON ROSEN, E., Godsägare, Greve, Rockelstad, Sparreholm.
 *VON ROSEN, MARY, Grevinna, Rockelstad, Sparreholm.
 ROSENBERG, O., Professor, Tegnérlunden 4, Stockholm.
 ROTHMAN, G., Doktor, Nynäshamn.
 *RUBEN, AMANDA, Fru, Djursholm.
 RUBEN, GERDA, Fröken, Djursholm.
 RUDBECK, J., Förste intendent, Friherre, Banérgatan 10, Stockholm.
 *RYDBECK, O., Bankdirektör, Djursholm.
 RÅDQVIST, G., Farm. stud., Apoteket, Smedjebacken.
 **SACHS, J., f. d. Generalkonsul, Villagatan 5—7, Stockholm.
 SAHLGREN, J., Professor, S. Rudbecksgatan 4, Uppsala.
 SAHLGREN, GUDRUN, Fru, S. Rudbecksgatan 4, Uppsala.
 SAHLIN, C., Fil. doktor, Bruksägare, Djursholm.
 SALMONSON, O., Direktör, Djursholm.
 SAMUELSON, HULDA, Doktorinna, Saltsjö-Duvnäs.
 SAMUELSSON, C., Doktor, Barnhusgatan 8, Stockholm.
 *SAMUELSSON, F. G., Disponent, Rånnum, Vargön.
 SAMUELSSON, G., Professor, Stockholm 50.
 SAMUELSSON, K., Grosshandlare, S:t Persgatan 5, Uppsala.
 SAMZELIUS, J. L:SON, Andre bibliotekarie, S:t Larsgatan 4, Uppsala.
 AF SANDEBERG, F., Kapten, Jur. kand., Lövås, Fristad.
 SANDMAN, F., Doktor, Strandvägen 1, Stockholm.
 SANDSTRÖM, N., Jur. kand., Tegnebol, Tegnefors.
 *SANDWALL, A., f. d. Bankdirektör, Rensgatan 5, Stockholm.

- SCHAGER, GULLI, Fröken, Lidingö villastad.
- SCHMID, G., Professor, Berliner Str. 28, Halle a/S. (Tyskland).
- SCHOUGH, O., Häradshövding, Östersund.
- SEDERHOLM, G., Landshövding, Nyköping.
- SEGELBERG, I., Doktor, Borås.
- SEGERSTEDT, P., Rektor, Västervik.
- *SERNANDER, R., Professor, Kåbo villastad, Uppsala. *En av Sällskapets stiftare.*
Sällskapets vice ordförande.
- SETTERBLAD, O., Doktor, Mäster Samuelsgatan 6, Stockholm.
- SIMMONS, H., Professor, Ultuna, Uppsala.
- SJÖBERG, K., Apotekare, Apoteket Svanen, Stureplan 19, Stockholm.
- **SJÖDAHL, J. Grosshandlare, Linnégatan 5, Stockholm.
- SJÖGREN, J., Läroverksadjunkt, Vänersborg.
- SJÖSTRÖM, B., e. Provinsialläkare, Björnlunda.
- SJÖSTRÖM, EBBA, Fröken, Sala.
- SKOTTSBERG, C., Professor, St. Änggården, Göteborg.
- SKÄRMAN, J. A. O., f. d. Lektor, Östermalmsgatan 51, Stockholm.
- Smålands nation, Uppsala.
- SONESSON, N. M., Byrådirektör, Saltsjöbaden.
- SOULSBY, B. H., Librarian, British Museum (Nat. Hist.), London S. W. 7 (England).
- STARBÄCK, K., Lektor, Östermalmsgatan 75, Stockholm.
- STAVENOW, L., Professor emeritus, Järnbrogatan 14, Uppsala.
- STELIN, H., Herr, Högbergsgatan 57, Stockholm.
- STENBECK, E., Justitieråd, Linnégatan 14, Stockholm.
- STENSTRÖM, F., Doktor, Södra Vägen 34, Göteborg.
- STENSTRÖM, J. G., Förste postassistent, Vänersborg.
- STERKY, C. E., Krigsråd, Villagatan 5—7, Stockholm.
- STERNER, R., Lektor, Vänersborg.
- STOLT, H., Lektor, Visby.
- *STRANDBERG, G., Bankir, Birger Jarlsgatan 2, Stockholm.
- STRANDBERG, J., Doktor, Sturegatan 16, Stockholm.
- STRANDELL, H., Apotekare, Vasagatan 48 II, Göteborg.
- STRÖMVALL, H., Herr, Obbola.
- STÅLHANE, A., Kassör, Solgatan 29, Råsunda.
- SUNDELIN, G., Agronom, Svalöv.
- SUNDIN, J. O., Sanatorieläkare, Lugnet, Växjö.
- SUNDLER, B., Postexpeditör, Borås.
- SUNSTRÖM, K. J., f. d. Överingenjör, Odengatan 92, Stockholm.
- SVANFELDT, H., Direktör, Ö. Ågatan 49 A, Uppsala.
- SWARTLING, M., Köpman, Norrköping.
- SVEDBERG, J., vice Krigsdomare, Dragarbrunnsgatan 75, Uppsala.
- SVEDBERG, T., Professor, Gamla Kemikum, Uppsala.
- SVEDELIUS, LISA, Professorska, Luthagsesplanaden 12 B, Uppsala.
- SVEDELIUS, N., Professor, Luthagsesplanaden 12 B, Uppsala. *Sällskapets skattmästare.*
- SVENMARK, S., Förste postassistent, Stockholm.
- *Svenska Läkaresällskapet, Stockholm.
- SVENSSON, A., Bokhandlare, Götgatan 3, Uppsala.
- SVENSSON, S., Rådman, Falkenberg.
- *SVERRE, S. TH., Direktör, Oslo (Norge).

- SYK, I., Doktor, Slussplan 5, Stockholm.
SYLVÉN, N., Fil. doktor, Svalöv.
SÄLLBERG, G., Apotekare, Höör.
SÖDERBAUM, H. G., Professor, K. Vetenskapsakademiens sekreterare, Stockholm 50.
SÖDERBERG, E., Amanuens, Bergianska Trädgården, Stockholm 50.
*SÖDERBERG, L., Fabrikör, Vintervägen 32 A, Råsunda.
SÖDERBERG, N. J., Domkyrkosysselman, Domkyrkoplan 2, Uppsala.
SÖDERLIND, G., Byråchef, Kommendörsgatan 34, Stockholm.
SÖDERMAN, ELISABET, f. Siljeström, Fru, Vaksalagatan 5, Uppsala.
*SÖDERSTRÖM, ELSA, Fröken, Strandvägen 17, Stockholm.
TENGVALL, E., Doktor, Hälsingborg.
TERNSTRÖM, R., Grosshandlare, Karlshamn.
TERSMEDEN, C. R., Kapten, St Larsgatan 27 A, Linköping.
THELIN, A., Läroverksadjunkt, Växjö.
THIM, ELLEN, Fru, Brahegatan 39, Stockholm.
THOLSON, C., Apotekare, Apoteket Gripen, Götgatan 57, Stockholm.
THOLANDER, ELSA, Fröken, Dalagatan 39, Stockholm.
THORLING, A. E., Professor, Slottsgränd 1, Uppsala.
THULIN, O., Hovrättsassessor, St. Båltgatan 26, Stockholm.
TILLY, U., Postmästare, Växjö.
TISELIUS, K., Landshövding, Linköping.
TORNBLAD, H., Direktör, Hotell Continental, Stockholm.
TRANA, E., f. d. Borgmästare, Göteborg.
TREFFENBERG, E., Advokat, Djursholm.
TROLANDER, A., Apotekare, Växjö.
TRYGGER, SIGNE, Fru, Laboratoriegatan 4, Stockholm.
TULLBERG, FANNY, Professorska, Vallhallavägen 102, Stockholm.
TULLGREN, A., Professor, Experimentalfältet.
UGGLA, A. H., Andre bibliotekarie, Slottsgränd 1, Uppsala. *Sällskapets sekreterare,
Redaktör av Årsskriften och föreståndare för Linnémuseet.*
UGGLA, E. E:SON, Amanuens, Frih., Gripsholm, Mariefred.
UHRBERG, M., Telegrafkontrollör, Örebro.
UNDÉN, Agnes, Professorska, Kåbo villastad, Uppsala.
Upplands nation, Uppsala.
WÄRN, E., Förste arkivarie, Bergsgatan 16, Stockholm.
VAHLQUIST, C., Färtläkare, Vadstena.
*WAHLSTEDT, A. J. G., Färtläkare, Rålambsgatan 6, Stockholm.
*WAHLSTRÖM, P. K., Bokförläggare, Saltsjö-Storängen.
WALDE, O., Förste bibliotekarie, Järnbrogatan 1 A, Uppsala.
WALDENSTRÖM, J., Med. kand., Järnbrogatan 12, Uppsala.
WALDENSTRÖM, M., Direktör, Arsenalsgatan 8 C, Stockholm.
VALENTIN, A., Köpman, Hässelby köping.
**WALLENBERG, K. A., Bankdirektör, Brahegatan 49, Stockholm.
WALLER, E., Doktor, Lidköping.
WALLIN, S., Intendent, Nordiska museet, Stockholm.
WARHOLM, R., f. d. Lasarettsläkare, Kalmar.
WASTENSON, A., Läroverksadjunkt, Södra Vägen 54, Göteborg.
WEDBERG, M., vice Häradshövding, Örebro.
**WENNBERG, A., f. d. Direktör, Arsenalsgatan 8 C, Stockholm.
WENNERSTEN, G., Godsägare, Linköping.

- WESTMAN, H., Kapten, Valla gård, Linköping.
 WETTERDAL, H., Överläkare, Brahegatan 25, Stockholm.
 WIBECK, E., Jägmästare, Rörstrandsgatan 3, Stockholm.
 *WIBOM, C. O. G., Godsägare, Fleminggatan 13, Stockholm.
 WIDSTRAND, C. A., Doktor, Svedenborgsgatan 2, Stockholm.
 *WIGELIUS, T., Disponent, Hällefors.
 *WIJK, H., Handlande, Lilla Torget 1, Göteborg.
 *VON WILLEBRAND, R. F., Friherre, Andregatan 7, Helsingfors (Finland).
 WIMAN, C., Professor, Kåbo villastad, Uppsala.
 VIRDESTAM, G., Komminister, Älmhult.
 WISTRAND, LIE, Fröken, Svenska Läkarsällskapet, Stockholm 1.
 WITTE, H., Professor, Stocksund.
 WITTRÖCK, G., Professor, Sturegatan 14, Uppsala.
 WOLF, TH., Provinsialläkare, Söderåkra.
 WOLFF, L., Med. doktor, Göteborg.
 WOLLERT, C. O. A. E., Kapten, Västerås.
 WOLLERT, R., Byrådirektör, Storgatan 59, Stockholm.
 VOGHT, C. F., f. d. Kansliråd, Skepparegatan 68, Stockholm.
 *WRANGEL, H., Överstekammarherre, Greve, Stockholm.
 WÄHLIN, O., Doktor, Umeå.
 ZENZÉN, N., Musciassistent, Djursholm.
 ZETHELIUS, G., f. d. Kanslisekreterare, Karlavägen 85, Stockholm.
 ZETHELIUS, AMELIE, Gymnastikdirektör, Östermalmsgatan 59, Stockholm.
 ÅBERG, E., Direktör, N. Slottsgatan, 6, Uppsala.
 ÅDERMAN, K. W., Professor, Ultuna, Uppsala.
 ÅKERBLUM, D., Läroverksadjunkt, Kungsgatan 44, Hudiksvall.
 ÅKERLINDH, G., Direktör, Rådmansgatan 18, Stockholm.
 ÅKERLINDH, THYRA, Fru, Rådmansgatan 18, Stockholm.
 ÅKERLUND, LALLIE, Doktorinna, N. Mälarstrand 22, Stockholm.
 ÅKERLUND, Å., Överläkare, N. Mälarstrand 22, Stockholm.
 ÅKERMAN, H., Överlantmätare, Sturegatan 21, Uppsala.
 **ÅKERSTRÖM, B. A., Bankir, Upplandsgatan 16, Stockholm.
 ÅLUND, C., Bankkamrer, Fryxellsgatan 1, Stockholm.
 ÅLUND, V., Jägmästare, Umeå.
 ÅMAN, C., Tandläkare, Ö. Ågatan 49 B, Uppsala.
 ÅDELGREN, N., Registrator, Narvavägen 30, Stockholm.
 ÖHRN, D., Doktor, Avesta.
 *ÖRN, G. O., Bruksägare, Östermalmsgatan 53, Stockholm.
 **ÖRVIG, O., Skilsreder, Bergen (Norge).
 ÖSTERGREN, O., Docent, Börjegatan 7, Uppsala.

Rättelser till matrikeln mottagas tacksumt av Sekreteraren, adr. Uppsala.

Nya ledamöter kunna föreslås till Sekr., adr. Uppsala, eller någon av styrelsens medlemmar.

LIPPSALA 1931
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A. B.

3124